

WIDENER

HN Q5W3 K

Hin L 762.50,30

**HARVARD COLLEGE
LIBRARY**

**FROM THE FUND GIVEN
IN MEMORY OF
GEORGE SILSBEE HALE
AND
ELLEN SEVER HALE**

MEGHASONLOTT

K E D É L Y.

REGÉNY.

ELSŐ KÖTET.

MEGHASONLOTT
K E D É L Y.

REGÉNY.

IRTA

KELMENFY LÁSZLÓ.

ELSŐ KÖTET.

S. G.

Közlönybeadvány
PEST, 1846. 32. sz. - 1847.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

Hun L 762. 50. 3.0

✓

Hale

Első könyv.

**S állott a büszke templom , az ország csillaga ,
Csak a kereszt , hegyébe , hibázott még maga.**

**..... Végig tekint a tornyon , megnézi tetejét ,
Fölszegzi , meg lekapja sok száz ember szemét.**

**... S ment könnyen és merészen, önérzet homlokán ,
Mig fön nem ült a csúcsnak szédítő magasán.**

G a r a y J á n o s.

Bevezetés.

*Gyakran borulok édes reménynyel puha vánkosimra, reménynyel, hogy nyugalmat, enyhét találok az álom karjaiban; — de hasztalan! rémkint lebegnek elém e történet egyes szakai, egyes személyei, s mint büntető furiától ostromozott, riadok fel olykor álmombul, az éber gyöt-relem még fájdalmasabb, még kínosabb érzetére. . . Tanuja voltam a következő történetnek, melly-nek emléke fenmarad lelkemben — örökre, ki-irthatlanul!

*Nagy-Várad kelet-észak felőli részén ékes egyház áll, szép, magas, téres helyen. Megható szavu harang szólal fel nagyobb ünnepeken ez egyház egyik tornyából, a levegőt mérföldekre megreszketkettette maga körül. A jámbor népet áhi-tat szállja meg e hangok hallatára. . . . Volt kor, ártatlan gyermekéveim eltűnt boldog kora, melly-

VI

ben e harang szózatát hallani rám nézve bájhatásu élmény volt. Most csak kinzólag illetnek e hangok engemet.

*S nemcsak helyben, de messze távolban is szenvednem kell.

*Gyakran jelen meg kinzó rémül e torony álmaimban, nagyon gyakran. Majd dűlni kezd, s én alatta állok . . . és futnék és öldöklő élet-szeretetet ostromoz a menekülésre; de mintha meggyökerezve volnának lábaim, helyből nem mozdulhatok. Nincs nagyobb szenvedés, mint erős vágygal birni a tett véghez vitelére, midőn az akarat a vágnak, az erő az akaratnak nem képes engedelmeskedni.

*Majd gyászos jajszóval zúgnak össze a ket-tős torony harangjai álmom közepett, legkedvesbimnek, enmagamnak halálát hirdetve. Zokogva sirok álmomban fen magam előtt, mert iszonyu rémletes halállal multam ki. . . Oh, én félek a haláltól!

*Majd vad lángözön terül el a torony csúcsain, gyorsan elharapozva mindenfelé, . . . s mintha nekem, és csak nekem volna kötelességem és hatalmam megmenteni az élők nagy seregét, kik az egyház belsejében jajgatva várnak kínos halálra. . .

*És futkosok, küzdök és izzadásig fáradok az életmentés óriási munkájában. S midőn megpi-

henve nézném fáradságim eredményét, midőn a megmentett emberekre tekintve, öntudatom érdemlett örömét akarom élvezni, mit látnak szemeim? Minden, mit az égő lángok közül kihordtam, halotti tetem, sárga csontok, undorító emberromok halmazából áll.

*Jaj nekem!

*És máskor óriás karokat emel álmomban e torony ellenem s csatára hí fel, mint megsemmisitendő pygmaeust. . . Vagy szárnyai nőnek s csuda alaku sas lesz belőle, melly üldöz, körmöl, szaggat engem, ki szelid galamb lettem. . . .

Szelid galamb én? Hahahaha!

* * *

*Örökre kiirthatlanul megmarad e történet emléke lelkem kínzójául — örökre, kiirthatlanul!

I.

Szombat volt, az alkony közelgett. Egy sugártermetű, élénk, tüzes tekintetű leány elégedett mosolylyal néze szét szobájában, mellynek egyszerűsége középsorsra mutatott ugyan, de a benne levő bútorok legapróbbja is olly lelkiismeretesen volt feltisztogatva, kicsinosítva, s mindennek, a mi fénylőbb, szembeszökőbb színű vala, olly felöltő hely kijelelve, mikép a gondos vizsgáló, egy pár tekintet után e keresett csínra s a szép leányka kevély, követelőleg szerteszágázó nagy fekete szemeire, észrevehette, hogy éppen nem vonakodnék, az egyszerű szűk lakot téresebbel és pompásabbal cserélni fel.

A'leány öltözete némi ellentétben volt a szoba bútoraival, mert e gömbölyű, életdús tagokat választékos finom szövetek burkolák, bár ha kissé nagyon is szembeötlő színvegyítékkal. Tekla, a szép harangozóleány, e szoba lakosa, miután meghasonlott kedély. I.

pipérés öltözködését végezné, pamlagra ült s a „menni és nem menni“ súlyos kétségeivel foglalkozott... Voltak idők, midőn örömmel tévé meg az utat, melytől most vonakodott: akkor még szeretett!... de a szerelem édes napjait a változékony leány könnyen tudja felejtani.

Atyja lépett be, megható tekintetű sfenséges alaku férfiú az élet középkora virágában. Szemeit némi elégtelenséggel függeszté leányára, mellyen át azonban a forró atyai szeretet nagyon kivehető volt. „Leányom,“ szólt kérő hangon, „s mégsem indultál el?“

Tekla némi lanyha mozdulatot tőn, eléggé kitüntetőt, hogy atyja szavainak készséggel enged, azonban az ut, mellyre intetik, nem kedves előtte. Az atya leányához lépett és kezét kezeibe szorítá: „Mi meghasonlás furta kigyófejét közétek?“ szólt szives hangon, „hogy kedvesedtől e rövid utat, mellyel neki olly örömet szereznél, sajnálni látszatol? . . . Apró viszályokat nem szabad hidegséggé érlődni hagynunk a kebelben, leányom! mert ezzel az élet boldogtalanságának vetjük meg alapját. . . Györgyöt szintugy szeretem, mint tégedet, s bármellyitek szenvedjen bűt a másik által, engemet egyiránt keserít . . . És ő olly hévvel kért e találkozásra . . . Nem, Teklám, te ezt nem taga-

dod meg tőle; tudod, hogy oldalán olly biztos helyen látlak, mintha boldogult anyád védszárnya alatt volnál . . . Menj,” mondá, midőn leányát az indulásra készülteket tenni látta, „tudom bizonyosan, hogy szived, melly tán elégületlenséget és neheztelést visz eléje, békét és szerelmet hozand haza.“

Az atyai kérelem győzött; Tekla csinos kis kalapkát vett elő egy szekrényből s azt tükör előtt fejére illeszté, mi közben figyelmesen s öntetszőleg vizsgálgatta saját szemeinek ígéző sugárait, arcza eleven piros színezetét és a gyönyörű gesztenyeszinű hajgöndöket, mellyek szemkecségtetőleg folytak le vállaira, a kalapkaram és az arczok között választó füzérül. Azután kezébe keztyűt, kendőcskét és napernyőt vön, s a tükör előtt még egy vizsgáló pillanatot vetvén végig öltözetén, kilépett a szobából s a háztól eltávozott.

Nem messze haladván, néhány uri hölgy ment el mellette gazdag öltözetben . . . Tekla szemeiben renkívüli figyelem és fürkésző vizsgálódás sugárai villogtak fel; első tekintete a hölgyek arczára esett s diadalérzetes mosoly terült el ajkai körül, midőn az arczokat, véleménye szerint, kecsnélkülieknek találta. Büszkén lépdelt tovább. Azután visszafordult s mohó vágygallya-

padtak szemei a csillogó ékszereken, miket e hölgyek viseltek, s lehetlen volt egy kebléből feltoluló sohajt elfojtania, midőn az utcán megállva, sokáig tekintett elmélyedve, mozdulatlanul a távozók után. „Ha én így öltözködhetném!” sohajtá magában elandalodva, s léptei a tovább haladásban sokkalta lassubbak lőnek.

Az elhaladó hölgyek egyikének ajkain megvető gúnymosoly tűnt fel s arczatán olly kifejezés, mellyből a büszke szép iránt keserű gyűlölségre lehetett következtetni. Ez Eszter volt, egy fiatal özveggy, ki a mellettök elmenő leányt alig ismerte máskép, mint hiréből. . . És e hölgy bár nem ismeré Teklát, de gyűlölte őt, azon egyetlen okbul, mert akadtak néhány urfiak, kik a polgári születésű leány szépségét hasonlatba merék hozni a gazdag özvegynő magasztalt bájaival! sőt egynémelly közülök annyira is tévedt, hogy a szépség koszoruját a közsorsu leánynak ítélgeté — megbocsáthatlan vétkeül ez utolsó-nak! . . .

Tekla a Körös partjára ért, melly a várost, történetünk színhelyét, középen hasítja ketté. . . Ugy tetszett, mintha most térne magához elandalodásából s most jutna csak eszébe, hogy utjának kitűzött czélja van; lépteit kissé meggyorsítá, s rövid időn kiérve a házsorok közül,

a part közelébeni magányos téren lépdegélt a hegyek felé, mellyek a várost egyik részről regényesen környezik.

A sebes rohamu habok egy virágbokrétát játszottak lábaihoz, midőn egy fűz árnyában a zöld pázsit bársony-szőnyegére települt. A leány kihalászta a bokrétát, s vizes szarait kendőjébe törülgetvén, keblére illeszté . . . és a kép, melyet a víztükör visszavetett, nagyon tetszett neki.

Néha-néha a folyam menetében fölfelé pillantott, honnét — szerelmesét várta, a ki kiesdé tőle e találkozást, mellyel őt a leány nem szívvonzalombul, hanem egyedül atyja iránti engedelmességből boldogítja.

Tekla lelkét mély elmerültség ragadá meg; a multból, mellyben egykor sok édest élvezett, szép való képei tűntek lelke elé, s a jövődöbül tarka ábrándokat idéze föl, mellyek valótlanak bár, neki most a valónál több élvezet látszának nyújtani — mintha a kilátást, melly ama mult való nyomain számára nyilhatott, nem tudná az ábrándos képzelgésekkel összeilleszteni, mellyeket jövőjéből idéze föl. . .

Évek előtt, mint serdülő leány, gyakran volt e hegyvidék Tekla kedvelt sétahelye, hová kijára a tavasz első virágait szedegetni . . . S a kedves gyermeknek nemcsak a völgy illatos kebele adó-

zott virágokkal, feléje egykor a folyam árjai gyöngye ibolyákat, piros rózsákat, tarka százszorszépet és vérszínű égő szerelmet kezdtek hordani. A leányka vidor kedvvel kapdosta ki a folyam habjaiból e szép virágokat, s megszokta, naponkint füzéreket kötözni magának illy tündéres adományokbul. . . És e füzérekhez édes me-rengés ábrándait kezdé csatolni: oh, ha szép tündérfiu vagy regebeli gazdag urfi küldözné neki mind e kedves dolgot, ki majd egykor könnyű sajkán maga is a virágok útján evezne lábaihoz s megtalálná part-szönyegen a kis leányt, ki őt epedve várja, ki az urfit szerelmével boldogítani olly igen kész, s ki vele nagyuri várába költöz-nék csudált, irigyelt várasszonyul! . . .

Eljött egykor az ifju, valósítani az ábrán-dozó leányka álmait; nem tündérfi s nem is gaz-dag vár ura, de szép, nyulánk természetű s vidám arczu szőke ifju, szerelmet sugárzó kék szemek-ke, szerelmért esdő piros ajkakkal, melyek fe-llett igen illő pelyhes bajusz diszelgett. Szívet nyert első szavaival a leánytól, s cserébe értte ép verésű, lángérezetű szívet adott, munkásság, becsületesség kíséretében.

Két éve már, mióta György és Tekla mint szerelmes pár éltenek . . . és György bizott Iste-nében, ki őt — az árva fiut — eddigelé mindig

segítette, hogy néhány hó lefolyta mulva arául ölel-
lendi a szép leányt, s életének rég ohajtott bol-
dog napjai bekövetkezendők. — A mint érzett és
gondolkozott elejénte, olyan maradt mind foly-
vást ez ifju, mert a fiatal kebelben férfias szív
dobogott.

De Tekla ez idő lefolyta alatt némi változáson
ment keresztül. Szemei igen élénk fürkésző s
megválasztó tehetséggel bírtak mindenre nézve,
mi külről fénylett, s azokon keresztül melegebb
vágó lopózott szívébe, bár ő is birhatna illy fényt,
illy külső csillogást. . . György, az igénytelen
ácslegény, kinek szerelme egész életüdvét tevő,
napok óta kesergés közt búsulta le idejét; de
bármint aggódott, a szívkedvesén tapasztalt vál-
tozás okát nem volt képes kitalálni. . . Hogyan is
juthatott volna a szerény ifjunak távulról is eszébe
a gondolat, hogy Tekla szívében, melly őt még
csak szokásbul szenvedé, az eddig őrzött szere-
lem oltára feldulatott, s más oltár van benne ké-
szülőben, mellyen tán a legelső fényes külsejű,
gazdag uracs fog ideálul imádatni!

II.

Egy fiatal uraság szölejében víg mulatság tar-
taték, beszentelési ünnepül a nyári laknak,

mellyet a birtokos szölejében építtete. Az uri vendégsergen kívül néhányan az előkelőbb munkások, kőműves- és ácslegények közül is jelen voltak, kik a ház fölépítésénél foglalatoskodtak; számukra egyik szobában különös hely volt a mulatozásra rendelve.

Valday Andor, a házigazda, most e szobába lépett; leereszkedő, tréfás enyelgésben törekedett a vidám csoportban kedvessé tenni megjelesét; e törekvése azonban semmi sikerrel nem dicsekedheték a legények részéről, mert ők épen nem kedvező szemmel tekinték, miszerint a csinos külsejű házigazda leginkább és pedig igen bátran csak a leányok körül forgolódik, kiket, mint illető kedveseiket, mulatságuk szaporítására a legények magukkal hoztak. . . .

Most egy ifju előtt állt meg a fiatal gazda, ki — mig többi társai kedveseik karjain enyelgének — félrevonultan némi helyhöz nem illő busongással látszott idejét tölni. György volt ez, a legelső ácslegény, az egész építkezés főintézője.

„Na s, György!“ szolt a gazda, s kérdését felső ajkának némi gúnyos rángásával kísérte, „s miért ül olly szomoruan vig pajtások közepett? . . . ah, értem! . . . na de mért nem hozta szinte magával kedvesét, hogy mellette vidáman mulathatna?“

„Tekintetes uram!” felelt a kérdezett, „engedelmeivel tüstént magam megyek hozzá.”

„Felette szépnek mondják?” kérdé továbbá az uracs, s midőn György csak hallgatással válaszolna szavaira, hozzá tévé kérdése folytatásul: „S mi a neve?”

„Tekla,” válaszolt szerényen az ifju.

„Hallom, hogy nem sokára menyegzőjét üli vele.”

„A jövő hónapban mesterül leszek e városban elfogadva, s e hir azonnal teljesülni fog.”

„Hm!” folytatá pajzánkódó mosolylyal az uracs, „szép leány látása legnagyobb örömet okoz szívemnek, szeretném menyasszonyát ismerni.”

György arczát komoly kifejezés szállta meg e szavakra, és semmit sem válaszolt, azonban csakhamar kalapját kereste s rövid búcsuszózt mondván pajtásinak, a város felé könnyült szívvél, vidám arczczal utnak indult.

Kilépte után némi suttogás támadt a hátramaradt legények közt, mellynek tartalma György kedvesének egyhangulag kimondott magasztalásból állott, melly magasztalásban maga György is részesült, mert a munkás, józan, szerény ifjut mindnyájan kedvelték.

„György jegyese a székes-egyház közelében lakik, nemde?“ e kérdéssel fordult hirtelen a még mindig köztök mulató uracs munkás vendégihez, s a válasz kérdését igenelte. „Ugy hát ma még fáradságos gyaloglást kell tennie,“ folytatá szavait, „ha — mint mondá — látni akarja.“

„Fáradságost?“ mormogott egy meglehetősen koros köműveslegény, kit évei száma túlségitett már azon bajon, hogy leány után fáradnia, kivált ha fáradságát sükerrel akarná koszosruztatni, érdemes volna. „Igaz ugyan,“ folytatá csipősen, „hogya leányért minden lépés fáradságos, azonban — a mint veszi az ember; de mégsem olly igen fáradságos ut lesz biz az.“

„Hogya?“

„Tudom én, a mit tudok,“ válaszolt nagybőlcsen a kérdezett.

„S ugyan mi az, a mit tud?“ kérdé az uracs kíváncsian.

„Az biz az,“ közbeszólt egy fiatal ácslegény, „hogya ha kettő teszi az utat, nem olly igen fáradságos, főképen ha édesdeden beszélgetnek... Ugy-e, Marcsám?“ mondá a legény mellette ülő szerelmeséhez, kinek piros arcát dévajkodva még pirosabbá csippenté.

„Ugy?“ szólt az uracs, figyelmessé tétetve,

„tehát György barátunknak szép Teklája elébe jött?”

„Nem tovább, mint a hegy tövéig,” válaszolt az iménti legény, „s a hely, hol e szépen összeillő pár találkozni szokott, alig van ide háromszáz ölnyire. . . Onnét aztán nem lesz fáradságos egymás karján az ut haza-felé.”

„Ejh, ejh! milly regényes kalandozás!” közbe szólt a háziuracs; aztán egy tele poharat vön kezébe s felköszönté: „Legények! tehát e poharat mindnyájoknak, különösen pedig Györgynek, s még inkább szép jegyesének egészségére!”

Szavait szívből eredő közös jó kíváнат kísérte. . . Andor urfi pedig csakhamar odahagyá a mulatókat, s cselédjének parancsot adott paripája megnyergelésére; azután uri vendégeihez fordult be néhány szóra, s kevés percz múlva eltűnt közülök. — Mintegy másfél óra telt el, miközben a vendégek mindenfelé hasztalan keresték házi gazdájokat.

III.

Erőtéljes, ruganyos léptek nesze hangzott a magas fűszálak fölött. Tekla felocsudva elmerűlt-ségéből, hátra tekintett, s meglepetés, de nem azon őszinte örvendezést hirdető, melyet az ifju

ohajtott vala, tükröződék szemeiben, midőn várt kedvesét maga mellett látta. György arczán azon örömkifejezést, mellyel kedveséhez sietett, bánatos komolyság váltotta fel; fájdalmasan fürkésző tekintetet vetett rá, midőn kezét nyujtá neki s felszólala: „Teklám! légy üdvöz szivemnek.“

A leány mosolylyal válaszolt, melly az ifju arczáról a bú fátyolát ellebbenté, s olvadozó szivvel omlott annak lábaihoz. „Teklám!“ ugymond, lelke legbensőjéből eredő hangokon, „olly kimondhatlanul szeretlek — ah, tán vétkesen, mert mérték felett!“ . . És epedve nézett a leány szemébe, ki maga részéről a lángoló keblű ifju szavait arcza nyugalmas kifejezésével hallgatta, melly az ifjuban keserű érzést gerjesztett; reszketve nyujtá ki két kezét feléje s kérdezé: „Tekla, mondd, szeretsz-e?“

Tekla arczán némi a sziv legbensőbb rejtekében gerjengő boszuság kifejezése villant keresztül, s hallgatva függeszté nagy fekete szemeit a szenvedélyes szavu ifjura. Tekintete hideg volt; e hang őt érdekelni, e kérdés ajkait szintolly szenvedélyes „igen“-válaszra birni rég megszűnt volt; alig vala több, mint a hosszabb megszokás hideg köteléke, mi őt még Györgyhez fűzé.

„Szeretsz-e?“ kérdé az ifju ismételve, „oh,

mondd ki e szót boldogságomul, hiszen tudod, hogy ebben üdvöm rejlik, hogy ezt szeretném örök zene gyanánt hallani ajkaidról.“

„Milly zajongó, milly heves vagy te ismét, György!“ válaszolt a leány eltérőleg, s szavaiban némi szemrehányási hang tűnt ki, melly Györgynek szívébe hasított; azután, mintegy vigasztalni akarva az e szavakon bánkódót, mint vigasztaljuk olykor pusztá sajnálkozásbul az előttünk panaszkodó idegent, tevé hozá: „Nem mondtam-e százszor már, hogy Tekládnak szíve hiven, örökre, visszavonhatlanul tiéd?“

„S szavad mégis olly hideg.“

„Tehát szavakban keresed a szerelmet?“ mond a leány azon felsőséget követelő hangon, mellyhez az érzéstelenség mindig jogot tulajdonít magának az érzés felett, „az igaz szerelem csak tettekben tünteti ki magát.“ . .

„Mellyek a szavaktól annyira elválhatnak, hogy igen sokszor az ember legfontosabb tetteit csak szavak intézik,“ egészíté ki a kezdett szavakat az ifju. „Igen, leány, tettekből ismered meg az igaz szerelmet, tettekből, mellyeknek legkedvesebb zománczát a szívelelegség adja meg, melly szavakban nyilatkozik; és a szó csak akkor pusztá szó, ha az ajkakon kiszáll, míg értelmével a szív mitsem gondol. . . Vagy ha szerelmi

édes szót mondasz hozzám, nem tett-e az, mellyel engem boldoggá té sz? és ha“

„Vigyázz, György,“ közbeszólt a leány, „szép tarka bogár van lábad mellett, el ne taposd.“

György szemmeresztve s csudálkozással nézett a leányra, e lény neki a meg nem foghatóság különösnek tetszett; szívét keserű érzelem fogta el, s hevesebb kifakadással szóla: „Te egy bogárka egyszerü rövid halálfájdalmát egész részvéttel iparkodol gátolni, — s hogy szívem százszoros halálfájdalmakat érez, azzal mitsem gondolsz.“

„Nem mutatom-e szóval és tettel, hogy szeretlek? Istenem, hát mit tegyek többet?“ felszólt Tekla, „hiszen nem hallod-e: mondom, szeretlek, . . . és nem jöttem-e eléd, hogy kedves társaságodban sétálhassak haza-felé?“

„Igen . . . úgy van!“ szólt az ifju, mindinkább elkeseredve eme szívtelen és hidegen kimért hangokon; — úgy tetszett neki, mintha Tekla akarna ugyan szeretni, de nem bir.

„Látod tehát, hogy csakugyan hűn, forrón, szívem mélyéből szeretlek?“ — kérdé tovább Tekla:

„Látom,“ válaszolt György egyszerűn.

„S mégis hetek óta már olly mogorva, olly kiállhatlanul szeszélyes vagy . . .“

Az ifju válaszolni akart; e pillanatban azonban egy lovag szökelt el mellettök, testhez szabott csinos öltözetben, s szemeit figyelmesen függeszté a magányos párra, mig ajkai körül több mint megelégedő mosoly lebegett, mert egész arczából reménytelen meglepetés tünt ki. — György a lovagot kalapemeléssel üdvözölte, kinek viszonzása igen édes mosolybul és többszörös főhajlintásból állott, melly azonban inkább a György által karon vezetett szép társnét, mint az ifjut illeté. — A lovagot nem sokára sűrű fűzlombok takarák el szem elől.

Tekla gyorsan kivonta karját az ifjué alul, s néhány lépést tön földre, hogy a távozó, szép külsejű lovagnak utána nézhessen. György meglepetve szemlélte őt. „Ah, a kedves!“ suttogá a leány, a lovag után meredő szemekkel, — s György úgy vélte, hogy hozzá rég nem intézett csak e kis szócška is illy édes hangon.

Utjokat tovább folytatók, s mig hazáig eljutottak, a lovaggal többször találkoznak; úgy tetszett, mintha ez feladatául tűzte volna ki, szüntelen a szerelmes pár körül keringőzni, s őket hol elől hol hátul kísérni; ajkain mindig azon

lekötelező édes mosoly lebegett, szemeiben azon üdvözlő tűz lángolt a szép leány felé.

„Tudsz-e te lovagolni, György?” kérde Tekla a keserűn melázó ácslegényt.

„Nem tudok,” válaszolt a kérdezett.

„Oh, beh kár!” sohajtá amaz, „a lovaglás oly szép, oly kedves!”

„Én csak szegény ácslegény vagyok,” mondta György mogorván és keserűen.

... Haza értek. Alig léptek a szobába, a lovag már az ablak alatt járatott tüzes ménjével ünnepélyes tánczot, mi Teklát csakhamar az ablakhoz idézte, honnan aztán elvonhatlan volt. . . „Ah, milly szép, milly kedves!” sohajtott elragadtan, midőn ablaka alatt a tisztelgő lovaglás másodszor és harmadszor is ismételtetett.

A társalgás György és Tekla közt ez estve nem sokáig tartott, s töredezve, akadozva folyt, elválásuk szótlanságában valami hideg keserűség uralkodott.

Tekla még sokáig ült melázva az ablaknál. Két kép volt, melly lelkét mélyen foglalatatoskodtatá: György s a lovagé. Érzelmei, gondolatai, mellyeket ez utolsó ébresztett föl, még jóformán a határozatlanban kalandoztak; de homályos sejtelmek rejtöztek e határozatlanság tömkelegében, mellyekből annál hatályosabb eredményü életnö-

vények csirázhatának fel, minél rokonabbak voltak érzés- és gondolkozásmódjával. . . S mind a mellett a lovagra nem gondolt közvetlenül, minden, mit e tárgyban kimondott magának, Györgyöt bírál közvetlenül; keresve kereste s nagytotta ennek minden gyöngeségét, hogy ez által az egykor szeretettnek képe elhomályosulván, amaz új kép annál fénylőbb sugarak közt tűnjék fel elméjében. „Milly zajongó, milly szenvedélyes!” így fejezte be elmélkedését, „oh, e daczos, zord lélek nem képes egyebet boldogtalanságnál terjeszteni maga körül.”

Teklának sok részben igaza volt; a fiatal ácslegény kedélye valóban hihetlen ingerültségben zajongott. . . Mind ennek oka azonban annak keserítő tapasztalásából eredett, mivel forró, egészen odaadó szerelmét viszonzatlanul látta, mivel — bár e tünemény okát ki nem tudhatta — keserűn tapasztalta, hogy a sziv, melyet egykor tökéletesen birni vélt, napról napra hidegül iránta.

IV.

Egy kisszerű csapszékben, melly jó boráról vala nevezetes, csevegés és vig tréfák közt ült együtt, a nap végzett munkája után, néhány

Meghaszonlott kedély. I.

mesterlegény; nem volt itt látni hosszú képeket, melyekre nagy betűkkel volna kiírva az unatkozás, nem életunt kedélyeket, melyek keresik mindenütt, minek élvezésére a tehetséget elvesztették, elpazarolták, az örömet, a vidámságot. . . A gazdagság mindennel bir, min az élet örömeit megvásárolni lehetne, ha illy dolgok eladhatók és megvásárolhatók volnának; illik is tehát, hogy a szegényebb sorsu előtt, kinek vásárlásra nincs értéke, maga természeti forrása álljon nyitva az igaz örömöknek.

Csudálatosan tünt fel ezen a pajkosságig vidám legények közt egy ifju, ki mélyen elmerülten, bús arczkifejezéssel ült közöttük, mintha ez együttlét iránt legkisebb részvételt nem volna, s egyedül az előtte álló borkupával látszott foglalkozni, mellyel szokásán kívül sűrűbben hozta olykor elvonagló ajkait érintkezésbe. . . Ez ifju egykor vidámitó lelke volt társainak, ki nélkül mulatságaikat üresnek tekintették. Most csak néhány sohaj volt, mire ajkait megnyitotta, olly fájdalmas és olly erőteljes egyszersmind, hogy megrepeszteni bírta volna a keblet, ha azon az uton szabadulásra rést nem talál, mellyen ugyan e sohajok forrásának hűtésére a vidító szőlő betöltelett.

Most a legények egyike poharat emelt: „An-

dor urfi egységére!“ ugymond, „adja Isten, hogy mához évre ismét uj házat építtessen, melyet mi szintolly jól, szintolly tartósan és szépen bevégezzünk, mint a tegnap fölszenteltet. . . Sokáig éljen!“ Poharát ezzel fenéig ürítette s jó példáját mindnyájan követték. Csak az iménti ifju tekintett mozdulatlanul, sőt mogorván maga elé, s a fájdalmas vonaglás, mely arczán tüstint e szavak kezdetével fél perczig észrevehető volt, mutatta, milly kellemetlenül hatott rá e felköszöntés.

„Hogyan, György pajtás?“ felszólalt újra, s most szavait egyenest a busongóhoz intézve az előbbi legény, „tehát jó gazdánk egységére sem emelsz poharat? Lelkemre, tán azt hiszed, mivel te olly gonosz kedvedben vagy, senki sem fogja örömmel venni, ha sokáig éltetjük?“

„Ám éljen!“ szólt György erőtetett egykedvűséggel, „de imént nem voltam szomjas,“ s ezzel öblös pohara tartalmát fenéig ürítette.

„Nem voltál szomjas!“ folytatá a szót kezdett legény, „s úgy megy beléd mégis a bor, mintha feneketlen tömlő volnál . . . hiszen már a második itczét iszod. . . Hát mi lelt?“ kérdé nyers jószívűséggel.

„Semmi — hagyj magamra!“ válaszolt György,

s elfordulva akart a további kérdezősködéstől menekülni.

„Hagyjátok el!” közbeszólt az asztal tulsó végéről egy tenyeres talpas szalontai legény, „majd megjő neki is igaz kedve. Tán csorbát kapott szekerczéje, s föltette magában, addig búsulni, míg ki lesz köszörülve.”

Az elméskedésre többen felkaczagtak.

„De el nem hagyom,” szólt ismét a legény, ki Györgyöt erő erejével vigkedvűvé akarta tenni, s közelebb ült hozzá. „Neki innia kell, még pedig velünk társaságban,” ugymond, „mert magányosan, látom, ugyis jól ért a dologhoz. . . Azt mondom nektek, pajtásim,” s e közben ismét tele poharat emelt, „hogya az Isten a szép Teklát sokáig ne éltesse, — abból ugyan semmi sem lesz!”

„Ez már szívéhez volt szólva,” jegyzé meg egy másik legény, midőn látta, hogy György a felköszöntést némi szivességgel fogadta, mert rája maga is tele poharat üritett. „Erre bizonyosan fel kell vidulnia. . .”

Mielőtt azonban szavait végezheté, György hirtelen felállt az asztaltól, s szerfeletti komorsággal, úgy, hogy tovább tartóztatni őt egyik sem érzett kedvet magában, jó éjt kívánván a társaságnak, eltávozott.

„Különös fiu!” szolt utána egyik a társaságból, fejcsóválva.

„Soha illy szerfelett komornak nem láttam,” jegyzé meg a másik.

„Rendén tul szerelmes,” mondá egy harmadik.

„Na, de hiszen gyönyörű egy leánykája van,” folytatá egy negyedik, tótos kiejtéssel.

„Hiszen talán ez minden baja,” jegyzék meg többen, melly megjegyzésben azonban a sajnálkozásnak vagy némi irigységnek volt-e több része, nem tudjuk meghatározni.

— Már késő estve volt. Akarat-e vagy csak szándéktalan tétovázás nem engedé Györgyöt egyenest lakására menni. . . A város egyik félreeső utcájában egy ház ablakai alatt hirtelen megállapodott. A ház ismeretes volt előtte; benne Andor és tertvérhuga lakott egy nagynénjük társaságában. Az ablakok a föld színétől több mint egy embernyi magasságra voltak; egyikből, melly a nyári hőség miatt nyitva volt, ismeretes hangok ütköztek füleibe.

„Ez Andor urfi hangja,” szolt magában György, miután a beszélgetést néhány perczig falhoz lapulva hallgatta. „Ez pedig Eszter asszonyságé,” folytatá rövid szünet mulva magánbeszédét; „Tekláról szólnak . . . ki kell hallgatnom!”

Benn pedig a két legkönnyelműbb testvér, egy kéjhajhászó ifju s egy nagyvilágisan romlott szívű, hivsággal teljes hölgy gyanutlanul folytatá tovább a beszédet.

„Hidd el, édes bátyám,“ így szólt testvérehöz Eszter, „kissé sokalnom kell könnyelmű lengeségedet; minden hónapban — sőt minden héten uj meg uj szerelem után kalandozni! ... kísértsd meg legalább, hű lenni egyhez néhány hónapig.“

„Csak az illy keserű s idétlen leczkézéssel hagyj fel, jó hugom,“ vágott szavába a bátya, „ha arra jő, cseppel sem vagytok jobbak nálunknál, ti örök hűséget emlegető hölgyek. . . Most azonban hidd el, valóban módfelett szerelmes vagyok; így magamat, illykép zajongani szívetem soha sem éreztem.“

„Ugyán e szavakat csak a legujabb tiz nap alatt vagy tizenkétszer hallám tőled.“

„Mind hasztalan csevegés volt,“ válaszolt Andor hévvel; „most, most! csak e pillanatban érzem, mi a szerelem!“

„S egyszeri látás tudott ennyire elragadni?“

„Kell-e több egyszernél, látni a tökéletes szépet? vagy nem egyszeri s hirtelen fordulat által történik-e mindenagyszerűbb változás életünkben?“

„De mit akarsz egy harangozó leányával? csak nem fogsz nyilvános botrányt okozni s a pletyka város nyelve rágalminak tenni ki magadat?”

„Ne gondoldj azzal,” vága közbe Andor. „Teljesítsd kérelmemet, s viszont szolgálatomról bizonyos lehetsz.”

„S ugyan miből fogna e szolgálat állani, melyet illykép kell tőled megvásárolnom?” kérde a nővér kíváncsian.

„Kétségkívül igen élénken emlékszel még azon fiatal hadnagyocskára, kinek nyúlshívével olly ellentétben áll a fényes kard, melyet hetykén csörget oldalán . . .?”

Eszter elpirulva s kissé sértődve válaszolni akart; válasza hihetőleg a hadnagy mentségéből állandott, kinek tarka zsinórzata nagy tetszést nyert szemei előtt; de bátyja nem engedé őt szóhoz jőni. „Hadd el a szót,” ugymond mosolygva, „nem fogom tovább festeni jeles tulajdonait az ifjunak, ki szivedet elrabolta. Tudod, hogy egy mord tekintetemtől, melyet e fegyverviselőre nem régiben véletlenül ejték, elrettenve, fél haragomtól s azóta nem mer lakunkhoz közelíteni. . .”

„Ezt éppen nem bátyámuram mord tekintete

miatt teszi,“ megjegyzé Eszter, a hadnagyot enyelegve védvén.

„Tegye hát akármiért,“ válaszolt Andor, „elég az hozzá, hogy ez elmaradás, mint észrevettem, szerelmes hugomnak épen nincs tettségére. Holnap találkozást keresek vele, s hogy nyúl szívét megnyugtassam, olly lágyan fogok szemébe pillantani. . .“

„Nagyon igazságtalan vagy iránta,“ szakasztá félbe a gúnyhangon beszélőt nővére, ki azonban tovább folytatá szavait: „S ha ugy odavetve megemlítem, miszerint igen finom champagnei pezsgőim s hozzá czukor-édes pozsonyi kétszersültem érkeztek, fogadom, holnapután udvarlásodon látandod őt. . . Tehát akarsz-e alkudni?“

„És mit tegyek?“

„Tekla naponkint 9 órakor megy misére a főegyházba,“ mondá figyelmet ébresztőbb hangon a bátya, „honnan vagy egyedül vagy atyja társaságában szokott haza térni. Holnap menj el te is e misére s kijövedt keress ürügyet a leánynyal szóba állani; szedd össze szavaid minden mézességét, úgy, hogy midőn elválsz, — mert természetesen hazáig fogod a leányt, s ha kell, atyját is kísélni, — azt kelljen ohajtaniok, bár

illy kedves, nyájas és jószívü angyalkával minél többször találkozzanak.“

„És azután?“ kérdé a nővér.

„Ennyi a te dolgod; többi az enyim. Ezen atya nagyon szigorú ember, ki nem igen volna hajlandó, elragadtatva hajlongani, ha magamszerű úr amugy pusztán bejárni kezdene házához s lánya körül udvarolgatna. . . Illy emberek pórias gondolkozása mindig csak házasság körül forog, s a melly férfinál illyesmire kilátás nem remélhető, annak könnyen ajtót mutatnak. Te, édes, kedves hugocskám,“ folytatá a testvér hizelegve, „utamnak a házba előkészítője leszesz; téged egypárszori házuknál látás után megkedvelnek; s ebből rám is ragadand valami, nem leszek így idegen, ha megjelenek nálok, főkép ha a bevezetésre szeretetreméltó karodat kölcsönzöd, például holnapután vagy akár holnap délután; . . . szép időben az ember örömet sétál egyet alkonyat felé. A leány engem szívesen fogad, erről biztosít mosolyomnak, szemkacsintásomnak viszonzása, miket lopva intéze hozzám szeretője karjáról. . .“

György térdei inogtak; fájdalmas mély sohaj fakadt kínosan feszült kebléből e szavak hallatára; — de a beszéd ottfent tovább folyt háborítatlanul. . . . Hogyan is hasson fel egy szegény ifju

sohaja oda , hol gazdag úri személyek közt a bűn lánczolata szövetik könnyelműn , hitványul , alacsonylelkűleg ?

„Utóbb aztán ,“ folytatá Andor a beszédet , „midőn Teklával jó ismeretségben leszek , — a miért ők nem fogják eléggé dicsérhetni angyaljóságotat , leereszkedésedet , — ő is viszonzni fogja látogatásaidat.“

Eszter a hölgyek legfiúbbika volt ; ő Teklát gyűlölé , egyetlen okbul : feltűnő szépségeért . Ha egyéb kilátása nem leende is , csupán az , hogy a gyűlölt leány vélt szerelmi boldogságát megrontsa , már ebben elég okot talált , megígérni öcscsének , hogy kívánata szerint fog cselekedni .

A szegény György e beszédet nem kis lelki kínok közt hallgatta végig , s midőn szavakat halla , mellyek kedvesét hiúnak , kaczéznak mondák , alig maradt ereje magát lábán feltartani ; a keserűség , mellyet rája nézve e szavaknak igaz volta adott meg , gyötrő kínul szállt lelkére .

Eltántorgott .

Darabideig czél nélküli kalandozás után , egy utczában lelé magát a város nyugati részén . Föltekinte . Kedvesének laka előtt álla , s egyik ablakban , melly Tekla háló- s egyszersmind nap-

pali szobája volt, gyertyavilágot látott és mozgó alakot a fehér ablakfüggönyök megett.

Fejét a bor szokatlan lázongásba hozá; homloka égett, s a hűvesülni kezdő éji levegő daczára, sűrűn kellett izadságcsöpeket törölni arczulatáról. Fülében rémitőn zugtak a szavak, melyeket az imént elhagyott ház nyílt ablakából kihallgatott. Szívében mély, kiolthatlan érzelem, fékezhetlen szenvedély uralkodott, neki e leányért életét, ha száz lett volna is, oda adni olly csekélység leende, legkisebb kívánataért kész lett volna azt kockáztatni. . . S mi volt most kilátása, mi reménye a jövőtől? Sajnosan tapasztalni, hogy míg egyrésről szeretettjének szívét perczről perczre nagyobb hidegülés szállta meg iránta, addig idegen férfi, mint könnyen szerezhető portékáról, rendelkezett e szív felől.

Ott ült átellenben egy lócán, és kétes me-rengéssel tekintett a kivilágított ablak felé. — Az utca végéről busongó zene hallatszott, a távulság miatt elhaló hangokkal. Györgynek eszébe jutott, hogy azon tájon pajtásai egyikének kedvese lakik, s hihetőleg annak számára van az éjzenei kedveskedés. „Leánynak kedveskedni! leányért fáradozni!“ . . . György görcsösen felkaczagott.

Azatán neme a boszúérzetnek kapá meg. „Hiszen ezen urfi még nem is szólott vele,“ gondolá magában, „s már is olly biztosan számít szerelmére; ...“ A játszott zene egy akkoriban divatos magyar nóta volt, mellyre helyben némi fűzfa-költő, tán csalódott szerelme miatti haragjában, sántikáló verseket faragott, a női szívet, szerelmet, hűséget, állhatatosságot nyers szavakban gúnyolókat. A leány szíve háló, mondanak a versek, mellyel csak fogni lehet, de melly meg nem fogható; szerelme zárt kalitka, melly csak fényes tollu madarakat szeret magába fogadni; hűsége, állhatatossága? ... bohó, ki lehetne illyesekben!

György felállott a lóczáról, hogy haza menjen. Ellenállhatlan vágyat érzett magában a dallásra. Lépteit az említett versek éneklésével kísérte. ... Észrevevé, hogy Tekla, a dal első hangjaira, közel vonult az ablak szőnyegeihez, s dallása még erősebb lön, keserűen erőtetett... Harsogott az utcza a gúnyoló versek visszahangjától. Tekla megismerte hangjáról az éji dalnokot. „Szörnyűség! ez mégis kiállhatlan!“ gondolá magában. „Nem, nem szerethetem őt!“ ... S a lovag képe kecsegtető fényben tündökölt szívszemei előtt.

György álmatlan éjet töltött. — Tekla álmo-

dá, hogy őt György rablóí karjaiból egy édes tekintetű, czifrán öltönyözött lovag menté meg. . . És nagyon örült álmának.

V.

Egy negyvenes férfi ült magányosan egy szobában nyitott szekrény előtt, melyben néhány ezer forintba menő összeg állott, részint készpénzben, részint értékes kötelezvényekben, munka s takarékoság gyümölcsei.

A pénzt és a kötelezvényeket számolgatta össze, nem azon ferde s mohó kéjjel, mit egy zsugori fősvény szokott rakásra gyűjtött kincshalmaza mellett érezni, nem; e férfi arcza nemes vonásokat mutatott, magas fenséges homlokán öntudat és nyugalmas fontolgatás üle; látszott első pillanatra, hogy ez ember önmagával és a világgal tisztában van, hogy ez utolsótul keveset, semmit sem vár, s tudja, miszerint magáért mindenki maga tartozik munkálni, cselekedni. Fenséggel teljes volt a merész nyílásu nagy fekete szempár tekintete, melyek hatását a domboru magas homlok, az egyenes vonalú görög orr, a szilárd csukódásu teljes ajkak meglepésig emelék, nem kis mértékben elősegítette a magas alaku, nyulánk férfias termet méltósága

által. Ajkait és állát sűrű göndör fekete bajusz és szakál környezte, mely minden nyiregetés és csicsoma nélkül a legszebb alakban segíté a fej diszét kiemelni. — Nem aljas kéjjel bár, de szívbeli örömmel nézett pénzértékére, mert hosszú évek során gyűjthette azt szakadatlan munkásság, józan gazdálkodás és némi kereskedési ág becsületes üzése által; szive örömét e pénz láttára leginkább emelé, mivel azt most legfőbb ohajtásának teljesítésében szándékozott kezeiből örökre kiadni.

E férfi neve Bojtora, hivatalára nézve: harangozó volt a nagyváradi székes-egyházban, ámbár eredetileg órásságot tanult. S e mesterséget jelenleg is űzte, a mennyiben ő volt egyszersmind a városbeli nagy számú egyházak tornyaiban az órák felügyelője, rendben tartója s igazgatója, mely foglalatosság jókora összeggel növelé évi jövedelmét; azonfelül szívesen elfogadott a benne bizóktul óraműveket igazításra s midőn hivatalos elfoglaltságától szabad volt ideje, azt erre használta, s nagy gépészeti ügyessége, mely e nemben a lángeszűséggel volt határos, valamint közönségesen ismert becsületessége kelletén tul számos megbizókat szereztek neki. Hogy mind e mellett harangozó volt, ezt egyrésztől bizonyos regényes vonásnak tulajdoníthatni, mely

lelkületében kitűnő volt, azonfelül a viszony is, melyben nejével megismerkedett, elősegítette, hogy e regényes vonzalmának engedjen, mely valami lelkéhez szóló kedves dolgot látott abban, magas toronyba éjjel nappal járhatni, s ezen ritka szép hangu nagyharanggal folytonos baráti szövetkezésben élhetni; s ha tán utóbb megbánta volna is e lépését, ő nem volt azon férfiu, ki a hová egyszer lábát tette, onnan visszavonuljon.

Bojtora volt ugyan a harangozó, de ha, a maga mellett tartott két legényen kívül, néha saját kezeit is a harangkötélre alkalmazta, ez csak rendkívüli alkalomkor és mindig bizonyos regényes ünnepélyességgel történt, s e részbeni kegyeivel egyedül csak a nagyharang dicsekedhetett. Egyébiránt az óraművek és a harangozási pontosság körül a leglelkismeretesben járt el; minden egyház tornyára délvonalt csinált, s panasza soha sem lehetett az órajárás egyenetlensége ellen. Jaj volt a legénynek, kinek tán erőt kímélő kezei közt csak egyszer kondult is félre a harang! ez olly bűn volt előtte, melyet ollykor hónapok múlva is szemrehányt. A székes-egyházban, míg ő volt harangozó, csak egyetlen egyszer, a városbul távollétében, történt rendetlenül a harangozás, s e hibára egész életében szégyenkedve emlékezett. A hajnali s esti haran-

gozás t. i. hétről hétre volt egyik vagy másik legény kötelessége. Ezek egyike egykor korcsmai vig pajtások közé jutván, borral torkig merült s az esteli kilencz óra közeledtével utnak indult ugyan a torony felé, de tovább nem bírván lábai, ott az ajtó előtt összerogyott; mámor és álmoság bírkozott elnyomott agya felett; midőn a kilencz órát hallá a magasból lekongani, minden erejét összeszedte, s nagy ügygyel bajjal térdeire felájtatoskodott; fájdalom azonban, küzdelme csak arra segíté, hogy másodszor lebukában annál kényelmesebb helyzetbe nyújtózkodhassék a hős földön. . . Éjfélkor ébreszté fel a mélyen elaludtat az órakongás; ő az elmulasztott kilenczet vélte mámorában hallani, gyorsan járt fel pihentebb kézláb a toronyba s elháromszorozta éjfélkor az esteli harangszót. Másnap a város előbbkelő köreiben iszonyu botrányról, szegényebb házaknál kísértetes harangozásról beszéltek. Bojtora a legényt azonnal elbocsájtotta szolgálatából, s ő maga több napokig nem mert utczára lépni mélyen érzett megszégyenültében.

Bojtora neje, az egykori harangozó leánya, három év előtt mult ki. E régi harangozónak, az egyszerű becsületes öregnek, haldokló-ágyánál fogadást tett az általa fiul kedvelt óráslegény, hogy leányát nőül veszi s utána hivatalába lépend.

Év múlva menyegzőt ült a fiatal pár, s tizenhat évig éltek boldog házasságot; boldognak mondjuk, mennyire minden emberi lét boldognak mondható, mellyben az öröm felér számra nézve a keserőséggel, s Bojtora azon ember volt, kinek józan eszénél, szilárd lelkületénél fogva boldogtalannak lenni nem lehetett, ámbár kissé tüzesebb vérét nem egyszer felháborítá s néha napokig hozta keserűbb zajongásba a küzdelem, mellyet neje együgyűsége, aprólékos hiusága s fényvágya, különösen pedig azon hajlam ellen kellett vínia, melly szerint egyetlen gyermekét mindenkép kényezteté. A józan eszü atya borzadva gondolt az örvényekre, mellyekbe e részben bálul nevelt leányokat az életfolyam sodorhat. — Mióta neje meghalt, a harangozó egyedüli örömét, boldogságát egyetlen gyermekében találta; neki gyűjtött, értte szorgalmaskodott, felette örködött éjjel nappal; neki nem szemvilága, nem gyönyöre, neki mindent kizáró egyetlen vágya e leány boldogsága volt. Az öröm, melly jelenleg is sugárzott szeméből, onnan eredt, mert gyűjtött pénzével leánya jólétét hitte előmozdithatni, jövődjét biztosíthatni, szépíthetni.

Tekla atyjára nyitotta az ajtót. Gyönyörű virágzó arcz volt ez, gyöngédsége, piros színe megszegyeníté a rózsatőt, mellyet keblére öelve

Meghasonlott kedély I.

3

hozott be kertéből, hogy ablakába illeszsze. Az atyának szemei szeretet-teljesen tapadtak a hülámzó termetre.

„Milly jól áll neked e kis fejkötő!” mondá édes mosolylyal az atya s leányát keblére vonta. . . E szép leány s e deli férfialak! valóban nem volna szükség valamelly nagyvilági egyenetlen koru házaspárt forgatni eszünkben, hogy ezen ép, erőteljes két alak közt, szülei s gyermeki viszony helyett, a házasságot képzeljük fenállani.

Tekla öntetsző mosolylyal és szeretetet sugárzó szemekkel fordítá arczát atyja felé.

„Mit csinál az a te gonosz Györgyöd?” kérdé az atya enyelegve, mi közben leánya arczát gyöngéden megcsippenté, „már két nap óta nem láttam.”. . S az atya nem vette észre, hogy leánya arczán hirtelen komorulás tűnik fel, mert Tekla az arczot a rózsató fölé rejtette atyja szemei elől, ki folytató szavait: „Beszédem volna vele, s teveled is, leányom. Szóljunk nyiltan: ti szeretitek egymást s én örömmel láttam e viszonyt kifejlődni, mert azon osztály ifjai közt, melyből neked férjet ohajté, becsületesbet nem ismerek. Hogy neje légy, e részben mindhármunk kívánsága egyezik, s most már ideje komolyabban gondolkozni a dologról; ő rövid nap ács-mester lesz, közösen becsültetik osztálybeliei közt,

s nem félek, hogy ügyessége s szorgalma neki mindig elég munkát ne szerezzen. Kezdetre, édes leányom, én is nyujtok némi segítséget; kamaton volt pénzeimet mind beszedtem, s úgy gondoltam, minden előtt egy kis téres kertü házat veszek nektek, hogy saját gazdaságtok legyen. Éljétek ott boldogságtokat, szeretett gyermekim; s ha ezt látom, én atyátok sem fogom e kipusztulandó falak közt egyedül érezni magamat. . . Isten legyen veletek, gyermekeim!”

Tekla szíve felzajgott; az ellentét a közt, a mivel ő foglalatoskodott, és a közt, mit atyja olly ohajtott életképül festett előtte, kinzólág nagy volt; — atyja keblére vetette magát, ki ezt olly helyén levő s könnyen magyarázható felindulásnak vevé, hogy a leány szótlanságán legkisebbé sem ütközött meg, sőt gyöngéd kiméletességből iránta nem is folytatá kezdett beszédét; tárgyat keresett elméjében, mellyről eltérőleg szólhasson, s az ablakon tekintett ki, melylyen által közelgő lódobogás hallatszott. . . Tekla atyja háta megett hirtelen tükörbe pillantott, hajfürteit kis kezével rendbe simogatá, s az ablakpárkányra könyökölt atyja mellé. „Szép virágaid vannak, kedves leányom!” szólt Bojtora, az ablakok alatt levő kis rácsos kertbe tekintvén. Leánya felnyitá a redőnyöket . . . tán hogy atyja

amánál kényelmesebben gyönyörködhessek virágai-
ban; az ő szemei pedig titkos örömmel az érkező
lovag elé repülének.

„Délczeg paripa,” szolt Bojtora leányához,
midőn a lovag ablakukhoz közelednék s csakha-
mar, midőn annak feléjük intézett köszöntését ész-
revette, némi meglepetéssel kérdezé: „Ki az?”

„Eszternek, uj barátnémnak testvére,” vá-
laszolt Tekla, teljes erejéből palástolni iparkodva
az arczán feltűnni törekvő zavarodást.

„Honnan ismered?” kérdé Bojtora.

„Ma az egyházba jött, hugát haza vezetni,”
felelé Tekla, „s minthogy három nap óta Eszter-
rel együtt szokunk haza járni, mindketten ka-
punkig kísérték.”

A lovag megállta az ablak előtt; nyájasan üd-
vözlé a kinézöket, igen komoly arczczal szolt az
atyához, ámbár annak hatályos tüzes szemeit
kissé nehezen esett egyenes tekintettel visszonoz-
nia, olykor nyájas mosolyt lopott a leány felé,
miközben délczeg paripáját szakadatlan szök-
delteté.

„Csinos ifju!” folytató Bojtora a beszédet,
miután a lovag néhány nyájasan váltott szó után
eltávozott.

„Ugy-e, atyám, nem könnyü dolog szépen lo-

„vagolni?“ kérdé Tekla igen együgyűen, hogy az ejtett szavakra ne kelljen egyenest válaszolnia.

„Jól és szépen — semmi sem könnyű!“ válaszolt Bojtora. „Eszter asszonysággal rövid időn megismerkedtetek?“ folytatá szavait.

„Oh, Eszter a legjobb teremtés, kit valaha ismertem,“ válaszolt buzgóan Tekla.

„Özvegy, ha jól hallottam?“

„Egy év óta.“

„Jószivű nőnek látszik, s magaviseletében rendkívül nyájas; — de mégis —“

„Olly lekötelező szivességgel van irántam, pedig csak három napja ismer,“ vágott atyja szavaiba a leány.

„— De mégis,“ folytatá Bojtora, „én nem szeretem, hogy egy leány a te sorsodbul illy úri hölgygyel kössön barátságot. . . Meglátogatott már?“

„Tegnap is, tegnapelőtt is,“ válaszolt Tekla, „s ma csak azért nem jött be, mivel testvére volt vele.“

„Ez legalább nem tolakodó,“ mondá félig magában a harangozó, s az ablakot odahagyá. Tekla még maradt néhány perczig. Nem sokára egy szolgálga által nyergelt paripát látott az utcán felvezettetni, s azután csakhamar két ismert alakot — egy férfit és egy nőt — a ház felé karon fogva kö-

zeledni. . . Atyja után tekintett szét , ki azonban már nem volt a szobában; kiment tehát ő is, hogy a házhoz tartozó kertben atyjának a munkásságban társa legyen; Bojtora a gyümölcsfák körül foglalkozék, míg Tekla virágokat öntözött.

VI.

Eszter hiven teljesíté az ígéretet, melyet bátyjának tön , s ugyan e nap délutánján látogatására indult Teklának , kivel harmadnapos ismeretség után teljes bizalmu barátságot kötött.

Eszter, az úri hölgy, a szegényebb sorsu Teklában olly lélekre talált, melly rá nézve , miután irántai gyűlöletét keblébe fojtotta, kétszeres vonzó-erővel birt; szive s elméje egyiránt talált nála mulatsági táplálatot. Az első együttlét óráiban átlátta a szegényebb sorsu leányban a rendkívüli hiuságot , az apróságokon és külsőségeken kapkodást, a tetszelgést és kaczérságot; mindez rokonságra talált saját lelkében, s így a barátság, mellyel az ebben büszkélkedő Teklát megkinálta, egy részben csakugyan szive szerinti volt. De azonfelül elmés örömet is meritett Teklából s némi édesen érzett felsőséget adott neki e leány azon tulajdona, melly szerint, hiuságától ösztönöztetve, beszédében és legapróbb tet-

teiben mindig túlkalandozott a körön, melyben születésénél fogva mozognia illett; egész viseletmódjában, főkép előkelőbbekkel szemközt, valami keresett majmolás volt, mely úriabbak közt uralkodó divatot iparkodott utánozni, s mely épen azért, mivel keresett és mivel majmolás volt, sok nevetségességgel birt a hidegen vizsgáló előtt. Eszter a szerint, a mint könnyelmű szeszélye hozta magával, majd örömetst gúnykaczajgott magában e hivságos törekvések felett, majd komolyabb vonzalma felbuzdulásának nyitott szabad rést a rokon-szellemű leány iránt. A titkos boszú s irigység, mellyel szépségét nézte, enyészésnek indult a megismerkedés után, mert látta, mennyire megrontja a testi bájok hatását a lélek bájtalansága.

Midőn Andor Tekla ablaka alatt ma délutáni tisztelgő s kecsegtető lovaglását végzé, hazafelé mentében az utca végén nővérével találkozott. Lovát azonnal az őt kísérő szolgának adta át, s ő maga karját nyujtá hugának, hogy vele együtt Bojtora házához menjen.

A házi atya szigorú tekintetét vetett az érkezőkre. Volt valami e józan eszű harangozóban, mi őt főbb rangúak társaságától visszarezcenté; — ha kötelessége vagy megbízatás kényteleníté őt valamely uri háznál megjelenni, ezt mindig

teljes készséggel tette; ebben állása kötelességénél egyebet nem látott, s ha a rábizottat híven kiszolgáltatta és érte díját kezéhez vevé, szentül hitte, hogy köztök minden végezve van, a nélkül, hogy többé egymáshoz közeledniök szükség legyen. Ha ellenben minden látszatos ok nélkül látott urat közeledni szegény kinézésű háza felé, ezt mindig gyanakodással kísérte, s csakugyan úgy tapasztalá, hogy ilyenkor a barátságos közelítés ürügye alatt többnyire olly dolgokat vagy olly szolgálatokat akartak tőle kicsikarni, miket megfizetni nem birtak vagy nem akartak.

Most azoban az érkezett vendégtestvérek rajta voltak, hogy az atya szigorú arczkifejezését minél nyájásabb, minél lekötelezőbb szóhalommal meglágyítsák. Eszter az első általános üdvözlés után Teklához sietett, s őt forró öleléssel és csókkal üdvözölte; azután az atyához fordult, s minthogy előtte egyszeri találkozás után maga már ismerős volt, bátyját bemutatá neki.

A harangozó erőteljes hangon mondá el az „Isten hozta-“t s kezét, melly velős és izmos karnak volt ugyan toldaléka, de azért feltűnőleg finom vala, szorításra nyujtá szívesen látásul az uracsnak. . . Erőtette magát a vendégszeretet mutatására.

Alig egy-pár percnyi beszéd után, Andor hirtelen a harangozóhoz fordult. „Kedves jó Boj-tora ur,“ ugymond, „csak meg kell vallanom ide jöttem okát, még azon esetre is, ha kívánsá-gomat gyermekesnek, tán nevetségesnek találja.“

„Mivel szolgáljak?“ kérdé a harangozó udva-riasan.

„Rég hallám dicsértetni, milly szép a kilátás a székes-egyház tornyaiból,“ válaszolt Andor, „megvallom, rendkívüli kíváncsiság kapott meg, ezt élvezhetni. Azonfelül azon gyönyörű szavu nagy harang is, melly, mint hallom, önnek kedvence, olly régen beszél már szivemhez megható bús hangjaival, hogy a legnagyobb öröm-mel üdvözném egyszer szemtől szembe őt, mint soha nem látott s csak lélekben kedvelt régi ismerősömet . . ., szóval: ön velem a legnagyobb szivességet tenné, ha e tornyokba egyszer föl-vezetne.“

A harangozó készséggel ajánlkozott e kívánat teljesítésére, s mennyiben a kíváncsiság a nagy harang láthatását illeté, buzgó szeretetében e harang iránt ő azt épen nem találta gyermekes-nek. Kérte az uracsot, hogy időt határozzon.

„Minél előbb, annál jobb,“ válaszolt Andor, „vágyam, e látogatást ön harsány torku kedven-

czeinél megtenni, igen nagy; ha önnek ideje engedi, akár most mehetünk.“

Bojtora kész volt a kíváнатot teljesíteni; azon vágy okozta-e ezt, hogy az úri vendéget minél előbb eltávolítsa házától, vagy tán némi hiúság ösztönzé, a toronybul, mit ő saját birtokának tartott, a szép kilátást a városra s vidékére megmutathatni s harangaival dicsekedhetni, ezt nem tudjuk meghatározni. Eltávoztak.

Eszter és Tekla egyedül maradtak. Az úri hölgy nagy csomó divatképeket küldött új barát-néjához, a magyar hölgyek által olly dicsérendő vendégszeretettel pártolt honi és nemzeti német divatlapok két utolsó évi folyamának mellékleteit, s most ezeket nézegették, vizsgálgatták, magasztalták. Tekla e képek nézdelésében nagy örömet lelé; mindenik szerint vágyott egy vagy más öltönydarabot birni, s némi irigységgel emlékezett azon tehetős hölgyekről, kik illy képeket folyvást hordathatnak magukhoz, s elég pénzök van, magukat untalan azok szerint piperezni.

Andor és a harangozó a toronyba értek s csak most vevé az utóbbi észre, hogy a kulcsokat honn felejtette. Azonban ő ezermester volt, s a záruk gépezeteiben is olly jártas, hogy kevés fáradságába került, pálczatőre segedelmével a bejuthatásra útat törni. Andor igyekezett minél

több olyt mondani a harangozónak, mit neki tetszeni vélt. . . Tudta, hogy nincs ember, kit egy vagy más oldalán hiúságánál nem lehetne ragadni.

Mintegy félórát tölthettek a tornyok belsejében, az óraműveket és harangokat tekintgetve, s Andor úgy viselte magát, mintha mind e dolgok iránt különös részvéttel, figyelemmel volna. — Azután az ablakokhoz léptek, s Andor neki-készült, hogy a vidéket csudálhassa. Az idő napáldozatra járt, midőn a levegő legtisztább s a szem legtávolabb köröket belát. Jobbra a toronyablakból messzeterjedő síkság felett lehele el látni, míg balfelől a szőlőhegyek környezik a várost, mellyek felett nagyobb távolban a belényesi s Erdély felé eső magasabb csúcsok kékelnek.

Egyszerre gyors mozgással kapkodott zsebeihez Andor s kellemetlen meglepetéssel monda, hogy tárcsövét, mellyet e helyre magával akart hozni, honn felejtette: „A nap még egy óráig a láthatár felett lesz,” így szóla, „ez idő alatt könnyen megjárhatom lakásomat, ha ön addig rám itt várni szives lesz. Sokért nem adnám a kedves élvét, a nap áldozatát e magas helyről tekinteni.” Ezzel a lépcsők felé indult, s a harangozó szavaira, hogy ő maga is szolgálhat neki

közelebb levő lakáról egy távcsővel, csak azon kérelem ismétlésével válaszolt, hogy várna rá itt a toronyban. Bojtora ezt annál készebb volt teljesíteni, mivel az óragépzetten igazítani valót talált.

Andor lesietett a lépcsőkön. Kezével öltönye zsebére tapintott, melyben a távcső, melynek elhozatára indult, jelen volt. . . De ő azért sietve sietett tovább, s egy kis kanyarodással, nehogy a toronybul tán utána tekintendő harangozó által észrevétenessék, Bojtora házánál termett.

Tekla már egyedül volt, s nem lehetlen, hogy épen a déli külsejü lovagról gondolkozott a kert hüvös lugasában. Fölrezzent, midőn ezt az ajtón maga felé gyorsan közeledni látta, s vér futotta be arczatát; szemérmesen emelte feléje szeméit és sütötte ismét földre.

Az uracs, hévvel arczatán, egész viseletében elragadtatást, égő szenvedélyt mutatva, sietett az édes zavarodásu leány felé, s mielőtt szólt volna, lábaihoz omlott és hévvel szorította ajkaihoz a kis kezét, melyet Tekla csak gyöngén vonogatott vissza. „Kell-e szólnom, anyyali szüz,” ígyen ömlöttek ajkairól regényesen illesztett szavai, „hogy e szív égő szerelme nyilatkoztatva legyen előtted? Mennyei arczod-, csillag-szemeid-, bíborajkaid- és . . . és mindennek, a

mivel birsch, első megpillantása percze volt szívem vesztésének. Rabod vagyok! s csak az alkalmat lestem, remegő kebellem ezt neked elmondhatni, elnyögdélhetni. S most . . . élet vagy halál függ szavadon! nélküled nem élhetek. Mondj ítéletet felettem, és légy kegyes!”

Igaz érzelem ritkán birhat olly elragadó ingerrel a szavakban, mint minő ez ifju előadásán uralkodott. . . . Kell-e mondanunk sükerét e szív-rohanásnak? ismételjük-e a csáb forró hangzatu szavait? az édes örömben remegő leány egy pár kitérő s aztán magát egészen a szerelmet valló uracsnak átengedő válaszait? Nagy része az illy-nemü uracsoknak könyv nélkül tudja az illyeket; és sok hölgy megtanulhatá a stereotyp szokat illy ajkairól.

Öt percz mulva Tekla zsibongó tagjai a hév ölelésü ifju karjaiban nyugodtak. Csók csókot ért, és szent és örökre tartandó szerelem esküi hangzottak le az ifju ajkairól.

Csak nehezen tudott az ifju kibontakozni a leány karjaiból, kinek minden vágyai, a hiúság, a kaczérság, a nagyravágyás, kielégítve s zajongásban voltak azon kis adag szerelem mellett, melyet érezni szíve képes volt. „Atyádhhoz kell visszasietnem,” szólt fájdalmas hangon az ifju.

„Szerelmesem!” sipegé Tekla halk hangon, és karjai Andor ölelésére nyiladoztak.

„Szerelmünk titok legyen!” szólt az uracs figyelmeztető hangon kedveséhez, s az elválás forró csókját nyomta ajkaira.

Eltávozott.

Tekla olly nyugtalanul boldognak érezé magát! olly édes és aggasztó, büszke és féld, magasztos és leverő indulat-ár zajongott kebelében!

* * *

A toronyba vitt távcső nagyon jó szolgálatot tett. A kilátás napáldozatkor e magasból a szép fekvésű városra s nem kellemetlen vidékére bő éledeletet nyujthatott — volna mind annak, kinek kedélye a természet szépségei iránt fogékony-sággal bir. . . A harangozó mély kedélylyel fogta fel ez élveket.

Lassankint sötétedni kezdett.

Egyik szögletben hosszas keskeny fenyü-ládika állott, s a kulcs a zárba illesztve. Andor nyugtalanzkodni kezdett, s hogy unalmát űzze, mig Bojtora egészen a táj szemlélésébe látszott merülve s távozásra legkisebb szándékot sem mutatott, felnyitá a láda tetejét; hosszú s bot-alaku sípot vett ki belőle.

„Ah, ön tárogatómat vette elő,“ szolt, hozzá közeledve, a harangozó s a hangszert kezébe vév; „igen kedves jószágom ez, ámbár csak ritkán nyúlok hozzá.“

„Igazság,“ közbeszolt Andor, „hallám egykor, hogy ön a hárfát és tárogatót igen jelesül játszodja? Nem volna olly szíves...?“

„Ügyetlenségemet elárulni ön előtt?“ válaszolt Bojtora tréfásan, „ki különben csupa divatos és csillogó hangversenyekhez s tarka zene-előadásokhoz szokott?... De legyen meg, ha ön egyszerű magyar nótáimban kedvét találja.“

Andor a tárogatót, melyet a harangozó e közben a ládikába visszaillesztett, akarta neki nyújtani, de ez feltartóztatá őt. „Hagyja ön,“ ugymond, „ha azon élvben részesülni akar, melyet gyakorlatlan tehetségem egy pár egyszerű magyar nótában a régi világból nyújthat önnek, ugy még egy óranegyedet kell várnia. Holnap sátoros ünnep, s így a mai estharangozás e nagy haranggal történik. Azonfelül kedves Teklámnak születésnapja van, rám nézve tehát ketős az ünnep. Magam fogok estvére harangozni, s azután majd egy kis zenével is kedveskedem azoknak, a kiknek hallgatni tetszik.“

Kíváncsiság és az atyának kedvébe járni akarás várakozásra birta Andort. Pár percz múlva

néhány suhancz tolakodott fel a lépcsőkön, kik a nyolcz óra közeledtével azon megszokott és kedvelt mulatságot akarák maguknak szerezni, hogy a harangozásban részt vehessenek. „Vissza, fiúk!” szólt elejökbe a harangozó.

„De mindjárt nyolcz az óra,” jegyzé meg a suhanczok egyike.

„Hát nem vagyok én itt?” mondá a harangozó.

„Igen, de a nagy harangot kell húzni,” jegyzé meg újra az előbbi, „s mi segíteni jöttünk,” s a kötelekre tekintett, melyek a harangról négy részen csüngöttek le. Egyike a vele jött pajtasoknak azonban odasompolygott a beszélőhöz, ingujjánál rántotta őt és sugá fülébe: „Hadd el, Ferke! nem kell a harangozó urnak segítség; csak kineforduljon tengelyéből az öreg bömbölő, ha ő fogja meg kötelét.” — Ezzel a jövevények, a merre jöttek, eltávoztak.

Bojtora evet-gyorsasággal kapaszkodott fel a haranglábakra, a kötelek közül hármat leoldott, s három percczel a nyolcz óra előtt a harangot lassan lógázni kezdé. . . Az óra nyolczat vert a szomszéd toronyban; az öreg harang ércz torka megkondult, s tömérdek hangzsibogás töltötte be a közel tért, s a sok mázsás vasnyelvnek minden érintésére a harang öblös karamjához —

mintha egymásután roppant átmérőjű ágyukat sü-
töttek volna el... Ezt közelben hallani fül-edző,
idegrázkódtató.

A szokásos háromszori harangozás elhang-
zott, s még utána egy pár perczig nem lehetett
volna az emberi szót meghallani a lassan csönde-
sülő hangzsibongás miatt. — Bojtora izadság-
csöpeket törült le homlokáról, azután fővegét
kezeibe vevé, s röviden ájtatosan imádkozott.

Hiszen másnap leánya születésnapja volt, s
ő neki minden gondolata e szeretett leány; csak
rá könyörgött áldást Istenétől!

„Uram!“ szolt aztán, Andorhoz fordulva, „ez
egy kissé izasztó munka. Öt—hat évvel előbb is
könnyebben megbirtam, de most a korral erőm
hanyatlak s karaim néhány perczig reszketnek illy
harangozás után.“

Andor kezébe fogta a kötelet s erejét kísérté-
rajta, de a harang alig lódult meg. „Hahaha!“
felkaczagott enyelegve Bojtora, „bajos az öreg-
gel megbirkózni, s nem illy finom karoknak való
munka! A városban legalább nem igen tudnék
embert, a ki holnap délben utánozná, mit én ma
estve tettem.“ Most elővette tárogatóját s a to-
ronynak a város felé néző ablakához állott. „Né-
ha szoktam,“ ugymond, „ez ablakból tárogató-
mon esténként andalogni; most ez már évek óta

Meghasonlott kedély. I.

4

nem történt, de fiatalabb koromban gyakran szereztem magamnak e mulatságot. S másnap mindig sok emberrel találkoztam, ki köszönetet monda az esti élvezetért.“

Harczias szellemű s bús dallamu magyar nóták harsogtak le a toronybul, a tárogató erős érczhangjai messze meghasgatók a levegőt; mintha felrázó, férfias tettekre buzdító szellemszózat hangoznék át a munkás öskorbul a szunnyadni készülő város felett; mintha hatalmától fosztott tündér-óriás hallatná siralmas panaszait a ránehezült idők sulya miatt, mellyekben törpévé van kárhoztatva, s az egykori hatalom, nagyság, az egykori fény visszemlékezete csak azért maradt fen számára boldog multjából, hogy fájdalma bús jelenén annál szaggatóbb, keservesebb legyen!

* * *

Midőn a toronybul lejöttek, egy gyerkőczét találtak az ajtóban, ki a lépcsők hideg kövén térdel, égő homlokát balkönyökén a falhoz támasztván, és sűrű bozontos, éjfelete hajfürtei alul, mellyek arcza egy részét is födék, tűzvillogó szemei könyek közül fénylettek a leérkezőkre... Az első megszólításra sokáig néma maradt, mint szólni nem bíró kőszobor, vagy mint kinek lelke

az elhagyott testből messze hon ábránd-vidékibe költözött.

„Ki vagy, fiu?“ riasztá fel, kezét vállára illesztve, Bojtora a mélán hallgatót, „mi hozott késő estve az egyház küszöbéhez — magányos gyermeket?“

A fiu föleszmélt, kormos kezeivel elsimitá az arcfődező hajhullámzatot, s az álmélkodók előtt egy cigányfiu állott talpon. „Milly szép volt! milly édes volt!“ szólalt fel a fiu elragadtan.

„Mi volt olly édes és szép?“ kérdé kíváncsi figyelemmel a harangozó.

„A zene a toronyban,“ válaszolt folyvást tartó elragadtatásban a cigány fiu; „oh, ha ezt atyám hallotta volna!“

Andor és a harangozó egymásra tekintének, a természeti hajlam hatalmas vonzó ereje jutott mindkettőnek eszébe. „Na, s mért nem hoztad el hallgatni atyádat is?“ kérdé Andor tréfás hangon.

„Meghalt!“ válaszolt a fiu, s érzékeny hangja és a szemeiből kicsorduló könny mutatá, milly fájdalmasan éri szívét ez emlékezet. „Meghalt!“ sohajtott másodszor a fiu, s hozzá tévé cigány elmésséggel, melly még a mélyen érzett fájdalom keresztül is áttört, „nem hiába egy ugrás volt kovács-műhelye a temetőhöz, mert biz olly

könnyen időnek előtte árkába ugrott anyám után.“

A fiu mindkettőt érdekelni kezdé; — további kérdéseket intéztek hozzája, a melyre adott feleletekből megtanulák, hogy a magános kóborló tegnap óta egészen elhagyott, minden gyámol nélküli árva. . . . Andor részvétet érze iránta. „Magamhoz veszek, ficzkó!“ szólt a gyermekhez; „de jól fogod-e magad viselni?“

„Nagyon jól! én mindig jó fiu voltam!“ válaszolt a gyermek őszintén.

„De tudsz-e valamit, a miben hasznodat vehessem?“ kérdezé tovább Andor.

„Semmit, uram! a minek hasznát vehesd;“ mondá feleletül a fiu; „de adnátok csak egy hegedűt kezembe, vagy egy sípot, — oh, én érzem, érzem, hogy nagyon szép zenét tudnék csinálni.“

Andornak tetszett a fiunak magaviselete, tetszettek feleletei. „Jer velünk,“ szólt hozzá rövid gondolkozás után, „házamhoz foglak venni!“ s Gazsi, az árva cigány fiu, rövid idő múlva Andor legmegbízottabb hű szolgálja lön.

VII.

Estve volt; a mesteremberek bevégzék napi munkájokat, s pihentek vagy mulattak. — Egy

szűk utcácskában a Körös partján vidám képű fiatal ácslegény hangos füttyörészve ballagott; kezében kis pálcza volt, mellynek forgatásával jó kedvének szikráit szerteveregeté; hol a palánkon dobolt vele, melly mellett elhaladt, hol valamelly ház oldalán a vakolatot kalapálta, hol egy utjában álló kőhöz, vagy a ház tövében lengő fűszálhoz sujtott; félrecsapott kalapja alul olly vidám, olly teljes megalégedésű szempár csillogott, hogy bizvást el lehele hinni, mikép azon pillanatban semminek hiányát nem érzi teljes boldogságához; gondosan hegyesre kent bajuszkája alatt a mozgékony ajkak folyvást füttyre hegyeződtek, — s így ért el egy kised házikóhoz, mellynek egyik ablakából gyertyafény világolt. Az ablakot megkopogtatá, mire belülről kérdés hangzott ki.

„Én vagyok, György,“ válaszolt gyors beszéddel az érkezett, „mi a patvart bujsz odudba, mint rest ólommadár, illy kora estve?“

„Hagyj el, kérlek, egyedül van kedvem lenni,“ szólott az előbbi hang.

„Hagyjon el a baj, én nem hagylak el,“ mondta az érkezett legény fürge tagjártatással; „jerna, bujj ki, én majd itt megvárlak és füttyülök,“ és füttyülését az ablak üvegén ujjai dobolásával kísérte.

„Kérlek, pajtás, hagyj magamra,“ esdett az előbbi hang a szobából, „nem mehetek ki, rosszul vagyok.“

„Ugyan már na,“ felpattant a türelmetlen legény, „hát ki bízta rád, hogy rosszul légy? Hadd ezt máskorra! jer most, búcsuzzunk el Imre barátunktól, s mulassunk egyet vele vándorlása előtt; ki tudja, látjuk-e valaha vagy soha? . . Hamar, hamar!“

„Mondd meg neki: szerencsés utat! soha se térjen vissza e városba — soha, soha!“ E sohajszerű válasz végét azonban az illető legény már nem hallotta, mert hirtelen gondolattal bal sarkán egyet fordult, s állását odahagyva, az utczaajtón bement.

„Ihol la!“ felszólalt, a szobába toppanván, „rosszul vagy, s mégis a helyett, hogy ágyba feküdnél, itt az asztal mellett könyökölsz. Mi bajod?“

„Semmi,“ válaszolt neheztelve György, „lásd, hogy ingerelsz kérdéseiddel.“

„Tehát nem jössz Imrétől búcsuzni?“

„Nem.“

„S azt mondjam neki, hogy szerencsés utat kívánsz?“

„Azl.“

„És hogy ne térjen vissza többé e boldogtalan városba?”

„Igen.”

„Jól van,” szólt a jövevény vállvonitva, s az ajtó felé indult; azonban hirtelen megállott, s újra kezdett füttyét félbeszakítá, részvevő, komoly tekintettel nézett az asztalhoz merevült Györgyre, ki e tekintetet méla búval viszonzta. Egy ugrással a jövevény ismét az asztal mellett terme, kezét szives barátsággal nyujtá pajtása felé, s részvevőleg kérdezé: „György, édes pajtásom, mi lelt?”

György szemeibe könnyük tolultak, felállott az asztaltól, a legényt megölelé s keblén zokogni kezdé; „Eredj, pajtás, vigadjatok, felejtsetek el engemet ... az én vig napjaimnak vége!”

A jövevény e jelenetre nem tudott szót találni; nem azon lelkek közé tartozott, mellyek a nagyobb fájdalmat megérteni képesek; egészen visszásan a hallott szavakkal, mondá: „Tehát mégis eljössz? lásd, mindnyájan várnak, s nélküled Isten igazában nem is vigadhatunk.” — György székére visszahanyatlott.

„Tehát csakugyan maradsz?” kérdé ujlag a jövevény kis szünet mulva.

„Igen,” válaszolt a megszólított.

„Hát maradj!” szólt amaz némi boszusággal,

s eltávozott. . . Sem ő, sem többi pajtásai nem bírták igazán kitalálni, mi lehet oka, hogy György, egykor köztök a legvigabb legény, néhány nap óta vigasztalhatlan bús.

Pedig György nagy okot talált szívében a búsulásra; egy volt ő azon minden érzelmet mélyen megragadó kedélyek közül, mellyek olly aránytalanul nagyobb mértékben képesek a boldogságot és vigságot érezni mások felett, de mellyekre a fájdalom is óriási kínnal nehezül, s mellyek általa megragadtatva, olly könnyen válhatnak az epesztő bú martalékává. Nála a kedély e szerfeletti fogékonyságához az egyszer szívébe tolt érzelem szilárd kitartósága is járult.

Teklávali viszonyában mennyei boldogságot élvezett; a leány szerette, atyja örömmel látta őt házanál, s a derék párról még a mindenben gáncsokkodó kisvárosi pletyka nyelvsem igen tudott kedvezőnél egyebet mondani. Csekély volt az ok, melly az utolsó hetekben Tekla megváltozását okozta, s ollyan, melly csak egy ingatag szívre tehet benyomást. Teklának egy barátjánéja, egy helybeli vargának feltünőbb arczzsinü leánya, mint mondani szokták, nagy szerencsét csinált! A nagy szerencse abból állott, hogy a fehér bőrű vargaleány egy meglehetősen karban

álló ügyvédhez ment férjhez. ... Illy esemény kisvárosban mindig nagyon szemet szűrő.

Tekla meglátogatta a férjhez menet után is Fanni barátnéját; némi irigység támadt szívében a kikiáltott nagy szerencse iránt; utóbb arczát kezdé a tükörben Fanniéval hasonlítani, s úgy találta, hogy illy szerencsére ő is számolhatna. ... Az egyszerű ácslegényt szégyelni kezdé, mellőzni őt, visszavonulni tőle, hidegséget éreztetni vele... Minél forróbb szenvedélylyel csüggött rajta az ácslegény, annál keserűbben érinté szívét ezek tapasztalása; de szerényen a hibát magában kereste, esdekelt Tekla előtt, szinte gyöngeségig, gyávaságig meghunyászkodva forgott körül; gyakran kért tőle bocsánatot olly hibákért, miket nem ő követett el. ... És Tekla minél tovább társalkodott nagy szerencsájü barátnéjával, annál hidegebb lön György iránt, ennek gyanutól, feltékenységtől felizgatott kedélye annál háborgóbb, szeszélyesen ingerültebb, ámbár atyjától és belsejének némi szemrehányó sugallatától tartva, mindedig világosan nem törte meg az ingó leány viszonyát az ácslegénnyel; még nem volt elég ereje megmondani neki, hogy ígért örök szerelme — elpárolgott. Az utóbbi napokban ismerkedett meg Tekla Andor urfival, s a büszke, mellőző, visszataszító ma-

gaviselet, melyet Teklától ez óta tapasztalt, volt oka György mély fájdalmának.

Kezeit görcsösen szorítva szívére, ült most is magános szobájában; mintha mély tenger szí-
nén lebegne, mellynek hullámain bú teszi s szív-
fájdalom, s mellyből nincs reménye menekü-
lésre. Csak egy csillagot látott a távulban, melly
megszabadíthatná, de hasztalan terjengeté feléje
karjait. . . Az első szerelem, az első csalódás
kínzó fájdalmait érezé.

„Istenem, Istenem!” sohajtott fel búsongá-
sában, „ha sejtésem, ha mind az, mit magavi-
seletéből olly félremagyarázhatlanul kiolvasok,
való volna; nem, így nem élhetek többé! . . .
Mindenkép halálra kínos a kétség, a fájdalom;
— világosan kell látnom a dologban!”

* * *

Magános kesergését uj ajtónyílás szakasztá
félbe, melly az előbbinél sokkal zajosabban zavará
meg a szoba csendét. György föltekinte, s ar-
czán sajnálat és undor küzdöttek a fiui kötelesség
érzetével, midőn atyját holt részegen látta a
szobába tántorogni.

Illy keservet gyakran kellett kiállnia, s ez rá
nézve annál nyomasztóbb volt, minél forróbb

vonzalmu kegyelettel ragaszkodott e fiu atyjához ; a tisztelet , melly szívében kiirthatlanul élt, kínzó összeütközésbe jött azon undorral, mellyel ez atyát a baromiségig lealacsonyulva látta maga előtt. Mint iparkodott volna — uj Sem és Japhet gyanánt — a szeretet födező palástjával rejteni el önszemei elől a szülei gyöngeséget ! mint fordítá félre tekintetét és bocsáta buzgó fohászt az éghez , hogy mentené meg őt e látvány szégyenétől ! — hasztalan ! e kint gyakran kelle kiállnia , mellyet atyja azon durva kitörésekkel, mikre részeg állapotjában zabolázhatlanul fölingerült idegzete ösztönzé , még súlyosabbá tön. György megtörhetlen szelidséggel szenvedte a méltatlan szidalmakat , mikre atyja szintolly ok nélkül, valamint állati durvasággal, minden illy alkalomkor felzúdult ellene ; gyakran virasztott fél éjeken által oldalánál, ápolta tehetlenségében, s mindent tett, mit helyzetében tenni nem minden gyermek érzett volna elég erőt magában ; de az ő ajkaira nem jött nehéz szó , nem jött zúgoló-dás ; ámbár a folytonos küzdelem öntudata nélkül és akarata ellen megtöré idegzete aczélerejét, s szelidsége és türelme kimerítve levén atyja ágya mellett, olykor annál ingerlékenyebb és szeszélykedőbb lön más emberek iránt.

György hosszas ideig összekulcsolt kezekkel

állott atyja fekhelyénél; nemcsak saját szerelmi bűja emészté szivét, de a visszagondolásban atyja egykori sorsára s viszontagságaira is mély szomorúságot talált. Ha mint fiu föltétlen szeretettel viseltetett atyjához, lehetlen volt, mint embernek is mély sajnálatot és kiméletre buzditó vonzalmat nem éreznie az öreg iránt, ki egykor helyet foglala a legjózanabb férfiak sorában, ki szerető férj, gondos házi atya s szorgalmas honpolgár volt, s kit a becsületesség utjáról egyetlen csapás, mellyet szintolly mélyen érzett, a milly mértékben reá érdemetlen volt, tántorított le... S ki ez öregnek sorsát ismeré, lehetlen volt szánakozását tőle megtagadnia...

Dorányi István, György atyja, hazánk egyik nevezetes városában tanácsszolga volt. Mintegy húsz éves korában megházasodott, de nejét egy év mulva elveszté, ki a kesergő atya vigasztalásaul egy fiut, Györgyöt, hagyta hátra. Tíz évet töltött István özvegyül, csupán fija nevelésének szentelvén gondjai legtöbbszörét, midőn egy korszoru polgár szegény, de becsületes leányával megismerkedett, kinek szépsége nem mindennapi volt. Ez ismeretséget rövid időn uj házasság követé, s szerető neje mellett, kevéssel megelégedve s a szűk jövedelemmel lelkesmeretesen gazdálkodva, uj hat évet töltött István boldog-

ságban; neje szépségével hűn csatlakozó szívjó-
ságot párosíta. S ez idő alatt a szorgalmas csa-
ládnak nem kis mértékben kedvezni látszott a
szerencse; az új házasságot nem áldá ugyan az
ég gyermekekkel, de a földi javak annál bővebben
tolultak kised lakuk szűk körébe, s ez különö-
sen történt a hatodik évben, midőn Borági vá-
rosi tanácsos Klárát, a szép nőt, egy számára
tett szolgálatalkalmával, közelebbről megismerte,
kinek pártfogása a köz tanácsszolgát rövid időn
városházi őrmesterré emelte; a tanácsosnak ke-
gye utóbbi időkben annyira ment, hogy nem vo-
nakodott, néha az őrmesteri lakba is betekinteni
s egy-egy óranegyedet a becsületes család kö-
rében elcsevegni, melly szívességét azonban
leginkább akkor gyakorlá, midőn Istvánt tisztí
ügyekben foglalatoskodni tudta.

E rövid értesítésből tudhatja az olvasó, hogy
a tanácsosi pártfogást István neje szépségének
köszönheté. E nő ritka szelidségű, egyenes és
ártatlan lelkű hitestárs vala, férjéhez föltétlenül
ragaszkodó s kedélyében olly egyszerű, hogy a
tanácsos törekvését legkisebbé sem volt képes
megérteni, míg ez neki elég érthetőleg tudára
nem adá, milly díjért részesíti őt és férjét ha-
talmas pártfogásban.... Klára tiszta lelkülete a
csáb szavaira visszaborzadt, s első dolga volt,

férjét a beszédről, mely közte s a tanácsos közt folyt, értesíteni. István elijedt e hir hallatára, de a szegény család helyzete súlyos vala, mert a tanácsosnak csak egy intésébe került, az őrmestert még szegényebb állásba taszítani vissza, mint a honnét fölemelte. E körülmény férjnek és nőnek hosszú ideig adott aggályra alkalmat, miközben a tanácsos közeledése a szép nőhez egyre unszolóbb és szemtelenebb lön... Istvánnak nem egyszer fordult meg már eszében, hogy szolgálátát odahagyja; de hová hajtsa akkor nejével gyámoltalan fejét? ... Egy volt, a mi vigasztalta: elhunyt első nejétől fija már gyermekségtől óta kitűnő vonzalombul a fővárosban ács-mesterséget tanult, s mind ügyessége, mind szorgalma reményt nyujtának, hogy rövid időn olly állásra küzdendi magát, melyben szüleinek, ha az őrmesteri állomást elhagyni kénytelenítettnek, gyámolítására lehet.

Egy nap különösen nevezetes lön Istvánra nézve; nevezetes, mert azon vettetett meg alapja élete szerencsétlenségének!

Már két hónap óta mulatott a városban Ilványi Lőrincz, fiatal földesur és a tanácsos közel rokona, kinél lakása is volt; atyja őt azon jámbor reményben költözteté be faluról, hogy tapasztalást és további művelődést szerezzen ma-

gának a tudományok és ismeretek mindazon ne-
meiben, melyek a leendő közhivatalnoknak szük-
ségesek, s melyekben a több hatósági széket
kebelező város az előmenetre utat nyitott; azon-
ban míg a boldog atya fijának szorgalmáról, tör-
vénykönyvekben és törvényasztalok körüli bu-
várkodásáról álmadozott, Lőrinczet e közben
szerencsétlensége kártyahősökkel ismerteté meg,
kiknek társaságában rövid idő alatt nemcsak min-
den pénzétől fosztva lön, de egyszersmind tete-
mes adósságokkal terheltetett. Alig volt egy hó-
napig a városban, s már atyját újra pénz küldé-
seért zaklatá, ámbár a városba érkeztekor e
részben hosszú időre el volt látva. Az atya kül-
dött; de egyszersmind egy szigorun feddő le-
vélben megírta fijának, hogy hasonló kiméltre
részéről többé ne számoljon. Lőrincz pillanatig
megdöbbent e levél olvastára, mert atyja kér-
lelhetlen szigoruságát ismerte, s tudta, hogy ha
oktalan pazarlása még egyszer tudtára esik, vagy
szégyenben és adósai martalékaul hagyja őt, vagy
azonnal magához idézendí falusi lakásra, holott
neki a városbani mulatás több tekintetből igen
kedvessé lön; föltevé magában, hogy a kártyá-
tól ovakodni fog. S e buzgó föltétel reggel
történt, azon órában, midőn atyja feddő levelét
kapta; estve pedig látogatására jöttek néhá-

nyan jó barátai közül, kiknek épen nem nagy fáradságba került kivíni, hogy Lőrinczet éjfélfelé ismét a kártyaasztal körül lássák... Egy új hónap folyt le, s Lőrincznek pénze kevesebb, adóssága több volt, mint valaha, de atyjátóli félelme nem engedé, hogy neki állapotját tudtára adja, sőt levelei után arról győződött meg a bár szigorú, de fiját buzgóan szerető öreg, hogy Lőrincz felhagyott előbbi életmódjával.

Az öreg Ilványi ez időtájban küldött fíja kezébe ezer pengő forintot egy váltó kifizetésére, melly néhány nap múlva volt lejárandó. Hogyan állhasson Lőrincz a kisértetnek ellen? hiszen adósságai kifizetésére csak egyetlen út reménye csillogott előtte: a kártyáni nyerés... Estve elment, hogy szerencsáját megkisértse; ... másnap hajnalban tért szállására, zsebében egy fillér nélkül, lelkében kinzó szégyen és elcsüggedés kigyóitól marczangolva. . .

Szenvedélyesen járt alá s fel szobájában nap viradtáig; nem tudta, mi tevő legyen; csak egy bizonyosságot láta rettegve maga előtt: hogy szigorú atyja eljátszott kegyét tán soha vissza nem nyerhetendi. A melly vétket könnyelműségében elkövetett, kinzó öntudata szabta rá értte a szenvedélyes büntetést... Egyszerre rémes örömmel tapadnak meg szemei a szoba egyik szögle-

tében; a látvány élénk vidorságot ömlesztte el arczulatán, míg a rá következő perczben elsápadott előre illesztett lábát visszavonta, mintha félne feléje közelíteni. Néhányszor tusakodva fordult meg a szobában s rövid elhatározás után megállott az említett szöglet közelében.

Egy szekrény volt itt, mellyben közpénz álla, a tanácsosnak felügyelése alatt... Lőrincz körül nézett. Az alkalom olly kedvező: a tanácsos nincs honn s az egész lakban nincs ember, ki tettét észrevehetné, míg más részről a szükség érzete olly súlyos, olly kínosan nyomasztó!... és az atyai harag — a fizetetlen váltó — a terhelő adósságok!... Lőrincz a szekrény megnyitására látott.

S a nem épen erős zár könnyen felpattant. S mint átkozá az úri gonosztevő a tanácsos gondoskodását, midőn a szekrény fenekén alig találta egy pár száz forintnyi összeget, egy irat mellékletében, melly a többi pénzek holléte felől mutatott eligazulásra szolgáló lajstromot! Hargosan csapá vissza Lőrincz ez iratot a szekrény fenekére; azonban haragja közben még sem mulasztá el nagy részét a szekrényfenéken levő pénznek magához venni, hogy fáradsága ne legyen egészen hasztalan. E tett után gondosan

Meghasonlott kedély. I.

5

csuká be a szekrényt, és elháríta körüle mindent, mi gyanura szolgáltatna alkalmat.

... A vétkes foglalatosságba merült ifju nem vette észre, hogy István az őrmester e közben rányitá az ajtót, s midőn őt a szekrény körül látta foglalatoskodni, megütközve észrevétlenül visszavonult.

A tanácsos az nap délután érkezett haza egy rövid utról, melyet a vidéken tett. Első látogatását a tanácsháznál tévé, nem épen hivatalos buzgalombul, hanem mivel a szép őrmesternét kívánta szerencsés megérkeztéről tudósítani. Tudósítása azonban kissé hosszadalmas volt, melyet alkalmasint olly beszédekkel és tán taglejtésekkel is kellett kísérnie, melyek az őrmesternére anynyira hatottak, hogy egyszerre felsikoltva, repülő hajjal és rémült arczulattal szökött ki az ajtón, hol haza térő férjének omlott karjaiba.

Az őrmesternek lehetlen volt kitörő boszúját elfojtani; berohant a tanácsoshoz; .. a tanácsos pedig kevés idő mulva ki rohant a szobából. Sápadt arczán fenyegetőbb boszú ült, semhogy melléje még szükséges volna a gondolatok magyarázata, melyek agyában forrtak. ... Az őrmester és neje arról kezdtek tanácskozni, hol lehessen minél előbb becsületes szolgálatba jut-

niok. De a vész nagyobb volt és közelebb hozzájuk, mint képzelték volna.

Számadási időszak következett, s a tanácsos felnyitá a megrablott szekrényt, hogy a gondviselése alatti pénz állapotjáról előre tisztába jöhessen, a mi némelly tisztviselőnél annyit tesz: hogy előre kiszámolhassa, mit rejthet a közpénzből saját zsebeibe, s mi maradand meg az illető közönség számára. . . Megütközve látta a hiányt; de némi öröm jutott számára kárpótlásul azon gondolatban, hogy legközelebb az őrmestert veheti számadás alá, mint a ki kötelességgileg mindennap megfordult lakában.

István, mióta a tanácsost szobájából nem épen szolgálai alázatossággal kiutasította, mindenre készen volt, s így nyugodtan állott elébe, s az első kérdésre a pénzszekrény iránt, elbeszélte a reggel látott jelenetet. Nyílt szavának következése lön, hogy a tanácsos által mint tolvaj és rágalmozó vettetett börtönbe, hol hosszú ideig kellett vesztegelnie, mielőtt a törvényes kihallgatás szerencséjében részesüle.

E közben a fiatal Ilványi Lőrincz atyja a városba érkezett, s fölgerjedt haragja fíja iránt csak nehezen volt csillapítható. A tanácsos az atyával és fiuval közlé a bebörtönzött őrmester vallomását, minek következése lön, hogy Lő-

rincznek atyja társaságában azonnal haza kellett költöznie. Igaznak tartotta-e a tanácsos István vallomását, nem tudhatjuk; annyi bizonyos, hogy Lőrincz tagadásának teljes hitelt látszott adni, mert így a szegény őrmestert annál inkább hatalmában képzelé, kinek e hatalom messzeható erejét teljes mértékben kellett éreznie.

Midőn István a börtönből legelőször vallató bíró elé vezettetett, fogságának hatodik hete folyt, s ekkor is, mielőtt még kihallgattatott volna, sorsa a boszúálló tanácsos által előre el volt intézve. Ő természetesen tagadta a tolvajcsinbani részvétet; de a tagadás igaz szózata mit sem használt, mint megátalkodott makacs vettett vissza börtön fenekére, s az igazságot kutató törvénykezés nejét vonta kérdésre, ha talán a gyöngé asszonytul csikarhatna ki vallomást, melly a befogottnak romlását eszközölhetné... Klára most érézé először az anyai öröm jó reményeit. S ezen kegyelettel tisztelendő állapotjában testi fenyték alá vont a bíró, hogy kicsikarja belőle a vallomást, mellyre szükség vala. A szerelmes tanácsosról meg kell azonban jegyeznünk, hogy ő ezen eljárásról mitsem tudott, s midőn felőle értesült, nem mutatott iránta meglepődést. De még nagyobb volt a fájdalom, melly lelkismeretét e tény miatt utóbb

vevé üldözőbe, mert Klárát, kit már az aggalom férje állapotja iránt, gyöngéledővé tön, a szégyen és testi kín érzete ágyba veté.

Kevés nap mulva részvevő néptömeg kísért a sirkertbe egy koporsót, melyben két halott feködt: egy gyermek, ki csak néhány óráig élvezé e föld nehéz levegőjét, és egy élete virágában elhamvadt, kiszenvedett anya...

A tanácsos lelkismerete megindult ez esemény felett. E megindulás jeléül nem kimélette jó szívü közbejárását, hogy Istvánt, fogsága harmadik havában, méltatlanul szenvedett börtönéből kiszabadítsa, ki iránt a bíróság elég kegyes szívü vala, kipótolhatlan szenvedései kárpótlásaul egy okíratot nyujtani kezébe, melyben mindeneknek, a kiket illet, tudtára adatott, hogy a tanácsházi őrmester tolvajság gyanujából börtönbe fogatott, honnét azonban, az ellene szóló bizonyságok elégtelensége miatt, ezennel szabadon bocsáttatik.

István első utját szabadsága visszanyerése után fiájához tevé. Az első találkozás a szerető fiu s az elkezeredett atya közt szomorú volt; azonban Györgynek még nagyobb szomorúságot kellett később tapasztalnia, midőn István búját borba temetni kezdé, s midőn az egykor olly józan férfin a mámor vigasztaló erejét rövid időn any-

nyira megszoká, hogy végre alig mult nap, mellyen eszmélet nélkül nem tért volna meg lakására. György egy részről mindent elkövetett, hogy atyját szerencsétlen szenvedélyéről leszoktassa, de egyszersmind átlátta sokszor, hogy István szenvedései a multak keserű emlékei miatt józan korában sokkal nagyobbak, semhogy türelemmel nem viselné, midőn atyja e keserű emlékeket feledésbe iparkodik eltemetni.

* * *

Az estvét, mellyet most az ácslegény atyja mellett mély búban virasztva töltött, Tekla egészen ellenkezőleg, szíve nem csekély örömei közt élvezé át..... Midőn minden csöndes volt az utczában, s a harangozó háza felől gyertyafény nem világolt többé, meglöpött léptekkel köpenybe burkolt alak közeledett az egyik ablakhoz; de itt a redőnyök megett dobogó szívvel leskódó leány nem várt hosszas kopogtaásra; alig érinté ujja hegyével Andor az ablak-redőnyt, azonnal megnyitak szárnyai, s szerelemtől hevülő szempár mosolygott elébe, édes piros ajkak nyitak meg üdvözlétére... „Milly kár, hogy a beszélgetés két lángoló szerelmes közt ablakon által nem olly hozzáféréssel történik!“ gondolá magában Andor.

Az enyelgő, az édes kéjü együttlét Andor és Tekla közt éjfélíg tartott.

VIII.

Kinek mindennap vasárnapja van, igaz ünnepe egy nap sincs a hét közt; dologtalan űzi az ilyen egyik napot a másik után, mindenikén csak élvezet és örömet keresve, melyet ha megkap is, megszokottság által rég mindennapivá vált az előtte.... Nem így a munkás kézműves, ki az írás parancsa szerint, arcza veritékében keresi kenyerét; ő hét nap közül csak egyet ünnepel megszűnéssel a munkától, de ez egy rá nézve nyugalom, öröm és valódi kedvtöltés napja... Illy napokon keresi fel a vidor szívű legény szerető leányát, és mondja el neki forró érzellemmel mind azt, mit felőle a távolban munka közt összegondolt. Illy napokon fűzi vezető karra őt s megy vele vidor társak és társnők kíséretében erdők, hegyek és zöld tájak magánosabb vendéglőibe, zavartalan örömmek szentelni néhány órát, pásztorias ebédet költeni el, szökdecselni egyszerű zene hangjaira, játszadozni illatos mezők ölén, honnan hives alkonyon édes csevegés közt vonulnak haza felé, a váró szülék egyszerű hajlékába, kik szemeiben áldásos örömmosolyg az érkezők felé.

Sokszor töltött így György vidám napokat Tekla társaságában; ünnep- és vasárnap ekkor neki égi öröm és boldogság napjai voltak . . . Most az ünnep nem így derül rá; rövid, zajteljes álom után búra ébresztik őt a kelő nap első sugarai.

Tűrhetlen lön előtte, Tekla hideg bánásmódját tovább viselnie; ment, hogy fölkeresse őt, hogy szívfájdalmait fülébe panaszolja, elmúlt boldog napokra emlékeztesse, megtudja tőle, ha tán égne-e még a hőbb érzelem szívében iránta, s búpanasza által e szívet megindítsa.

Bojtorát lakából dolgai eltávolíták, s György örült, hogy a leánynyal magánosan tanu nélkül szólhat. Ennek arcán nem bátorító, nem vidáman üdvözlő meglepetés látszott, midőn tekintetét a tükörtől, hol hajfürteit egyengeté, az ajtó felé irányozta.

„Tekla!” ngymond a belépő ácslegény, „napokig nem háborítottalak, nem kerestelek föl; lelked előtttem idegen tárgyakkal látszott mélyen foglalkozni, s én megfosztám magam láthatásod egyetlen örömétől, hogy terhedre ne legyenek.”

Olly hidegen bámuló volt a pillantás, melyet Tekla a forrón nyilatkozóra vetett, hogy ennek lehetlen volt egy sohajt elfojtania. Kissé felhuzott vállakkal, hátrahajlított fővel, nyílt száros

merev tekintettel nézett feléje a leány s összeszorult ajkain rövid gúnyszerű rángás villant át, mely után azokat szólásra nyitni akará, s szavai kíséretéül már emelte jobb karját az elutasítólag lecsüggő kézfejjel. Ez előzmények elhűték a vért a szegény ifju ereiben; kárjai mintegy villanyosan rándultak meg s egyet előre lépe.

„Ne szólj, üdvömrre kérlek, még ne szólj!” remegé majdnem fuladozva; azután karjait éghez emelte s rimánkodva sohajtott fel: „Istenem! ha tudnám, mivel bántottam meg e leányt, kit szívem szentedül tisztelt, szeretett, imádott!... ha tudnám, mi az bennem, mi szívét tőlem elidegeníté: kitépném enem azon részét lelkemből, körmeimmel szaggatnám ki testemből... Vagy miért e viharzó szenvedély, e kimondhatlan forróságú szerelem bennem, ha csak azért szokám meg azt, hogy érzésim romjain életem porhadjon szét?... Nem, nem! ez lehetlen, neked szeretned kell engem; ugy-e, Teklám, te szeretsz engemet?” s szemeit újra a leányhoz irányozta, karait feléje terjeszté; és a leányt folyvást azon tekintettel látta nézni maga felé, tán még hidegebbel, még merevebbel, még fagyalóbban csudálkozóval.

És ilyen az emberi kebel, illy változékony az ingatag kedély! Tekla valóban egyre idegenke-

döbbs csudálkozással nézte a szenvedélyes ifjut, kinek egykor szintilly forróan ömlengett szavait édes elragadtatással fogadta kebelébe; úgy tettszett önmaga előtt is, mintha most ez ifjut meg nem foghatná, mintha nem is ez volna, kit egykor szeretett, s önmentőleg, édes megnyugtatósára sugá eltántorodott szíve: ez ifjuban csatlakoztam!

E percz elhatározó volt; az érzelemvihar György keblében tetőpontját érte, honnan ez eltaszító bánásmód által hanyathomlok taszítottatott vissza, de nem a megnyugvás ölébe; estében a bú tengere fogadta őt. — Sápadtan, reszketeg hangon, testében ingadozva közeledett egészen a leány mellé s majdnem sugva mondá: „Tekla, egykor mondád, forrón szeretted, örökre fogsz szeretni, — vége szakadt e szerelmednek?“

Mintha nehezen, mintha erőtetve küzdené fel magát a hang a leány kebléből, de elég szilárdul mondá ki mégis: „Nem ismertelek.“

„Nem ismertél?“ szóla György s hangjában bizonyos gúnyos csipősség volt s neme a tréfálkozni akarásnak; „két éve, hogy lelkemet nyíltan hordám előtted, mellyben mint tárt könyvben olvashatál, mellynek értelme, mint mondád, egyre közelebb fűzi szívedet szívemhez; — igen, ezt mondád, míg végiglen olvasád e könyvet; s most, az utolsó lapot bevégezve, vonod vissza eddigi szavai-

dat s akarsz elutasítani, mint érthetlent, mint ismeretlent!... Hidd nekem, ez így nem lehet! inkább csálhat téged néhány rövid nap tapasztalása, mint elmúlt hosszú éveké, mert hiszen inkább nem voltam én ez utolsó napokban enmagam, mint eddig egész életemben... Ne szakaszsz félbe, kérek! Holnap e városhól távozom; hónapok múlva térek csak vissza; egy földesúr kastélyán több mértföldnyire ide késő őszig lesz dolgunk. Távozom, Tekla, de képedet örökre fogom szívemben hordozni; távozom azon reménynyel, hogy visszatérve máskép, ismét magaménak találalak. Addig, ha jöhetnék, sem foglak háborgatni. Az idő mindent megérlel, vagy eltörül és megemészt... Isten hozzád!"

Forró köny ragyogott az ácslegény szemében, midőn a szeretett leány oldalától távozték. Az ajtónál még egyszer megállott, karjait csak bajjal tudta letartóztatni, hogy a szeretett lényt dobogó keblére ne ölelje, s érzésteljes hangon szólalt fel: „Tekla, reménynyel távozhatom-e?”

A leánynak nem volt kedve tagadólag, nem igenlőleg válaszolni; csak hosszú szünet múlva, midőn látá, hogy az ifju folyvást esdő képpel vár válaszára, emelte föl jobbját, s fejét csóválva távozásra intett... György kirohant az ajtón.

A kapuban Bojtorával találkozott. „Atyám,

kedves atyám!“ szolt hozzá nagy megindulással az ácslegény s keblére vetette magát, „hosszu időre eltávozom. Szívem búját viszem utravalóul, de remélem, Isten megvigasztal, és“ tevé hozzá kis szünet mulva, „leányod meg fogja ismerni, hogy nincs, ki őt úgy szeresse, mint magam... Isten veletek!“ és eltávozott a nélkül, hogy a csudálkozóknak feleletét várná.

Bojtora csekély szerelmi meghasonlást gyanított, s midőn leánya, kit e dolog iránt megkérdezett, csak eltérőleg adá válaszait, nem is tartotta szükségesnek, őt ez iránt bővebben faggatni. Mit leányától hallott, hogy György hónapokig tartandó távullétre ment el, nem hitte teljesülendőnek.

IX.

Dús redőkben kanyarultak hófehér leplek két ablak körül, melyek előtt magas és sűrű lombú fák emelkedtek; tovább a kertben, melybe ez ablakok nyíltak, terjedelmes virágágyak díszlegének vidító szemgyönyörül, s édes illatárral töltve el a levegőt. A fák bizalmas lombjait vidor madárcák serge választá örömtanyául, hol folyvást szökdeltek, csevegtek és daloltak. A félhomály, melly e lombos fák miatt a szobában el-

terjedt, ezen örök dalcsengése a madaraknak, az itt mulatást valami kedvessé, bizalmassá tévék.

Habos selyemmel borított kerevetek dagadoztak keresztbe rakva a szoba szögletein. Néhány magas tükör borítá czélszerűen elrendezve a falakat, úgy hogy a benlevő önmagának rejtélyes képmásai által látta magát többszörösen üdvözlötni. Két szögletben két óriási növény áll a öblös kődedényekben, elborítva élénk színű s ritka fajú virágokkal. Itt-ott, hová a falombok és az ablakleplek engedelméből, a napfény élénkebb sugártömegben bejuthatott, néhány olajfestvény volt alkalmazva gazdag aranyos rációkban. A kerevetek egyikén pongyolában ömleszté el tagjait Valday Andor, e szoba lakosa.

Háborítlan csend uralkodott az egész háznál, mintha falai közt egy lélek sem lakoznék; az ifjunak még csak nővére, Eszter, sem volt otthon, kit ő eszélyesen el tudott a délutánra távolítani hazulról, s bizonyos volt felőle, hogy egyhamar haza nem jő, mert a társaságban, hová őt jól számolva juttatá, egy síma képű hadnagyka volt jelen, kinek oldala mellett Esztertől repültek az órák... Andor, hol kéjsovárgó czélait kellett előmozdítani, eszélyes és finom vala; e napra ő, úgy tudott ismerős család körében egy

kis házi mulatságot kieszközölni, hogy a család tagjai észre sem vevék, milly buzgalommal jár el ennek létrehozásában, s az egész dolgot saját ötletöknek, önakaratioknak tulajdoníták; e mulatságbani részvételre úgy tudta hugát felbuzdítani, melly tekintetben a kedvelt hadnagy jelenléte nem kis szerepet játszott, hogy Eszter örömmel távozott hazulról, egészen elfelejtkezve, hogy ma délutánra Tekla látogatását várja . . .

A távolabb szobák felől ajtónyílás hallatszott, melyet a félhomályban tartott szobasoron végig lassudan közelgő léptek követtek. . . Mig az ember e szándékosan homályosbitott szobákon keresztül Andorhoz jutott, megszoká a szem a teljes napfény kirekesztését, s ez utolsóban semmi felőlőt nem talált, sőt magát benne annál otthonosabbul lelé.

E szoba küszöbén tűnt fel Tekla szép, sugár, kecsdús alakja. Önmaga előtt megmagyarázhatlan döbbenés szállta meg az érkezőt, midőn keresett barátnéja helyett Andort látta meg e szobában; pedig ez ifjunak már sokszor és forró ölelések közt mondá el, hogy őt kimondhatlanul szereti. — Mint midőn a gondtalan úszót erős sodrásu örvény kapja meg, szélén az örvénynek, a veszély első érzetére visszadöbben, testét hátrahajtani, menekülni iparkodik, de az erősebb

batalom, melly őt megragadta, ellenállhatlanul sodorja alá a mélységbe, — Tekla is, egyedül látván magát Andorral szemközt, visszadöbbent; egy gondolat szállta meg, mintha hátrálni, menekülni kellne iparkodnia; de az örvény sodró ereje megkapá őt, a karokba omlott, mellyek hévvel ölelék körül, s a remegő ajkak csókvilányát érze ajkáról tagjaira végig zsibongani . . .

Két perczet ültek együtt a kereveten, midőn Tekla Eszter után kérdezősködék; Andor nővére tüstinti megérkezésével nyugtatta őt, s a föl-emelkedő leányt szelid erőszakkal vonta vissza maga mellé.

S megújítva lönek mind azon forró szerelmi eskük, miket a régi görög istenség — ő maga a legcsapodárbak, legdévajbak egyike — kaczagni szokott. „Örökké!“ rebegé a leány, karjait fonva az ifju nyaka körül. „Örökké! esküszöm neked!“ viszonzá az ifju kétszeres hévvel a szent fogadást . . . meg újra felsohajtott sűrű csóközön közt: „Oh, miért ez akadályozó viszony rokonimmal! . . . halálra üldöznének, ha balga nézetöket sérteném, s legfőbb vágyamat, miben egyedül van üdvöm, egyedül boldogságom, olly sietve teljesítném, mint forró szívem ohajtja! — . . . De leküzdöm gyáva előítéleteket, bár hónapok kerüljenek is belé, míg életem egyedüli legfőbb

ohajtását teljesülve látom . . . Csak a sír választhat el bennünket, szívem egyetlené! s napjaim kínos epedés közt fognak eltünedezni, míg karjaim közt boldogító nőmül nem tartalak. . . Nőm lész, imádott angyal! vagy. . .” — Mézes válasz szakasztá félbe az esküdöző ifju szavait. . . Tekla nem szeretett, nem úgy, mint minőnek a szerelmet szentebb értelmében képzeljük; de hiúsága teljes mértékben ki volt elégítve, s ez érzelmet és a test ingereit ő maga is forró szerelemnek hívé. . . Andor egyre forróbb lön; Tekla egyre olvadékonyabb.

Késő estve szakadt félbe e magános együttlét. Elváláskor sokkal bensőbbleg símult Tekla az ifjuhoz, s szavai és csókjai közé megeredt könnyei vegyülének . . . ő nem úgy távozott e szobából, mint odaérkezett volt.

X.

Hónapok folytak le; s az eddig történtek nyomán több nemü összeköttetések kapcsolatai tárgultak vagy szakadtak meg végkép.

György és Tekla nem élvezék többé az egykori szerelem boldogságát. Az ácslegény a falusi magányban szorgalmasan járt el ügytársaival a rájuk bízott munkában, s a nagyszerű kastély és a hozzá tartozó gazdasági épületek födelei egymásután emelkedtek. Szerelme tevé életét s a

remény ada szívének táplálatot. Munkaszünetkor magányosságba vonult; soha sem leheté őt vígadó pajtásai közt látni, s föltételében, Nagy-Váradot ősz végeig meg nem látogatni, állhatatos maradt.

Teklának az egykor szeretett ifju csak ritkán jutott eszébe, mint álmkép a mult időbül. Ő kéjmámorba merült, s Andorral, ez idő első heiteiben főkép, sűrűk voltak magányos órái, atyja előtt a legnagyobb titokban. Az atya és leánya közé idegenkedés furta magát; Tekla nem volt többé hozzá az ártatlan szív azon odaadó bizalmával, azon szeretetteljes rajta csüggéssel, mi egykor Bojtora boldogságát tevé; e változásnak okát leányában mindedig ki nem találhatá, bárha szerető szívének ez szokatlan keservet okozott.

Andor titkot rejtett nővére előtt, kiről föltevé, hogy a női ártatlanság feldulójának hajlandó volna útait keresztül vágni; mert soha sem fordult meg e hölgy agyában a gondolat, hogy a viszony Andor és Tekla közt, melyet mulatságos szerelmi tréfaul, vagy legfeljebb hiusági boszúból segített előidézni, illykép fejlődik ki. Eszter mélyebb szerelmi viszonyba bonyolult a szeretett hadnagygyal, s így a testvérek közül mindenik külön útain más és más tárgyak után járván, titkolózás és idegenség foglalá helyét az eddigi szí-

vesebb vonzalomnak... Mindenek közt legörvendőbb és saját gondolkozása szerint legboldogabb a hadnagy volt, ki a katonai szolgálat keletlenlenségeit már rég meguná, s most elégedéssel láta egy nőt maga iránt forrón ragaszkodni, kinek szíve mellett elegendő vagyona is volt, hogy jövőendő életét oldala mellett biztosítva lássa. Tisztsége odahagyásáról kezdett gondolkozni, hogy a helyzetből, mellyet czifra nyomornak mondanak, kiemelkedve, alvása, lefekvése s fölkelése idejét ezentul tetszése szerint rendezhesse; társainak előre némelly víg lakomát adott a gazdag menyasszony rovására.

Lehetett volna Teklát utóbbi hetekben néha könnyező szemekkel látni; de könnyei csak a magány rejtekében eredtek meg; ezt pedig futotta, mert benne kínfájdalommal telt meg kebele! . . . futott, és uj szédülésben keresett vigasztalást.

XI.

Andor és Eszter közös lakán menyegző ülett, számos rokon és jó ismerős társaságában, kik közül többen vágyukat nyilatkoztaták, a napi ünnepélyt táncczal fejezni be. A zene csakhamar megcsendült, mielőtt még az alkony elérkezék, s a szép menyasszonyt a tánczosok sűrű

raja környezé, vetélkedve, hogy kezét néhány fordulatra megnyerhessék. A vőlegény roppant magasságu s izmos alkatu férfi volt, kit kapitánynak czímeztek; de különben polgári öltözetben vala, s hogy katonaságnál szolgált, teste szabályszerű, ügyes, de némileg mégis feszingő mozdulatiból volt észrevehető, mert a nagy terjedelmű test s annak bő mennyiségű izomhalmaza nem igen volt hajlandó, magát mozdulatoknak alávetni, mellyek fürgeséget kívántak. Ez okbul a tánczosok közé sem vegyült; jobbnak tartotta e multság helyett koronkint a pezsgő poharak szinte eléggé karcsu alakját ölelgetni, s azok száját szorítani szomjas ajkaihoz, melly neme a csöndes mulatozásnak előtte nem igen szokatlannak látszott, mint ezt azon könnyűség tanúsíthatja, mellyel a hosszabb társalkodást e szájjakkal és e termetekkel birta. A vőlegény mintegy harminczkét éves lehetett, s orra hegye és szemfénye egyiránt lángolt, midőn olykor szép menyasszonya, a vidoran lejtő Eszter felé tekintgetett.

Míg a hölgyek és néhányan a fiatalabb uracsok közül az épület teremében illykép igen vidáman mulattak; Andor egyik mellékszobában ült némelly barátival, vidám beszélgetésök tárgya a jelenlevő hölgyek voltak; arsláni szem-

telenséggel bírálgaták őket; ki egyik-, ki más-
siknak hosszabb vagy rövidebb küzdés után meg-
nyert kegyeivel dicsekedett, s épen azok, kik
hölgyek körüli udvarlataikban legszerencsétlen-
bek voltak, magasztalák fel saját hódító tulaj-
donaikat legnagyobb mértékben, s szerelmi le-
veleket mutogattak, mellyeket magok firkáltak
önmagukhoz bal kézzel, hogy az irás ugyancsak
asszonyinak lássék, s hajfürtöket láttattak, mely-
lyeknek származása felől a fodrász leghitelesebb
adatokat mondhatna, kinél illy fürtök árát is —
legyen bár valakinek szőkére vagy barnára szük-
sége — megtudhatni.

Egy szolga közeledett Andorhoz és levelet
adott kezeibe; ~~nem~~ volt e levél virágfüzéres pa-
pirra írva, nem átjáratva kedves illat által; egy-
szerű vala külseje, s csak némi ügyetlenség az
összehajlításban gyaníttatá, hogy női kéztől jő;
bővebb megtekintés után pedig azon néhány
könyecsep, mellytől a levél még nedves vala,
mutathatá, hogy e nőnek kesergőnek, tan csa-
latottnak kell lennie. — Andor arczán némi bo-
szúság látszott, midőn a levelet átvette, mellyet
olvasatlanul akart zsebébe rejteni. Barátai egyike
megfogá kezét.

„Ejh,“ felszólalt neheztelve, „nem ármá-
nyosan cselekszel-e ellenünk s úgy, mint egy

áruló? Mi sorjába elmondók neked legtitkosabb kalandainkat; s te itt szemünk láttára kapsz egy levelet, mellyel multságunkra új tárgyat adhatnál, s el akarod azt rejteni?”

„Érdektelen dolog!” válaszolt Andor kitérőleg.

„Ha szabód árjegyzéke vagy bármilly fizetési követelés,” folytatá az uracs szavait, „akkor meghiszem; de előttem a dolog gyanus. . . Nőkezekből jő e levél?”

„Igen,” felelt Andor.

„Ugy hát ítélőszékünk elébe tartozik,” közbeszólt amaz, „s felolvasását tőlünk meg nem tagadhatod. . . Barátok közt nincsen titok!” E szavakkal elvevé a levelet Andor kezeiből s elébe tartván, hogy pecsétjét saját maga törje fel, kihontá azt és a figyelmesen hallgatók előtt olvasni kezdé. Andor egy mozdulatot sem tön akadályozására. . . A levél így hangzott:

„Felejthetlen kedvesem!”

„Tudtam, hogy szerelmi levél,” közbeszólt az egyik, „s kezdete jól hangzik.”

„Sok az e benne,” megjegyzé egy másik, elméskedni akarva, „én illy levelekben leginkább az o h-t használom.”

„Csendesség!” szólt a felolvasó, „figyelmet kívánok.” „Felejthetlen kedvesem! — Hónapok

multak el, mióta esküvéd, hogy forrón szeretsz és változatlanul fogsz szeretni. Ah, Andorom! hittem esküidnek, viszonztam azokat, mindent tévék, mit attól, kinek lángoló szerelmével egész valóját bírod, kívánhatsz . . . s csalatkoznom kell-e benned? Nem, nem! forrón szeretett Andorom, egyetlenem! ez lehetlen! e csalatás kedvesednek halála volna! oh! hiszen a miket most szenvedek, keserűbbek, kínzóbbak a halálnál! ez megszüntetheti szerelmem égető fájdalmait; de ha megcsalnál — borzasztó! — ha most, így, a mint vagyok, megcsalnál, a szennyet becsületemről halálom sem moshatná le! Andor! légy irgalmas! légy könyörülő! Nővéred menyegzőjét üli . . . oh, mennyi kín van rám nézve e gondolatban! Isten látja, nekünk ezt rég meg kell vala ünnepelni. . . Napok óta nem jössz már felém, s én szívkinok közt töltöm napjaimat, keserű sírással éjeimet. . . Hogy mi voltál nekem Isten színe előtt, rövid időn tudni fogja a világ. . . S te folyvást elmaradsz! Jer, jer, Andorom, vigasztalni bús szívemet; jer, hadd szűnjék meg kebleden kétségbeesésem! Oh, ne hadd e soraimat is érzéketlenül elhangzani füleidben. . . Szégyenem napját túl nem élendem! . . . Átok, — nem, nem! te nem hagysz kétségbeesés marta-lékául engem, s bízom szavaidban, bízom sze-

relmedben, hogy nem késel vigasztalni — örök hűségű Teklátat.“

Nem találkozott egyén e társaságban, ki a felolvasott levél szomorú értelmét felfogja, ki a megcsalatott leány iránt némi részvéttel viseltetett volna; a gaz tettben, melyet Andor annyi számolással, eszélyes ravaszsággal vezetett és vitt véghez, mindnyájan elmés tréfát, s a csábító ifjuban egy irigylendő sorsu Endymiont láttak; — elfajult szívvel tréfát űztek belőle, tréfát a szerencsétlen leányból, miknek hallásától maga Andor is iszonyodott. ... Szerelmet mindenki más módon érez, azon szívtehetségek különbözősei szerint, melyek az emberekben kisebb nagyobb mértékben, nemesebb vagy alacsonyabb irányban vannak kifejlődve; Andor is a maga módja szerint e leányt nagyon megszeretné, sőt érezte, hogy elvesztésével némi, tán pótolhatlan űr maradna szívében... De házasságról még csak gondolni is! kinek jutna eszébe illyesmi e különböző sorsviszonyok közt? S éppen azért került ő már jó ideje Tekla társaságát, mert a leány esdeklései, folytonos emlékeztetései adott ígéretére, miket állapota szorongatósága kénytelenségevé tett, nagyon terhelék lelkét.

— Folyvást tartott, egyre vidámabb lön a mulatság a fényes kivilágítású termekben; egész

éjfélig mindnyájan igen jól érezték magukat. . . Andor volt egyedül, kinek arczát baráti szó és hölgymosoly egyiránt hasáta fel iparkodtak felvidítani; nem bírta száműzni agyából a szomorító eszméket; ágyán is álmatlanul hevert; de egy nagylelkű határozatot tett föl magában, gondolata szerint igen nagylelkűt: más nap reggel elmenni Teklához, megmondani neki, hogy őt most is hévvel szereti s fogja szeretni folytonosan; hogy nála nélkül nem élhet, hogy — nőül ugyan nem veheti, de jövődjéről gondoskodni fog. . . És e határozatra nyugodtan tudott elalunni!

..... Van némelly vétek az emberben, melly nem az emberé: a sorsé az, a viszonyoké, a társas előítéleteké.

XII.

Más nap, midőn a harangozót lakától távol lenni tudta, föltétele szerint megjelent Andor Teklánál; szíve némileg szorongó vala, s e szorongás még inkább növekedett, midőn az egykor virító leány halvány arczát, s a szemtüzeknek, mellyek azelőtt kevély-vidámon szikráztak szerte, méla bús lángjait meglátá; — ez alak élő szobor volt, büntető szemrehányásul a csá-

bitó ifjura. Iparkodott melegen üdvözelní őt, enyelgő szavaival kedvet, vidámságot idézni fel a bús arczaton; azt vélte, szép szavak, csók és ölelés visszaadandják az eltűnt derűtséget e homlokra s a kebelben a rég nem érzett nyugalmat helyre fogják állítani; de Tekla ajkain csak egy szó, egy kérelem, egy esdeklés lön ismételve szünetlenül, mellyre az ifju sokáig nem tudott feleletet adni, mig végre, önmaga előtt pirulva, kimondá, hogy a leány táplált reményei hasztalanok, hogy őt úri állása illynemű összeköttetéstől tiltja, melly azonban neki most is egyetlen ohajtása, legfőbb boldogsága volna, s minthogy ezt viszonyainál fogva soha el nem érheti, ez üdvben csak azon fokig akar legalább részesülni, meddig az társas viszonyinkban lehetséges, (!) és — évpénzzel kínálta meg a leányt, az egyedül boldogítót, a forrón szerettet, kiért — ezt állitá most is — életét kész áldozni! . . . Tekla iszonyu sikoltással ájúlva rogyott a pamlagra.

— Őszi évszak volt. E napon egy egyszerű öltözetű ifju érkezett a városba, kifejlett férfias alakkal, mellyet azonban némi lankadság és időelőtti aszottság tett lézengővé; sápadt és beesett arcza felett némi rémletes fényt öntött el a felöltöleg tiszta világu, egyenes szilárd tekintetű s

mégis önmagábani bizalmatlanságot eláruló szem-
pár . . . György az ácslegény volt ez. — Azt
hitte ő, Tekla idegensége iránta valamelly rö-
g-
tön jött és mulandó szeszély következménye;
hitte, hogy míg ez tart, tolakodásával a leányt
véggkép elidegenithetné, s így darab időre a tel-
jes visszavonulást legczélszerűbbnek tartá; e föl-
tételében állhatatos maradt, bárha szívének forró
szerelme, folytonos epedése, az egymást váltó
remény és kétség, lelkét ez idő alatt rendkívül
elkínózák. — Első menete Teklához volt, e
hosszu küzdelem után megtudni tőle a valót,
melly rá várakozik.

Félve, remegő kézzel, csöndesen nyitott
ajtót. A mellékszobából hangokat hallott; az ő
hangjai voltak, szíve imádottjáé, s reszketve
fojtá el lélekzetét . . . Férfi-hangok üté-
k meg
aztán füleit; lábai nem bírták s erőtlően hanyat-
lott egy székre az ajtó mellett . . . Szép remény-
nyel érkezett ide, s legelső, a mit hallott, a be-
szélgetés volt Andor és Tekla közt, melly-
ből kedvese egész állapotját megértette! A hely-
zet rá nézve iszonyu volt; tagjain a vér mint
hangyasereg járása zsibongott végig; néhány
pillanatra rendkívüli lankadság fogta el. Utóbb
szívét fájdalmas hasgatás járta keresztül, s mintha
forró érczolvadék öntetett volna testébe, egy-

szerre hevülni, lángolni, égődni érzé minden tetemeit; lelkében a tétlen bús elkeseredés el-
tökélt gyűlötségnek adott helyet, boszu s düh szállta meg keblét, s kezei görcsösen vonultak össze; úgy érzé, hogy a gaz csábítót, ki földi mennyét végkép feldulta, megfojtani támad kedv keblében.

E pillanatban érinté füleit a kétségbe-
eső sikoltás a szomszéd szobából; bero-
hant, s ájultan látta Teklát Andor karjaiban. Iszonyubb látvány rá nem várhatott; magán ki-
vül, bőszerűen rohant az ifjura s erővel emelte őt el a leány mellől s terité végig a padozaton: térdét mellére feszíté, kezei torkán ragadtak, s az uracs egész alakja hosszas ideig gyöngé nő-
vénykint reszketett a rázó karok alatt. Tán nem szabadult volna élve e karokbul, ha e perczben a harangozó meg nem jelen, ki álnélkodva látta e meglepő jelenetet, s csak nagy nehezen tudta a dühében reszkető ácslegény kezeiből a holtra kékült ifjút megszabadítani.

Szoborkint állott a három férfi egymással szemközt; Bojtora csudálkozva nézett egyikre és másikra, s szemei a megfejtés kulcsát látszot-
tak keresni; azután az ájult leányt meglátván, fájdalmas felkiáltással rohant feléje, főlegyene-
sité, ápolni, éleszteni kezdé . . . és mennykőcsa-

pásul hatott rá a felfödözés, mely Teklán szemébe ötlött.

Andor néhány perczig lélekzetért küzdött, s midőn legyökerzett lábait mozdíthatá, a közös zavart távozásra használta.

György a szoba közepén állott, szemeit két kezével elborítva, mintha eszméletét iparkodnék összeszedni; midőn e kezeket arczáról leemelte, első pillanata a harangozóra esett, ki e perczben szemeit rémletesen kimeresztve ugrott fel leánya mellől, mintha életölő kigyót látott volna tagjairól maga felé tekergőzni; teste hátra görnyedt s a fő a csudálkozva kimeredt szemekkel, a szóra nyílt ajkakkal előre hajlott; a kezek szertenyilő ujjaikkal elhárítólag tévedeztek előre, s a lábak a meggörnyedt térdekkal, egyike elő, másika hátra — segíteni s futni — vonzódtak. Perczekig állt e helyzetben, s belőle csak György felkiáltása rázta fel, ki jajgatva veté magát a harangozó keblére: „Atyám, atyám!” ugymond, „lásd, mivé lett leányod — mivé lettek éltem reményei!”

„Ki volt itt?” kérdé Bojtora tompa hangon, s durván taszítá félre az ifjut; szemei rémletesen forogtak.

„Ember! térj magadhoz,” válaszolt az ácslegény; „tekinteted irtóztató, leányodnak segé-

lyedre van szüksége.“ S a szegény ifju nem tudta, hogy fájdalom és kétségbeesés az ő arcán is szintolly irtóztatólag tükrözi magát.

„Ki volt itt?“ ismételé kérdését a harangozó s parancsoló kifejezéssel látszott feleletre várni.

„Andor,“ válaszolt az ácslegény.

„Andor, a gazdag úrszülött? Nem hiában volt tehát irthatlan gyűlölség lelkem fenekén ez úri viperafajok iránt!“ szólt fogcsikorgatva a harangozó, s arcának kifejezése nyomban megváltozott; némi jelensége az álnyugalomnak tűnt fel vonásain; leányához lépett, ki folyvást mozduatlanul feküdt a pamlagon, bal kezét vállára illeszté s jobbját ég felé emelve, ünnepélyesen szólalt fel: „Boszu! éltem egyedüli célja boszu, melly ez emberre nézve kínosabb legyen a halálnál! Ré márnnyakint üldözendem őt; fölkeresem örömeinek legrejtettebb kútforrásait, hogy mérget szivárogtassak beléjük, melly életét pokolkinná tegye. Kétségbeesés üldözzé őt! átok keljen nyomdokaiban! . . . Boszum az egész nemzetségre . . . örökös, kikeresett, engesztelhetlen boszu! boszu!“ . . . Azután karán ragadá az ácslegényt, ki a dult lelkü atya szörnyü esküjén némi kéjes örömet érzett, s a leány mellé vonzóla őt. „Esküdjél velem!“ szólt hozzá parancsoló hangon, „esküdjél boszut!“

„Esküszöm!” mond halk hangon az ifju. „Nem! nem! én nem esküszöm, nem tudom, mit fogok tenni. Oh, én rendkívül roszul vagyok... de nem esküszöm!... Átkom kövesse őt!”

„Gyáva!” szólt a harangozó megvető hangnyomattal. — „Csak sírni tudsz!... S én nem szerettem-e e leányt jobban mindennél? nem szerettem-e most is jobban életemnél, lelki üdvömnél?... De ti csak könnyezni tudtok!... Oh, hogy testem részeit méregporrá nem törhetem, vésszé tenni vele a levegőt a kölyök körül!...”

Teklát hasztalan iparkodtak ébresztetni. Bojtora orvosért ment, míg György térdre hullva a pamlag előtt, kábultan hevert elvesztett kedvese lábainál. — Ott találta őt ébredtekor a leány első pillantata.

Tekla napokig ágyban feküdt; atyja s az ácslegény ápolva forgolódtak körül. Feddő vagy szemrehányó szó nem jött ki Bojtora ajkain, de hallgatása a lányra nézve annál kínzóbb vala, és sietteté ennek lezúzott lelkében egy rendkívüli határozat megérését.

XIII.

Szokatlan rendkívüli ünnepélyhez készültek

Nagy-Váradon, melly a város minden lakosát eltölté várakozással, és számos a vidékről becsődült idegent figyelműs kíváncsisággal. Okát ez ünnepélyes készüléteknek mintegy négy hónap előtt egy rendkívüli zivatar tevé meg, mit — ez esemény akkor történetünk fonalán kívül esvén — nem említünk, s ez elmulasztást most pótoljuk utólagosan: a tömérdek erejű szél t. i. az egyik torony rokkant gerinczű keresztét lesodorta, mellynek helyébe holnap volt más ékelendő, mire a szükséges polczok és állomások az utolsó hetekben elkészültek.

Sok volt a beszéd, sok a mende-monda a fürge nyelvű városban; minden száj s már napok óta a kávéházak egész sergei ezen ujság körül foglalkoztak . . . Egy csapszékben a kérkedékeny nevű „Páris patakja“ mellett, (mivel érdemli meg ez az év hosszában legnagyobb részint száraz meder e nevezetet, nem tudjuk, hacsak a sűrű bokorzatok és rejthelyek által nem partai hosszában, hol a „Páris rejtelvei“-nek aljasabb jeleneteibe illhető dolgokra könnyen akadhatnánk) . . . e csapszékben néhány fiatal egyént találunk azok közül, kikkel e beszély folytában már néhányszor volt alkalmunk találkozni: a kőműves- és ácslegények legbátrabbai, legelszántabbai voltak ezek, kik a kereszt-föl-

tevésre szükséges állások összeillesztése körül munkálódtak, s most élénk beszédbe voltak merülve a holnap történendők felett. — Középpontját e borozó társaságnak egy bemocskolt papir színéhez hasonló arczu magas, sovány alak tévé, melly papirarczra azonban jellem vagy ész semmi értelmet nem jegyze, olly üres volt tekintete. Ez egy Liptó megyei tót suhancz, foglalatosságára nézve szinte ácslegény volt, és azon néhány vetélytársak közül, kik a kereszt beillesztőjének ajánlott díj elnyerésére csődültek, ő választotta ki e szédítő munkára. Büszkén üle a tót legény személyes fontosságának öntudatában, s mindnyája előtt némi irigykedés tárgya volt, mit a köztök folyt beszélgetés csekély töredékéből is megtudhatunk.

„Hejh, szomszéd, ne igyál annnyit,“ mondá az egyik, „mert ha holnap nem olly józan lesz a fejed, mint egy vizes kannáé, bizony rossz dolog volna, bőrdőben lenni.“

„Uhum!“ válaszolt a tót legény nagy elmésen, s poharát ajkaival hozá érintkezésbe.

„Hadd el, pajtás, hadd igyék,“ közbeszólt egy másik, „ha lehull, ugy sem ember fog elveszni.“

A' legény haragos szemeket vetett a szólóra ;

„Ha közel a toronyhoz meglátlak,“ mondá, „fejedre ugrom, buff!“

„Mielőtt leesnél, szétmállasz a levegőben,“ válaszolt amaz; s egy ital után folytatá: „de ugyan hogy mertél illy vékony csontváz létedre e nyaktörő munkába fogni, koma?!“

„Könnyen,“ válaszolt helyette a legények egyike, „hisz olly nyurga, hogy csak a torony mellé kell állnia, s ha hosszú két szénvonóját kinyújtja, onnan is beillesztheti a keresztet.“

„Ha pedig le találna pottyanni,“ szólt egy harmadik, „illy léha árnyék könnyedén szállna a földre, mint a toll, a nélkül, hogy csak bordája meghajlanék.“

„Vagy a szél elhordaná a harmadik határba,“ jegyzé meg a negyedik.

„Ugy is lesz, ha a keresztbe nem kapaszkodik a csont-hústalan emberdarab,“ mondanak többben gúnyolódva.

„Tak, tak! — uhum!“ válaszolt mindezekre igen elmésen a tót legény.

Most a korcsmáros foglalt helyet a beszélők közt, egy vidám piros arczu, terjedelmes kövérségű férfiú, s a beszéd továbbá is e napi érdekű tárgy körül forgott. A korcsmáros történeteket beszélt el, mellyeknél — állítása szerint — mindenütt jelen volt, bár ezt neki, mert őt

Meghasonlott kedély. I. 7

mindenki szerfelett dicsekvőnek ismerte, senki sem hivé, melly történetek gyászosan rajzolának némelly szörnyű halál-esetet illy kereszt-föltevések körül. A tót legény rendkívüli figyelmet árult el, s minél többel szaporitá a korcsmáros elmondott történetei számát, e legénynek annál feszültebb lön figyelme, színe annál sápadtabb, sőt végre némi borzongás járta tagjait keresztül. A többi legények észrevevék e fejlengő szepeget, s annál inkább unszolák a korcsmárost további beszédre, s magok is iparkodtak a szörnyű halált minél borzasztóbb színekben tüntetni elő s a veszély nagyságát, majdnem elkerülhetlenségét, minél inkább kiemelni, úgy hogy a közbeszorított legénynek lassankint minden bátorsága megfutamodott.

„Ugy van,” mondá a korcsmáros, „a veszély illy merények körül olly könnyen áll elő! ... Egy történetet kell még elmondanom, melly ugyan-ezen székes-egyház tornyán ment véghez, midőn rá először illesztének keresztet.”

Mindnyájan szorosan körülfogák a korcsmárost, s a tót legény akadozó lélekzettel furódott többi társai közé, olly félelemmel, hogy még hátát is egy mellette ülőnek vállához iparkodott rejteni.

„Magas e torony,” folytatá beszédét a korcs-

máros, „s a mellett még dombon is áll! ... Egy sokat tapasztalt, józan, erős fejű ács lakott az időben Nagy-Váradon, kinek három leánya s egyetlen egy igen derék fija volt; mindkettő együtt dolgozott az egyház födezetén, s midőn a kereszteket rakták fel, a fiu nem hagyott békét atyjának, hogy az egyik torony kereszjét föltenni engedje át neki. Nem hajlott elejénte a gondos atya e kérésre, melyben csak gyermekes kapzsiságot s inkább vakmerőséget, mint bátorságot látá; utóbb azonban megingatá őt fija szakadatlan unszolgatása, s úgy egyeztek meg, hogy együtt menjenek a torony csúcsára. ... Az atya elől ment, s utána a fiu a létra fokain, mely a legfelső állástól a torony gombjáig vezetett; ... majd felértek már, midőn a fiu borzasztó örömmel elkaczagta magát s kéjelgve felszólalt: „Ah, atyám! atyám! milly szép, milly dicső itt! milly gyönyörűen énekelnek az angyalok! milly szépen röpkednek körül arany szárnyaikkal...!” Az atyát kínos borzalom szállta meg; de veszteni nem volt ideje; a választás csak kettő között volt: egyikőjüknek veszni, vagy mind a kettőnek!... S ő férj és még három gyermek atyja, egyedüli gyámola volt! A szükség irtóztató határzatot költött lelkében: lábát rugásra vonta össze s egész erejéből irányzott ütest szédelgő fijához,

ki már kezeit kezdé nyújtani feléje, hogy ruhájába kapaszkodjék s tán őt is magával rántsa! Az alatt bámuló népcsoport jajt kiálta... S azon perczen szétzúzva feküdt a vakmerő űu a torony aljában. — Illyen idős lehetett, mint kelmed, atyafi!“ fejezte be szavait a korcsmáros, a tót legényre mutatván, ki saját sápadtságánál is sápadtabb lön, s nyöszörögve kelt föl az asztaltól, mint ki helyét nem leli, s járdalt néhány perczig fel s alá a szobában, mialatt a korcsmáros folytatá: „De még ezzel nem volt befejezve a szerencsétlenség!“

„Még nem?“ fohászkodott a tót legény, és sopánkodva emelte szemeit ég felé, s testében úgy ingadozott, mintha épen nem volna szükség magasra másznia, hogy elszédüljön.

„Az atya nem birt azon hideg vérrel,“ folytatá a korcsmáros, „hogy iszonyu tette iszonyu helyzetében őt rendkívül meg ne zavarná; felkapaszkodott ugyan a létra tetejére, s a keresztet kezébe fogta, de ott egyszerre tétovázni, ingadozni kezdé s mindenek borzalmára hangosan kiáltozá: „Fijam, fijam! mellyik lyukba tegyem?“ ... A másik perczen összetört tetemei fija holtteste mellett heverték!“

A tót legény igen igen szepegve hanyatlott egy székre, s két kezével hosszú szőszhaja közt

kuszálgatván, siralmas képpel fohászkodott: „Száz forint — száz forint!... és ha még annyi volna is, mikor csak egy életem van!”

„Hogyan érzed magad, felföldi szomszéd?” kérde a legények egyike, jó izűn hunyorogván a tót suhancz szepegése felett.

„Buff! nem jól,” válaszolt a kérdezett, s meredt szemmel széttelített és összerázkódék, mintha hátán hideg gyík másznék keresztül; „csapláros, adjon csak egy fél meszely pályinkát.”

„De már jól van dolga,” ingerkedtek a többiek körüle, „már kiadott a boron s papramorgót iszik, a mit tulajdonkép nem volna szabad annak innia, kinek keresztel van dolga.”

„Uhum!” szolt a körülvelt legény vontatott hangon, miután az oda nyújtott italt egy hajtásra legördíté torkán, „jó biz ez!”

„Tehát csak felmászol holnap a torony hegyibe,” kérde ismét az egyik, „hogy az imént enlegetett ácsfiu sorsára juss?”

„Mássa meg biz a varju a tornyát,” mond a megijedt legény, „én majd inkább alulról fogom nézni... Nagyon álmos vagyok. Jó éjszakát!” — Eltávozott és hahota hangzott utána.

Alig ment néhány lépésnyire a csapszéktől, midőn karját érintetni érezé; összeborzadt. Egy

sápadt arczu fiatal legény szólítá meg: „Igazán nem fogod a keresztet fölteni?”

„Én? én a toronyra mászszak?” felelt a kérdezett, „nem én, ha csak ő nem mászik az én hátamra.”

„Jól van,” válaszolt amaz, „én neked a kített díjt kezvedbe adom, ha megmásolt akaratomról holnap azon perczig, mikor dologhoz kellene látni, nem szólasz semmit.”

„Hát aztán?” kérdé a tót.

„A többire ne legyen gondod; magam szeretném e dolgot elvégezni,” mondá a feltartóztató.

„De a díjról bizonyos vagyok?”

„Akár előre kezvedbe adjam.”

„Hallgatok mint a kárász,” felelt az ex-keleszt-toronyra-tüző.

„Holnap annak idején jelenj meg a toronyban,” mondá a másik, s búcsura intett kezével.

„Nem, nem!” felszólalt a tót s karját a távozni akarónak karjába füzé.

„Na mi baj?” kérdé emez.

„Könnyen eszedbe juthatna, holnapig másra gondolni magadat, addig együtt maradunk.”

„Ne félj, barátom!” felelt a másik keserű mosolylyal, s szavait kebléből erőszakosan feltörő sohaj kísérte.

XIV.

Bojtora korán fölkelt; a toronyba kellett sietnie s rendeléseket tenni úri vendégek elfogadására. Mielőtt távoznék, összekulcsolt kezekkel állt meg leánya fekhelye előtt, fohász röppent el ajkiról s szerető csókot nyomott a szunnyadó homlokára.

Tekla nem aludt; de félt, szemeit atyjára felnyitni, s szóttalanul hagyá őt maga mellől eltávozni. E napot ő rég leste, rég várta, ohajtotta! Kínzott lelkének a tartózkodás atyja szemei előtt türhetlenné vált . . . távoznia kellett vesztett ártatlansága színhelyéről!

Az utolsó együttlét óta Andorral nem kelhetett ki ágyából, erejét e mai napra kimélte, gyűjtögette. — Alig távozott el atyja, tüstint felnyitá álomtalanul csukódott szemeit, s az öreg asszonyt szólította, ki ápolóul volt mellé fogadva; . . . vétkes ápolója volt e nő egykor a szerelemnek is, melyet Tekla és Andor közt közbejáró szolgálata által nem kis mértékben előmozdított.

„Sokkal jobban érzem magam,“ szólt e nőhöz Tekla, arcának vidám kifejezést adni iparkodva, „délég bizonyosan nem lesz rád szüksé-

gem. Szeretnéd, tudom, látni a mai ünnepélyt; bátran mehatsz szemlélésére.” A nő ezt nem hagyá kétszer mondatni magának, s csakhamar kész volt a távozásra. . . . „Hallod-e, Klári,” szolt hozzá Tekla, midőn a távozó keze már az ajtó kilincsén nyugodott, „legkisebb aggályt se csinálj magadnak, épen nem lesz szükség délig haza jönnöd.”

Tekla fölkel, felöltözött. Magatartásában bizonyos hideg merevség, föltétlen eltökéltség uralkodott, mely kétségbeesett határozatoknak szokott lenni kísérője. . . S ilyen volt a határozat, melyet lelke az utolsó három nap alatt érlele. Mozgonyyszerűleg járt a szobában, mindent szépen elrendezett . . . azután asztalhoz ült és irt . . . búcsulevelet irt atyjához.

E leány nem volt nagyon érzékeny szívű; de jelenleg hiusága halálosan volt sértve, jó neve a világ előtt tönkre téve; e világban öröm rá nézve nem létezhetett többé, minden vágyait, minden ohajtásit és reményeit temetve látta! Keserű bosszuság volt, a mit érzett; de mély, öldöklő, elviselhetlen keserűségű! . . S ő úgy hitte, hogy hideg megfontolás után cselekszik mindent. . . Csak midőn a levelet atyjához befejezé, eredtek meg könnyei, s egy óránál tovább keservesen zokogott. Azután, mintha egyszerre összeszedné

magát, megtörlé könyes szemeit, pénzzel telt erszényt vön magához s a házat odahagyta.

Tömérdék ember zsibongott a pompás téren, melly a székes-egyház előtt elterül, mindnyája áhitatos kíváncsisággal várta a borzasztó látványt, melly véghez menni fog... Tekla a nép közé vegyült és sokáig bolyongott fel s alá, alig tudva, mit cselekszik, félig eszméletlenül s külsején mégis hideg egykedvűség jeleit viselve. Itt-ott némi suttogó hangokat hallott maga körül, mellyek rája vonatkoztak s mellyekre elpirult, s lelkének elkeseredettsége még égetőbb lön. — Egyszerre Eszter mellett látja magát, ki a népség közt férje, a kapitányi czimmel nyugalmazott hadnagy, karján sétálgatott. Tekla mosolyt erőtetett ajkaira és üdvözlőleg közeledett feléje, hangosan nevezvén őt barátnéjának. Eszter megvető gúnynyal tekintett rá.

„Micsoda asszony ez?“ kérdé férje lenézőleg, midőn neje arczán a kellemetlen kifejezést észrevette.

„Nem ismerem!“ válaszolt csipősen Eszter. Tekla eltántorgott.

* * *

A torony belsejében úri nép volt összegyűlve, köztök Bojtora, György és a tót legény. A haran-

gok zúgtak, az ünnepi tény közeledtét hirdetve a városnak, s a gyöngé épületü homlokkal mind két toronynyal együtt ingadozott. A tót legény reszketett, mintha csúcsán ülne az ingadozó toronynak, s karjai görcsösen tapadtak Györgyhöz.

„Most szólj!” szólt hozzá György, midőn a harangzúgás megszűnt. S a legény előállott és mondá, hogy őt bátorsága a felvállalt merényhez tökéletesen elhagyta. Mindnyájan elbámultak szavain, s nem egy ajak készüle feddésre, dorgálásra, sőt kényszerítő szavakra, melyeket azonban György felszólalása elnémitott, ki nyilatkoztatá, hogy ő kész leend a keresztet feltűzni; — ajánlata kevés szóváltás után elfogadtatott. Az utóbbi napokban gyakran látták őt a toronycsúcsra készített álláson kísérleteket tenni, sőt egy nappal előbb nagy néptömeg láttára a kifeszített létra legmagasabb fokára is felhágott, mi a jelenlevőket meggyőzé, hogy a merény véghez vitelére elegendő előkészülettel bir. Csak Bojtora hallá ez ajánlatot György részéről rendkívüli megütközéssel, és hosszas szóvitába került, míg rávehető volt, hogy a szeretett ifjut erőszakkal vissza ne tartóztassa.

* * *

Az összegyűlt népsereg elfojtott lélekzettel várta a történendőket. Egyszerre két alak tűnt

fel a külső állomáson, s hangos felkiáltás rivaltatott üdvözetökre; a harangozót deli alakjáról sokan e magasban is megismerték. . . . A két férfi hosszasan tartá egymást forrón átölelve. „Örangyalod vezesse lépteidet!” szólt a harangozó, áldó kezét terjesztvén ki az ifju felett, s izmos karjai a kötelekkel és támaszokkal megerősített hosszú létrához tapadtak, melyeken György csöndes biztos léptekkel haladt a toronygömb csúcsára.

Alant mély csend uralkodott; sok arczon halálápadtság terült el; minden szem az ifjura volt függesztve, s a lélekzet elfojtatott.

A szédítő magasban függött az ifju, megragadá a keresztet, és . . . harsány örömriválgás hirdeté üdvözölve, hogy a munka bevégeztetett.

Most színes selyem zsinegen széles ezüst tálcza csigáztatott fel, mellyen kristály-palaczkokban piros és arany színű bor csillogott, körülövezve tizenkét pohár által, mindenike apró virágfüzérekkel ékesítve, mellyek alul egy-egy bevészt mondat volt olvasható.

„A honatyákért!” dördült meg a férfias hang a torony csúcsáról. A pohár tartalmától üritve, messze repült a toronycsúcsról a püspöki kert gesztenyefái közé. S a sokaság utána harsogtatá „éljenét.”

Egymás után ürültek a poharak, a toronyte-

törül leharsogtatott áldomások kíséretében, s a népsereg minden felkiáltást harsány „éljen“ szóval kísért.

György a szédítő helyzetben alig egy pár lábnyi téren talpra állott; a hatodik poharat emelte fel. . . Tekintetét mindeddig a magasban jártatá; de most egyszerre, ellenállhatlan erőtől vonatva, a földre tekintett, szemei egy pontra merevültek, s testével félig előre hajolt a falkerítés felé, melly a püspöki lak melletti terjedelmes kertet környezé.

E látvány borzasztó volt!

Még borzasztóbb, véringerlőbb, szédítőbb volt Györgyre nézve, a mit látott. Tekla alakját látta ott ellebegni, megtörten, ingadozva tovább vonulni kifelé a városból . . . sas-szemei folyvást kísérték. A népsereg iszonyu csendben, lélekzet nélkül függeszté szemeit e megmagyarázhatlanul vakmerő állásra, mellyben György perczeig maradt mozdulatlanul. — Most a kert szögletén eltűnt a távozó alak szemei elől, mellyeket György vontatva s lassan jártatott végig a kerítés hosszában visszafelé. Egyszerre alakja egészen más állást vön, előre görnyedt helyzetéből hirtelen visszapattant, mintha rémszörny emelkedett volna előtte. . . A fal mellett Andort látta meg!

Poharát magasra emelte, s szörnyű hangon,

melly a népet borzalommal töltötte el, ordítá: „Átok! átok a csábitókra! az ártatlanság feldulóira! átok Valday Andorra!“ s poharát az ifju felé sujtá karja teljes erejéből és olly iszonyu biztossággal, hogy Andor, fején sujtatva, holtul terült el a gyeppázsiton.

De Györgyöt rémitő káprázat ragadta meg, s az alatt bámuló sokaság borzadva vette észre inogni kezdő állásából, hogy szédülés környezi... — Andor elterülve feküdt a pázsiton; — s ugy tetszett Györgynek mégis, mintha mellette a földből egy másik alak emelkednék fel véres fővel s amahoz egészen hasonló, s mintha gúnyoló arccal tekintene fel rá... Ő uj poharat emelt, és mellén sujtá a káprázatot, melly az ütésre szinte a gyepre dült; de a két holttest mellett egy harmadik emelkedett fenyegető alakkal, s fején és mellén vérforrásokkal... György uj hajítással sujtá agyon ezt is... s meg egy negyediket... meg egy ötödiket, mellyeket azonban folyvást uj és egyre rémitőbb alakok váltottak fel... Végre az egész levegő vértengernek látszott előtte, mellyben holttestek uszkálnak s melly felett ijesztő alakok lebegnek, mindnyájan Andorhoz hasonlító. „Örökké akarsz-e élni, buján szaporodó sátnafaj!?“ riadt fel magán kívül, s karjait kiterjeszté a levegőben és borzasztóan hadarászott.

Bojtora testében a vér fagyott meg; néhány-szor szólítá csillapítólag szeliden Györgyöt nevén; de szava ebben legkisebb figyelmet sem ébreszte. Elszántan, hogy önveszélyével is megmenti őt, tevé lábát a létra első fokára, s fölmenni szándékozott.

Iszonyu sikoltás hasgatá meg a levegőt... Bojtora föltekintett;... a hit jele, a szent kereszt, ott áll a toronycsúcson — pusztán — egyedül!

XV.

A harangozó lesietett a toronybul, mellynek alján nagy embercsoport tolonga két zúzott test körül, s csak nehezen juthatott a sűrű tömeg közepébe, hol épen azon pillanatban emeltetett hintóba Valday Andor.

Halálsápadtan és keserűn könyezve tolongotte hintó körül Gazsi, a megsebesítettnek hű szolgája; erőszakkal követelt helyet magának a kocsi belsejében, ura mellett, kinek aléltan lecsüggő kezét csóközönnel árasztá el; de az orvos és egy nagybátya által, kik Andort karjaikba vevék, visszatiltatott. Mint midőn szerető gyermeket zársz el beteg szüle ápolásától, olly csüggeteg búval vonult vissza Gazsi a hintó lépcséjétől; azt hívé, urának nálanál e perczben senki nem lehet

hűbb gondviselője. Bojtorát pillantá meg, s élenken szökött hozzá.

„Lássa, mivé lett jó uram!” szolt a harangozóhoz, jobbját két kezével megragadván, „kegyed ismerte őt; tudja, hogy nincs a világon jobb ember, mint ő, nincs kit én hálásabban szeressek!”

Bojtora e csoportban mást keresett; kirázní iparkodott karját a fiu kezeiből, ki annál szorosabban füzé azt magához. „Jöjön velem,” szolt továbbá, uráhozi föltétlen ragaszkodásában azt hívén, hogy egyedül annak bal esete képes mindenkinek részvétét fölgerjeszteni; „jöjön velem, hiszen kegyed is nagyon szereti őt; hiszen együtt csinálták egykor ama szép zenét e toronyban, melly uj világot nyitott lelkem előtt, melly engem szeretett uram ismeretségéhez vezetete... Jöjön velem; majd bebocsátnak bennünket ágya mellé, s látni fogjuk, mint tér újra élet ájult tagjaiba, mint nyitja fel kedves szemeit, és szólítand szép szavával nevemen, s szólítandja kegyedet is... Jöjön, jöjön, vigasztaljuk egymást!”

Bojtora erőszakosan rázta le magáról a czigány fiut, s egy másik csoport felé közeledett, melly György szétzúzott tetemét vette körül. Gazsi utána lépett: „Tehát elhagy bennünket,” szolt szomoruan, „most midőn vigasztalásra s részvétre van szükségünk?... A jó Isten majd meg-

segít; hisz az orvos mondá, hogy jó uramnak még nem mond le életéről.“

Hirtelen fordult vissza a harangozó; „Hogyan, tehát urad nem halt meg?“ kérdé a szolgát.

„Nem, hála az égnek!“ válaszolt Gazsi, „a szörnyű csapás nem érte őt halálosan.“

„Menj tehát, s mondd meg vigasztalásaul, hogy az én csapásom majd jobban fogja sujtani!... És ha száz élete volna, boszumat el nem kerülendi, melyet csak halála fog kioltani.“ Gazsi meglepetve nézte a harangozót, kinek tekintetét keserű gyűlötség rémletessé fejlesztette; ő e magaviselet okát meg nem foghatá, mert átvá nem lévén a dolgokba, melyek Bojtora s Valday Andor közt előfordultak, e két férfit egymás barátjának tekintette. — A hintó e közben lassu léptekkel messzebbre távozott. Gazsi, elfordítván csudálkozó tekintetét a harangozórul, körülnézett, s gyors szaladással iparkodott a hintót utólélni, hol miután a kocsistól ura hogyléte iránt forró részvét-tel tudakozódék, a hátsó ülésre kapaszkodott, s ragaszkodó szívének nagy megnyugvásul szolgált, a szerencsétlen Andorhoz legalább e helyzetben közelebb lehetni.

Bojtora György tetemeit egészen összezúzva találta, belőlök az élet végszíkrajja is kiköltözött. A látvány ez atyailag szerető szívre mélyen meg-

ható volt; de legyőzte keservét, s rendelést tön, hogy a szerencsétlennek teste hely színéről eltakaríttassék. Temetése más napra határoztatott.

Arczán és külsején önmagától erélylyel kiküzdött nyugalom mutatkozott, míg keblét égető fájdalom s kiolthatlan boszuvágy marczongolta; — így ért lakába a harangozó, hol rája új keserv várakozott. Az egész lak elhagyatva volt és magányosan; Tekla szobájába lépett, s megütközve látta leánya távollétét; nevén szólítá őt és Klárát az öreg gazdasszonyt, de szavára sem szobákban, sem udvaron és kertben nem jött felelet. Nem tudta, mit jelentsen ez, holott távoztakor ágyban hagyta honn leányát. . . . Az asztalon fekvő levél szemébe tűnt, Tekla írásával s hozzá címmezve; gyorsan szakítá fel s bal sejtelem közt kezde olvasásához. A levél így hangzott:

„Kedves atyám! Miután szívének, melly engem olly meghálálhatlanul szeretett mindenkor, a legnagyobb keservet okozám, és székelyt hozék enmagam fejére, melly az életet a legjobb atya szemei előtt elviselhetlenné teszi, menekülni iparkodom lelkismeretem szemrehányásitól, menekülni legalább attól, hogy perczenként lássam szeretett vonásain a bűt, mellyet engedetlenségem és vétkem okozott. . . . Eltávozom; távoznom kell a legjobb atyai háztól! . . . Ne vélje, szeretett jó

Meghasonlott kedély. I.

8

atyám, hogy kétségbesésem olly lépésre tántorítson, melly egyedül megjobbithatlan, helyre-pótolhatlan ez életben. Oh, nem! Bár mint vágyik e roncsolt szív a szabadító halál után, de élni fogok, hogy botlásomért bűnhődjem, élni, hogy az időt elérjem, mellyben atyám teljes bocsánatát megnyerni remélhetem.... Igaz bűnbánat kiengesztel Istennel, kiengesztelhet tehát az emberekkel is.... Egyetlen szemrehányó hangot sem hallék kegyedtől, legjobb atyám! fogadja forró hálámat érte; de minél kimélőbb volt irántam, annál fájdalmasban érzém, hogy az atyai keserv mélyen emészti szerető szívét. Ezt el nem viselhetém..... Mikorra e levelet olvassa, szülőhelyemtől messze leszek. Ne keressen; nem fog megtalálni.... S ha majd egykor a szenvedések által tisztult szívvel, lélekkel eléje lépek, ugy-e, hogy a megbűnhődött kebelt nem érendi további büntetés az atya fájdalmaiban? Adja Isten, hogy a kín időszaka, melly e boldog perctől elválaszt, minél hamarább lefolyjon.... Atyám! atyám — Isten veled!“

Az új fájdalom e szilárd lélek erejét is megtörte, kezeit összekulcsolva feszíté keblére, mellynek erőszakosan feltörő fohászhai mutatak, milly nehéz e küzdelemben megnyugvásra találnia. Szék-re hanyatlott, s midőn az elpusztult lakban szét-

tekinte, és a leánya mellett György társaságában töltött egykori boldog órák eszébe jutottak, lehetlen volt kifakadó könnycsepeit elfojtania.

Az ajtó megnyílt, és István, György atyja, lépett a szobába; égő arcza, kidüledt szemei azt mutatak, mintha tán fija halálának gyászhiře is korhelykedés közepett lepte volna meg. Kábán meredtek Bojtorára e szemek a bozontos hajfűrők alul, mellyek halántékit környezék, s úgy látszott, a nedv, mellyben fürödnek, nem az atyai fájdalom könyűje.

„István — szerencsétlen atya!“ szólt eléje megindulva a harangozó.

„Meghalt a fiam,“ mondá az érkezett tompa s rekedt hangon, „lecsett a torony keresztéről, és meghalt!“

Az eltompult érzéstelenség e hangjaira lehetlen volt Bojtorának boszankodást nem éreznie, mellynek azonban kiméletessége szabad folyamat adnia nem engedé; néhány vigasztaló szót szóla.

„Vigasztalódjam? hiszen olly szomorú vagyok,“ szólt előbbi hangján az érkezett. „De hogyan ne lennék szomorú, midőn a fiam meghalt..? Ah, itt viszik az ablak alatt holt tetemeit még egyszer azon szállásra, honnan ha elhordják őt, a szegény nyomorult Istvánnak is ki kell költöznie. . . . Ki fog most gondoskodni öreg napjaimról?“

Bojtora az utcára indult. Beboritva hozták itt György testét. Bojtora azonnal kaput tárt a menetnek s beszólta a vivőket. „Máskép vártam ez ifjut rövid nap házamba lépni,” szolt búsan, midőn a holttest házába letéteték, „mint boldog vőlegényét ártatlan leányomnak. Hadd mutassam ki legalább atyai szeretetemet iránta a végtiszteletben, melyet házamnál nyerend.”

A halott gyászravatalra terítettett, kinek a harangozó sorsához mért tisztos eltemettetéséről gondoskodott... Ezen ember nem volt határzati-ban elhirtelenkedő, s míg a felől aggódott, milly lépéseket tegyen, hogy leányának minél biztonságban juthasson nyomaira, e bú és aggalom közepett némi nyugasztaló pont jutott lelkének eme gyászos foglalatosságokban.

XVI.

Valday Andort a toronytetőről lesujtott pohár nem találta halálosan: fővege az ütés erejét, melly fejét különben is csak rézsunt érinté, nagyon gyöngítette; az orvosok bizonyos gyógyulás reményével biztaták a rokonokat, kik közelébe csoportoztak.

Gazsi egy perczre sem távozott ura mellől, míg sebe vizsgálatával az orvosok foglalkoztak, s ő volt első, ki zajos örömkítőréssel rohant An-

dor fekhelyéhez, és térdre hulla hinté el meg-
ragadt jobbját csókjaival, midőn emez hosszú
ájulásából felocsudva, szemeit legelőször felnyitá;
— búsan távozott a szobából az orvosi parancsra,
melly Andornak csendet és zajtalan nyugalmat
rendelee.

S eszébe jutottak a harangozó fenyegető sza-
vai; lelkét ellenállhatatlanul ragadta meg a jele-
net, midőn Bojtorát szenvedélytől dult arczczal
látta maga előtt; fülében az engesztelhetlen bo-
szu esküje zúgott, melly szeretett és féltett ura
íránti halálos gyűlöletének volt tolmácsolója. E
gyűlölet és boszu okát nem értheté; de lehetlen
volt megnyugodnia, mielőtt iránta felvilágosulást
nem nyert. Alkonyat felé elvonult beteg ura hűn
őrzött küszöbétől, s egyenest Bojtorához sietett.
A harangozóval rövid percznyi beszélgetés elég
volt arra, hogy ennek engesztelhetlen boszuja
felől bizonyossá legyen; szívét a várt megnyug-
vás helyett uj aggalom és rettegés tölté el ura
élete iránt. A természeti éles ész, majdnem csal-
hatlannak mondható tapintat, melly e fiúnak sa-
játja volt, teljesen meggyőzé őt, hogy itt nem
olly mindennapi emberrel áll szemközt, ki hirtel-
len lobbanó s hirtelen kialvó szenvedélyének
harsogó szóhalmazzal eszközli meghülését; át-
látta, hogy mit e férfiú mond, és mit néma hall-

gatásával sejtet, a szó lelke fenekén meggyökerzett érzelmeinek tolmácsolója. Remegve tért haza.

Andor beteg ágya mellett Eszter és férje s egy közel rokon és nagybátya voltak gyülekezve; Gazsi közérők lépett, s előadá mind azt, mi szívéért ura iránt remegésben tartotta, s félelem és szeretet olly ékesszólóvá kenték föl ajkait, hogy mindnyájan ijedve láták által, mennyire félelmes Andorra nézve a harangozó. Mig egy részről a mélyen sértett atya boszujának oka tudva volt előttök, ismerék egyszersmind, hirtől e férfit, kinek szilárd és hajthatlan lelkülete közbeszéd tárgya volt a városban; tudták, hogy ő többet tesz, mint beszél, és semmit sem mond, mit véghez vinni eltökélt akarattal nem bír; — mindnyájan osztoztak a hű szolga félelmében, s rövid tanácskozásban elhatározták, Andor egészségi állapotját egyelőre nem csak titokban tartani, de sőt hírét terjeszteni a városban, hogy kapott fejsebe életét folyvást veszély kétségei közt tartja. E hír által pillanatra elhárítani akarák Bojtora boszuját a féltett ifjuról, melly ármányt annál inkább helyén levőnek találtak, mert a nagybátya még azon nap alkalmat keresett, szót váltani Bojtorával, s teljesen meggyőződék, hogy mind az, mitől Gazsi hűn ragaszkodó szíve remeg, alapos okokkal bír.

Egyelőre azonban felesleges volt gondoskodásuk. Való, hogy Bojtora keblét engesztelhetlen boszu dagasztá, melly megnyugvást csak a halálban találhata, vagy ollyasmiben, mi a halálnál is keserűbb lehet; de ez erőteljes kebelben a legrombolóbb szenvedély sem uralkodott vakon: benne a boszu nem vétkes indulatul ápoltatott; magasztos erény képében tűnt fel az előtte, mint India hővérű gyermeke előtt, mellynek hódolnia nem bűn, nem rosz tett, hanem szent kötelesség! Leányától és egy szeretett ifjútól boldogság és élet raboltatott el; s keblében az első perczen, melly neki a mai gyász eset után szabad és nyugalmas föllélegzést engedé, magasztos és dönthetlen meggyőződés sarjadzott fel, hogy mind ezért viszont boldogságot vagy életet kell áldoznia — boldogságot, ha volna valami, mihez gyűlölségének tárgya olly hő lánggal ragaszkodik, hogy attól megfosztatnia az élet vesztésénél nagyobb kín lenne, — vagy életet legalább, ha nincs nagyobb kincse, melyet tőle elrabolni a halálnál keserűbb szenvedés volna. S épen e gondolkozásmód okozá, hogy Bojtora nem szenvedélytől vakon rohanni ostromzott ifjoncz gyanánt engedé át magát keble égető boszúvágyának; nem; mit az erényről állitunk, hogy az a cselekvésnek szent elvek higgadt meg-

fontolásából eredő gyakorlata, olyan volt e férfiú boszuja is: hideg, megfontolt, eszélyesen kiszámító, de szilárd és megdönthetlen.

XVII.

Részvevő néptömeg volt György hült tetemeinek a végnyughelyre elkísérője. A koporsót legközelebb két férfi követé födetlen fővel: a harangozó az elfojtott bú megható nyugalomával arczatán, némán, csöndes szilárd léptekkel, szeméit földre s váltogatva az előttök vitt koporsóra függesztve, könytelenül; mellette megtört léptekkel ingadozva haladt István, a halottnak atyja, csüggeteg lélek fájdalmas siránkozásával, szakadatlan jajgatás között. . .

A temetés véghez ment, s a kíséret a sirkertből visszavonult. Bojtora összekulcsolt kezekkel állt a fris hant előtt, mellynek kis keresztjét a siránkozó atya csillapíthatlanul kitörő fájdalom közt kulcsolgatá keresztül, s tőle elválhatlannak látszott; . . . e fájdalmas zokogás, ez ordítva jajgatás nyers és vad lélekről tön tanuságot; . . . István nem egyedül elvesztett egyetlen gyermekét, de leginkább gyámoltalan élete táplálóját siratta, s jajgatása csak akkor csillapult valamennyire, midőn a harangozó hízta- s vigasztaló szavát hallá,

ki neki jövődjöje iránt tehetsége szerinti gondoskodást ígére...

Alkonyat közelgett, midőn a város felé visszazérkeztek. „Fijam! fijam!” kiáltott feljajgatva István, „ki fog most engem táplálni, ki fog ügyefogyott életemre gondot viselni?”

„Hahaha!” kaczagott mélyen keserű gúnynyal Bojtora, „légy nyugodt, öreg! hisz ez az élet olly szép, olly kedves, benne minden olly szent renddel megy, épen a mint mehet... Egy gazdag urfi a szerencse kegyeinek halmozása közt kissé megunja magát, szórakozást keres, mulatságot hajhász, — s ki ne találna szórakozást és mulatságot, ki az élet örömeinek kapuit telt erszénnyel csörgeti meg? S a gazdag urfi néhány napig meglehetősen mulatá magát, melly csak négy szegény ember életörömeinek feldúlásába került... Oh, milly szép és jó ez élet! Légy nyugodt, öreg barátom!... lásd, a gazdag urfi már kimulatta magát! a multság befejezéseül jó Györgyünk sírfenéken aluszsza örök álmát; leányomnak legyilkolva életörömei; te pedig — te elmehetsz koldulni!... nekem még marad némi szerepem hátra!... menj, öreg, menj koldulni!”

A keserű szavakat keserű gúnycacaj kísérte, mellynek hallatára István megdöbbenve fordítá a harangozóra szemeit, kinek azonban rövid per-

czekre fölhevült arczatán ismét az előbbi nyugalom foglalt helyet. . . De a hallott szavak Istvánra nem vélt benyomást gyakoroltak: „Koldulni?” ismételé félig magában, „oh, ez örömteljes kilátás!... s mégis mi maradt hátra számomra a koldusbotnál?”

* * *

István, a mámorhoz szokott ember, másfél napot tölte józanul, s lelkét a bú annál keservesben, kiállhatatlanul terhelé. Vigasztalást kellett keresnie, s ezt mind eddig a bor kábító erejében találta fel évek lefolyása alatt. . . Alig érkeztek haza Bojtorával, a legelső alkalmat használta, hogy örszemei elől megszökhessen, s mint kinek nyomait ellenség üldözi, sietett egy távolabb eső csapszék felé.

Mit az emberek egymás megrontásában teljes sükerig véghez nem vihetnek, a véletlenség, a sors avatja magát a játékba, s fényesen fejezi be a szépen kezdetteket. A véletlen és a sors pedig ismét embereket választ eszközökül, hogy a nagy tettek dicsősége folyvást a nem mellett maradjon. . . Ne szégyeljük az igaz szóért magunkat: a bűnmag nem annyira az egyes emberekben, hanem a társas szerkezetben van.

Illy véletlennek eszközlése volt, hogy a csap-

székben, melybe István lépe, néhány koldus volt összegyűlve, egyének, kiket munkától és hasznos foglalkozástól nem kór vagy tehetlenség, hanem tunyaság és megrögzött korhelység ijesztett vissza, kik minél kevesbbé érdemlik az emberbaráti irgalom jótékony cselekedetét, annál több módjait ismerik a csalárdkodó ármánynak azt a könyörülőktől kicsikarni. Ez emberek erszénye pénzzel tömött volt, s a legutolsó s legnyomortabb helyzetben, melybe embert a társasági visszásságok taszithatják, gúnykaczajt ütöttek élet és világ felett, az állapotok minden fokoza-
tát ostorozót. „Ez az élet!” ismétélék vig danákban, „szép, dicső, felséges élet! A gazdag bennünket, mi viszont kaczagjuk a gazdagokat; — azért vannak ők, hogy tápláljanak és jól tartsanak bennünket. . . Kába, ki munkában fárasztja magát, míg jól élhet más bohósága után! . . . Kocz-
ozantsd ide poharadat, szomorú barátom!”

S István örömet kocczantá s üritgeté egymás után a poharakat. . . Mint megtetszett neki ez az élet!

Csak más nap reggel került vissza Bojtora szeméi elé. A harangozó sokkal józanabb emberismerő volt, semhogy ez embertől rég megrögzött szokásainak rögtöni elhagyását várta volna, s egyszersmind sokkal jobb akarattal viseltetett

a szerencsétlen iránt, semhogy őt kora megtámadásával magától visszarezzenteni ne tartózkodnék; iparkodott, hogy szelíd bánásmódja által a házanál maradást Istvánra nézve megkedvelté tegye.

Bojtora Tekla nyomozására még az nap utra készült; házat az öreg Klárára bízta, s őt intette egyszersmind, hogy Istvánnak hű gondviselője legyen. A gyöngye nő annál forróbban ígére mindent teljesíteni, mit ezen fi-árván maradt atya vigasztalására tenni gondola, mivel lelkismerete szemrehányásai a lefolyt eseményekben részvéteért eléggé kinozák őt... Hogy a rábizott gondviselői tisztet véleménye szerint annál süketesen teljesítse, mihelyt Bojtora utra indult, az agg nő kileste a perczet, melyben István alkonyat felé mámoros álmából fölébredett, hosszú leczkét tartott neki a bor kábitó erejéről és a részegségundok voltáról, azután fölűte egy vastag prédikátióskönyvet, hogy belőle a kábult agyunak tértítő értekezést olvasson fel. István a szóbeli előadást álmosan türte; de midőn Klára az olvasáshoz fogni akarna, becsapta a könyvet előtte, fővegét vette s jó éjszakát kívánt az álmélkodónak... A tegnapi csapszék látogatására sietett.

XVIII.

Bojtora több hétig fáradozott leánya fölkeresésében; különösen egy bal gyanu után messze behaladt Erdélybe, a nélkül, hogy a keresettnek nyomára akadna, mi könnyen megmagyarázható, mert ekkor távolabb volt tőle, mint bármikor.

Ezalatt Valday Andor kigyógyult fejszélétől, s testi egészsége helyre állott, de lelke annál betegesebb, kedélye csüggeteg és háborodott vala. A vétek súlya, mellyet könnyelműleg elkövetett, s mellynek illy előre nem láthatón gyászos lett következése, kinzólag sujtá s önmagával meghasonlítottá tévé őt; menekülni vágyott ez események színhelyéről.

Rokonai, kik őt a harangozó boszujától féltették, utazást javasoltak neki; Andor örömmel fogadta a javaslatot s e végre gyorsan tétettek meg az előkészületek. Utjának egyéb célja nem volt, csak menekülni e nyomasztó emlékezetek színhelyéről, s a távolban megnyugvást, belsejével tisztába jövést keresni föl... Ha találand-e? Ő legalább reménylette; bizott, hogy nem lesz mindig való a római bölcs mondata: a levegőt és nem a lelket változtatja, ki túl száll a tengeren... Gazsit, a hozzá föltétlen szeretettel ra-

gaszkodó szolgát, választá kísérőjeül, kinek ez a legnagyobb öröme okozá.

Míg e közben napok és hetek folytak, Istvánt folytonos korhelység és saját megromlott kedélye kenyeres pajtásává süllyeszté a gaz czinkosoknak, kikkel fija temetési napján balsorsa összehozta; mind azon csínoknak, mellyekkel e henye korhelyek az emberek könnyörületét maguk számára kicsalni tudák, vagy ennek hiányában más még gonoszabb fogások által munkátlan életöket táplálni birták, rövid időn tudomásához jött, s úgy gondolá, hogy tán rá nézve is kényelmesebb leend az élet e módja, mint a szigorú harangozó és prédikáziós gazdasszonya társasága, kik ugy is félelem és idegenkedés tárgyai voltak előtte...

Egy szép őszi nap hajnalán két férfiú indult útra a városból: egyik diszes hintóban, kényelmes készülétekkel, négy tüzes méntől vonatva, s egy hű szolga kíséretében, kinek nem volt egyéb vágya, mint ellesni s nyomban teljesíteni urának legkisebb kívánságát is; a másiknak egyedüli úti társa egy koldusbot vala, mellynek segédelmével gyorsalkodott, hogy két pajtását utólérje, kik — egy, a csavargók ellen kiadott szigorú tanácsi parancs következtében — még tegnap estve elhagyák a várost.

Második könyv.

S ha ébred egyszer a kedély, fülélnék
A lélek és szív többi hajlami is
A tompa sírból, és kibontakozva
Burkokból, új küzdsikra szállanak
Fris szárnyalással.

Shakespeare, V. Henrik.

XIX.

A leáldozó nap végsugarival boritá el egy nagyobbyszerű ház ablakát; pirosuló fellegcsoportok nyultak el az elhanyagló égi fényttest körül, lebegő fátyolok alakjában, mellyek ékes hölgyi főt vesznek körül. S míg a nap rövid idei távozására a vidéktől pompás búcsu-óráját ünnepelné, benn az érintett ház egyik szobájában szinte búcsu tartatott, melly egy emberi léleknek a földi élettől végelszakadtát kísérte.

A tágas szoba egyik szögében, szemközt az áldozó naptól pirosuló ablakkal, fehér kárpitokkal övezett ágyban egy nő feküdt, hosszas kórban elaszott tagjai csekély súlyllyal terhelvén e fekhelyet. Szemei félig csukva voltak, mit részint végkép kimerült testereje, részint egy édes me-
rengés s tálvilági képekkel űzött ábrándjáték okozta, mert mélyen érezé, hogy a kötelékek, mellyek őt az élethez fűzék, szakadozva vannak. Ar-

Meghasonlott kedély. I.

czának gyöngéd és hófehér bőrén két mélypiros folt vala két felől látható, s e beesett sovány arczok felett annál inkább kitűnt a nagy és széles homlok domborusága, melly — a kórokozta aránytalanságban ez ábrázat többi részeihez — a haladklónak némi férfias tekintetet kölcsönze. Az arczizmok finom s csak a közel vizsgáló által észrevehetendett játéka, s a félig csukott szemeknek néhány izben hirtelen felnyílása s a szobában körülnézni erőködése mutatá, hogy a beteg nő túlvilági ábrándozásiba mégis vegyül néha földi gond, tán földi aggalom.

A szobában csöndesen magába merülve s mel-
lén összekulcsolt kezekkel még egy férfi álla, kö-
zel az ablakhoz és fél árnyékban, úgy hogy a le-
áldozó napnak a halmos vidéken előidézett gyö-
nyörű panorammját is éldelheté, s egyszersmind
a beteg minden mozdulatát szemmel tarthatá, hogy
kellő szükség esetén azonnal segítségére lehes-
sen. S hogy ez utolsóra a kün kínálkozó kedves
szem-éldelet mellett is legfőbb gondja volt, mu-
tatja azon szorgosság, mellyel egy órára tekint-
getett, melly a szoba középtáján, gyógyszer-
üvegekkel rakott asztalon álla. . . . E férfi orvos
volt, kiket a szent-írás tisztelnünk parancsol; s
valóban alig érdemli meg ügyfelei közül egy-egy
a tiszteletet olly mértékben, mint ő.

A kórággy felől lassu sohaj hallatszott; a beteg nő gyöngye karját emelkedésre erőttette, mintha barátját, ki egyedüli vigasztalója volt végórájában, magához inteni akarná. Agondos tudor megelőzte a kéz intését s az ágy mellett terme.

„Orvos ur“ nyögdelé a nő gyöngye hangon, „nem? nem jött még el?“

„Nem,“ felelt az orvos, s a leverő benyomást, melyet e szó a nőre gyakorla, kitelhetőleg iparkodott vigasztaló szavaival enyhíteni. „Nyugodjék meg kegyed,“ ugymond, „és legyen csöndesen; a levél szerint, melyet előre küldé, bátyjának még ma meg kell érkeznie.“

A nő kis ideig hallgatott e szavakra s magába merülten látszott gondolkozni; de a nyugodtan maradás zajgó szívének küzdelmi közt, hasztalan javasoltatott neki, mert általok nagyobb mértékben kínoztaték, mint testi fájdalmai által. Csakhamar szivrázó mély keserüséggel fohászkodott fel, s kezeit összekulcsolva emelte ég felé: „Oh, ha későn jőne!... Istenem! ne engedd, hogy későn érkezzen!“ S egy pár nehéz könnycsep fakadt szeméből.

Az orvos csillapítani akará az aggodalomtul kínzottat, de más tárgyakra térő szavai semmi figyelmet nem látszottak az elmélyedtben ébresztetni.

„Oh, gyermekem! egyetlen gyermekem!” kiálta fel a nő erején felüli hangon, s esdekelve néze az orvosra.

E pillanatban ajtó nyílt, s egy belépő nőcseléd mintegy három éves kis fiut vezetett be.

S mint ad erőt, mint önt életet az anyai szeretet sír szélén is a nőkebelbe! Mintha véletlen új erő szállt volna tagjaiba, egyszerre ülőhelyzetbe emelkedett a nő, szemébe a legforróbb szeretet örömszíkrajá lövelt s kezeit terjeszté a feléje vídám arcczal lépdelő kisdéd felé.

Az orvos felfogá a gyermeket s az ágyra helyezte anyja mellé, ki hálás tekintettel monda neki köszönetet a szolgálatért. Azután mellére szoritá a kisdédet, oly ünnepélylyel, oly hosszasan, oly forrón, mintha szerelme teljében magával akarná őt ragadni a túlvilágba, vagy inkább mintha a csep életet is, melly még ereiben lankadozott, gyöngé tagjaiba akarná fuvallani, hogy a gyermek életét gyarapítsa, boldogítsa általa. A bensőség, mellyel az anyai szívhez kulcsoltatott, meghatá a csekély öntudatu gyermeket is: szelid kék szemeiből nagy könnycsepek kezdtek aláperegni, ajkai reszkettek, mintha édes hangján szívérzelmiről akarna rebegni; kisdéd karjait fölemelte, s forró odaolvadással forradt anyja fendobogó keblére... S a ki látta így e

két lényt, a fejlődő bimbót a fonnyadt törzsökön, az élettelijs gyermekét a haldokló anya szerető kebelén, akaratlanul eszébe jutának azon szívhez szóló füstvények, mellyeken annyi nagy festő hatatlanítá művészi nevét, — mert itt is, e nőben, a szelid vonásokkal, és e gyermekben, az ártatlan édes felmosolygással, egy madonna volt látható szerelmes kisdedével.

Kocsizőrej hallatszott a ház előtt, s kevés percz múlva útiköntösben lépett be egy férfiú s gyors léptekkel közeledett az ágy felé... Valday Andor hosszas távollét után először áll a szemközti nővérevel.

„Andor! kedves bátyám! oh, hogy láthatlak annyi év után!” felsikolta örömmel a nő, s előre hajlott, hogy az üdvözlő jobbot elfogadhassa.

„Köszönöm, bátyám, hogy halálos ágyamhoz eljövél,” kezdé a nő nem várt nyugalommal és folyékonytsággal a beszédet, mert ez órára végső erejét szedte össze. „Tudod leveleimből, minő volt életem, mik voltak szenvedéseim a férfi oldala mellett, kinek... én végórámiban szívemből megbocsátok. Isten látja lelkemet, mint fáj, hogy a végső kérést, szívem utolsó érzetét, ohajtását, melly síromba kísér, nem lehet neki előadnom, kit legközelebb illetne... Bátyám!” fohászzkodott a nő s hévvel ragadta meg és kulcsolta fel-

könyörgő kezei közé a jövevény jobbját, „mindent, a mi kedvest e földön hátrahagyok, a mi miatt különben nyugodtan váló lelkem félve s aggodalom közt borzad vissza a sirtól, minden kincsemet, boldogságomat, szívüdvömet szerető testvéri kezeidre bizom, — légy védje, légy gondviselője s atyja gyermekemnek!”

A jövevény erőteljes hangon válaszolt: „Nővérem, atyja leszek gyermekednek! Igen, szeretett Eszterem,“ s itt jobbát kivonta a nő kezeiből és ünnepélyesen emelte ég felé, míg baljával a gyermek homlokát áldólag érintette. „Legyen szíved nyugodt és költözzél békével jobb világba, atyja leszek e fiunak a legszentebb értelembe.”

Mennyei mosoly deríté a nő arczát; még egyszer nyult a testvéri kéz után, hogy háláját a vigasztaló ígéretért, mit szava már nem vala tenni képes, egy szorításban fejezze ki neki; még egyszer karolá szívéhez a gyermeket, és tekintett olly való-édesen szemeibe; ... még egy lehelés, — mellyel tán utolsó csókját akará a kisdéd ajkaira küldeni, — s a megtört szívű nő nem élt többé!

* * *

Míg ezek a lak nyugati részén történtek, a tágas épület másik szárnyában kelet felé egészen

ellenkező jelenés játszotott a tarka életdramából.

Itt egy tágas terem vonja magára figyelmünket a nagy lárma s zaj által, melly falai közül messze hangzik. Ablakai kettején nem volt függöny, s keresztül rajtok egy kerek asztal körül a szoba közepén számos férfiakat látunk boros kancsók mellett kártyázással mulatozni, míg egy másik asztalt egyik szögletben kisebb csoport környezett, melly mivel kártyával nem foglalkozék, — szenvedély hiánya okozá-e azt, vagy tán mivel pénzők már kifogyott, nem akarjuk meghatározni, — e lekötő mulatság hiányában annál hősiebben barátkozott az öblös kancsók tartalmával, melly habár nectár-édü nem volt is, de az erős és kábitó italokhoz szokottaknak annál inkább látszott izleni. Míg ama nagyobb kör a kártyaasztal körül mélyen el volt a nyereség és veszteség számolgatásiba merülve, s minden egyesnek látó eszköze a bankjegyeken és talléron kívül alig látszott más iránt fogékonysággal birni: addig e kisebb csoport a szögletasztal körül egyre éljenezve s dalolva iddogált s felizgatott agyának nem látszott más foglalatosságot adni tudni, mint új meg új neveknek — közel és távol ismertek közül — kigondolását, mellyek megéljenzésére meg meg egy fris áldomáspoharat lehessen

üríteni, szokott magyar szó-lelkességgel a haza sem hagyatván ki ezen megbecsültek sorából, melynek virágzására sok lármás pohár ürítettett már a cselekvésben leglomhábbak által... Szaz embernek önkint eszébe jut a nagy költő kedélyes keserű dalszaka:

Nagyot iszik a hazáért s felsívít.

...Bárcsak egyszer tenne is már valamit.

„Na s torkotok száradt-e ki, vagy nyeldek-lötök tagadta meg szolgálatát, hogy elnémultatok, mint a hal?” felszólalt egyik a borozók közül. „Mit álltok itt mélázkodva, mint Bachus utasítástalan követői, minden szó nélkül?... Nincse több ember, élő vagy halott e világon, kit életnünk lehessen?”

„Hah, idején ébresztél fel,” válaszolt rekedt hangon egy zömök férfi e biztatásra, kinek mélyen fekvő szemei a fél perczig uralkodott csendet kis édes szendergésre akarák használni; most azonban bal öklével pislogó szemeit dörzsölve s a közben iszonyut ásitva, mintha nemcsak bort, de poharakat, kancsókat és asztalt akarna nyelni, jobbjával egy öblös pohárba markolt, melly izléses tapintás által észrevevén, hogy annak csakugyan megvan illő nedvtartalma, fölemelé az italt, s hangosan sívta:

„Éljen, ha mondom, és pedig sokáig éljen

kedves házi asszonyunk, a mi jó házi gazdánk felesége, Lorányi Eszter!”

A kis asztal körül mindnyájan poharat emeltek, s harsogón utánrivalgák az éljenzést.

„Na s Imre barátom, na s?” folytatá a legelőbb felszólalt, s a kártyaasztalhoz ment, izmos tenyerét egyik játszónak vállaira verve, „nem hallod-e a varjukrákogást, e hasadt bőrü dobhoz hasonló torkot, e repedt haranghangot, melly legkedvesebb nődet élteti? S ha hallod, a ki! mért nem iszol velünk egy pohár bort háznép boldogságára?”

E szavak a jóra buzdító vállveregetéssel együtt egy roppant terjedelmű testbe szorított lélekhez voltak intézve; a lélek magához tért rájuk kártyába merüléséből, mit abból tudhatunk meg, hogy vérben úszó düledt szemeit kábán a megszólítóra fordítá, azután pedig, — mi tanusítá, hogy lelkének minden ittasság mellett van még némi hatalma ideg-rendszerén, — óriási alakját egész terjedelmében fölemelé a megreccsenő székről. Haragosan fordult a borozók felé:

„Megmondtam,” ugymond, „hogy illy kelemetlen emlegetéssel engem ne boszantsatok... De ha csakugyan élni s inni akartok, tehát ide azt a kancsót, éljeteik vagy vesszeteik mindnyájan!” S ezzel egy nem épen csekély

öblü borkancsó egészen fosztva lön tartalmától; melly remekművét végezvén, mi neki nem nagy erőtetésbe került, Lorányi végig dűle egy hosszú bőrpamlagon.

A jelenlevők egy része összesugott, hogy ma Lorányi Imre a kártyán sokat veszte, s ilyenkor nem jó vele komázni.

Egy szolga lépett be, s az orvos meghagyásából jelenté Lorányinak, hogy felesége halálán van, melly hír, vagyis inkább melly alkalmatlankodás olly boszuságra ingerlé a különben is háborodott vérű házi gazdát, hogy ha a szolga az ajtón, mellyen jött, ügyes gyorsasággal ki nem szökel, a kancsó, melly így az ajtófán porlott szét, bizonyosan fejét zuzandá be.

„Gaz kölykök!“ mormogá, ujra pamlagára heveredve a felboszantott, „mit nem találnak ki, hogy haragra ingerelhessenek... Halálán van!... hányszor hallám már ezt, hányszor biztattak e jó reménynyel... S mégis mindnyájan élünk. — Élünk tehát, míg meg nem halunk, míg a halál életbunkat egészen el nem nyeri,“ fejezte be magánybeszédét, s utána ismét egy teli pohár kiürítése következett, azután pedig némelly horkantással félbeszakasztott szendergés.

A többiek, ámbár kevesebb zajjal, még mintegy fél óráig folytaták a kártyázást és borivást,

midőn egy másik szolga dugta be az ajtón fejét remegve, s jelenté, hogy Loranyiné, az imént hangosan éltetett házi asszony, — meghalt, melly hirt azonban hasztalan iparkodtak az illetőnek tudtul adni, hasztalan ébresztgeték, rázogatva s lármázva, a borgőz és hosszas ébrenlét következtében mély álomba merültet. Csak hosszú küzdelem után lett végre annyi sükere fáradságuknak, hogy az alvó óriás fölnyitá szemeit, mámoros kábultsággal pislogott a körüle állókra, s a fal felé fordultan mormogá: „Oltsátok el a gyertyákat!”

A kifáradt dőzsölők készek voltak az utasítást követni; s miután búcsu-italul még néhány poharat üritének, s mindnyájan helyén találák, a halálhírrrel a felébredendőt csak holnap reggel szomorítani, vagy vigasztalni meg, ők is nyugalomrul kezdtek gondoskodni. — A nagyobb rész távozott, néhányan pedig a tágas szobában levő nyoszolyákra s nyugágyakra lapiták testöket.

XX.

Az itt előadott kettős jelenés megfejtésére szükséges némellyeket a lefolyt utóbbi évek eseményeiből előadnunk.

Egy sokat szenvedett nő végperczeinek va-

lánk részvevő tanui, míg más részről ezen nőnek kicsapongó s a legaljasabb korhelységbe merült férje állt előttünk, annyira minden más iránt, saját magának legdurvább állati élvezet és gyönyöreit: a bor- és kártyativornyt kivéve, érzéketlen és minden tekintet nélküli, hogy még nejjének, kit a szó teljes értelmében ő kínzott halálra, végső gyász sorsa sem tudta részvétét legkisebb mértékben is fölébreszteni. E nő, Valday Eszter, keze nyújtásával egy kevesebb mint közép sorsbul vonta ki e férfit, s vele bő vagyont osztott és olly szívet, mellynek a nagy világ ferde irányt adott ugyan, de kit szelid házi nővé tenni eszélyes férfinak kevés fáradságába került volna. Mit Eszterre nézve a férj vezérkeze elmulasztta, helyzete szerencsétlenségének érzete utóbb véghez vitte azt, s a nő, ki hivatta volt, hogy egy értelmes és kormányozni tudó férfi életét kedves házastársul boldogítsa, önmaga mint boldogtalánított mult ki, kit csak hosszas türelem és szenvedések tettek jámborrrá s szeliddé... Ez Bojtora boszumúve volt!

Midőn Bojtora leánya kereséséről sükertelen fáradozás után visszatért, annál hevesben ragaszkodott a gondolathoz, Tekla csábítóján érzékeny boszut állani. De Andort már nem találta honn. Megtudá, hogy elutazása rokonai s leginkább

Eszter ösztönzésére történt, s boszúja hevét a nő ellen fordította, annál engesztelhetlenebbül, mert utóbb nyomára jött, hogy e nő szinlett barátsága Tekla iránt előre elintézett csábsegédi vállalat vala. De ő nem volt azon emberek sorából, kit cselekvésében meggondolatlanság vezéreljen, nem olly eszélytelen, hogy szentnek tartott boszúja által szerencsétlenséget önmagának okozzon, vagy éppen a törvény büntető kezét hatalmazza fel maga ellen. ... Hiszen a sértés, mely ellene elkövetteték, szinte azon nemű volt, melyet számosan visznek véghez embertársak ellen a felvilágosodás e korában büntetlenül; miért ne boszulhassa meg ő e sérelmet szintolly érzékenyen és szintolly büntetlenül? „Nyomoruvá teszem e nő életét!” felfogadá szilárd föltéttel magában, „hogy legyen mit élvezni boszuvágyomnak addig is, mig testvére hatalmamba kerül!”

S szilárd határozat és számoló ész könnyűvé teszi a dolgok kivitelét. Lorányi Imre már katona korában hajlandó volt a kicsapongó életre; házassága első hónapjaiban egy bor- és gabna-kereskedőnél közelebbről megismerkedék Bojtorával, ki ez ismeretség fentartására s közelebb viszonynyá kapcsolására mindent elkövetett, s célját érnie nem volt nehéz, mert Lorányi Imre nem tartozott azon emberek közé, kik barátaik válasz-

tásában nagyúrian finnyások volnának, főleg hol bárminemű elvet remélhetett; hogy pedig e részben lekösse őt maga iránt Bojtora, semmit nem kiméle. Értesült az említett kereskedő által, hogy Lorányi, katonakorában tett adósságai fizetésére, pénzhez akarna jutni, s erszénye készen állott a kölcsönre; mit utóbb is, bármikor szólíttatott meg, a legnagyobb készséggel teljesített, mely szivességét az épen nem gazdálkodó Lorányi, hosszabb vagy rövidebb időre, többször igénybe vevé; — Bojtora mind annyiszor kész segítő volt, s ha maga nem vala képes, mindenkor szerzett embereket, kik Lorányit pénzzavarából kisegítették. E közben azonban aljas és korhely emberekkel ismerteté meg őt, kiknek lassankint úgy befóná társaságába, hogy házassága második évében Lorányi Imre kikiáltott ember volt meggyeszerzte, ki nélkül nevezetesebb dőzsölés nem történt meg a vidéken, ki mindenütt ott volt, hol éjeli tivornyákban az egésség lakomákon, a pénz szerencsejátékon pazaroltatott... Bor- és kártyakorhelységtől egy lépés van azon kicsapongásig, mely valamint legnagyobb vétség a házassági eskü ellen, úgy annak csendét és addig tán megőrzött boldogságát legkönnyebben képes megrontani.... Lorányinak a háziasság szűk köre nyomasztó bilincscsé vált, s aljas viszonyokba keve-

redett kétes nőszemélyekkel; a megkeserített nő, ki megtérés jó reményében eddig mindent tűrt, e viszonyokrul értesülván, nem tartóztathatá magát a szemrehányástól; de a durva férj a kérve figyelmeztető szózatot kitörő haraggal fogadá, s midőn látta, hogy ugy sincs többé mit titkolnia neje előtt, aljasságait Eszter kinzásai-val tetézte... A nő szenvedő martyrjává lett férjének, olly nyers durvasággal, sőt sokszor olly állatias kitörésekkel kínoztatott, hogy a lelken rágódó bú csakhamar testi erejét is megtámadta, s néhány hónapi sorvasztó kór után sírba szállította.... Bojtora csöndben örvendett munkássága eredményén. — Midőn a nő bizonyos halálát közeledni érzé, sürgető leveleket irt testvérének, mellyekben őt mielőbbi visszajövetelre kérte, leginkább hogy egyetlen gyermekét gondviselésére bizza, s hogy legyen, ki az elhunyt anya birtokai felett e gyermek javára gyámkoddandik.

Valday Andor, mint láttuk, csak a végső percekben érkezett meg; ... ámbár nem egyedül nővére sürgetősei voltak, mik őt hazajövetre ösztönzék.... S most térjünk vissza a jelen eseményekhez.

XXI.

Kevés nappal Eszter eltemettetése után egy angol kert lugasai közt komoly elmerültségben sétált egy férfiú; homlokán majd méléző szórazottság honolt, majd nemes halázzatu gondolat kölcsönze büszke fellobogást szemei tüénék, meg ismét olvadozó ábránd rózsás mosolya lengett ajkai körül; olykor egy pár perczig igen komor eszmetépelődés adott arczának szerfelett szigoru tekintetet; mit szintolly rövid idő múlva semmit nem jelentő közönyös arczkifejezés vált fel . . . olly kedély volt ez, melyet vagy eredetileg ingataggá alkotott a természet, vagy valamelly nagyobbyszerű szerencsétlen tapasztalás tön báortalanná, kinek határoznia nagy küzdelembe került, s kinél minden eltökélést önmagávali hosszszas tanácskozás előzött meg. . .

Valday Andor majd négy évig volt távul szülőföldétül. E hosszú időt azonban inkább lehet czéltalan barangolásban, mint rendszeres utazásban töltöttnek mondani. Korán sem akarjuk, érzelő hős gyanánt állitni őt elő, ki a mi szomorú s a mi vádlatos volt multjában, azok felett vigasztalhatlanul kesergett volna, a helyett, hogy a hibásan vagy vétkesen tetteket magán és másó-

kon jótéti erély által helyre hozni iparkodnék; de meg kell mégis mondanunk, hogy ez idő legnagyobb részét mint egy komor, életunt, élvke-rülő férfi élte által, s minél többet látott és ta-pasztalt a világból, annál feketébb színben tűnt fel előtte minden. — Mindjárt utazása elején még Magyarhonban megismerkedett egy fiatal festővel, ki igen csekély pénz birtokában, s így nem valami kecsegtető élvek reményei közt, hanem egyedül regényes kalandvágytól s művészi lelkesedéstől ösztönöztetve, szinte külföldre szándékozott. An-dort e regényes s azonfelül vidor és egyszerűn őszintének mutatkozó kedély rövid társalkodás után egészen lebilincselte; leverte és eltompult lelke szükségét érte, valakihez barátsággal ra-gaszkodni. Ajánlatot tön neki, az utat vele együtt tenni, mit az ifju rövid vonakodás után elfoga-dott. A közös út minden költségeit Andor fényes bőkezűséggel viselte. — Egy évig folytatták együtt utjokat, midőn az ifju által, kivel míg egyrés-zről maecenasi bőkezűséget éreztete, őt egyszer-smind szíve legbensőbb barátságával ajándékozá meg, undok hálátlansággal megcsaláték... Páris-ban mulatásuk alkalmával a festő játékházba té-vedett, hol egy pár szerencsétlen kísérletre csá-bulván, lelkét a szenvedély dühe úgy megragadá, hogy kevés hét alatti kicsapongása bőkezű útítár-

Meghasonlott kedély. I.

sának ezreibe került. Andor tévelygő ifju gyanánt tekinté a festőt, s barátsága ez ok miatt legkisebbé sem hidegült iránta; szíves intéseivel is csakhamar megszűnt terhére lenni, megnyugvást lelvén azon gondolatban, hogy a csábok színhelyéről eltávozván, táplálatot nem nyerve, megszűnendik az ifju keblében a káros szenvedély. E szándék kivihetésére nézve csak pénzküldeményt vára Magyarhonbul... A pénz megérkezett, tetemes összegben, mit részint a festő miatt elvállalt adósságok, részint az utazás tovább folytathatása szükségessé tön. De ki írja le Valday keserű meglepetését, midőn egy nap a festőt, kita kapott váltók pénzzé tételére bankárjához küldött, nyom nélkül eltűnve találta? A hitelezők, kiknél jót állott, fizetést sürgettek, a minek teljesítése nem volt hatalmában... Két hónapot kelle az adósság-börtönben töltenie, míg hazájából érkezett új küldemény által magát megszabadithatá. Lelke, melly a barátság jótevő befolyása alatt komorkórjából üdülni kezdé, előbbi csüggetegségébe esett vissza; s a hozzá föltétlen hű ragaszkodással viseltető szolgának is csak ritkán volt szerencséje, szeretett urának arczát derültebb színben látni; nem egyszer szólt Andor keserű gúnynyal magában, midőn Gazsi vonzalmas szeretetét és áldozatos szolgálati készségét látta: „...

Mint hizeleg, mint veti magát porba előttem a szerencsétlen! Oh — sokkal többet tapasztaltam a világban, semhogy embernek higgyjek, emberben bizzam többé. . . Most teste s lelke szemhunyorításom rabszolgájának látszik; s buzzak el csak egy fillért zsoldjából, vagy adjak neki egy étellel naponkint kevesebbet, meg fog szakadni e ragaszkodás, s a legelsőnek, ki bővebben fizet, kész lesz elárulni engemet. . . Ismerem az embereket!”

A toronycsúcsról irányzott csapás nem volt ugyan, mint láttuk, halálos Andorra nézve; azonban mégis olly erővel érte őt, hogy zúzott koponyája csak hetek múlva gyógyult tökéletesen. Az első napokban magán kívül volt, félrebeszért, emlékezete majdnem egészen elenyészett, s csak igen lassan — hónapok múlva — nyerte vissza előbbi erejét; de az ütés súlyát azután is hosszas ideig érezte s folyvást érzi; ollykor gyöngye széddülés fogja el, még gyakrabban pedig olly erős és kínzó elkábulás ragadja meg, melly szintolly tompítólag hat értelmi erejére, a milly nagy mértékben elcsigázza, feldulja életkedvét, szíve vidorságát, akarat-erejét. . . Az ácslegény szenvedélyes boszúja számítása felett iszonyu volt: Andorban, az egykor olly könnyelmű ifjuban, az értelmi tehetség és jellemi nagygyá fejlődhetés

szép kincseit raká le a bőkezű természet, s ez egyetlen csapás agyában a haladó kifejlést tán örökre megbénította, lelkében a férfias önállást, a szilárdságot, határozott erős jellemet tán örökre elrongálta, benne a tettere buzditó életkedvet hosszas időre elfojtotta... Kérdezzétek ama nagy tudományu orvost, ki betegágya körül forgolódott: hathat-e illy a szellemi életbe vágó következással egy csapás a testre? Nem lehetlen, hogy az egész történetnek, mellyben olly szomorú főszerepet játszott, szintén volt része e komoly eredményekben; annyi bizonyos, hogy így, a mint volt, a szerencsétlen férfi nem vala egyéb, mint romba dűlt laka egykor nagygyá fejlődett észtehetségnek, mint feldult kert, mellynek magasztos hősi jellem, nemes lélek s a legjobb szív lettek volna diszlő virágai. Így, a mint most volt, elmondhatni róla, hogy emberben nagyobb meghasonlás az ész ollykori föllengős szárnyalása s a szívhajlamok balirányu gyöngeségei közt ritkán volt, mint Valday Andorban; ritkán párosult az érzelem- és eszmevilág ollykor fellobogó elméleti szűz tisztsága az életgyarkorlatban ingadozóbb gyarlósággal, mint e férfinál, kit mind a mellett könnyelműnek és meggondolatlatlannak most már nem lehet mondani, mert ő szüntelen életelveket fontolgatott... Szerencsétlen férfiú! Csak szükségét érez-

te, hogy jóra s nagyra törő férfinak terv és elv szerint kell rendezni életét; az ő értelmi ereje megtört illy terv készítése körüli fáradozásiban, melyre mégis egész valójának a korlátlan végtelességbe elcsapongó iránytalansága miatt legfőbb szüksége lett volna; hasztalan keresett vezéreszmét, irányelvet az életben, melynek világító fáklyájánál a földi pályát bizton járhatta végig;... Istent, világot és az emberi természetet összebuvárokodta, hogy nyomasztó határozatlanságából biztos és szilárd álláspontra vergődhessek föl, ... mind hasztalan! S hiszitek-e? sírt néha annak átlátásán, hogy e határozatlan, elhatározhatlan lélek mellözhetlen pályatársul van oltva messze csapongó vágyai mellé?... Szerencsétlen férfi! legszerencsésebb tán csak akkor, midőn keble ezen küzdelmeit, e vivódásait feledheté!

Bojtora, a lelke legmélyében halálosan sértett férfiú, kinek atyai reményei s örömkilátásai borzasztóan zúzottak szét, boszút esküdt ez embernek. És ez idő óta négy év folyt le, s a boszu erős esküje, mely lehangzott e szilárd lelkü, edzett és eltökélt jellemű férfi ajkairól, Andorra nézve mind eddig teljesítetlen maradt. Azonban Bojtora folyvást számolt a napokra, melyekben e gyűlölt férfit honába térve látandja.

Különös volt e fiatal ember kedélye; a legna-

gyobb mértékben szórakozott és határozatlan, e hibáinak egyszersmind teljes öntudatával birt, azoktul szabadulni kínosan fáradozott, de minden küzdelme megtört a lehetlenségen, melyet a lélek és test közti s épen ez esetben is olly világosan kitűnő szoros kapcsolat állita ellene... Egyet érzett csak komoly valósággal, egyről volt meggyőződve s iránta elhatározva lelke legbenséjében: hogy embertársat játékszerűl tekinteni a Nemesis elkerülhetlen boszuja nélkül nem lehet, hogy a szív érzeményeit komoly szent tiszteletben kell tartani mindenkoron... Andor szeretett; utazásai alkalmával, néhány hónappal haza térte előtt, egyik németföldi fürdőben egy honabeli leánynyal ismerkedett meg. Társalkodása Jernével egy hétig tartott; a kellemdús leány első megpillantása nagy benyomást gyakorlott szívére, mitől azonban ovakodni nem tartá szükségesnek; azt hitte ő, mit sok más ügyekben olly önbizottan hisznek az emberek, hogy neki a szerelem túlhatalmu lángjaitól őrizkednie nem szükséges, hiszen szíve tüzhelyén kiégett már annak kinszenvedése, elemésztve egyszersmind — így gondolá — minden fogékony anyagot új lángok táplálátára. Az élet itt is meghazudtolá az elméletet; néhány nap mulva vette észre, hogy Jerne közelében lennie szívnyugalmára nézve veszedelmes.

... Ő a szerelemben nem könnyelmű játékot, nem rövidnapi élvezetet látott többé, komoly szentségnek tekinté azt, mellyhez remegett tiszteletlenül s előkészítetlen tisztaság nélkül közelíteni... Volt annyi lelki ereje, hogy szíve sarjadó érzelmeit észrevevén, a közelből, hol vést látott, rögtön eltávozték.

De a látott vonásokat kiirthatlan eszményképül viselé keblében... Négy hónapig utazott még, gyorsan röpülve át több országot, mintha kerülve futna valamit, a mi engesztelhetlenül kíséri őt utjában. Hasztalan! a feltámadt bűhatalom nyomaiban volt mindenütt... És nem birt többé keble küzdelmivel; útnak indult a rég nem látott honi tájak felé, s bár félte s kinzó rémül tekinté szerelmét, mégis olly teljes készséggel engedett a levelek szavának, mellyek őt Eszter halálos ágyához hitták, s titkos örömmel gondolt rá, hogy Jerne, kit kerülni akart, egy azon várost birandja vele lakhelyül, s hogy őt Nagy-Váradon újra feltalálhatja. — Vétkesen könnyelmű játék a szerelemmel távolítá el Andort honából; egy új, mélyen érzett, egész valóját elfoglaló szerelem hozta ismét vissza.

Szülőföldre érkezvén, a találkozás, mellytől remegett, s mellyet mégis annyira ohajtott, nem sokára megtörtént. A sziv e dult kebelben

e leány örök rabjául eské magát az első találkozásakor . . . de az ajak hallgatott . . . a multak tapasztalásin alapuló félénkség némaságot parancsolt az érzelmek ez egyik tolmácsának. Kétes azonban, megtartá-e e parancsot a másik szint-olly hatalmas beszédü tolmács: a szem? megtarták-e mind azon fékezhetlen magyarázóí hevesebb érzelmeinknek, melyek izgatott belsönket a legkikeresettebb titok fátyola alul testünk legkisebb mozgalmából is elárulják?

És ha nem tartották. . . ? Andornak többé sem hatalma, sem akaratja nem volt e titkot őrizni. Épen most láttuk őt kerte lugasai közt a végtusát küzdeni önmagával, mellynek eredménye lön azon megismerés: hogy keblében ez érzelem sokkal mélyebb, sokkal valódibb, semhogy valaha az emésztő lángok csökkenésétől féljen, semhogy attól kelljen tartania, hogy midőn szerelmét az imádott szüznek vallandja, akkor szavaiban örökre felbonthatlan szent eskü nem fog foglaltatni. . . Hosszu vivódás után kelt a határzat keblében, s ment, hogy az imaszót, melly által mennybe remélt jntandani, keble bálványá előtt elrebegjék ajkai.

XXII.

Kellemes nyári nap hajlott alkony felé, mellynek igéző hatását élvezni, s gyönyörködni egyszersmind a szőlőhegyekre nyíló szép kilátásban, egy tündérbáju hölgy magas erkélyen foglalt helyet. Előtte törpe asztalon maroquin kötésben csinos album feküdt, önrajzolta tájképekkel. A szép hölgy fejét igéző s dús barna hajfürtözet özőnlé el, melly ékes fonadékban levén a fej alsó hátrészsére illesztve, ennek olly sajátságos szelid kifejezést kölcsönze, melly a nézőnek önkénytelenül enyelgő búbos galambot juttatott eszébe. A termet bájai, a tojásdad arcok kellemei, a junói méltóságu szempár lelkesült költő dalára teheték e hölgyet érdemessé, midőn szépséggel párosult szelid erényt akar megénekelni. Jerne élete tizenhatszadik tavaszát élte; nyílt nagy fekete szemeit fenséggel hordozá szét, mellyekben szeretettel teljes szívmeleység, őszinteség mutatkozott, és forró bizalmu, kedélyes ragaszkodás ahhoz, kit barátul vagy szívmegebizottul választá.

És e hölgy szeretett... A tájképet, mellyre az előtte fekvő album felnyitva, egy magyar ifju társaságában rajzolta — Némethonban, a Duna táján, egyik fürdőben... Az ifju, Jerne emléké-

ben rózsás képzeletben élő, Valday Andor volt, kit az utóbbi napokban hosszas utánsovárgás jutalmául, néhányszor látott udvarlásán, kinek ajkairól leste a szerelem szavait, melyet szemei s egész viselete elárulni látszatott, de ki — s a hölgy büszkesége sértve érzé magát e csalódásban — mind eddig néma maradt.

A mai nap délelőttjén ismét látta őt — s e látásból szíve búskomoly élveül édesen epedő merengés maradt a nap alkonyára.

A tájkép, melly Jerne előtt fekvék, a kedvesbek közé tartozott: gyönyörű ligetek boríták a Dunapartot, magas tölgyek messzeterjedő lombágai hűs árnyékkal óvták az alattok vidosan zöldelő pázsitot, mellyen élénk színű mezei virágok tarkálottak; — itt egyes kőszirt — magasan felnyulva a még magasabb fák között, mintha áttekinteni vágyakodnék elhagyott testvérihez a tulpárra, hol hegyormokon roppant szirtoltárok meredeztek — amott ismét kisebb nagyobb terjedésű oazok tevék a tájt változatossá; szeliden emelkedő halmok mögé bájos völgyek búvogattak, titkos anyai kéjjel gyors rohamu csermelyeket táplálva keblükön, mellyek kristály-hullámaikat önzötlen adóul önték a méltósággal haladó Duna ölébe. Balra a folyamtól, hol a ligetfödte szelid halmok terültek el, egy kis épület tűnt fel, kive-

hetőleg csak fából, de meglehető csinnal összerakva. Az épület közelében, egy magasabb halom oldalán, mintegy három ölnyi meredek szirtoszlop állott... Önfeledőleg nyugodtak e tájon Jerne bájos pillanati....

Ez épület közelében a magosabb halomrul egykor vidor társaság a napáldozat szép látványát élvezé. A víg csevegésű fiatal hölgyek és bő szóhalom közt udvarló uracsok közt, szinte felöltő volt egy komoran elmerült férfi jelenléte, ki mintha hallgatagságot jött volna gyakorolni a pergő nyelvű társaságba; — s ha a bájtelmes vidék, a pompás naplemenet és a türelemre s őszinte jó kedvre hangoló csöndes tiszta alkony élvei a jelenlevőknek édesebb gyönyört nem nyujtanak, e komoly hallgatagságot egy némelly uracs kész leende nagy elmésségű gúny tárgyaul venni... Azonban bizonyosan találkozott volna jószívű partolónő, ki illy merészletet legalább is sujtó pillánnal büntet vala meg... tán ugyanazon szép leány, kinek szemei eddig is gyakran találkoztak társalgás közepett az ifju méla tekintetével, mely alkalmakkal e szép szemek és e bús tekintet szívből jövő üdvözetet látszának mondani egymásnak... Majdnem egyszerre akadt meg e bájos hölgy és a komor férfi tekintete, egy ujlag egymáshoz lövelt üdvözet után, egy nagy kelyhű s gyö-

nyörű égszínkép virágon, mely az említett szirtoszlop tetejéről lengett alá, kevélykedve hozzáférhetlen biztos helyzetével. Jerne enyelegve mondá: milly nagyon irigyli ama tarka lepke sorát, mely épen azon pillanatban repült el mellette, s könnyű testét a virágkelyhen pihenteté... A hallgatag komoly férfi, ki e szavakat örömmel hallá, Valday Andor volt.

S Andor rögtön készen állá, a kivánt virágot hős lovagkint leszerelni magas állásáról. Midőn a félénkebb hölgyereg némelylei veszélyt rettegő szavukat kezdék emelni merénye ellen, ő már — egyre feljebb haladva — a meredek szirt lapján függött... S midőn a tetőre ért, a lengő virágot biztos száráról leszakasztá, s diadalmosollyal tekintett alá a társaságra; édesebb köszönet nem juthatott volna szívének, mint látni Jerne elsápuló arczát, hallani félénk felsikoltását, midőn lábai alul egy elporló szirtdarab zuhant alá, s élvezni azon szívremegést tanúsító szemrehányó tekintetet, mellyel merénye olly édesen büntetve lön... E virágszál Jerne albumának legörzöttebb kincsét tevé.

* * *

Az itt elbeszéltek visszemlékei hosszas édes merengésre nyujtottak anyagot az erkélyen ülő

hölgynek. Álmodzásait a teremből átsuhogó léptek verék föl, s egy közép koru tisztos matrona jelent meg a leány oldalánál: Szelöldyné, Jerne anyja volt az, ki által esteli sétakocsizásra szólították fel. Kevés percz múlva egy szolga lépett be, s a hintó előállítását jelenté.

XXIII.

Andor útja a megyeház előtt ment el. Midőn az utczába kanyarult, fájdalmas jajgatás visszariasztólag csapá meg füleit: a megyeház előtt az igazság-szolgáltatás ama barbárszerű gyakorlata üzetett, melly nyilván és köztéren húzza deresre a rabbilincsekre fűzött tévelygő embereket, a minek alig van sokszor más kedvezőbb hatása, mint az, hogy a kínozott, de nem javított bűnember azontul iparkodik, ellenkezőleg a nyilván kapott büntetéssel, annál rejtettebben üzni kicsapongásait... Az ütleget rab fejénél érzéketlen várnagy állott; szemeiben és arcvonásiban a szívtelenség azon kifejezésével, melly a szegény ember szenvedésinek láttára is képes tán szerencsejáték nyereségeit, vagy a kölcsön adott pénzek uzsoráit számlálgatni; körulte néhány utczai suhancz báméskodott, s ostoba élvvel az ütlegeteket számlálta, s az erős karu hajduk dicsére-

teit hangoztatá, szinte fájlalván, midőn a várnagy keskeny ajkai „elégre“ nyitak, és örvendvén, midőn uj rab vonatott elő, ki jajkiáltozásit — a nemes közönség nagy lelki élvezetére — más hangból hallatandja... Ugy látszik, ama négy ló, melly hirtelen kanyarulattal termett itt a mel-lék-utczából, mind e csöcseléknél érzőbb idegekkel bir; összeborzadni látszik és horkolni kezd a nemes állat a botos joggyakorlat láttára s a borzasztóan jajgató rab megható kiáltásira... a két első ágaskodni, a két hátulsó előre meredt fülekkel, tajtékozó szájjal, félelmet eláruló szünetlen horkolás közt, hátrálni kezd... fék és gyeplű rendetlenségbe jő, s a hintó belsejéből éles női hangok segélyért kiáltoztak.

E látvány Andort maradásra bírta; az utca végéről nézé, mint küzd a gyöngye karu kocsis a megriadt lovakkal, mint iparkodik őket feszes gyeplűszárakon hatalmában tartani — hasztalan! a négy ló szügyre vágott fejjel nyargalt tova, vilámgyorsan ragadván a hintót Andor felé, mi közben a benült hölgyek félelmes jajgatással tölték el a báméskodók füleit... Fél percz alatt tiszta lett az utca; boltokba, kapuk alá ugráltak mindenfelé az emberek...

Most egy férfi, alakján a kifejlett erőnek kevés jeleit viselő, de lelkében hirtelen kelt szilárd

határozottsággal lépett elő s állt meg az utca közepén; megvetett lábakkal erős állásba helyezkedék, s kinyújtott jobb karral várta a ragadt hintó érkezését. Andor volt, ki Szelődyék hintáját megismerte, s a hintóban meglátott kedves Jerne megmentésére életét kész vala kockáztatni... Ablakokban és kapukban bámuló csoportok alakultak — gyáva nép, mely kába csudálkozással nézett a merész férfira, s ugyanazon egy tettet kész lesz tapsokkal kíséreni, ha jól sikerül, vagy mint vakmerényt leócsárolni, ha bal eredmény kísérendi!... A hintó egy pár percz alatt előrobogott; Andor kiszámított biztossággal ragadja meg az egyik előlső ló gyeplűjét, melyet olly erővel ránt hántra, hogy a ló a kar erejének engedni kénytelenülván, hátsó lábaira rogyott. Bukása a hátsó fogatot megrettenté, mely hámat szaggatva, hirtelen szökésszel ugrott félre, s a hintó felfordult... Andor a nagy erejű rántás következtében, mellyel a lovakat megállítá, hanyatt a földre vágódott.

Azon gyáva sereg közül, melly a veszélyzaj hallatára legelőször tolakodott a közel boltajtókon menekülni, most szolgálati készséggel szökell két czifra ifju a hintóhoz, hószin-keztüjét az ajtókilincsre alkalmazza, s édes mosolylyal segíti a benült hölgyek egyikét, a halálsápadt Jernét,

biztos földre szállani... Szelődyné a felfordulásban kapott zúzás miatt ájulva vonatott ki a hintóból s leánya és egy elősietett asszonyiség segédelmével a legközelbi házba vitették... Azonban a legjobb anyának e balesete sem tartóztatá Jernét, hogy remegő részvéttel ne fordítsa szemét a helyre, hol a nemeslelkű férfit, ki élete kockáztatásával lett nagyobb bajtól megmentőjük, porba hullani látá...

Míg a hölgyeket úri sereg környezé, mellynek ápolása közben Szelődyné rövid időn magához tért nem sérvt, csak inkább ijedés okozta ájulásából, Andor a szegényebb néposztályból kapott szabadítókra, kik őt veszélyes helyzetéből, a lovak lábai alul, kivonszolták. Fájdalmat nem érzett, s a veszély emléke, mellytől kedvesét féltette, rögtön visszaadá teljes eszméletét; környezőitől a hölgyek után tudakozódott, kik őt azok állapotjáról barátságos szóval nyugtatták meg... Bizonyos neme a büszkeségnek szállta meg lelkét, mintha szégyelnie kellene, hogy itt helyben vesztegel, s tán a megszabadítottak hálanylatkozatit, környezőinek magasztalásait várja; kivonta karját az őt gyámolítók karjaiból, s lábainak ép erejét érezvén, gyorsan tovább állott... két percz alatt eltűnt a csoportbul, melly a hintót bámészkodva környezé.

Azonban Andor nem maradt sértés nélkül, mint ezt maga képzelé; feje hátsó részén nagy sebet kapott, melyből sűrűn fakadó vér csurgott nyakán alá. Alig haladt pár száz lépésnyire egy mellékutczában, midőn testét hirtelen fagylató hideg futá végig, tagjait remegni érezte, s térde megtörni készült alatta.... Egy kapuhoz támaszkodott, fejét tompa fájdalom fogta el, szédelegni kezde. Ugy tetszett neki, mintha ismét sűrű embercsoport közt volna, mintha az emberi alakok lassankint angyalarczokká dicsőülnének, s őt édes csengésű himnusszal üdvözölnék;... egy arcot látott az angyalfők közül előtűnni, magához közeledni s édes mosolylyal szép dalt zengeni fülébe; az arc egy bájos alak felett tündökölt, feléje mind inkább közeledve, s ő karjait akarta üdvözlétére terjeszteni, midőn a kapu előtt, hol állá, segély nélkül összerogyott.

Az elközelgett alkony sötét fátyollal boritá az utczákat, melyet kisvárosokban lámpafénnyel nem nagyon sietnek felvilágítani. Andor már jó ideje hevert a hideg kövezeten... Több ember ment el mellette. Egy pár úri hölgy aljas korhelynek nevezé őt, ki eszméletét annyira eláztatá, hogy most botrányul a földön kénytelen hente-regni... Egy finom uracs, ki a ház kapuján kilépett, orrfintorgatva taszítá meg lábával utjában

Meghasonlott kedély. I.

álló kinyult karját, s egy finom morgadalmu szóval tovább állott... Egy komor arczu nevelő ment arra tanítványival, megállítá a nagy reményű urfiakat, s — mint orvos a ritkábban előforduló kórt, használni akarván a kedvező alkalmat, hosszú leczkét tartat a mértéktelen kicsapongás rút következési felett... Egy festő mintavonásokat lesett el a szenvedőnek arczáról, melyet egy részeg ember képében nem sokára felhasznála, s képe, mint természethű felfogás, boldog boldogtalan által dicsőítették... Egy versgyártó szüros epigrammot gondolt ki mellette haladtában... Egy városi tisztviselő végre, ki a rendetlenség, vérengző részeg korhelyek ellen egy pár oda gyűlt suhancznak csipős észrevételeket mondott, föltevé magában, miszerint a legközelbi két—három év alatt egy javaslatot szerkesztend, a városi rendőrséget illető, melyet az aztán következő legközelbi két—három év folytában illő helyen elő is fog terjeszteni, hogy, ha még aztán néhány legközelbi év következik, a jó rendőrség sürgető ügye felett tanácskozzanak. . . . S ki hinné, hogy mind ezen emberek közül legemberszeretőbben még azon erre sétáló hirlapi tudósító gondolkozott, ki egyenest a városházra ment rendeléstesz közölni, hogy az utczai csavargó börtönbe vitessék?

... S a bátorlelkű férfi, ki más emberek mentésére önéletét kész volt kockáztatni, ott feküdt az utca hideg kövezetén, minden gúnynévvel bőven elárasztva a nélkül, hogy ember találkozott volna, ki őt segélylyel gyámolítsa, mely mégis sokkalta kevesebb fáradságba kerülendett, mint minőnek ő lön áldozata!

Végre egy magányos férfi közeledett feléje, ki a gyámol nélkül hagyottat megszáván, részvéttel állott meg mellette; lehajlott hozzá, megvizsgálta tetemeit, megtapintá üterét, s azután szó nélkül a házba ment, honnét rövid percz mulva gyújtott lámpával és viztelt edénynyel tért vissza. Az élesztő friss viz magához téríté az alélt férfit... Most lámpáját vette elő az idegen, s vele ápboltjának arczára világított... mintha kigyó mart volna kebelébe, komor vonásai rémletes kifejezést öltének; Andor bágyadt testét, melyet gyámolítva tartott bal karjával, gyorsan elbocsátá, mely gyöngeségében a leroskadástól csak a támaszul szolgáló fal által ovatott meg... „Jól látok-e, vagy ördögi csel kápráztatja szemeimet?“ szólt félig magában az idegen, s benső kedvteléssel nézte, mint roskadoznak össze bágyadság miatt Andor reszkető tagjai, midőn ébredező eszmélettel kezét kinyújtá s kíséreltet tön, előre lépni. „Jer-ue! mennyem angyala!“ sohajtott Andor töre-

dezett hangon, „haljak meg, hiszen megmentettek!”

Az idegen e lázas szavakat meglepetve s nagy figyelemmel hallgatta. „Hahaha!” felkaczagott, „tehát nem fogott átkom e vétkes kebelén, s a szív benne merészel tán új szerelemnek megnyilni? leány neve, tán boldogító kedvesé, szállja meg e csábos ajkakát? ... Anyag lesz ez nekem, melyből lélekölő mérget készítek számodra!”

A házból két férfi-cseléd lépett ki, kik kíváncsian tudakolódtak a lassan ébredezőnek kiléte iránt. Az idegen férfi pénzt vett elő zsebéből, a cselédeknek nyújtá s szigorú hangon parancsot adott, hogy Valday Andor urat vigyék minél előbb lakására.

A cselédek engedelmeskedtek. Az idegen, zajos indulattól izgatva, gyorsított lépésekkel sietett tovább.

XXIV.

Másnap elégült vidám arccal lépett ki az orvos Andor szobájából, hol őt bő karos-székekben nyugodni hagyá. Az előcsarnokban egy zömök testalkatú élénk ifju állott eléje; kérő tekintettel és lelkében olly részvétellel, melyet gazdag urak még annál jobban fizetett cseléditől is ritkán ké-

pesék megvásárolni, intéze kérdést az orvoshoz ura állapota iránt.

„Semmi baj, de legkisebb sem,“ szolt hozzá az orvos nyugtatólag, „ma még egy kis láza lesz, holnap és holnapután fejét bekötve hordja, s azután szabadon járhat.“

A fiatal szolga forró hálával ragadá meg az orvos kezét és vitte ájtatosan ajakihoz: „Köszönöm, köszönöm!“ mondá szívből eredt szavakkal, mintha szeretett gazdája halálos veszélyből menekült volna az orvos segélye által.

„Jó lesz kissé nyugodni, álomba szenderülnie,“ szolt tovább az orvos; „vedd hasznát hangszerednek, jámbor cseléd; suttogó zene álmát siettetni s édesíteni fogja... De hangot se azon keserves ábrándokbul, mellyekkel hegedűdet leginkább kínozni szereted! Kedélye háborodva van, csöndes andalgó dal legkönnyebben csillapithatja.“

A szolga nagy gyorsasággal vett elő egy hegedűt az asztalon fekvő tokbul. „Ah, uram!“ szolt az orvoshoz, „királyok nem adhatnak dúsabb fizetést zenéért, mint jutalmam, ha uramnak kedveskedhetem.“

„Jó Gazsi!“ mondá szerető részvétell az orvos, s a szolgának karját szorította.

Kedélyes és vidámitó lassu dalt kezdett Gazsi hegedűjén játszani, mellynek hangjai édesen csik-

landozák a beteg Andor idegeit, kinek azonban mind teste, mind lelke lázát nem egyedül a fejseb okozá. — Kevés percz mulva egy koros nő, polgárias szük öltözetben, nyitá be az előcsarnok ajtaját.

„Csöndesen!” suttogá a szolga a belépő elé,
„uram nyugszik!”

„Szólanom kellene vele,” szólt a belépett nő.

„A világért sem! nyugalmát nem szabad háborítani. Meg nem engedem!” közbeszólt hevesen a fiu, s elállta az ajtót ura szobájához, mintha a nő erőszakos betolakodásától félne.

A nő haragos szemekkel mérte a szigorú hangu hű cselédet. „A nyomorult cigány porond!” szólt félig magában büszke sértődéssel, „milly hangot merészel hallatni becsületes nő ellenében!” Ez önbiztatás által magát feltűzelvén, hangosabban és gúnynyal szólt tovább: „Már pedig ha kegyességed megengedi, beszédem nagyon sürgetős.”

„S ha még annál sürgetősebb volna is, e küszöbön át nem lép senki!” folytatá a szolga féltő szeretettel.

Andor meghallá a szóváltást és szolgáját bekiáltotta. „E perczben, uram!” visszaszólt a hű szolga, „csak egy kis végezni valóm van.”

„Ismer-e engem?” szólt hozzá hangosan az asszony.

„Ismerem, Mártha asszony!“ felelt a szolga, „kegyed Szelődyéknél gazdasszony.“ S ezzel lábát, melyet már a küszöbre tett, visszavonta. „És kegyed, asszonyom, ismeri-e az ördögöt?“

Az öreg asszony visszalépett és szemeit csudálkozva elmereszté.

„Azt kérdem,“ folytatá Gazsi, hozzá lépve, „ismeri-e az ördögöt?“

„Uram mentse meg, hogy valaha ismerjem!“ szólt áhitattal az asszony és keresztet vetett.

„Mert ha nem ismeri,“ szólt hevesen Gazsi, „én vele megismertetem. Ott az ablakon juthatni hozzá; de rajta fővel megy kifelé mind az, ki uramhoz háborgatólag tolakodik, mikor az orvos neki csöndet és nyugalmat parancsolt.“

„Gazsi!“ hangzott újra Andor szobájából.

„Itt vagyok, uram!“ felelt a szolga s ura elé lépett, Szelődyék tisztos gazdasszonyát nagy bosszúságban hagyván az előcsarnokban, ki azonban a flu fenyegetésétől inkább félt, semhogy vele daczolni merészeljen. Jobbnak tartá az ajtón, merre jött, kihátrálni.

„Ki van az előszobában?“ kérdé Andor a szolgát, miután körüle dolgait végezte.

„Egy tolakodó asszony!“ válaszolt neheztelve Gazsi, „ki uramat erővel háborgatni akarja.“

„Honnan jó?“

„Szelődyékiöl.“

Andor szemébe élénk tűz szökelt. „Bocsásd be tüstint!“ szólt hévvel szolgájához, „szólni akarok vele.“

Gazsi most színtolly szivességgel küldé be az asszonyt ura szobájába, a milly makacsul útalta vissza imént a küszöbötül. Andor örvendő fogadá a nőt, kit a szeretett Jerne közeléből hallott érkeezni, s gyorsan intézte a részvevő kérdéseket hozzá, valjon nem érte-e veszély Jernét vagy anyját, mikre a nő nyugtatólag felelt, miután néhány neheztelő szót bocsáta előre a cigány cseléd kevélysége felett.

„Türje békén, Mártha asszony,“ szólt engesztelőleg Andor, „irántami hűsége buzgalmában tevő, mert az orvos nyugodnom rendelé.“

Mártha asszony hosszas csevegésbe merült, mellyet bárki másnak végig hallgatni felette unalmas leende, mellynek azonban Andor minden hangját szomju füllel szívta lelke mélyére. „Hogy kérdezte-e a jó kisasszony? kérdi téns uram,“ csevegé többi közt Mártha. „Uramfija! de ki unszolására vagyok itt, ha nem egyedül az övére?“

„Hogyan? ő küldte volna?“ kérdé örömmel Andor.

„Uramfija!“ sohajtott ujlág Mártha, „hiszen nem is kellene mindent elbeszélnem; de mikor az a

... hű szolga az embert úgy felboszantja! Hogy kérdezte-e? De én kérdelem: érdemli-e téns uram azon aggódást és búgondot, mellyel iránta drága kisasszonyom....? Azaz hogy megérdemli-biz azt; de soha férfi leánynak szívébe úgy nem furta még magát... Mit is mondok! hiszen megparancsolta, hogy anyja nevében tudakozzam téns uram állapotját, mintha ő egészen kimaradna a játékból... Oh, a kedves picziny kisasszonyom! De van-e anynyi ujjam lábamon és kezemen összevéve, a hány-szor ma hozzám jött, és mindig küldött, és mindig sohajtott, és meg is haragudott, hogy olly rest vagyok a mozgásra, meg ismét megdicsért, mert nálam gyorsabb asszony nincs Bihar várme-gyében... Na de illy ragaszkodást látni!“

Mártha szava hirtelen elakadt. „Mondom, uram-fija! hogy nem is kellene annyit beszélnem; de mikor Jerne kisasszony is éppen illy lángoló arcz-zal, illy élénk szemekkel szóla hozzám, mint a téns uram... Oh, te szerelmes kis sziv abban a szép kisasszonyban!...“

És így pergett Mártha nyelve szünet nélkül, miközben ismételve meg-megszakasztá saját beszédét, mert — uramfija! neki nem is kellene annyit beszélnie.

... Ki ne nézné el a csevegő agg nőnek, ha egészen odaadó részvéttel látja a szív első moz-

galmait a leánynál, kit csecsemő-korától fogva dajkául ápola?... És Andor szíve fönrepesett öröm és kéj között, midőn értesült, hogy a leánytól, kilelkének eszményképe, szerettetik. — Mártha azonban mégis többet átlátott együgyűségében, semhogy Andor szükségesnek nem tartotta volna, őt valamivel kevesebb csevegésre figyelmeztetni, melly figyelmeztetésen azonban Mártha nem kis mértékben megütközött, „mert hiszen“ így fejezé be hosszú bucsuzgatását, miközben Andornak minden kitelhető gondot, fejére írósvajas keserű laput, útifüvet, rózsavizet, füstölt sót és bibliából szakított leveleket ajánlgatott, „mert hiszen, uramfija! sokat beszélek-e én? és ha beszél-nék is, az embernek benőtt már feje lágya, s tudja, a sok pletyka nép közt kivel lehet egy jó szót szólni.“

— Az érzelem Andor keblében mély volt, szíve legbensőbbjét elfoglaló. Az orvostul ajánlott nyugalom helyett ébren virasztá az éj nagy részét, s hajnali álma után úgy érzé mégis, hogy soha a kimehetésre több erő nem volt tagjaiban, mint épen ma; — a hű szolgának teljes ereje megfeszítésébe került, hogy őt a következő két nap szobáiban tarthassa.

* * *

„De mi lett ma téged, Jerne, hogy olly nyugtalan vagy, olly aggodalmas és busongó, mintha vész ekörzetével küzdenél?” kérdezte leányát Szelődyné, a gömbölyü állra illesztett kezével a szép szüzfőt mosolygó arcza felé emelvén.

„Semmi, anyám!” válaszolt Jerne, szórakozottan és nyugtalanul tekintte ki az ablakon; vajon Márhát visszaérkezni nem látja-e? S darab ideig ismét néma csönd uralkodott az anya s leánya közt.

„Jerne, ma nevezetes napod van!” szakasztá meg Szelődyné a hallgatást.

„Igen, kedves anyám!” válaszolt Jerne szeretettel, „Isten tegnap veszedelmünkben jó szabadtót küldö, s térdeimen mondék neki hálát érte.”

„Bohó!” folytatá mosolyogva az anya, „igaz, hogy mind az nevezetes nap, mellyen Isten kegyét felettünk különösen tapasztaljuk. De nem ezt értem. Ilványi Lőrincz, a főbiró, kezedet kérte tőlem, s birja egyezésemet. Közösön tisztelt derék férfit! Ma látogatásodra ígérkezett, hogy egyezésemmel igen szavadat is birja... Mint fogja őt ez boldogítani! Olly forró hévvel szeret... De mit jelentsen e köny szemeidben?”

Jerne szemei könnyel teltek meg, s arczát olly esdő-búsan emelte anyjához, mellynek értelmét Szelődyné csak azért nem találta ki, mert leá-

nya szíve állapotjáról mit sem tudott; különben pedig a gazdag és csinos külsejű férfi által nem csak anyai izlése volt egészen kielégítve, de azt is hitte, hogy leányának e választás ellen legkisebb kifogása sem lesz. E hit nála annál biztosabban állott, mert Ilványi Lőrincz és Jerne egykori összekelendése a szülék közt már régi egyezés útján kicsinált dolog volt, mellyről Jerne előtt is sokkal többször és nyiltabb szó váltatott, semhogy őt az anya ez-iránt egészen tisztában és a választással teljesen megelégedőnek ne tartsa. Jerne közönyösen türte maga körül az udvarlót, kivel Pesten, hol nevelőben volt, még három év előtt ismerkedett meg, s mézes beszédeit szokott szóvirányokul hallgatá, melly békés türelemre a szerelmes Ilványi kész volt fellegvárakat építeni, bizván az időben, hogy a szende leány mind eddig fagyosnak látszó keble majdan hőbb lángra gyuland iránta, ha az elhátározó idő közeledtével körülveszi őt szerelmi ostromával... Ha azon időtől fogva, mióta Szelődyék fürdői utjokbul haza jöttek, elfoglaltsága a harmadik megyéből Jerne közelébe jöni gyakrabban engedi a főbirót, csalódását világosan átlátta volna.

Hintó robogott a ház elé. Szelődyné megismeré Ilványi Lőrinczet s fogadására a terembe sietett... Ugyanez időben Jerne a gazdasszonyt látta

megérkezni, s hátulsó ajtón gyorsan kiszökölt, hogy küldetése eredményéről hirt hallhasson.

Mártha szintolly csevegő volt itt is, mint Andor látogatásán, s szavai szerint Valday Andornak minden baját csak lángoló szerelem okozza. . . Soha agg nőnél jobb teremtést szerelmi hirhordásra!... Jernét a pillanat szorultsága gyors háztátra unszoló; szíve tiszta érzelmeit tartalék nélkül kiönté egykori dajkája keblébe, s hallgatását nyájas kérelmivel vásárlá meg, mellyről az asszonynak irántai meleg ragaszkodása biztosította. . . Nyugodtan lépett a terembe.

XXV.

Ilványi Lőrinczczel már volt alkalmunk ismeretséget kötni. Akkoriban nem nagy becsületet vivott ugyan ki magának előttünk: azonban midőn őt most ujolag bemutatjuk olvasóinknak, meg kell róla mondanunk, hogy első ismerkedésünk óta nem csak években haladt elő, hanem tökélyben és érdemben is! E tökély és ez érdem egy szép — birtokbul áll, mellyet legközelebb egy gyermektelenül elhunyt nagynénje után Bihar megyében öröklött, mi őt rá birta, hogy állandó lakását is e megyébe tegye által, hol az említett tökély és érdem méltó elismeréseül tiszteletbeli

főbírónak neveztetett ki. Minthogy azonban ez alkalommal tán bővebben lesz dolgunk vele, nem lesz felesleges őt az olvasóval néhány vonásban megismertetni. Ilványi Lőrincz tökéletes hűséggel megfelelt azon eszmének, melyet e szóval: „uracs,” „arszlán,” „gavallér” szoktunk kifejezni, birta a hibákat és balitéleteket egész seregestül, s egyszersmind azon kevés jó tulajdonokat is, mit ez elnevezés értelmébe fektetünk. Értelmi köre nem járt túl a mindennapi élet megszokott korlátain, lelkülete távol volt a föllengéstől, a magasztostul; azonban meglehetősen megtartá súlyegyenét, mielőtt a köznapiba vagy épen aljasba sülyedt volna; szíve sokak által igen jónak mondatott, mert a cselekvőség ereje sokkal csekélyebb volt benne, semhogy valakinek ártott vagy árthatott volna; azonban hol a „jó szív” czímzetét tettel kelle érdemelni, ott ő hátra maradt, mert e tekintetben mind eddig de csak legkisebb hála sem kötelezett le a világon senkit, kivén ama fürge tagjárásu szabót, kit divatöltönyei készítésével egy maga képes lett volna foglalatostkodtatni s becsületesen kitartani. S e szabó gondosságának, és saját vonzalmának a tisztaság és csín iránt, lehete tulajdonítani, hogy Ilványi Lőrincz soha meg nem jelent lakán kívül a nélkül, hogy róla a köz

szójárást el nem lehetett volna mondani: úgy néz ki, mintha skatulyából vették volna elő. Magavi-selete asszonyosan lágy, beszéde az élmélygésig édeskés volt, s szólása közben arczatán meg nem szünő mosoly lengett, melyet saját nemes önsége legjelesebb tulajdonául nagy becsben tartott, s mellyért őt agg nénék a legszeretettel méltóbb férfinak mondák, de mellytől némi csömörrel fordult el a magasabb önérzetű férfikebel, s mellynek nehezen sükerült volna női szívet melegebb vonzalomra kötni le maga iránt; — e tulajdonsága forgott bizonyosan barátjai egyikének is szeme előtt, ki róla egykor azon megjegyzést tevő: hogy neki nem nehéz női szívet rövid perczre meghódítani, de tartós vagy épen szenvedélyes szerelenre birnia lehetlen... Volt mégis egy tulajdon Lőrinczben, mellynél fogva becsületet vívott ki magának mind azok előtt, kik őt e részben ismerék: a piperőczködés, a divatbábkodás ezen tarka czafrangai közt keblét némelly tekintetben lovagias érzelem hevité; becsületének a világ előtt olly nemű érintését, melyet foltnak vagy épen mocsoknak lehetett volna nevezni, meg nem szenvedé, s két elég bátorsággal kiküzdött párviadal, mellyek mindkettejéből egyébiránt ő viselé karján és mellén az emlékbélyeget, tanuságot tehet, hogy e lovagias-

ság komoly lélek-sajátsága volt. A becsület ama más és valódiabb neméről, melyet a nemes lélek nem a világ kedvéért, hanem önmagáért táplál, mely mindig kész a külsőrül lemondani, míg annál szentebb buzgalommal örködik a benső szep-lőtlenség felett, — erről Ilványinak arszlánosan homályos képzetek voltak.

E férfiú a terembe lépő Jernét halmazával fogadta a bókók közt elhintett szóvirányoknak, hízegző mondatoknak; valami nevetséges lágyság volt magaviseletében, midőn az anyja mellett pam-laghelyet foglaló leány kezét tulgyöngéd bibelődéssel ajakihoz vivé, rája szellőkönnyed csókot lehelt, s epedő tekintetét feléje irányozta. Jernének Andor emléke tűnt föl elméjében, s akaratlan összehasonlítással kérdezé önbelsejét: vajon kitelnék-e e férfitől, hogy életét vesse eltipró veszély elébe azért, a kit szeret? Szelő-dyné azonban Lőrincz minden mozdulatát módfelett kedvesnek találta, s leánya békén tűrő magaviseletét látván, úgy hivé, tökéletesen idején van, őket, az egymás közti gyöngéd intézkedések megtétele végett, magukra hagyni.

Lőrincz legkevesbbé sem késett, hasznát venni a nyitott kedvező alkalomnak; az ő szíve nem azon erélyesebb rostokból volt alkotva, melyben az ember ösztönszerű vágyai nemesebb

érzelemmé magasulnak; de élénk képzelő-ereje elhíteté vele, hogy szeret, elhíteté, hogy e szerelem mély, életboldogságába vágó, mellynek viszonzása nélkül — ah! — gondolá — fel-dulva, semmisítve vannak üdvei... Más embert az érzelem tanít, keble kitérésére helyes értelmű szókat keresni; őt a szók taníták meg, beképzelné magába az érzelmet, mellyet jelentenek. S ez önerőtetésében annyira ment, hogy könyek tolultak a legközelebb mult napok alatt néha szemébe, ha elgondolá, milly kimondhatlan meny-nyei a boldogság, melly rája Jerne karjain vára-kozik; és sohajok dagaszták keblét, ha képzelt üdvének netaláni elvesztése fordult meg elméjében.

S e sohajoknak, a keserű könyekkel egyetemben, most hasznát vehete!... A pamlag előtti asztalon egy divatlap néhány legújabb számai he-vertek; ezek egyikében egy szerelmesen ömlengő versezet volt „Jernéhez“ I — i Lőrincz alá-írással. Lelke szűk köréhez képest Lőrincz nem vélt a leánynak, kinek szerelmét megnyerni tö-rekvék, valami megindítóbbat mondhatni, mint finom érintéssel figyelmeztetni őt, miszerint e vers költésére lánglobogós szerelmi lelkesülése által ragadtatott... E nyilatkozat gyöngé gúny-mosolyt idézett a megénekelt ideal ajkaira. „Igen, Jerne,“ felszólala ünnepélyes hangon Lőrincz,

Meghasonlott kedély. I.

12

„kegyed e szív mindenható idealja!“ És e szavakra az iménti szellőkönnyedségű csókot ismételte kézfejére. „De nálam a szív forró szerelme nem költemény; szent való az, melly örök tűz-kint táplálni fogja és emészteni e szívet jótékonyan kinzó lángjaival; szent való, mellyet birnom kell, — vagy ha bírása megtagadtatik, e lábak előtt térdelve nyögdelem ki végperczét életemnek!...“

Hol a szóbőséget eszelYES számítás, vagy a körülmények kényszerítése szükségessé nem tesz, hinni lehet ama közmondatnak: szűk érzemény legáradozóbb beszéddel kísértetik... És Jerne látta ezt; a szerelem, mellynek lángjai lobogtak keblében, élesíté elméjét, s tiszta fényben állítá elé, hogy az előtte elszavalt hangok festett kép, erőtetett máz... De ha való lett volna is? Szíve máshoz többé nem hajolhatott. A tiszta keblű szűz rövid szóban őszintén nyilatkozott. „Tudom“, ugymond végszavaiban, „hogy bennünket szülei egyezés rég egymásnak szánt; és hogy soha nem volt akaratom, e szülei kívánságnak ellenmunkálni, tanukul hívom fel azon lefolyt napokat, mellyekben a szívemhez vezető utak minden korlátait felnyitám ön előtt... Ön bejutni e szívbe nem birt; tán sorsom intézkedése rendezte úgy... Most, uram, — s vegye ön báráti vonzalmam tanuságaul e vallomást — most

már késő! S ha magamviselte valaha tán biztobb reményekre tüzelte önt, mellyeknek megfelelni képes nem vagyok, barátságától bocsánatot várok... Ön férfi!" tevé hozzá jelentékenyen, midőn Lőrincz elsápoló arczából szavainak rája nézve leverő hatását tapasztalá.

„Én férfi vagyok!” zúgott vissza Lőrincz kebelében, s ki a keresett szerelem veszteségét, ha agyát képzelő-ereje tul nem csigázza, könnyen elviselendé, halálosan sujtott rajta sebet hiusága, midőn Jerne szavaiból kiveheté, hogy a kért szerelmet olly szív tagadja meg tőle, melly már mást fogadott életbarátul szentélyébe... Világismerete s azon tapasztalás, mellyel nőszívek körül — ha nem nagy mértékben is — birt, könnyen megtanítá, hogy itt a további esdés süketelen sopánkodásul veszend el, mert érzőbb szívek idegen szerelemre csak kiélvezés után csábithatók. „És . . . és azon boldognak neve?” kérdezé, önfeledésében az illedéken tulragadtatva, miközben égő szemekkel, sápadt arczczal és hullámozó kebelrel hanyatlott vissza székére.

„Uram!” szolt Jerne szemrehányólag. . . .
„Nemde barátokul válunk el?”

„Hahaha!” felkaczakott gúnyos boszúsan Lőrincz, kinek szívében most bebizonyult, hogy lángolni nagyon is tud, de a boszu kinlángjaival,

miket benne visszautasítási szégyene gyujtott fel... További szó nélkül lépett a szomszéd szobába.

— Jerne nyugodtan állott önlelkismerete előtt, melly neki vallá, hogy iránta méltó nehezteléssel sem anyja, sem Lőrincz nem viseltethetik; ennek igény-ébresztő reményt soha nem nyujtott, amazt nem csalá meg hallgatagságával, mert hogy szeretett férfi keblében viszonzott szerelem ég iránta, ezt csak legujabban tudhatá meg Mártha hiradásaiból.

Ilványi Lőrincz eléggé tudta magát mérsékelni, hogy az anya előtt visszautasítására okáról szót sem szóla; csak röviden, ámbár izgatott kedélylyel, értesité őt, hogy a szerelmi boldogság felől táplált remények elenyésztek... Az anya iránt ragaszkodással, Jerne iránt vegyes érzetével a neheztelésnek és vonzalomnak, s a nem ismert boldogított iránt heves boszúval szívében, vette a háztól kevés szavu búcsuját.

Szelődyne a leggyöngédebben szerető anya volt. A jelen viszonyok közt példáját követé ama régi bölcsnek, ki soha tettehez nem fogott, míg kedélyét indulat izgatá; Jerne iránt egy pár napig szótalán maradt, nem boszúból vagy hidegségből, de mert nem akarta a fenforgott viszonyt

szóba hozni , míg keble csalatott reményeinek keserítő hullámozata nem csillapul.

XXVI.

Térjünk vissza egy férfihoz , kit négy év előtt sujtó csapások közepett hagyánk el , ki a szomorú eseményeknek , melyek körül életet dultak , boldogságot tiportak szét , egyedüli emlékoszlopául maradt a gyásztörténet színhelyén. Regényünk e lapjait újra festői tükrévé kell tennünk e férfinak , mert kiállott szenvedései sokkal pusztítóbb jeleket hagyának arczán és alakzatán , semhogy a rég nem látott könnyen fölismerhető volna.

Magányosan találjuk Bojtorát egy szép nyárutói alkonyon szobájában ; termetén egykor férfias erő s méltóság honolt , most e termet meggörnyedve van s csüggeteg búgond terhe alatt aszni látszik ; arcza fenségteljes kifejezését néhány széles redő szántá fel ; homlokán boru ül ; szemeinek egykor parancsoló villáma most mélyen sötét összpontosított tüzzé változott , mintha az agyban uralkodó egyetlen gondolatnak volna búsjóslatu magyarázója . . És ez egyetlen gondolat volt , melly a míg hősi testalkatán illy pusztításokat vitt véghez , egy maga épen és teljes

élénkségében maradt mind e korig: számadásra vonni a férfiut, ki atyai boldogságát és egy nőnek, leányának, életüdvét megmérgezé, ki miatt e leány kiválasztott vőlegénye, az atyai érzéssel szeretett György, halál martaléka lett. Örült-e valaha fukar zsugori a talált kincsnek úgy, mint a harangozó örvendett, midőn Andort feltalálta, kit ő folyvást távol honokban vélt kalandozni, kerülve a ráesküdött boszut, melly alul őt ez érczkeblű férfi halálos ágyán sem leende hajlandó fölmenteni?... És boldogabbnak érzene-e magát a diadalt ünneplő hős, honmentő csata után, mint Bojtora, ha keble egyetlen forró vágya a rég üzött czélt elérendé?...

Tekla, kinek láthatása egykor e lángszeretetű atya minden napját ünneppé tevő, e hosszú négy évet távol töltötte a szülei háztól, s Bojtora, miután keresetére a sükertelen utat megtevő, csillapítá szíve vágyait utána, s bár forró atyai indulata meg nem hült a leány iránt, de érzé, hogy jelenléte keseritené életét; ez okbul miután hollétét megtudá is, távulban hagyta őt magától, így könnyebben viselhetvén saját izzó szíve szemrehányásait, hogy még nem állott boszut érte.

Midőn Tekla az atyai háztól megtört szívvel czél nélkül távozott, napokig ment, merre út vagy tört ösvény vezeté, a nélkül, hogy valahol

megállapodni szándéka lett volna, csak egy üző vágygyal szívében, hogy szülőföldétől minél távlabbra szakadjon. Izgatott vére csak lassan csillapult, és szállt lelkébe komolyabb eszmélkedés. a felől, hová rejtőzzék mélyen érzett szégyene elől?... A Tiszához ért. Kétségbesése kedves nyughelynek láttatá vele a koporsót, melyet egy merész lépéssel a mély folyam fenekén találhat; ... órákig álldogált a part felett határozatlanul. Itt találták őt arra menő utasok, kikben a leány magaviselete sajnálkozást és féltő gyanut ébreszte. Erővel vivék magukkal Szolnokig... Az emberek közé jutás, a nyomasztó tudakolás sorsa s célja iránt, fölébreszték benne a szükség érzetét, hogy jöendője felett, bármiképen, határoznia kell. Aggódásában megnevezé atyjának egy közel rokonát, ki Szolnokban lakott, s a gondos háznép a nevezettnek azonnal hirt vitt a leány felől. Bálint, a harangozó unokatestvére, egy szintolly jószívü, mint becsületes árendás, kinek lelke — nem mindennapi kivételkép — a tul-felvilágosodással nem igen vádolható vidéki városban is ment maradt némelly előítélettől, azonnal eljött a rokonő után s őt magával vivé, és házában szívesen fogadta. Lakhelye kívül volt a városon, egy terjedelmes szántóföldekkel körülvett és az élet minden szükségeseiben bővelkedő tanya. Teklá-

nak ennél alkalmasabb nyughelyet keresve sem lehetett volna találnia, hol, távul a kutató kíváncsi nép rágalmaiktól, keble égető szégyenével könnyebben megküzdhetett, multjának dult reményei felett könnyebben megnyugodhatott. Innét küldé, jószívü nagybátyja közbejárására, az első levelet atyjához, melyet szíves válasz jutalmazott, melly vele György gyászos kimúltát és Andor esetét tudatá, kinek egy utóbbi levélben elutazása is értésére esett. Megszakadt ezzel a végső remény, melly ohajtottabb végeredmény iránt tán még vala keblében, s atyjának is jóvagyó engedelmet birván, e háznép rokonkörében megotthonosult, kedélye lecsillapult, mellybe utóbb az anyai örömök némi életkedvet is oltának.

Azon nap, mellyen Bojtora Valday Andorral találkozott, vett egy levelet leányától, melly bár nem keltett olly szomorúságot keblében, minővel a sorok írva voltak, de atyai szivét még sem hagyá érintetlenül. Az anyai kebel kesergő panaszaival adá neki tudtul Tekla, hogy egyetlen örömet, vigaszát, három éves fijasát elvesztette, kitől őt nem halál fosztá meg; rossz emberek ragadák el ormartaléku már egy hónap előtt, s eddigi gondos utánajárás által csak azon szomorító tudomáshoz jutott, hogy őt alkalmasint örökre elvesztette. ... A harangozó keble Andor meg-

találása óta új életre ébredt. Másnap levelet írt leányához, mely neki az atyai kívánságot vivé, azonnal hozzá visszasietni.

Tekla engedelmeskedett. Elválása a megsokkott háznéptől, a jó rokonok köréből, kevesebb küzdelmébe került szívének, mióta minden helyet, hol azelőtt szeretett gyermeke mosolyát és ölelést élvezheté, üresnek talált. Annál megdöbbentőbb volt az új találkozás!... Oh, milly mély tengere a leélt bának feküdt e találkozás és azon napok közt, melyekben a büszke atya a szeretett leánynak tiszta s őszinte mosolyát élvezheté! melyekben szívek közt föltétlen szeretet, szívekben szép jövő rózsás reményei honoltak, s az atyának és leánynak legnagyobb aggályt csak az okozott, ha a szerető jegyes, ki még akkor mindkettejük szívét birta, fél órával később érkezett békés családi körükbe, hol rája barátság és szerelem, gond ellen vigasz és a házi örömek illető fele része várakozott. „Sirba szálltak életem reményei!” szolt megérkezett leányához az atya, miután őt — bár búsan és könnycseppel szemében — dobogó keblére kulcsolá, s látása feletti örömének szavakat adott, „s a kevély öröm helyett, mellyel kiszámított jövőd tölté szívemet, virágtól fosztott kóróját szorítom keblemhez életem legfőbb vágyainak; de —” és a harangozó

lángoló szemekkel lépett hátra leánya mellől, s öklét felrázva szavalá: „de a boszu órája, melyben a gondtalan uracstól számot veszek eltiport életörömeinkért, a boszu rég ohajtott órája közelg, s mától fogva ez élvezet előöröme sugározzon kedvet arczainkra!”

„Atyám!” szolt Tekla csillapítva, kérő hangon, s a harangozó nyakába borult és még most is szép fejét a fendobogó kebelre hajtá. „Atyám — nem lehet-e a multakat felejteni?”

Bojtora visszapattant; leánya csudálkozás és harag szikráit látta atyja szemeiben. Teklát kézen fogá s az egyik ablakhoz vezette: „Látod-e azon tornyot, leányom?” kérdé tőle szemrehányó hangon; „négy év óta mindennap járom lépcsőit, kötelességimet folyvást magam végzem benne; és mindennap megújítom egykori eskümet, hogy felejteni soha nem fogok!” Tekla meghatott szívvél tekintett atyja útmutatása szerint; a magasról lefénylő kereszt szemrehányó emlékjelül tűnt fel tekintetének, s György emlékét a szívében érzett bűnnek első könyével üdvözölte. „Ha majd e gaz urfinak végsőre kondulnak meg e torony harangjai”, folytatá szavait Bojtora, „akkor fogom először nyugodt lélekkel elimádkozni: És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképen mi is megbocsátunk ellenünk vétetteknek . . . és” tevé hozzá jelenté-

kenyen, „helyre hozzuk a gonosztettet , melyet felebarátunk ellen elkövettünk.“

Tekla tagjait hideg borzadály futá végig és egész testében megrázkodott. „Jer , leányom!“ szólt az atya s visszavonta Teklát az ablaktól, „testedet az utazás érzékenynyé törte , hűs esti lég ártalmadra lehet. Nyugodd ki magad törődöttségedből, . . : nekem ina még a városban lesz dolgom.“

XXVII.

De ki évek óta volt távul az atyai háztól , első üdvözlétét nem renyhe pihenéssel teszi. Tekla kedélyét mély elérzékenyülés szállta meg; bár nem gyermeki élénkséggel , azonban gyermekded örömmel , melly a lelkét állandóan fátyolozó bűn is átvillana, tekintett szét , magányosan maradván, e szobákban , mellyek annyi örömek , édes élvnek a régibb korból , és az utóbbiból olly emlékezetes búcsapásnak voltak bizalmas tanui. E tisztes koru bő karos-székekben mint gyermeket ringatá őt atyja térdein; amott a szögletesasztalnál a szívet és eszet képző első oktatásokat vevé; ez ablaknál — e küszöbön — e zugban — és mindenütt , merre tekintett , úzé egykor gondos szülék szemei előtt a gyermeki játszadozást , melly

olly édes emlékü szokott maradni, s mellyhez mindannyiszor fölébredő vágygyal sovárgunk vissza, midőn az élet bajai éreztetik velünk az önállás olykor kínosan terhelő gondjait. . . És itt e szobában! magányos elvonultságban hallá e falak közt a legszeretőbb anya ajkairól az oktatásokat a serdülő szűz, mellyek az élet örömforrásaira jót kívánó szívvel mutattak, mellyek taníták, hol rejlik kigyó a virág alatt, hol hallható az ámitás csábszava a tetetés mézével kent ajkakról, honnan jöhet az ártatlanra vész, mellytől csak az őrizkedhetik biztosan, ki ellene a tudás vértjével fölfegyverkezve van. . . És ez az ő képe, a korán vesztett anyáé! mint mosolyognak le ajkai az előtte álló gyermekre, mint nyugosznak rajta szeretettel szemei, mintha jóváhagyás szavait rebegnék az életben maradt gyermek cselekvésire . . . Nem! nem! e nyugalmas mosolya az anyai szeretetnek keserűséggel tölti el a leány kebelét, hiszen nem úgy folyt élete, hogy gondos anyja jóváhagyását érdemelje! . . . De e könyözön, e szívből jövő bocsánatesedés, a törődött lélek e sűrű fohászhai engesztelést fognak a mennybe boldogulttól eszközölni. . . . Hosszasan térdelt összekulcsolt kezekkel az anyai kép előtt a bűnbánó leány, s keble borujának nyugalomra derülése lön a jámbor ájzatosság utáni jutalom.

Most a kertet ment üdvözölni, bizalmas tanuját fejlett kora némelly titkos örömeinek. De nem lengeték feléje édes gonddal ápolt virágok üdvözlő bokraikat; pusztá volt a kert, mint eltiport életviránya, a szépítő kéz kevés nyomait felmutató. Im itt egykor egy gyepammag állt, melylyen György, a hőszívű ácslegény, a fölhevült kebel esküszavát hallá örök szerelemről;... mellette emelkedék a lugos, mellynek virágleplei közt a dobogó szívre karolt leány szerelmét Andorra, a gazdag uracsra, esküvé által... Hah, átok a hamis esküre! átok a hitszegésre! a csábításra! Itt a lég nehéz; mintha fojtó gőz emelkednék a föld gyomrából, melly a testet bágyasztja, fojtogatja a szívet, bú maszlagával homályosítja az agyvelőt... tán nyugszik ott valaki, kinek feltörő fohásza oly nehéz tápul szíhatók a lihegő tüdőbe? tán van valaki — ott a föld gyomrában? El! el! e lég itt e lugas, e gyepágy közelében beszíhatlan!

És ki az ott, ki fák lombjai alatt kártékony gyomot irt hasznos vetemények közül? Menj, jó asszony! menj az élet emberei közé — végezd munkádat ott, irts gyomot a szívekből... Boldog Isten! Az agg Klára az, a ház gazdasszonya, Tekla régi ismerőse, a csábító szerelmeskedés egykori közbejárója... Hiába kiáltasz fel élénk örömmel,

agg keritőné! hiába üdvözlöd kedves leányul az érkezettet; szívében nincs örvendő szeretetirán-
tad. . . Nem látod-e az arczokat, megfosztva ró-
zsáiktól? Te is tépegettel e viritó rózsák közül. . .
te segitéd letépni a liliomokat!

* * *

Tekla visszavonult a szobába, anyja képeinek közelébe. . . Elpusztult e szívből a hiuság, a fény-
vágy, mely egykor éltető tápláléka volt, el a
kicsapongó fenhéjázás és kevélység, mely bol-
dogsága sírját ásta meg; szerény lett és alázatos.

Hosszas ideig merengettek eszméi anyai ke-
sergéssel elvesztett fija emléken, s borzadással
gondolt vissza Andorra, ki szerelmi vágyat nem
gerjeszte többé e megtörődött szívben, de kiért
—gyermeké atyjáért!— nem lehete az atyai boszu
miatt nem remegnie. . . Az óra hangzott, s a nagy
harang, másnapra ünnepet hirdető, estimára kon-
dult. . . Mikor is hallá Tekla legutolszor e szívrá-
zó hatályos hangokat? Épen akkor, midőn
megcsalt és elhagyott leányul, eszmélet nélkül
tántorgott ki a városbul; midőn Györgyöt, a hűn
szeretőt, a magas kereszt mellett látta lengeni,
olly magasan messze a sirtól. . . és mégis olly
közel hozzá!

XXVIII.

Andor az első utat, melyre, gyógyulása után, lakából távozott, Jerne látogatására tevé. Szeldődyné s leánya közt már megtörtént a bizalmas nyilatkozat, melyben a szerető szív kiönté édes titkát az anyai kebelbe, s ezt a részvétért és rokonszenvért esdő leánynak megnyerni nem hossz-
szas küzdelembe került. Az anya először ugyan neheztelve hallá Jerne idegenkedését a számára választott jegyestől, s megütközve értesült róla, hogy leánya az ő tudta s egyezése nélkül ajándékozta el szivét, melly tekintetben az anyák igen gondosaknak és messzelátóknak szokják hinni magukat, ámbár többnyire — szomorú tanuságaul a tévelygő emberi ész gyarlóságának — csalódás adja meg az önhittség jutalmát; . . . azonban Valday Andornak sem személye, sem körülményei ellen kifogása nem volt, s így, miután leánya forró ragaszkodását iránta, ömlengő szavaiból átlátta, nem vala ellenére a leány által kiszemelt férfit az anyailag választott jegyessel cserélni föl. . . E férfiú személyére s körülményeire még egyszer visszatérvén, eszébe jutott ugyan Szeldődynének, hogy évek előtt igen kedvezőtlen hírek keringettek bizonyos viszonyrul, melly Andor és

egy harangozó leánya közt fenforgott; — de hiszen ki venné rossz neven — így nyugtatá magát — a fiatalkor könnyen menthető könnyelműködését? kivetné latba a régen mult önfeledést, midőn az érett férfiú érdemei fontoltatnak? És Jerne? miért fölverni szívét a tiszta szerelem boldog ábrándaiból? hiszen füleibe nehezen jutandea rég lefolyt események híre! És Valday Andor a környék leggazdagabb férfija, . . . ennek meggondolása volt azon fő körülmény, melly az anyát a személy elleni kifogásokra nézve igen könnyen megnyugtató.

Andor a házhoz érkezett, és az anyától szíves szavakkal, multkori tetteért forró hálanyilatkozáttal fogadtatott. . . A két szerető szív közt a szerelem útjai jó előre ki voltak símitva; Andort a bájos hölgy—mint ohajtott vőlegényt a szemérmes ara—eláruló pirulással fogadta, mellyre Andor szemei hosszú beszédnél ékes-szólóbbilag válaszoltak. . . Kevés percz mulva egy kerti lugas virányai forrón mondott és forrón fogadott szerelmi vallomásnak lettek tanuivá . . . Andort boldogsága elkábitá, elrészegítette; mintha rég keresett ideált talált volna, mellynek elvesztését, léggé foszlását félti, szenvedélyes szíve legközelebbi törekvése lön, meglett életkincsét önszámaára minél előbb biztosítani; s a szerető leány

vágyai egyezvén hő kívánatával, még az nap es-deklőleg lépett Andor az anya elé, ki kevés ellen-szó után megegyezett, hogy a szeretők harmad-napra eljegyzésüket ünnepeljék. . .

A kitűzött nap estvéjén tündöklő fény árasztá el Szelődyéknél a termeket, s a városban szerte futott híre, hogy Valday Andor és Szelődy Jerne ülik eljegyzésüket. E napon érkezett meg Tekla az atyai hajlékba. . . A harangozó, kit hazulról távozni látánk, egyenest az ünnepély színhelyére iparkodott, s a boszu gondolatit forgatván elmé-jében, nem egyszer mondá el utközben önmagá-hoz: „Majd hozok egy kis változatosságot mu-latságukba!“ melly szavak közben ajkait görcsös mosoly környezé s szemei kárörömmel villogának.

Midőn a kapuhoz ért, Gázsival találkozott. A hű szolgál arczai örömtől lángolának, mert urát is örvideni, boldognak lenni tudta. A harangozó megismeré a cigány fiut, kivel egykor a torony-ban olly különös módon találkozott, s kiről tudta, hogy Andor szolgálatában van.

„Örömnapot ültök, öcsém!“ szólítá meg a szolgát Bojtora, s megállott, hogy vele beszédbe eredjen, melly nem annyira kíváncsiságát elé-gitené ki, mint inkább utat mutatna neki, mit kell-jen most — még tökéletesen el nem határozott szándékában — leghelyesbet tennie.

Meghasonlott kedély. I.

„Örömnapotám, uram!“ válaszolt a szolga vidor kedvvel, „s uram nevében és egészségére magam is szívesen látok akárkit egy pohár borra.“

„Az öröm szép dolog,“ megjegyzé a harangozó, „csak vigadjatok! Az élet úgyis rövid . . . és e rövid pályán is olly hamar követi bú az örvendezést,“ tevé előbbi szavaihoz, célzatos beszédét elmerülten inkább önmagához intézvén.

„Mit morog rövid életről és szomorúságról, öreg?“ kérdé előbbi hetykeséggel a szolga; „ha illyesekről beszél, tudom én kegyedet hová igazítani, hol hasznát veszik.“

„Ugyan hová?“ kérdé gúnymosolylyal a harangozó, s mintegy nem is várva feleletre, kezét a kapu kilincsére illeszté.

„Az elutasított szeretőhöz, ki a vasat is meg-rágná mérgében,“ volt Gazsi válasza, ki, hogy szívéből szeretett urának ezen kitűnő örömnapiját illően megülje, kissé sűrűbb poharazás élveinek engedé át magát, mi nyelvét szokottnál pergőbbé tette.

Bojtorát e szavak figyelmessé tevék; olly dolognak vélt nyomára juthatni, mellynek tán hasznát is veheti, s azért szinlett egykedvűséggel szóla: „Ugyan ki az az ügyetlen legény, ki búban töri fejét, ha hűtlen leány által elutasítatik?“

„Kegyedet bizonyosan a szél hajtotta ide!“ jegyzé meg nevetve a szolga.

„Ficzkó!“ szólt Bojtora emeltebb hangon, „becsüld meg magadat.“

„Na na , uram!“ elméskedett a cigány fiu , „csak ne boszankodjék , nem mondom én , hogy valami gonosz szél szárnyán repült kegyed ; de annyi bizonyos , hogy vagy a szerelem édes tavaszi szele hajtotta , melly szerelmes szivből fakadt ; vagy a hasztalan epedés fanyar szele , melly szintazon szerelmes szivből eredt ; vagy a féltékenység csipős szele , vagy az elcsüggedés lanyhos szele , vagy a harag és boszankodás zordon őszi szele , melly mind egy cseppig ugyanazon szerelmes szivből eredt ; . . . és én azt mondom , hogy hordja el a forgó szél mind azt az embert , ki uramnak rosztat kíván , és ha mindjárt maga főbiró uram volna is , ki a vármegyében minden szélnek parancsol egész a határszélig . . . Ugy hiszem , érti , mit mondtam ?“ fejezte be Gazsi öntetsző hahotával beszédét.

„Értem belőle , ficzkó , hogy — engedelmeddel mondva — cigány legény vagy ,“ válaszolt Bojtora , „mert ugyan sok bajod van a széllel . . . De ki legyen tulajdonkép az a boldogtalan , ki urad jegyese miatt e sok szelet csinálja ?“

„Na s ki más , mint Ilványi Lőrincz , a főbiró?“

folytatá Gazsi elméskedését, „a kit én mindenek közt legjobban hasonlíthatok a mogyorófához.”

„Ugyan miért?” kérde Bojtora, ki a szolga csevegését most már igen nagy részvétellé látszott hallgatni.

„Mert a mogyorófa is édesgyümölcsöt terem,” szolt Gazsi, „a száj számára; de annál keserűbet, ha hátulsó részünkre alkalmaztatik.”

„És a főbiró?”

„Oh, az ő mosolygása édesebb a friss mogyorónál; de annál keserűbb mind az, mit háta meggett szokott beszélni az embernek.”

„Tehát a főbiró szerette Jerne kisasszonyt?”

„Oly édesen, uram! mint csak valaha férfi leányt szeretett; és az édes szerelemből, mellyel uram jegyesét környékezni akará, most oly keserű gyűlölség támadt szívében jó uram iránt, hogy kész volna őt két kezével megfojtani, akár elől, akár hátul érkezzék hozzá.”

„Való-e mind ez?”

„Oly való, mint hogy a holdvilágnak szarva van ujság előtt és ujság után, mellyet hol előre, hol hátra fordít, a mint kergeti azt, vagy megfutamodik tőle, ki neki e szarvakat felraká. . . Tudom én, a mit tudok!”

„Ugyan mit tudsz?”

„Hármat tudok biz én valóban, igazán és

szentül, s a negyediket is megteszem ráadásul. Valóban tudom, hogy Ilványi Lőrincz ur soha, míg él, de csak egy fél votumot sem ad arra, hogy uramból valaha alispán legyen,—ez való; igazán tudom, hogy uram és jegyese forrón szeretik egymást, mint az olvasztott ón, erősen, mint az edzett acél, és bizonyosan állandón is, mikor — nem ül és nem fekszik, — ez igaz; szentül tudom, hogy hűvös estve jobb a szobában ülni bor és zene mellett, mint itt ácsorogni az utcaajtóban; azért negyedszer ráadásul azt is tudom, hogy — egy perczet sem maradok itt.“

„Tehát Isten veled!“ szólott Bojtora s menni indult.

„Azt gondoltam, befordul kelmed egy pohár borra a cselédszobába,“ kiálta utána Gazsi, de a gyorsan távozó nem válaszolt többé szavaira.

Bojtora azon szándékkal jött Szelődyék háza felé, hogy keserü leczkét tartson Andornak eljegyzési ünnepére, melly bizonyosan nem úgy vala agyában előkészítve, hogy általa a jegyesnek szerelmese iránti föltétlen ragaszkodása öregbitessék; el volt határozva nála, néven nevezni a szerető jegyes előtt a csábítót, megnevezni az áldozatot, melly könnyelműségre gyümölcseül életörömöktől fosztott megtört szí-

vet bir; . . . de a miket hallott, megváltoztatták szándékát: utját egyenesen Ilványi Lőrinczhöz vezé.

XXIX.

Miket Ilványi Lőrinczről eddig előadánk, tudja belőlük a nyájas olvasó, hogy lelkületét leginkább két tulajdon jellemzé: bizonyos illedéki lovagiaság a világ számára, melyet egyszersmind jókora büszkeséggel párosított, míg másrésről lelke fenekén aljas hajlamok birtak tanyát. Az első nevelésének volt eredménye, a második tulajdont a természet oltá belé, s megtörni, kiirtani semmígondos kéz nem iparkodott; különben ő egyike volt a legkönnyebben sérthető férfiaknak, s az előbbi tulajdonnál fogva azonnal kész, minden képzelt vagy valódi sértést vérig visszatörölni. — Midőn hírét vevé, hogy szerelme Valday Andor miatt utasított vissza, szenvedélyes lelke egész gyűlöletét fordítá a boldogított vetélytárs ellen. Ma délután komor gondolatok közt járt fel s alá szobájában, — miközben mellesleg dorgul megemlíthetjük azt is, hogy a birói rossz kedvet három igazságos pörlekedőnek kellett ez uttal megkeserülni, — s lelkét elutasítása szégyene égeté. Két ismerőse toppant szobájába,

s Ilványi arczán megszokott édes mosolygása tűnt fel üdvözlétül.

„Hahaha!“ kaczagott az egyik, kinek kiméletlen nyers hangja a nem érdekeltnek vérért is képes felzavarni, s kinek egész viseletéből átlathete látni, hogy pusztai gazdaságán a béreseken és gulyásokon kívül alig társalgott más valakivel, kivevén azon pandurokat, kiket egykor tolvajok és útonállók ellen vezetett, és azon tolvajokat és útonállókat, kiket ama pandurok társaságában elfogdosott, minthogy fiatalabb éveiben, gazdag úr létére is, a megyénél rendbiztosi hivatalt viselt — mint nemes őszinteséggel vallá — csupa műkedvelői vonzalombul; „hahaha! Lenczi barátom — de ugyan fülön fogták ám szerelmedet!“

Lőrincz haraggal fordult el a nem simán enyeltől, kinek szavai, épen jelenlegi fölhevültében, rendkívül ingerlőleg hatottak idegeire, s másik vendégéhez fordult, kellőbb és szelidebb beszédet várva tőle. . . És ez is felnyitá száját, . . . ezen rendkívül kövér, nagyfejű, bozontos haju, nedves szemű, vastag orru, duzzadt arczu, hosszú fülű, rövid lábszáru, kerges kezű, rekedt hangu, de máskülönben igen tisztességes mezei gazdának arcza e nemű roppant hasadékát tudniillik felnyilni szintolly helyesen mondhatjuk, mint mond-

juk felnyilni a két-szárnyas ajtót, az öblös várkaput; — felnyitotta tehát száját e jeles egyén és szóla: „Kosarat kaptál, öcsém! kosarat — de millyet! csak úgy kong bele a város! Na de semmi! Csak van eszed, hogy azért nem búszulsz? Hiszen vetéseid igen jól állanak és juhod szépen szaporított.” Ezen elmés vigasztalás után a széltében hosszában egyiránt tisztelt egyén száját még nagyobbra tátotta; de nem szóra többé — hiszen ha a nyíláshoz aránylagos szó jő ki rajta, a falaknak repedezni kellett volna belé, — csak ásított.

„Vén hájzsák!” morgá magában a házigazda, s iparkodott vendégeit a szoba vett tárgyról eltéríteni.

„Patvar vigye azt a csavargót!” közbe riadt a műkedvelői biztos, „csudálom, hogy olyan ember, mint te, nyakát nem tekered a ficzkónak; ki nem állhatom a finom embereket!”

„Hires ember lettél, öcsém,” folytatá az öblös száju, „mindenki rólad beszél a városban.”

„Ugyan mit tudnak beszélni?” kérdé Lőrincz boszusan.

„Hát a cifra manó tudná elmondani?” válaszolt a kérdezett, „ki nevet, ki gúnyol, ki rágalmaz; egyik gyávának mond, másik vállát vonítja s azt mondja, semmi-ember létedre illy szép leányt

ugy sem érdemeltél; a harmadik azt vitatja, hogy megérdemled biz azt, s épen azért szívéből sajnál.“

„Sajnál?“ szólt Lőrincz boszusan, „engem sajnál? Kinek jut eszébe, engem sajnálni, míg segíthetek magamón, vagy legalább megtánczoltathatom ellenségemet?“

„Tánczoltasd is meg!“ riadt fel a volt biztos harsány hangon. — „De tánczoltasd meg ám!“ morgá utána, nagyot ásítva, a másik vendég. . .

Egy pár uj látogató érkezett; finom uri emberek, kik, a hol nem kell, mindig készen állanak részvétőkrül hangos szóval tenni bizonyosságot, a hol pedig segítségökre szükség van, hátul szoknak maradni. . . . Hosszasan folyt a beszéd a vendégek közt, néha eltérve más tárgyakra is, de mindig ugyanazon egyre járva vissza, mi Lőrinczet leginkább boszantá: visszautasított szerelmére. . . Egyszerre Lőrincz elé áll az utóbb érkezett vendégek egyike s kérdező:

„Tehát csakugyan komoly szándékod, vetélytársadat számadásra vonni?“

„Életre halálra!“ kiáltott Lőrincz, kit az eddigi beszédek rendkívül fölingereltek.

„Becsülöm nemes szándékodat,“ szólt a vendég igen uri hangon, „ez férfihoz illő! ez lovasias! . . . Ha tanácsomat követnéd, még ma igen

vig mulatságot csinálhatnánk a leendő boldog vőlegénynek, s egyszermind kedves tréfát minnagunk számára.”

„A dolog több, mint tréfa!” válaszolt komolyan Lőrincz.

„De mit gondolsz,” folytatá az előbbi, „nem szép zavart okozna-e az eljegyzési ünnepélyen, hol téged tán most kacagnak. . . .?”

„Ördög és pokol!” riadt fel mérgesen Lőrincz, s lábával indulatosan dobantott.

„Mondom”, fölvevé amaz megszakasztott szavait, „nem szép zavart okozna-e a tréfa, ha valamelyikünk egy levelkével ott megjelenne, illetelmes kis levelkével Andor számára, melyben egy kis sétára hivatnék meg holnap reggelre, például a Rhédey-kertbe, vagy az e célra szinte alkalmas füzesbe? mit mondasz hozzá?”

Lőrincz a tanácsot helyeslőleg fogadta, ám- bár a dolgot sokkal komolyabb haraggal vevé, semhogy kedve legyen, azt — mint vendégei — mulatságos tréfának tartani. . . . Azonnal asztalhoz ült és olly szennyező levelet írá néhány sorban Valday Andorhoz, melynek becstelenítő kifejezéseit csak gyáva szív tűrhette volna békén. A levelet hangosan felolvasá, hogy tartalmának tanui legyenek, s a bajtársakul választott két

uracs azonnal a rendelt helyre sietett vele. . . . Il-ványi Lőrincz egyedül maradt.

* * *

Valday Andor nem volt az az ember, kit könnyen meg lehessen rettenteni. A levél magányos szobában és titkon adatott át neki. Átolvasta, s mocskait visszaüzené a meggyalázónak. . . Komolyabb arcczal, homlokán észrevehető meregesssel tért vissza jegyeséhez, ki szerelme minden szivességeivel sem volt képes e gondfel-leget elűzni a kedves homlokrul. . . A búcsuvétel ez est eltelte után az eljegyzett pár közt érzékeny volt és Andor részéről igen ünnepélyes. Szelődyné e magaviseletet könnyen magyarázható szerelmi ellágyulásból gondolá eredni.

* * *

Kellemetlenül érezte magát meglepetve Il-ványi Lőrincz, midőn magánya még azon estve ismét háboritva lön; boszusan tekintte a nyitott ajtó felé. „Mit akar ön?” kérdé ingerülten.

„Tekintetes uram! bocsásson meg — igen sürgetős dologban jövök”, felelt bátran előre lépve Bojtora, mert ez volt a belépő.

„Lehetlen . . . nincs időm . . . lehetlen!” szólt a házigazda az érkezetthez; „jőjön holnap.”

„Csak néhány szót szólok, főbiró ur!” folytatá Bojtora nyugodtan beszédét, „s bizonyossá teszem, hogy az egy pár perczet nem fogja sajnálni. A mit mondani fogok, szintugy érdekli kegyedet, mint engem, mint Valday Andor urat, mint . . .“

A főbiró figyelme lekötve lön. . . Bojtorának a sors kedvezni látszott; midőn Gazsi közlékeny beszédeiből a dolgok állását megtudá, azon szándékkal indult Ilványihoz, hogy vele — az elutasított és boszut lihegő szerelmessel — Andor megbuktatására szövetkezzék; azonban épen akkor érkezett a házhoz, midőn a párbajra hívó uracsok a kapun távoztak; néhány szót halla tőlök, mellyek figyelmét ébreszték, s rövid beszélgetésből, mellybe velök bocsátkozott, értesülve lön a szándéklott párviadalról. Erre ő meszezható s jól kiszámolt tervet épít, egyszerűt, mint kitünő értelmi tehetségétől várni lehetett, és olyat, melly boszujára nézve a végrehajtó hatalmat egészen kezébe adá. A vetélytársak közti villongást ugy akará saját hasznára fordítani, hogy Andort mindenkép hatalmába nyerve, s vagy kényszerítse őt, az egyedül lehetséges elégtételt megadni leányának, vagy ha ettől vonakodnék, legalább végső lépésül hatalmában maradjon, e férfiut olykép áldozni felmeghülhetlen

boszujának, hogy önmagára a büntett legkisebb árnya se háramolhassék.

Mikorra Ilványi elébe lépett, tervének minden részleteivel tisztában volt. Emberét hamar kiismerte s átlátta, hogy a milly kész egy kis karczolást eltűrni hiuságból, szintolly kevésbé volna bátorsága, komolyan és élethalálra vívandó párbajra kelni ki. Éleselműségének és ékes-szóló rábeszélő tehetségének, mellynek gyöngébb ész felett mindenkor könnyen sikerült diadalmaskodni, köszönheté Bojtora, hogy őszintén előadott boszutervét Ilványival elfogadtathatá, kinek az egészből — mint vele aljas lelkülete elhiteté — csak nyereségre lehetett kilátása... S végtére is — gondolá magában Bojtora — ha minden, a minek kivitelét a körülmények kedvezése mellett ez uttal célba vevé, roszul sikerül, még azért Valday Andor nem fog szabadulni kezei közül.

Bojtora helyet foglalt Ilványi mellett, s késő estig igen élénk beszélgetés folyt közöttök... Fontos dolgokat határoztak el egymással. Midőn Bojtora távozott, egy levelet vitt Ilványitól a választott bajtársak egyikéhez, többi közt azon határozott kérelemmel, hogy az elrendelt párviadal helyéül másnap reggelre saját lakát engedné át. Ez — ugymond a levélben Ilványi — a város szélén van, s hogy a párviadal négy fal

közt történjék, erre megdönthetlen fontos okok vannak jelen.

XXX.

Másnap korán reggel megjelent Bojtora Ilványi lakában, ki az érkezettet vegyületével az udvarias nyájasságnak és az elhatározatlan bizalmatlankodásnak fogadta; az elsőnek tanujeleit egy megelőző kézszorításban és édes mosolygásaiban adá, az utolsórul szavaival tön tanuságot.

„Uram!” szölt az első szóváltás után, a harangozóhoz, „mind azt, mit tegnap estve elem terjesztett, bőven megfontoltam. A szándék olyan, melly, ha úgy teljesül, mint tegnap estve kiterveztük; elégtételt és boszút szerez mindkettőnknek. . . . De én a becsületnek minden felett hódolok!”

Bojtora nem tartóztathatá magát egy gyöngé mosolytól a becsület szó hallatára; tudta, milly felületes külszint jelent az e férfin fogalmaiban, tudta egyszersmind, hogy mind az, a miket Ilványinak monda, olyan, a miért őt minden, kinek becsületről és erkölcsiségről józan fogalmai vannak, minden további szóváltás nélkül igazította volna ki ajtaján. Feleletét az embernek, kivel dolga volt; fogalmaihoz alkalmazta. „Szentül meg lehet

kegyed győződve,“ mondá a többi közt, „hogyan becsületét a világ előtt legkisebb mocskok árnya sem éri. . . Vagy nem én vagyok-e, ki kegyed vetélytársa által legmélyebben van sértve? nem én vagyok-e, ki ezen ember fejére halálos boszút csküdtem? nem nekem van-e érdekemben, hogy a melly cselt most ellene szövünk, az mindenek előtt örök titokban maradjon?“

„S mi biztosít engem arról, hogy ígéreteiben, hallgatásában bizzam?“ kérdé a főbíró édes mosolylyal.

„Mi biztosítja?“ válaszolt Bojtora, „egy atyának engesztelhetlen gyűlölsége, feloldozhatlan boszuesküje, egy férfinak adott szava s kézfogása biztosítja!“ Volt valami nagyszerű s nemes Bojtora beszédében s egész magaviseletében, a minek az ingatag piperkőczöt könnyen sikerült meggyőznie. . . . Mint eszélyes szónok, beszéde s okoskodása velejét kevés szavakba központosítva ismételé végül Ilványi előtt: „Mint bajtársai már értesítve vannak, kegyetek sorsot fognak huzni élet és halál felett. Az okok, mellyek e párviadal végső kimenetének néhány napra elhalasztását sürgetik, mind a két részről egyiránt nyomósak és hatályosak. . . A sorshuzás kimene- telét úgy intézni, hogy kegyed életet, vetélytársa halált nyerjen általa, ez az én dolgom, mellynek

jó sükeréről biztosítom. . . Cselünkről a bajtársak mit sem tudnak, s így a világ szemrehányásai s rágalmai ellen biztosítva vagyunk. Én boszut állottam, és kegyed egy szeretett hölgyet nyere rend fáradságom által. . . .” S ha Ilványi szenvedélyes lelkének még további szüksége lett volna, hogy Valday iránt minél nagyobb boszura fakadjon s abban állhatatosságra vergődjék, meg kell vallani Bojtoráról, hogy mindent elkövetett, miszerint hatalmába kerített ember-eszközét engesztelhetlen gyűlölségig fölingerelje.

Olly szíves ragaszkodással, olly édes szóhalmaz közt vált meg a főbíró a harangozótul! Benne most szabadító angyalát nézte. . . . A tegnapi kihívó levélben, ingerelve levén látogató barátai által, élethalál-harczra szólítá ki Valdayt, mellyre kiállani, minden piperkőczi lovagiassága mellett, ő magának legkisebbé sem lett volna bátorsága. . . . Bojtora megveté ez embert, kit csak eszközül használt saját célja elérésére.

* * *

A párviadal helyéről mind az illető bajtársak, mind Valday Andor jó idején értesítettek. Amazok a dolgot egész komolyságában vevék, s rövid tanácskozássra magános szobába vonultak, ha valjon a viszálykodást életkockáztató párbaj nél-

kül csöndes kibékülésre hozniok nem lehetne-e? S ha ez nem sükerülne, legalább rajta legyenek, hogy az Ilványi Lőrincz által ajánlott párviadal módja s véghez vitele'ugy intéztessék, miszerint a törvény büntető keze sem az életben maradó vetélytársat, sem a bajsegédeket ne érhesse el. . . Midőn az ügyintézésre mindnyájan összejöttek, a gondos bajtársak felszólíták a feleket a barátságos kiengesztelődésre. Ez ellen azonban — könnyen magyarázható önbizalombul — legelőbb is Ilványi szólalt fel. A bajtársaknak tehát a dolog kiviteléhez kellett lépni; a fiatal házi gazda, mint a kihívónak bajtársa, felszólala, beszédét Andorhoz és bajtársához intézván:

„Uraim!“ ugymond, „Ilványi Lőrincz barátom ismétli mind azt, mit önnek, Valday Andor ur, a tegnap küldött levélben mondott; kinyilatkoztatja, hogy önt mint gyáva legényt, ki jegyesét tőle csábítólag elorzotta, megveti, gyűlöli s engesztelhetlen gyűlölete tanuságaul élethalálra hitta meg önt e küzdhelyre. Azonban bár e gyűlölete lángzó szenvedély, magát azonban szenvedély által annyira elragadtatni nem engedi, hogy bárkinek e földön — önmagán és ellenfelén kívül — ártani akarjon. E falak közül csak egy menend ki az élet reményével, a másik halált fog vinni magával. Minthogy azonban Ilványi Lőrincz bameghasonlott kedély. I.

rátomnak családi gondok és kötelességek terhelik vállait, gyámtalan testvérei vannak, kiket rendelkezések tétele előtt történhetõ halála nagy zavarba hozna; minthogy egyszersmind ön is, Valday úr, feje családjának, gyámja nővére árvájának, ki ön hirtelen halála által szintolly zavaros körülmények közé juthatna. . .“

„Dologra, ha kérnem szabad!“ közbe szólt Andor türelmetlenül.

„E körülményeket barátommal megfontolván,“ folytatá a szónokló bajtárs, „arra véltük önöket felszólítandónak, halasszuk el e párbaj végbefejezését mától egy hétig. S az ügy, véleményem szerint, legegyszerűbben leszen elintézve, ha önök ketten élethalálra sorsot huznak, s kit balsors érend, nyolcz nap múlva halálnak áldozza magát.“

Andornak kérdõleg tekintett szemébe bajtársa . . S meg kell vallanunk, bár nem mondhatjuk gyáván remegõnek õt, szivét azonban sokkal keserűbben szorongatá a gondolat, hogy szeretett kedvesét tán nem látandja többé, semmint ez ajánlatra rá ne álljon. Nem került el figyelmét az sem, hogy egyedül az ajánlott intézkedés által maradnak menten, mind a bajtársak, mind az életben maradandó fél, a törvény előtti felelet

terhe alul. „Legyen!” szolt csöndesen, s az ügy további intézését bajtársára bízta.

„Megtöltünk egy pisztolyt,” folytatá Ilványi bajtársa, „s egy üressel együtt fiókba rejtjük; a kihivotté a választás s a hátramaradt pisztoly a kihivóé leszen. Mindkettőt elrejtjük például e biztos záru szekrénybe, lepecsételjük valamennyien, s nyolczad napra eljövünk a sors intézkedése végrehajtására.”

A terv elfogadtatott; a két segéd szomszéd szobába ment, hol egy kis fegyvertár vala; két egészen egyenlő pisztolyt vettek elő, egyikbe löport és életölő golyót bocsátottak, serpenyőjére mindegyiknek pattantyut illesztvén. . . . Komoly csönddel tértek vissza. Andor szívében remegve, de bátor kézzel nyult a pisztolyok egyike után, melly azonnal a felnyitott szekrény egyik fiókjába helyzetetett egy papírszelet társaságában, mellyre Valday Andor neve volt írva; — a másik fegyver Ilványi Lőrincz nevével a másik fiókba szállt; a szekrényt bezárták, s a két segéd pecsétjével megerősíték. Az elrejtett pisztolyok olly egészen egyenlők voltak, hogy magok a bajtársak sem tudhaták, kinek számára rejtettek életet és kinek halált a szekrény fiókjaiban. A kulcs Andor bajtársának, mint idegennek, adatott által. A két segéd ünnepélyesen esküvé becsületszavát,

hogy a pisztolyok tartalma felől mitsem tud, ha tudna, a titkot szentül fogná őrizni, s a szekrényhez semmi ürügy alatt nem fog közeledni. S hogy ez utolsó tekintetben, a becsületszó szentségén kívül, mind a két félnek teljes biztosság nyújtassék, a házi úr az ablakok áttörhetlen erős vasrácsaira mutatott, a szoba ajtaját pedig bezárván, annak kulcsát szinte Andor bajtársának adá őrizetül.

(Vége az első kötetnek.)

MEGHASONLOTT

K E D É L Y.

REGÉNY.

MÁSODIK KÖTET.

MEGHASONLOTT
K E D É L Y.

REGÉNY.

IRTA
KELMENFY LÁSZLÓ.

MÁSODIK KÖTET.

PEST, 1846.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

XXXI.

A bizonytalanság mindenütt nyugtalanít és kínozza a lelket ; mennyivel gyötrőbbé válhatik ezen „lenni és nem lenni“ közötti állapot , midőn e kétség egy fiatal életnek tán hosszú éveken élvezhető boldogsága s az élet virágában rögtönzendő halál közt forog fen ! .. Andor hő szívvel szeretett, és viszont szeretteték. Lelkülete lágyabb és — mint említők — ingóbb és határozatlanabb volt, s így nem csuda, ha kevés idő múlva az élet-halálra véghez vitt koczkajáték után komor búval tépelődve találjuk őt szobájában. . . . Évekig volt fiatalkori botlásának áldozata , mellynek minden utókinjait érdemlett büntetésül már kiszenvedé ; kedélye ez idő alatt teljes meghasonlásban sínlett ; égő lelke szakadatlanul keresett egy ideált, melly multjával kiengesztelje , melly jövőjét boldoggá, az életet rá nézve kedvessé tegye , — s most, mi-

dön e lényt feltalálta, most szakadjon el tőle — olly hirtelen — és örökre? Ez érzelem kinzó volt! S a vigasztalás ellene, hogy kedvező sorsán megtartja számára az édes életet, olly csekély, olly pusztá s kevés hiedelmet kivívó!

És e leány, ki rajta olly hévvel csügg, ki őt a haláltól saját életén is kész volna megváltani, mit teend e forrón szerető leány, ha őt elvesztené? . . . Ő költé föl e kebelben a szerelem boldogító érzetét, melly abban mint Vezuv rontótüze magasra lángola; — tanuja volt e rövid napok alatt, hogy minden perczet, mellyet távol tölt a szeretett hölgytől, epedés és sóhajok közt oszt meg, s nem egyszer találta könnyes szemmel, ha hozzá ígéréténel félnegyeddel később érkezett; nem egyszer borult nyakába olvadozva, midőn, perczekké rövidült boldog órákat töltvén társágában, távozni készüle, s a hévvel szerető leány olly bensőleg, olly kimondhatlan szeretettel kérte tovább maradását — csak egy negyedre, csak néhány perczre még! . . . Mind ez csüggesztő gondolat volt. . .

De miért keseregni ezek felett? a koczka már el van vetve — vigasztalá ismét magát Andor — s hozzon jót vagy reszat a jövőndő, mint férfi, kinél a becsület mindenek felett, viselem magam tántorithatlanul! . . . Becsület — gondolá aztán,

önmagát gúnyolva — pusztá szó olykor, melly csak hangjában bir értékkel a világ előtt, mellynek, mint kérlelhetlen bálványnak, vakon hódolunk, hogy jusson ki részünkre az emberektől, — pedig az emberek, mit gondolnak azok a valódi becsülettel, mellynek csak nevét állíták tisztelet tárgyaul — mint ijesztő phantomot — egymás, de egyik sem önmaga számára? . . .

E háborgó kedélylyel nem birt Andor bátorságot, Jerne előtt megjelenni; — rettegett, nehogy, nem tudván közelében ura lenni kitörő indulatinak, a szeretett lénynek bút és szomorúságot okozzon. S a hű keblű leány édesremegve számlálta a perczeket, hogy jöjjön ama boldogító, melly a szeretett jegyest karaiba hozandja!

XXXII.

Bojtora örömmel tért meg lakába, hévvel szorítá leányát fendobogó keblére, ki e szokatlan élénkséget nem tudta mire magyarázni. . . . A cselekvés ideje bekövetkezett, azon idő, mellyben leányának fényes elégtételt fog szerezni — legyen ez élet vagy halál által. . . . Magános szobájába vonult s a következő levelet írta, halkan és átváltoztatott vonásokkal.

„Szelődy Jerne kisasszonynak. — Ne nézze,

ne vizsgálja kegyed, honnan származik e levél. Ez kifürkészhetlen! Minden esetre—mint átlátni fogja előbb—utóbb — kegyednek olly barátjától, ki szívéből javát és valódi boldogságát kívánja. Kegyed gyalázatosan meg van csalva. Kérdezze meg a férfit, kinek álnok ajkai kegyedhez hű szerelmet hazudnak: ismeri-e Teklát, a harangozó leányát? Ő tán tagadni fogja; de ismételje kegyed szigorun e kérdést, ha álnok szája hazudással válaszol, s olvassa ki szemeiből az igazfeleletet! — Legyen Jerne kissszony meggyőződve jó akaratjáról — e levél küldőjének.“

E sorokat pecsételve s címezve magához rejté a harangozó. Egész nap műhelyében foglalatoskodott, mellyben a sokoldalú erőművész és órásbő raktárával birt a legfinomabb szerszámoknak, mik mesterségéhez megkivántatának; szakadatlanul ráspolyozott és kalapált, s alkonyat felé— munkássága végeredményeül — néhány különféle nagyságu kulcsot, egypár finom ráspolyt és erős vésüt vitt ki magával a műhelyből, azokat, tokba illesztve, egyik szekrénybe tévé, mellynek kulcsát magához vette.

Eddig a nap az atya s leánya közt nagy részint szótlantul tölt el; Bojtora mélyen látszott foglalatosságba merülve lenni, s Tekla nem meré abban atyját háborgatni, mert észrevevé, hogy erő-

művészi foglalatosságát űzi ugyan, de homlokán a komoly boru eléggé mutatta, hogy lelke sokkal nagyobb mértékben van elfoglalva karjainál. Mindön mindennel elkészült, Tekla szobájába lépett.

„Leányom!” ugymond, miután a pamlagon helyet foglalt s Teklát szeretettel vonta maga mellé, „bú és szenvedés, tudom, megedzette lelkedet; tudom, hogy az élet minden perczt, melly komoly cselekvésre hí fel, képes vagy éretten megfontolni s felette szilárdul határozni, mert higgadtan tér ki a kedély a sorscsapások iskolájából, melly csapásokbul te sokat és súlyosan szenvedél, s én is szenvedtem veled együtt.”

„Atyám — bocsáss meg!” rebegé Tekla érzékeny hangon, „én voltam oka szenvedésidnek, s törődött szívvel tűröm szemrehányásidat.”

„Nem, Teklám!” szólt, leányát félbeszakasztva a harangozó, „e percz nem szemrehányás ideje, szemrehányást különben sem hallottál ajkaimról; hiszen te biztál és hittél . . . átok reá, ki elorozza s meggyilkolja bizalmát és hitét a női kebelnek!”

Tekla gyöngye idegzetében megrázkódott, esdő tekintetet vete atyjára, kiméletért esdve — tán ő maga sem tudta, önmaga számára-e, vagy azért, kit az atyai boszuszavak illettek. Bojtora nem hagyta őt szóhoz jöni; beszéde egyre hevesebbön; de e hevesség nem túlrágadtatásból és

önmagán uralkodni nem tudásból eredett; hangja szilárd és biztos maradt, tolmácsa az erélyteljes léleknek, melyben rendithetetlenül áll a szigorú határozat.

„Hited, bizalmad a férfszív iránt tiportatott le, s ezzel a nő mindenét veszti. . . Türelmesen elvártam az időt, mely alkalmat nyújtand, igazságot szolgáltatni számodra. . . . Ne remegj, leányom, és ne félj semmitől! Rád a jövőendő csak nyereséget hozhat, veszélyt, nagyobbbat és csüggesztőbbet, mint eddig jutott számodra, nem. Igazságot szolgáltatok, visszaszerzem neked a kebel vesztett kincseit, vagy—megboszullak! Tudsz-e hozzám teljesen nyílt és őszinte lenni?”

„Te a legjobb atya vagy,” válaszolt Tekla, miközben a kezében nyugvó jobbot forrón szorítja ajakihoz, „s életem egyetlen igaz barátja valál. . . .“

„Nem úgy, leány,” közbeszólt a harangozó, „nem kell igazságtalannak lenned; volt még egy, szintolly igaz, szintolly őszinte barátod, mint magam vagyok, — ő, kit te félreismerél. . . . De felejtjük, felejtsd te is a multakat. Istenemre! ha a baj nem saját lelkemet terhelné, kaczagni tudnék az élet fonákságán, melyből a sors néma sír fenekére taszítja a jó, az igaz embert, a hamisat és árulót pedig emeli s felmagasztalja.“

Szigorun tekintte a szóló aleányszemeibe, mintha belőlök lelke fenekéről olvasni akarna; s ez éles tekintet és ez átható értelem birt is tehetséggel illy kiolvasásra; — azután folytatá: „Ha a férfi, kit egykor szeretél, ki belopózott szíved templomába s a szentély elorzott kincseivel megszökött, ha e férfi megtérne lábaidhoz, bűnbánólag és tördött lélekkel térne meg, s azt fogadná, hogy kiállott szenvedésidet folytonos szeretettel fogja elfelejtetni, hogy a mult boruit boldog jövővé varázsolja, hogy papáldás által lesz férjed az emberek előtt, mint volt áldás nélkül Isten előtt — Tekla, mondd őszintén: boldoglennél-e Valday Andor karjaiban?”

„Boldog-e?” sohajtott Tekla észrevehető megindulással, melly szíve állapotját árulta el; „ha megtérne... Szegény gyermekem!... De nem, hisz ez lehetlen!”

„Nem lehetlen, leányom!” válaszolt hévvel és erőteljes hangon Bojtora, „vagy ha ez volna, akkor több is lesz lehetlen — akkor minden lehetlen — élni is lehetlen!... Szólj őszintén, szíved szerint! Vagy ha gyűlölöd őt, mint én gyűlölöm a csábitót —“

„Atyám!” közbe szólt Tekla, „gyermekem atyját gyűlölöm lehetlen!”

„Jól van,” folytatá szavait Bojtora, „ezt

akartam tudni, mielőtt cselekedném . . . ezt, és még egyet: ha elkövetett bűnét jóvá tenni vonakodnék, akkor — akkor sem tudná szíved a szerelmet gyűlölésséggel váltani fel?”

„Jó atyám!” válaszolt Tekla, „őszintén öntöm kebledbe szívem belsejét. Évekig ápoltam egy gyermeket, kinek tekintete, minden mosolya, kezdő gagyogása egyedül ő rá emlékezteténék; évekig éltem teljes magányban, elszigetelve a világtól, s ez idő alatt emléke elválhatlanul forrt össze minden gondolatommal, érzeményemmel. Szívem gyöngébb alkatu, semhogy szeretetnél vagy kiengesztelt visszaemlékezésnél egyebet tudjon ismerni.”

„Értelek!” mondá Bojtora s fölkele a pam-lagról és néhány perczig önmagával tusakodva fel s alá járt a szobában; végre megállott leánya előtt, hosszas ideig mélázva nézett rá s felkiálta: „Pedig ennek meg kell lenni — elmulhatlanul!”

— Késő estve lett, s az atya és leánya a váltott beszéd után hosszas időt töltének szótlanságban, mindeniknek külön eszmék — tán ugyanegy tárgy körül — forogván elméjében. Most Bojtora könnyü öltönyt vett tagjaira, fejét egyszerű sipkával borítá s távozni készült.

„Illy későn, atyám? hová szándékozol?” kérde aggodalmasan Tekla.

Bojtora röviden válaszolt, hogy sürgetős menése van. „Atyám,” szólt továbbá Tekla s szorongatott kebellet közeledett atyja felé, „nyugalmamra kérlek, ugy-e ez ut nem —?” és szava elakadt.

„Andorhoz vezet-e?” egészíté ki a félbeszakadt szavakat Bojtora, „nem leányom, még ennek nincs ideje. Légy nyugodt, azonnal megtérek.”

A harangozó gyors léptekkel haladt végig néhány utcán, a városnak egészen más részére. Itt egy házhoz közeledve, lassítá lépteit, míg ablakai alá ért. . . . Ez ablakokat egy-pár nap előtt ünnepélyes gyertyafény világítá. A boldog jegyes, ki akkor az est királynéja volt, most éber sovargás közt tölté az éjt nyugtalan tusakodásban. . . . E szoba ablakait gondosan kikerülé a harangozó, s egy másik alatt állá meg, a hol tudta, hogy éjjel senki sincsen. Az utca közepéről roppant követ hurczolt elő, melly közönséges erejű emberek közül kettőnek is fáradságos teherül leende. A követ csöndesen az ablak alá helyezte s rá állott. Tárczájából gyémántdarabkát vett elő s vele a belső ablak üvegén tenyérnyi rést hasíta; a kimetszett üvegszelet alig hallható csöndes hangot adott, midőn a benső ablakpárkányra hulla. E kis résen egylevél repült

a szoba belsejébe... Azután a szolgakö színtazon csöndességgel vitetett vissza az utcaközépen előbbi helyére. Bojtora figyelmesen körültekintett; egypár pillanatig megállt az ablak alatt, ha nem hall-e semmi neszt, — és halk léptekkel ellenkező irányban, mint jött, eltávozték.

XXXIII.

Mondják, hogy a gyorsan repülő időnek soha sincs lassabb szárnyalása, mint ama keserű napokban az eljegyzés és egybekelés között; tapasztalással nem bírunk a dologban, nem szólhatunk hozzá, különben sem szándékunk, a mi egyes körülményekben valónak bebizonyul, azt általános szabálytá emelni. Jerne szívében azonban meggyőződés származhatott e mondat valósága felől, mert ő minden percet, melyet Andortól elválva kellett töltenie, rendkívül hosszúnak talált: ehhez járult még az is, hogy midőn hön szerető szíve Andort folyvást közelében lenni ohajtá, ez most egy egész napot töltött távol tőle, egy egész megmagyarázhatatlanul hosszú napot, a legelsőt az eljegyzés után!... Ha ennek nem a képzelhető legfontosabb oka volna, — ha csak könnyelműség marasztá el látogatásától a szeretettet? E gondolatra Jerne megborzadt, büszke

neheztelés lángoltatá fel arczait, mellyek a hó-fehér reggeli pongyolából kedves hegyi rózsá gyanánt piroslottak ki.

Mártha titkos lassu léptekkel lopózott be hozzá. De ugyan mi készíti az aggnőt ez elégült mosolyra most, midőn urnőjét búban epedni látja? Jerne komor pillantást vetett a közeledőre, kiazonban nem szünt meg csintalanul mosolyogni, mint a ki édesen bir meglepni közlendőivel, mellyek előadását épen azért halogatja.

„Mire ez epedő arcz, jó kisasszonyom?“ fel-szólalt Mártha, egészen közelébe érvén a megszólítottnak, „de ugyan mire? . . . Édes szép galambom, mondhatnék ám valamit, mi kegyedet könnyen fel fogja vidítani.“

Jerne jót, kedves hírt sejté, melly sejtelen édes mosolyt csalt ajkaira; kérdőleg nyugtatá az agg dajkán fellobogó szemeit, s unszoló szót csak azért nem ejte, mert félt, nehogy a veendő hír kevésbbé édes legyen szép sejtelménél.

„Ugy-e, a kedves jegyesre gondolunk?“ szólt ismét a dajka, „bizony rút dolog is tőle, elmaradni az epedő kis gerlétől egy egész napig. . . Aztán végtére is. . .“

Jerne az ingerkedést nem állhatá továbbb; esdő tekintettel a dajkára, szólott hozzá: „Mártha, jó Mártám, látja mint lesem szavát — szól-

jon, szóljon, kérem!“ s egy parányi kéz, mint emelkedő liliomszál, nyult fel az öltöny redőiből, és hizelegve simitá Mártha arczeit.

„Ki is tudna soká titkolózni, ha olyan szépen kér?“ mondá Mártha, miközben meghizelgett arczáról eltünt a mosoly és helyét szinlett boszankodás komor kifejezése foglalá el, melyet azonban a szemekbőlli szeretetteljes villongás meghazudtola. „Csak azt akartam mondani, hogy Andor urfi, a helyett hogy maga jőne, végtére is csupán e levelet küldi.“ E közben az enyelgő dajka kettőt hátra lépett s a köténye zsebéből elővont levelet ingerkedve tartá fel két ujja közt.

„Istenem! tán baja történt, hogy maga nem jött, tegnap egész nap nem jöhetett?“ felszólalt hévvel Jerne, s gyorsan szökelt fel ülőhelyéről, közeledvén Mártha felé, kinek jobbjára nézve most bűvös vonzerővel birt.

„Nem gondolnám, hogy baja volna,“ válaszolt Mártha, még mindig tartva a levelet, „különb nem lett volna kedve a tréfára, hogy éjjel csöndes ablakunkat lopja meg, s betört üvegén keresztül juttasson levelet kedvese lábaihoz, mit minden rendes esetben az ajtón szokás kézhez szolgáltatni.“

„De mindenre kérem, szolgáltassa hát kéz-

hez azt a levelet, ha már behozta az ajtón,“ szólt Jerne, az enyelgővel ő is enyelegni akarva, mi azonban neki igen roszul sükerült, mert a vágy és kíváncsiság kérő szavát kissé siralmas hanguvá tévék.

Szelődyné lépett a szobába, s elmosolyodott az előtte álló pár csoportozatán, midőn Mártát magas zsámolyon állva látta, kezében fentartott levéllel, melly után Jerne hasztalan szökdécselt, majd édesen nevetve, majd keserűn boszankodva. „Nézd, kedves anyám!“ szolt Jerne anyjához, s neheztelve mutatott a magasban függő levél után.

A dajka jóízűn nevetett pajzánkodásán, s azután leszállott magas állásáról, az epedve várt levelet Jerne kezeibe adá, erkölcsösen megjegyezvén, milly nagyon jó dolog, ha az ember béketüréshez szokik annak idejében. „Az epedve várt öröm annál édesben esik,“ monda Mártha Szelődynének, „ám nézze, nagysád, milly mohón szakítja fel a kis galamb a levelet; — uramfija! az ember azt gondolná, saskörmei vannak...“ És az anya tekintete benső örömmel nyugvék leánya arczatán... és a csevegő dajka folytatá értekező szavait a béketürésről, csintalan meglepetésről, a szerelmes szív édes örömeiről... és — Jerne elfojtott sikoltással kapott szívéhez, ájulva hanyatlott pamlagra, s a levél, mellyet

Mártha olly szép öröm kútforrásának hitt, elgyöngült kezéből földre sikamlott.

Ijedve szökölt lányát felölelni a megrémült anya, míg Mártha gyorsan haladt ki az ajtón, a ház nőcselédeit segítségre kiáltozván, maga pedig egy szekrényt ostromlott illatvizeiert, ostromának négy üvegcsé hullván csörömpölve áldozatául. Mikorra Mártha, arczán rettegéssel, ölénben üvegcsékkel, három nőcseléd kíséretében a szobába visszajutott, Jerne az ápoló anyai karokban már visszanyerte eszméletét. Szelődy né elvonulást intett az érkezetteknek, egyedül Mártát szólítván maga mellé, ki a pam-lagon őrevé lön a sűrű sohajoknak, melyek az éledő szüz kebelét szétpattanással fenyegeték, míg a tusakodó anya aggódva emelé föl a padlaton heverő levelet, belőle e rögtöni hatás okát megtudandó. . . Rá nézve a sorok tartalma nem volt meglepő, ő nagyobbttul félt, tán Andornak önkénytes visszalépésétől; a levelet a szerelmében sértett főbirótul gondolta jöni, s ez némileg megnyugtató, ámbár legkisebbé sem volt tetszésére, hogy Andor egykori könnyelmű viszonya, melyet ő, addig legalább, míg szükségesnek gondolá, egészen titkolandónak vélt, illy véletlenül tudtára esett Jernének.

„Leányom! mint érzed magad?“kérdé Sze-

lődyné szíves bensőséggel, midőn Jerne annyira üdült, hogy szavát hallatá.

„Semmi bajom, anyám! legkisebb bajom sincs . . . egy-kissé szívem . . .“ és mosolyogni iparkodott; de a mosolyra vonuló arczrózsákat könnypatakszat borítá el, s a kesergő leány zokogva borult anyja szerető keblére.

„Oh, a hűtlen . . . a gonosz csábító! . . . elhagyni a kedves szép galambot!“ felszólalt most Mártha, ki szeretett kisasszonya ezen változásának okát nem tudván, azt egyenest Andor elpártolásának vélte tulajdonithatni, — s miután eddig csak sopánkodott, most annál bővebb szöözönre akart kifakadni; de Szelődyné egy tiltó pillanata újra elnémítá nyelvét.

„Rágalom e levél!“ szólt most az anya, „ne higgy hazug szavainak; légy nyugodt, kedves Jerném, mindenről fel foglak világosítani. . .“

„Nem — nem! anyám! kérlek, ne szólj!“ mond Jerne esdő hangon, „kérlek, ne szólj! szívembe hasít a szó e tárgyról. . . Hiszen megnyugszom, és csöndes vagyok. . . Oh, milly forrón szereti őt e kebel . . . és mégis . . .!“

Szelődyné ismét szólni, vigaszt mondani akart, de Jerne ujlág félbeszakasztá őt; hangja majdnem sikoltó volt, mi közben jobbát görcsösen szorította önszivére. . . Csudálatos lett e leány!

Meghasonlott kedély. II.

2

mély érzetű szívét életerén rohanta meg a felizgatott gyanu orkigyója, mely mintha keblén elevenül csüggött volna, minden nyugtató s vigasztaló szózat által új rohanásra ingerelteték. . . Legyen bár való vagy képzelt az ok, mely szívünkbe a búkeserv mérgét csepegteti, az eredmény egyiránt sujtó marad.

Andor jelentetett be; de Jerne egy életért sem lett volna őt képes most elfogadni; — arczát a pamlagvankosba rejté s hevesen intette távozásra a bejelentő cselédet.

„De, leány, tehát mi lett?” mond az anya bú és ingerültség közt, „elcsüggedsz, mint kétségbeső, s a felvilágosítás, a viszonos megértés malasztját erőszakkal tolod el magadtól?”

Jerne mosolyt erőtetett anyjára. „Bocsáss meg, légy türelemmel, legjobb anyám!” szólt, kérőleg kulcsolván anyja jobbát kezeibe; „egy óra múlva, ma még... hiszen nyugodt leszek.... Csak most ne! . . . Ha majd e görcs elmulik keblemről.” S néhány pillanatnyi csönd után hozzá tévé: „Menj, anyám, szólj vele . . . mondd, majd elhivatjuk . . . mondd neki, hogy nagyon beteg vagyok! . . .”

XXXIV.

Kettő fejleszt határozott jellemet az emberben: sors és akarat; amannak oktatása fájdalmasabb, mert csapásokkal jár, mellyek olykor keservesen megzaklatják a kedélyt, melly gyógyításuk alá esik; ez szelíden vihet a lélek állományában revolútiót véghez, de ritkánál ébred öntudatra, ritkánál bir a kormányhoz megkivántató teljes erélylyel. . . . Andor mindkettőnek megfordult iskolájában, de tanulásának kevés sükere mutatkozott; a sors egy rövid leczkét tartott neki, melly emlékében megmaradt ugyan örökre, de nem hatott át, hogy gyümölcsözővé legyen, a lélekbe; egyedüli munkálata volt, hogy némi eszméltre ébreszté benne az öntudatot, munkásságra hitta fel az önakaratot. . . . És helyzetetett kedélye valóban szomorú állapotba: ez öntudat soha sem vergődhetett kellő világosságra önmaga s lelki állapotja felett; ez önakarat soha sem emelkedhetett teljes erőhatalomhoz ingatag hajlamain, habzó határozatlanságán. Mint háborgó tengeren sajkában evező ember volt ő; a sajka erős alkotmányu lehet, benne erős kar erős evezőt forgathat, s a küzdőnek még sem sükerül kitűzött partczélt érnie: egy elem van körülötte, melly minden

iparkodását megghiusítja, mely visszalöki őt, midőn erőködése majdnem szilárd partföldhöz vezeté: a hullámzó viz. E hullámzó viz, kedélye volt, mely felett nem birt a törekvő akarat kormányzó hatalommal... Kevés ember volt, ki az élet legapróbb körülményei felett hosszabb fontolgatással törekedett volna határozni, s kevés, ki még olly hosszú fontolgatás után is olly kevés eredményhez juthasson, mint ő.

Andor hosszas ideig beszélt Szelődynével; mindketten Ilványi Lőrincz boszújának tulajdonították a Jernéhez jutott levelet. Az anya, kinek számitgató lelke a kedvelt vő elvesztését nagyon fájlalta volna, szintolly kellemetlenül vette e megzavarást, valamint háborgó zajgásba hozott Andor szíve általa, kiszerelmese elveszthetőségétől félt; — mert ha hullámzó vízhez hasonlítók e szívet és e kedélyt, meg kell vallanunk, hogy volt e vízben némelly feneketlen örvény, mely a mit egyszer megragadott, ellenállhatlan erővel csüggött rajta és sodorta le e szívörvény fenekére, s tőle meg nem válhatott, . . . illy hatalmas örvény volt a szerelem Jerne iránt.

Míg egy részről Jerne szerelmének elveszthetése kínozá e kebelt, más oldalról kétség fájdalmi marczangolák a párviadal kimenete miatt, mely két élű kard gyanánt csüggött feje felett,

mellyben ha balsors éri, szerelmét és mindenét veszteni. . . Mind ezek meggondolása határtalan búval tölté el őt.

Elmerültségéből ajtónyílás ébreszté. Föltekinté s ijedve látta Bojtorát maga előtt, ki nyugalmas léptekkel közeledett feléje. . . Mint különbözött e két arczat egymástól! Bojtora edzett komor vonásain szilárd megállapodottság tünt fel, s minden redő, mellyet bú és gondolkodás szántott fel ez arczra, egy-egy bástyakint tünt fel ez erős lélekvár mellett, kivíhatlanságát sors és emberek ellen biztosító; míg Andor síma arczata, a játszva vonagló izmok ajkai körül, lelke határozatlanságáról tettek tanúságot.

„Tudom, uram, hogy váratlan vendég vagyok,“ felszólalt Bojtora, miután Andor nem palástolható zavarodottságán legelteté néhány pillanatig szeméit, „az emberek érdekért és haszonvágyból mindent megtesznek; ezek az indító-okok, mellyek velem ön nyugalmaát háboríttatják.“

Andornak legkisebb oka sem volt ugyan a találkozás felett Bojtorával bármikor is örvideni; azonban rajta önkénytelenül is teljesült, mit az emberek olly sokszor kérkedvemondanak el maguk felől: ő tisztelte ellenségét. Sőt több volt a tiszteletnél, mit érezni kénytelenült: lelke kormányozhatlan ingatagságában maga előtt megfejt-

hetlen vonzalmat érzett a határozott jellemű férfi iránt.

„Nem, jó barátom,“ szóla Bojtorához, miután első meglepetésből magához tért, „nem háborgat ön; bár nem kerestem a találkozást önnel, kit halálosan sértett könnyelműségem, de a kínálkozó alkalmat örömmel fogadom, s ha feledni tudja ön a multakat, melyek többé helyre nem hozhatók, úgy tisztelettel nyujtok jobbot önnek barátságom tanujeléül.“ És oda nyujtá kezét a harangozónak, melyet azonban ez nem fogadott el.

„Mielőtt e két kéz barátságosan fűződnek egymásba,“ szólt Bojtora, „tudatnom kell önnel látogatásom okát.“ S a vendég helyet foglalt Andor mellett.

Meg kell említenünk, hogy Andornak Tekla alálhírért küldék meg rokonai a legelső levélben elutazása után. S mióta visszaérkezett, nem talált ismerőst, kitől a harangozó iránt tudakozódjék; különben is szíve újszerелеmmel levén elfoglalva, ez egykori viszonyt tökéletesen feledésnek áldozá. Annál meglepőbb és lélekrázóbb volt most rá nézve a hír, hogy Tekla él és anyjává lett egy fiúnak, kit tőle elraboltak, ki most ki tudja, mily család körében tanulja felejteti az utána epedő anyát, mint kénytelen volt felejteti, nem is ismerni, az atyát.

„És most, uram!” szolt Bojtora, miután leánya élete felől Andort értesítette, ki e közben a habozó kétség minden kínait kiállá, „ön, feledve azt, hogy Isten előtt férj és atya, új szerelmet nek engedi át szivét?”

„Titkolva volt előttem, hogy ön leánya él,” szabadkozott Andor.

„Én felfödözém a valót ön előtt,” válaszolt határozottan Bojtora, „s most várom, hogy teljesítse kötelességét.”

„Mit kíván ön?” kérdé nyugtalanul Andor.

Bojtora ajkain pillanatra megvető gúny vonult el. „Mit kívánok?” szolt aztán előbbi nyugalmával. „Mint mondtam, teljesítse ön kötelességét!”

„És e kötelesség?” kérdé tovább Andor.

„Olly dolog, melyet ön tudhat, a nélkül, hogy én mondjam elébe,” válaszolt Bojtora; „azonban legyen. . . Le fog ön mondani ez új és vétkes szerelemről!”

Elsápadva tekintett Andor Bojtorára, kinek arczán kérlelhetlen szigor és erőteljes beszéde mellett is rendithetlen nyugalom honolt; de az új szerelem mélyen gyökerezett szivében, egyetlen erő, melyre támaszkodva, biztosan határozni tudott. „Soha!” felkiáltott szilárdabb hangon az első meglepetés után. „Oh, ez lehetlen, ezt ön nem kívánhatja,” tévé hozzá csöndesebben.

„Volt idő, mellyben illyesmit nem kívántam volna, nem, önnek és családjának minden gazdagságaért!” szolt Bojtora hevülő hangon. „Önlopózott családi körömbé, s most, miután elorzá belőle a legfőbb kincset, azt véli ön, hogy nyugodtan fogom tova bocsátani? . . . most, uram! midőn — tudja meg ön — élete kezem közt van! . . . Ne ijedjen meg,” folytatá szavait Bojtora, midőn látta, hogy Andor megrémülve akar köréből hátrább vonulni, „így a mint vagyok, soha se tartson tőlem semmit! . . . De önnek le kell mondania szerelméről!”

„S mi czélt vél ön ez által elérhetni?” kérdé Andor, hogy beszéd által némi megnyugvást szerezzen önkeblének.

„Azt, a miért ön maga küzdött egykor,” válaszolt Bojtora, „hogy nőül vegye leányomat.”

„Nem, nem!” szolt Andor szíve zajgásában, „szerelmemtől szívem elválhatlan.”

„Ugyanezt mondá ön egykor leányomnak.”

„E megválás örökre boldogtalanná tenne.”

„Ugyanígy esküdt ön Teklának egykor, uram! megvált ön mégis, és boldognak véli magát eválás által.”

„Inkább életemtől, mint jegyesemtől!” felkiáltott Andor kitörő hévvel.

„Ez meg fog történni, ha nem fogadja ön ta-

nácsomat,“ válaszolt a heves szavakra megható nyugalommal Bojtora; azután még egyszer intéze kérdést Andorhoz, ha kész-e teljesíteni kívánatát? mellyre midőn ujlág tagadó választ kapna, csak nehezen tudva féken tartani kitörő haragját, felállt ülő helyéről s Andor elébe lépett... Mint parancsosztó fejdelem állott a méltóságos természetű férfi, arcza leirhatlanul megható tekintetével s jobbját kinyujtvamaga előtt, . . . és Andor — odagyökerezve ült a széken, mint elítélt bűnös, kinek feje felett birói szó olvastatik fel. És e birói szó hatályosan tölté el a szobát Bojtora ajkairól.

„Nem nádszál vagyok vagy ingatag nőcske,“ ugymond, „ki bár még olly hosszú idő múlva is feledjem a boszut, mellyet ön fejére esküdtem! . . . Hatalmába adám önnek a módot, önmaga felett határozhatni! de ön a legjogosabb követelést galádul megtagadta. . . Ön újszerelme miatt párbajra kelt. Megmondhatom önnek, mert ha elárulna is, áruló szavaiban minden ember csak öngyávaságát vélné feltalálni, — megmondhatom önnek, hogy e párviadalnak, így, a mint történt, intézője én voltam. Mert hatalmat akartam birni kezeimben, hogy utat nyithassak önnek, megnyerni kiengesztelődésemet, vagy hogy én rendelkezhessek élete s halála felett! Ön nyujtott

jobbomat megveté; készüljön, hogy azon jobbot férfiasan használja önmaga ellen.“

„Alacsony árulás! rút cselszövény!“ felszólt Andor ingerülten. „A sors igen, de ön nem bir hatalommal felettem!“

„A sors én vagyok,“ válaszolt büszkén Bojtora, „vagy felejtí ön, hogy ügyes erömvész áll elötte? Felejtí ön,“ szölt hevesebb hangon, s magasra emelt öklével fenyegetve lépett boszútól lángoló szemmel Andor felé, „hogy elöttem rekesz és zár felpattannak? Emlékezzék vissza az időre, midőn velem a székes-egyház tornyát meglátogató: kulcsok nélkül nyitottam fel akkor is minden ajtó zárát ön elötte. . . . Hahaha!“ felkaczagott harsány hangokon Bojtora, midőn szavai hallatára eltűnni látott minden vért Andor arczatából, ki e pillanatban helyzete egész veszélyességét átlátta.

„Gyalázatos árulás . . . ön be akar törni a szekrényhez . . . halált tölteni a fegyverbe, melyet kedvező sorsom üresen hagyott számomra! . . . Gyalázatos árulás, melyet én el nem hallgathatok,“ szölt Andor nagy fölhevüléssel, mi az elötte összekulcsolt karral álló harangozó boszuélvét nem kis mértékben nevelte.

„Menjen ön és merjen szölni valakinek,“ válaszolt a harangozó, „panaszolja el sorsát új sze-

relmesének, — én majd elküldök egy nőt gyermekestül az epedő jegyes vigasztalására. . . És a jegyes könnyen fog vigasztalódni, hisz a gyermek ön vonásait viseli; könnyen fog vigasztalódni, mert a szeretett férfi dicséreteit hangoztatják mindenfelől füleibe; meg lesz győződve a jegyes, hogy ön a leghűbb szerető, hogy ön a leglovagiasabb férfi, ki gyávaságból asszonyias pletykához folyamodik, hogy egy becsületeért küzdendő párviadal alul menekülhessen! . . Azt hiszi ön, „ folytatá csekély szünet mulva, „hogy lesz a ki ön szavainak hitelt adjon? . . . Engem senki sem látott önhöz jöni, senki sem fog távozni látni. . . .“

Hosszu szünet lön, mely alatt Andor elég időt birt átlátni, mennyire mindenkép hatalmában van a harangozónak.

„Időt engedek önnek az utolsó napig,“ szólt még egyszer Bojtora, „sorsa kezében van; én csak e sors eszköze leszek, mely úgy működendik, mint ön akarja — de kérlelhetlenül!“ E szavak után eltávozott.

* * *

Kevés percz mulva zaj támadt az utczákon, egypár harsány szó ,tüz'-et kiáltott, melyek zajos dobpörgés, lódobogás és gyors kocsik zöreje által csak hamar elfojtattak; a lármaharang

minden toronyban megkondult. — Bojtora széttekintte az utcán, merre haladt, s észak felé biborszint látott az egen elterülni. Lépteit erre intézte. Egy kised házban az ujjváros-részben tűz ütött ki, melly gyorsan tovább harapózott; néhány óra alatt fél utca hamvadt porba. A keletkezett erős szél pusztító üszköket hordott szét szárnyain, s a magasan lobogó házfödelekről lángözönnel borítá el az utcákat, és járhatlanná tévé; egyik perczben vigasztalva magát a veszély távulsága miatt ült be szobájába a házi gazda, s a másokban már lángok csapkodtak be ablakán házfödeléről. A milly hirtelen jött, olly nagy lett a vész, s ha fáradhatlan és önéltököt nem kimélő emberbarátok nincsenek, némelly élet is lett volna a gyorsan terjengő lángok martaléka. . . Másnap e vész után ajakról ajakra járt egy férfiú dicsérete, ki az oltás és mentés körül óriási erővel és fáradhatlansággal működött. . . E jólelkű emberbarát Bojtora a harangozó volt.

XXXV.

Harmadnapja folyt, mióta Jerne a harangozótul származott levelet olvasá, s még eddig nem érzett magában elég erőt, hogy Andorral találkozhassek, olly megzavarólag hatott gyöngéd

szivére a feltámasztott gyanu, mely női büszkeségét heves szerelmével hozá villongásba. A gondos anyameg nem szünve ostromlá őt csillapító szónoklatával, mely részint elhárítani iparkodott a hűtlenség vádját Andorrul, részint az egész rég mult eseményt a legkedvezőbb színben állítani szíve elé. De ékesszólása lassu sükerrel dicsekhettek; csak a mai nap juttatá oda törekvéseit, hogy Jerne megszűnt néma csöndben hallgatni beszédét, s ő maga is közbeszóla és vádakhozott fel, melyeket az olvasott levélből alakíta, miközben felpiruló arczán észrevehetőleg tünt ki a forró vágy, bár vádai minél hathatósabban megczáfoltatnának. . .

Két agg kisasszony érkezett látogatóba.

Kezünket szivünkre tesszük, és mondhatjuk, miszerint távol van tőlünk a nemtelen pajzánkodás, nevetséget gerjeszteni agg leányokrovására. Mert ha agg szűznek lenni erkölcsi vagy polgári vétek, bizvást elmondhatjuk, hogy e véteknél töredelmesebben megbánva semmi más nincsen, nincs, melyet a róla vádlott jóvá tenni minden pillanatban olly kész volna; az illy személyek mindenkor számot tarthatnak szivünk őszinte részvételére és sajnálkozására. Azonban e sajnálkozást Mártha és Mária kisasszonyok nagyon kis mértékben érdemlik meg; szűz koszorújokat fia-

talkori szerfeletti kevélység és fitymáló válogatás fonnyasztá el fejükön érintetlenül, maguk okozák tehát önmaguknak, hogy agguló korukat — most már a negyven és ötven év közt — rideg magányosságban kell lebúsulniok, s idejük unalmát egyébkint űzni nem képesek, mint iker hírharangja lenni a hírharangozásban úgyis nagy ügyességű kis városnak. S e hivatalban, mellyre magukat olly teljes buzgalommal szentelék, hők lelkeséggel jártak el, s elmondhatni, hogy a keringésbe jött mindenféle mendemondák kétharmada gyárukból került ki, miknek ha eredeti költését nem mindenkor igényelheték is maguknak, de azt nem lehet tőlök megtagadni, hogy azok nagyításában, eltorzításában a dicsőség őket illeté. . . Tisztos agg matronákról szeretik mondogatni, hogy ezek a házasság-szerzésben nagy örömeiket lelik; ez agg szüzekről ezt legkevésbé állíthatni, mert náluknál a házasságbontásnak buzgóbb előmozdítója messze tájon nem találtatott. . . valódi gonosz szellemekint jöttek mozgásba, ha valahol kilátásuk nyílt, szépen kezdődő szerelmi frigyét felbontani, váltott jegyek visszacserélését eszközölni, vagy legalább az állhatatosan hűket egész az oltár zsámolyáig irigy fullánkaikkal üldözgetni. . . Egyébiránt Mártha minden idejét, mellyet

élete legfontosabb foglalatosságától — a hirko-holástól — elvonhatott, roppant számu szárnyas állatai társaságában tölté, s így igen jó gazdaasszony vala; míg ellenben Mária némelly rágalmi mendemondán azalatt törte fejét, miközben az egyházba vivő utat naponkint kétszer, illő jámborsággal megjárta. — Különben a tisztos nővérpár, tán épen fendicsért jeles tulajdonainál fogva, a városban igen sok háznál volt szívesen türt vendég.

Mártha és Mária neszt hallának a dolgokrul, mik Jerne és Andor közt történtek; főben járó dolognak tarták mindennek lelkismeretesen nyomára jutni, mi a két jegyest csak legtávulabbról is illetheté. . . A nemes törekvést süker koszoruzta, mert néhány órai ügyes fürkésznet után minden tudva volt a két szüz előtt, a mit tudni illett és nem illett; . . . s mi röviden értesíthetjük a nyájas olvasót, miszerint Bojtora volt, ki a kíváncsi hölgyek füleibe mind azt eljuttatá, mit kitűzött céljára, a szerelmesek közti meghasonlás előmozdítására, velök tudatni czélszerűnek vélt. S Mártha és Mária örömmel vevék e tudósítást . . . hiszen Jerne sokkal szebb és jelesebb hölgy volt, semhogy e nővérek őt nyugodt vérrel nézhessék; a két szerelmes közt sokkal bensőbb a szerelmi frigy, semhogy annak eszélyes

megzavarása rájuk nézve élvkutfőül ne szolgáljon. Ördögös kaczajt ütöttek egymás közt, midőn elgondolák, mint fogják híreikkel a szenvedő Jernét meglepni, kínozni, közte s Andor közt a boldog szerelmi szövetséget felbontani. . . Ah, csak valaki meg ne előzte légyen őket! . . . Lélekszakadva siettek Szelődyékhez.

. . . A tejfölös kávé felhozatott — egyik élénkítő fűszere mindazon társaságnak, melyben Mártha és Mária megfordultak. Szelődyné azon boldog hitben, hogy a két vendégnő kellő szórakozást eszközöl leányának, távozott a szobából, a társaságot rövid ideig magára hagyván. A nővérpár sietett használni a kedvező alkalmat.

„Borzasztó tűz volt a tegnapi!” szolt Mártha, miután az első bevezető szóváltások, viszonyos bókók és a városi pletykák apró serge előre bocsáttatott.

„Ah, borzasztó!” folytatá Mária nővére felszólalását, s ájtatos szemeket meresztett ég felé.

„Beszélük, de valjon igaz-e, hogy a főegyházi harangozó több helyen valódi szabaditóul jelent meg a vész között,” szolt ismét Mártha, mi közben jelentékenyen pillantott nővéreire, mintha őt a megkezdett manoeuvre eszélyes folytatására híná fel.

„Több szerencsétlenek nem győzik magasztalni elszánt bátorságát,“ közbeszólt a házi kisaszony.

„Elszánt férfi a vén harangozó, az igaz,“ folytató Márttha a beszédet; „egyébiránt kit olly különös csapás sújtja, mint őt, annak nem nehéz elszántnak lenni a végsőre is!“

„Szegény szerencsétlen atya! és szegény megcsalatott s még szerencsétlenebb leánya!“ sópáncodék Mária. S Márttha és Mária titkos benső örömmel vevék észre, hogy Jerne arcza az eddig hallott szavakra is rendkívüli figyelem visszasugárzó tükre lön.

„Milly büszke lesz erre a kevély Tekla szerelmese!“ szólt folytatólag Márttha.

„Ugyan mit érdekli őt, bármi hősi tetteket vigyen véghez a harangozó?“ jegyzé meg Mária, „hisz a csinos urfi Tekláról már rég elfeledkezett, csakugy mint azelőtt és aztán több másról, kiknek szerelmet esküdött. . . Oh, ezek a mai világ férfiai!“

Jerne arczát majd vérpir borította, majd sápadt lett és remegő, mint szél dühétől ingatott lilium, — kedves örömtárgyul szolgálva a két nővér szemeknek. Még néhány illy gonosz megjegyzés következett, s a sújtott szívű leányka legyőzötve hullott a szívtelen pletykavágy marta-

Meghaszonlott kedély. II.

lékául; lelke nem birt erőt, hogy remegő kérdését ne intézze a beszélőkhöz, melyet köznyösnek láttatni hasztalan törekedett: „Ki Teklának szerelmese?”

„Oh, kedvesem!” sopankodá a választ Mária, „ezt kegyednek tudni nem való!”

„Különben is régi dolog, ó szerelem,” egészíté ki nővére szavait Mártha.

„Ámbár a régi szerelem igen gyakran kiújul.” folytató Mária.

„Mint egyszer kapott és soha be nem gyógyulható veszélyes seb,” fejezte be Mártha költői hasonlatossággal a beszédet.

„De kérem,” közbeszólt esdő szavakkal Jerne, „legyenek szívesek, nevét megnevezni; nagyon kíváncsi vagyok!” S mosolyra erőteté ajkait, melyek azonban egy keble mélyéből feltörekvő sohaj kibocsátására kénytelenültek nyilni.

„Angyali leány!” szólt Mária, „e hír valóban nem kegyednek való; jobb nem tudnia, hogy megcsalatott.”

„Megcsalatam?” szólt, megütközését nem palástolhatva, Jerne; „igen, igen, kegyetek e do-dologban jól értesítvék, és csak kínozni jöttek engemet... Legyenek, kérem, könyörülők; szóljanak nyiltan, a nyilt szó nem kínozz oly fájdalmasan... Én is hallék már búsító híreket...”

„Tehát tudja kegyed, milly mély szerelmi viszony állt fen egykor Valday Andor és a harangozó leánya közt?” szolt, czélzástalanságot tetve, Mártha.

„Szegény Jerne! kis szelid galamb — mint Noe olajágas galambja!” sopánkodék Mártha s haragos pillantást vete nővéreire. „Lásd” szolt hozzá, „mint elkínzod szerelmes szivét. . . Hogyan tudsz olly kegyetlen lenni? . . . Kérlek, ne szólj többet! legalább ne tudja meg a legborzasztóbbat a szelid teremtés. . .”

Kimondva volt a jelszó, melly Jernét unszoló kérelmekre buzditá fel s e kérelemnek, némelly gonosz czélú s ingerlő közbeszólások után, lehetlen vala, hogy a jószívü nővérpár ne engedjen. . . És valóban, a történet, melly György és Tekla közt lefolyt, nem volt olyan, melly a két agg szüz teremő költői erejét nagy mértékben igénybe vegye; elég völt azt egész meztelenségében előadniok, hogy Jerne szerető szíve alapjaiban rázassék meg általa. . . . A történet elbeszélése mélyen illeté, búval tölté el a leány kebelét; de egyben a hírkovácsoló szüzek elhibázták számításukat; az elbeszélés egy különös eredményt szült, mellyen mind az, ki nagyobb mértékben érez kevélységet, mint ragaszkodást, nagyobb mértékben követelést, mint önáldozó há-

szerelmet szíve kedvese iránt, tán megütközhetik: Jerne kiállotta a féltés kínait a lefolyt három nap alatt, ki épen e perczekben, a főrohamot, mellyel e szenvedély gyöngéd szívét mardoshatá, s most a sajongás közt némi megállapodás kezdett szivárogni kedélyébe, megnyugvás szívébe: szer-tekalandozó s szívét emésztő gyanui szétoszlásának eredménye volt ez; rövid percz alatt tisztába jött magával, felfödözve állott minden, mitől rettegett, előtte, — tisztába jött azzal, mit ad, mit áldoz s mit nyer viszont áldozata jutalmul; . . . úgy látszott szerető szívének, mintha Andor idegen csábok tengeréből evezett volna ohajtott megnyugvásért szívére, mintha a megtérőt, ki e megtérésben védszentülőt választá, annál tántoríthatlanabbul kellne szeretnie. . . . S érzé, hogy valóban szereti! Aggályos arczát, mellyet előbb vágy, remegés, féltő szerelem s a céltalan gyanakodás mérge dúlt, nyugalom kezdé megszállani, tükre a csönd- és békének, melly szívébe visszatérni készüle; ajkain mélézó mosoly derengett, szemiből búskomolyság tűnt ki, melly magyarázá, hogy vesztett és veszteségét érzi, de rajta megnyugszik, s azon, a mi veszteségéből hátra maradt, színtolloy forrón csügg.

Anyja érkezett be. Jerne nem titkolhatva szíve érzeményeit, keblére borult s bár nem ke-

serv nélkül, de megható szelidséggel mondá el a szavakat: „Anyám — mindent tudok!”

Szelődyné megütközve szegzé a két szüzre szemrehányó tekintetét, kik fecsegésöket felhordott megjegyzésekkel minél kedvezőbb színben iparkodtak előállítani; melly tettöket azonban az aggódó anya még sem könnyen bocsátotta volna meg, ha leánya közbeszótt szavaiból egyszersmind örömmel észre nem veszi, hogy a mit ő palástolással és ámitgatásokkal elérni hasztalan törekedett, azt a dicséretes nővérpár egyenes csacsakaságával kiküzdötte: leánya megnyugvását.

Ezzel azonban Mártha és Mária kisasszonyok ide jöttének még nem volt célja érve. Eljátszandó drámájok második részét még most kezdék, mellynek megnyitásaul a következő ájtatos felsohajtások szolgáltak Mária fölönt ajkairól.

„ . . . Ah, édes Jerném! milly örvendetes a keresztény léleknek, látni a szelid szív példás megnyugvását a csapáson, mellyet Isten keze fejünkre mér! . . . Csak aztán a férfiak megérdemelnék jámbor engedelkenységünket. . . Valóban, nem szép dolog Valday urtól, a legangyalibb szív nyugalma még olykép is megzavarni, mint ez e napokban elég meggondolatlanul tevő.”

Szelődyné s leánya kíváncsian szögzők tekintetöket a beszélőre, ki mintha azon némileg meg-

ütköznek, folytatá: „A párviadalt értem, melyre Ilványi Lőrinczczel kelt. . .“

„Párviadal?“ felkiálta ijedten Jerne, „mikor?“

„Három—négy nap előtt,—hiszen bizonyosan tudni fogja kegyed?“ folytatá Mária szavait.

Jernét új szenvedés gyötörte; némán szegzé anyjára kérő tekintetét, hogy intézzon helyette kérdő szót, mely felvilágosítsa, s mit ő nem mert tenni; de szótlansága mellett annál hangosabban zajgott szívében a fájdalom szózata: „Ez idő óta nem volt nálam . . . nem bocsátám őt magam elé! . . . És ha sebet kapott . . . vérzik és szenved én miattam? . . . Oh Istenem!“ — Azonban Szelődyné nyugodtan intézte a kérdést a párviadal kimenete felől Máriához, mert ő e napokban többször szóla Andorral, s meg volt győződve, hogy testének veszélyes baja nem lehetett.

„Tehát nem tudják e különös párviadalt?“ kérdé tetetve Mártha.

„Ugy hát nem is mondom el,“ folytatá Mária, „miért okoznék új keservet Jernénk szerető szívének. . .?“

„Meg van sebesítve?“ kérdé Jerne, félélmesen elpirulva.

„Lehetlen!“ közbeszólt Szelődyné, „tegnap

láttam őt, s a sértésnek legkisebb nyoma sem volt rajta látható.“

„És így csakugyan nem tudják?“ kérdé ismét Mária, s szemgolyója nagy fehérét félhold gyanánt forgatá ég felé.

„Mit?“ kérdé röviden Szelődyné.

„Hogy Ilványi Lőrinczczel életre halálra vítak,“ válaszolt Mártha.

„Borzasztó...!“ sópánkodék Mária, folytatván szemeinek iménti játékát.

„Hogy sorsot húztak élet halál felett,“ folytatá tovább Mártha.

„Ah, ah, borzasztó...!“ felsohajtott ujlag Mária, kíséreteül nővére beszédeinek.

„S a ki balsorsot húzott, halál fia lesz—egy hét múlva, a mint kikötötték,“ fejezte be Mártha a kínzó beszédet.

„Halál fia!“ felsikoltott Jerne rémület hangján, „s kit ért a balsors?“ és szenvedélyes izgatottsággal unszolta gyors kérdésre a megszólítottat merev tekintete.

„Becsületszavukat adák!“ felszólalt Mária, s szavait az éggel kaczerkodó tekintetén kívül most jobbja ünnepélyes fölemelésével is kísérte. „Becsületszavukat adák! és a becsületszó szent — ah!“

„S kit ért a balsors?“ ismételte Jerne esdő

hangon előbbi kérdését, kézen ragadván a csevegő szüzet olly erőszakkal, hogy ennek szívéből egyszerre félfont vér szökelt arczaira, ránéhány perczre roszul festett rózsza színét idézván.

„Azt tulajdonkép még maguk sem tudják; az eldöntő perczig rejtve marad a titok még segéd-társaik előtt is,“ válaszolt Mártha lehető gyorsasággal, hogy aszu karját Jerne patyolat ujjainak erős szorongatása alatt minél előbb szabadithassa.

„De hála legyen Istennek, a határidő nagyon közel van, s egy pár nap alatt vége lesz a bizonytalanságnak... ah, milly borzasztó!“ vigasztalta Mária a csüggedő leányt.

— Alkonyat lett. És a beszédet a társaságban új tűzkiáltás és harangzugás szakasztá félbe. A két agg szűz gyorsan haza indult, Mártha, hogy lúdai s csibéi nagy seregéről anyailag gondoskodják, ha talán az elemvész lakukhoz közelednék. Mária pedig, hogy a szobákat szentelt berkével végig füstölje, gondolván, hogy a hol füst elég van, oda igazi tűz nem olly könnyen terjed.

A tűz—tegnap óta másodszor—a város ugyanazon részén ütött ki. — Bojtora ismét egyike volt a legmunkásabb segítőknek.

— Jerne keblét, szerelmi megnyugvása után, az elvesztés fájdalmai gyötrék; szívbánkodással makacssága felett, hogy Andort ez idő alatt maga

elé nem bocsátotta, járult anyjához, s kérte őt, hogy kedvesével minél előbbi találkozást eszközöljön. Andor lakára azonnal meghívó cseléd indult, míg Szelődyné leányának igyekezett vigasztaló szavakat mondani.

„Könnyen vigasztalódom, kedves anyám!“ válaszolt Jerne, bús mosolylyal ajkai körül, „ő hűn szeret engem; érttem és szerelmemért le fog mondani e párviadalról, úgy-e, anyám, le kell mondania? . . . Ő nem temetheti e szívet örök bú hullámiba.“

XXXVI.

A város lakossága nagy félelemben volt, az utcán futkosás, a házak belsejében zavar, mert a tűz emésztő lángjai házról házra szökeltek, míg az utca azon felét is, melyet tegnap megkiméltének, majd egészen elpusztított, romokká perzselék. A vész távol volt Szelődyéktől, de a közfélelem körükben is aggodalommal tölté el a kebleket. . . Egy volt, ki a közrettegés közt rendületlen maradt, ki földi vésznél magasabb dolgokkal lévén elfoglalva, nem mintha az embertársakat sujtó csapás iránt részvétet nem érezne, de mint a ki tul van azon, hogy keblét köznapi bajok háborgathassák, a nyugalom legszeb-

bikével , a szenvedélyek zaja felett kiküzdött diadal érzetével , ült pamlagán , szép fejét hófehér karjára támasztva — Jerne , a hűn szerető . . . De nem ! nem küzdött ki ő diadalt a szenvedélyek zaja felett , csak a féltés kigyóit csillapította , csak a gyanuk szivostromló seregét győzte meg keblében , mik aggályra s kedvese iránti neheztesre ingerlék ; — egy érzelem annál óriásibb erővel foglalt hatalmat e szív felett , annál bensőbb — bárha nem pusztító — lángokkal ége : a szerelemé .

Illy állapotban találta őt Andor . A szenvedélyes férfi , Szelődyné által mindenről előre értesítettén , a véteksúly nyomasztó érzetével keblében s tudva azt , hogy Jerne erős okokkal bír , bár szívét is örökre megvonni szerelmétől , félénken közeledett a hölgy felé , ki őt kimondhatlan bensőségű mosolylyal fogadta , melly tükrözője volt szíve igaz érzetének . Néma üdvözlét váltatott köztök , egyike azon hang nélküli beszélgetéseknek , mellyek minden szónál sokkalta többet mondanak ; Andor egy csókban az oda nyujtott kedves jobbra lehelé át mind azt , mit elfogódott keble egyelőre mondani tudott ; csak perczek mulva nyitá szóra ajkait : „Jerne , megbocsáthat-e ?“

Édes üdvérszet árasztá el Andor szívét , mi-

dön szavaira a szép ajkak engesztelt békehangon mondák ki az ohajtott igen-t. Majd térdre hullt és hálát rebegett a nem érdemelt kegyért, majd fölemelkedett, forrón simúla a hőn szeretett leány mellé, kinek szívét fendobogó szívéhez szoritani, ajkaira édes szerelmi csókot forrasztani lángolt. . . . De az egykor édes odaolvadással engedett kegyektől most szelíden voná vissza magát Jerne; — szerelme, túl az első szenvedély szilaj élvingerén, higgadt nyugalom bélyegét viselé, — mélysége, bensősége nem vesztett, de tulcsapongó lángjai csillapultak.

„Szeretem önt!” szólt forrón a kedves leány, midőn hidegnek tetsző magaviseletén Andort megütközni látta, „s legyen meggyőződve, oly hévvel, oly igaz érzelemmel, mint valaha.”

„És mégis visszavonulsz tőlem, ki egy érintésben, egy leheletemben sovárgok valómat kebledbe átoltvasztani . . .” viszonzá Andor, hangjában némi szemrehányással.

„Andor!” szólt tovább a leányka, s szemeinek igéző fénye a megszólítottnak lelke mélyeig látszott behatni, „enyim-o ön, egészen, föltétlenül?” Andor hő ajkai igen-re nyitak meg, melyeket azonban Jerne tovább folytatott szavai azonnal elnémitottak. „Nem úgy, Andor!” szólt oly hangozatra, mint a ki küzdelemhez készül, mely-

ben a diadalról előre bizonyos, „ön szíve megsztva van köztem és egy előítélet közt, s csak a sors kedvezésétől függ, nem fogja-e ez előítélet birni önt egészen, míg nekem szerelmének pusztá hangja maradand részemül? . . Ön élete a párviadal koczkavetésén függ. . .“

„S kegyed tudja ezt?“ felkiálta Andor, „ . . . ne számolja, kérem, vétkemül az olly tettet, mellyre férfias önérzet és becsületem egyiránt köteleznek.“

„Nem hiszi-e, Andor,“ szólt Jerne a legédesebb hangon, s a mit kedvesének imént tenni tiltva lön, most ő részesíté a kegyben, s puha karjával körülfonta Andor vállait, „nem hiszi-e, hogy csak álbecsület és — bocsásson meg—gyávaság, mi e párviadal fogadásához kötve tartja?“ S a leány szavai egyre melegebbek, olvadóbbak, rábeszélőbbek lettek, „vagy bátorságnak nevezem-e, ellentállani nem tudni olly felhívásnak, mellyre csak ferde előítélet szólíthatja? s nem álbecsületérzés-e, abban helyezni s keresni becsületet, hogy életét, enéletem legfőbb kincsét, koczkáztatja embertársa ellenében? . . .“

Andor szólani akart és menteni magát; de a nyugalom, melly eddig kísérte szavait, s melyet csak rendkívüli erőtetéssel tudott önmagától kiküzdeni, rögtön eltűnt Jerne hangjaiból, s az

érzelemdús, a vesztéstől remegő szerelmes leányka állott elő. „Oh Andorom!” folytató hévvel szavait „le kell e párviadalról mondania! le kell mondania, hogy megmutassa igaz szerelmét irántam, hogy megérdemelje bocsánatomat, hogy nyugalmat öntsön zajgó szívembe, melyet félelem marczangol, míg tudom, hogy élete egy fondor férfi hatalmában áll... A világ, a rágalmozó emberek nyelvétől fél-e? Nem esküvé-e, hogy minden világa szerelmemben van? hogy érettem kész sors és emberek ellen daczolja szembe szállani?”

Andor felszólalt és ellenvetésekre nyitá ajkait; de ellenvetései gyöngék voltak, mellyeket az esdő leány forró szavainak könnyen sükerült leküzdeni... Nem akarjuk vizsgálni, mit tett volna e különben is ingatag lelkű férfi minden más esetben; meglehet, hogy önérzete felvergődhetendett a kellő magasságra, mellyen ellentállhasson minden visszatántorodásnak attól, mit a világ és az emberek nézete szerint meg nem tartania gyáva becsstelenség rá nézve.

Andor szívét Bojtora fenyegetései is nem kis erővel ostromolni kezdék; gyanu szállta meg, nem fog-e e rettegett ember bármilyen módhoz nyulni, hogy rajta hoszuját állhassa? nem fog-e, minden akadályt legyőző ügyességénél fogva, elférközni a szekrényhez, mellynek tartalma élete s halála

felett határoz? . . . És Jerne esdései egyre forróbbak, hatalmasban ostromlóbbak lettek. S midőn látta, hogy Andor szíve kétségek közt kezd habozni a felett, a mit teendő legyen, körülfonta őt mézszavainak ellenállhatlan csáberejével, míg az ingadozót végkép összerogyni s esdéseinek ostromló sulya alatt meggyőzetnilátta.

Van ereje az igaz szerelemnek, melly ellenállhatlan. És Jerne igazán szeretett, mélyen, forrón, egész] szívéből. Úgy tetszett neki, mintha életét kellene vesztenie, ha Andort elvesztené. És Andor mélyen úgy érzé, mintha a szeretett leány élete gyökerestül összeforrva volna saját életével, mintha kegyetlen áldozatul szentelné őt, ha saját életét kockára teendi. . . . Ellenálljon-e tovább is ez ostromnak? Lehetlen! . . . Bár nem szégyen érzete s benső szemrehányás nélkül, elmondá Jerne előtt ünnepélyes fogadását, hogy a párviadal föltételének nem fogja magát alávetni; élni fog, úgymond, hogy életét tartsa meg kedvesének. . . .

* * *

Ki nem volt már olly esetben, mellyben szíve minden érzetével csüggött egy vágy teljesülésén s annak kiküzdésére lelke minden erejét felhasználta? S ha a vágy betöltve, a cél kiküzdve volt,

a lankadt érzetek szétenyésztek, a lelki erő fé-
nékig kimerült, s a mi magasztos üdvnyeremény
gyanánt lebegett a sovárgó lélek előtt, míg nem
birta, most, midőn birtokában van, érdektelen és
becsnélküli tárggyul tűnik fel előtte?

* * *

Valday Andor koczkán függő élete megmentve,
biztosítva lön. . . És Jerne aggódva fürkészte keb-
lét, honnan jő ama hatalmasan intő szózat, melly
vészt jóslólag kezdett emelkedni belsejében, s csil-
lapítá szívdobbanásait, mellyek a megmentett ked-
vesnek siettek elébe, és tompítá sovárgó vágyait,
mellyek őt kevés órával előbb rábirhatandák, hogy
saját életét áldozza Andoréért? és addig olly ki-
olthatlannak érzett szerelme lángjai fölébe mintha
jégcsapok tartatnának, mellyeket ugyan e lángok
hősege olvasztgat, és minél forróbban olvasztók
e lángok, a leolvasztott jég által annál gyorsab-
ban és pusztítóbban oltogattatnak. . . „Hiszen ő
meg van mentve számomra!” így vigasztalá s biz-
tatá magát másnap hajnalán a korán ébredő hölgy,
„ő elveszthetetlenül enyim,—mert érettem lemonda
— becsületszaváról!” De az önvigasztalás ez
ntolsó szava terhelő váddá tevő a mentséget.

XXXVII.

Soha a vészben forgott élet megszabadítása kevesebb örömet a menekültnek nem okozott, mint Andoré volt ez óra után, melyben habzó kedélye felett a könyörgő leány szavainak diadalt engedett; úgy érzé, mintha nyert kincsnek kellene örvidenie, de öröme valódi felbuzdulása elé hatalmas gát, visszajesztő rém emelkedett, melly a szívet, melly örülni akart, aggály keserével zavará meg. Az éj nagy részét álmatlanul virasztá, s okokat fürkészett, mellyek sulyával tettét szépitse önmaga előtt, de csak gyöngéket sikerült találnia, mellyek erejében hasztalan törekvék magát megnyugtatni. Alig hajnallott, s ő, nem várhatva az órát, melyben Szelődyéknél az illedelem megjelennie engedi, asztalhoz ült s a következő levelet írta:

„Forrón szeretett Jerném! — Élmi fogok, szívem mindene, élmi, mert parancsolád. . . . Te öntél igaz életet belém boldogító szerelmed által, kell tehát, hogy tulajdonodal becsüljöm ez életet, mellynek becse csak tőled jő; kell, hogy tulajdonodat kétes sors koczkavetése által ne veszélyeztessenem. . . .“

„Szálljon bár egész serege a vak előítéleteknek harczra ellenem, háramoljongyávaság, becsületszó-szegés szégyene fejemre — mit gondolok a világ ítéletével, ha te, oh mindenem! jóvá hagyod cselekvésemet?

„Értted mindent, a mi kedvesebb is az életnél, feláldozok!

„... Egyre sietek figyelmeztetni, hõn szeretett kedvesem: zárd el titkul szerető kebled szentélyébe neked esküdött fogadásomat; ne tudja senki, hogy adott szavam megszegését éretted elhatározám. Értheted okaimat: ha sorsom kedvez és nem rendel halált fejemre, csak az fog megtörténni, a minek történnie kell, életben maradok a te számodra, s hogy szószegő lettem, senki sem fogja tudni az emberek — az előítéletek rabjai — közül. És ez nagy nyereség! — Ha pedig én vagyok halál martalékaúl rendelve: oh, ekkor titkolni visszalépésemet nem lehetend többé, de elég lesz, ha azt csak a kénytelenség ez esetében tudatjuk a világgal. Lehetend majd módot találni, hogy ellenfelem, amaz első esetben is, életben maradjon. . . Hiszed-e, szívem kedvese, hogy az okosság szózata helyesli cselekvésemet?

„Idején kellett errõl téged tudósitanom, hogy titkunkat jó anyád előtt is õrizd; vagy ha bizalmeghasznált kedély. H.

mad már tudatá azt vele, még ne legyen késő, őt a szigorú hallgatás szükségére figyelmeztetned. — Üdv neked, kedvesem, és boldogság! melly kevés óra múlva közeledben várakozik — Andorodra.“

Jerne olvasta a levelet, s lehetlen volt a vágyat nem éreznie, bár azt attól, kit szeret, olvasnia ne kellett volna; keblét bú és szorongás ostromlá, s hasztalan iparkodott titkolni maga előtt, hogy a gondolkozásmód, melly e levél soráiból kitűnik, finomított aljasság, vagy igen aljas könnyelműség . . . Becsülésében e férfi megbukott; szégyennel és sajnálkozással gondolt rája. De mégis biztatója maradt önmagának, lelkületének egyik főtulajdona, a valódi szívjószág, munkás barátul sürgött szerelmének alapjaiban megingatott épülete körül, s hol a betolakodó vész-elem ez épület belsejébe réseket furt, ezeket betölteni, szilárdítani teljes erejéből iparkodott, hogy az egész megovassék a leroskadástól. . . .

XXXVIII.

Vannak boldog kedélyek, mellyeket ha egyszer sujt a sors keze, e leczkéből örökre okulnak; mint drága ércz az ilyen lélek, mellyet ha kemény kalapácsok salakos burkolatából nap-

világra hoztak, kivetkezve minden nemtelenség-ből, fényben tündököl a végső enyészetig. — Illyen volt Tekla, mióta sorsának nyomasztó csapását szenvedé. . . . Ritka férfi, ki illy nyugodt pillantással nézhetné az életet, ki annak minden zajgásain nagyobb lelki békével volna tulemelkedve. Ki a harangozót és Teklát ez időben közelebről ismerte, elmondhatá most, hogy ő atyjának méltó leánya. . . Tekla szenvedett, a multnak emlékében és a jelennek fájdalmaiban; de a multak keserőségei egészen felolvadtak lelke nyugalmaiban, mellynek azok csakszint adtak, de fájdalmat nem; a jelenben, elvesztett gyermeke volt, ki után meg nem szünő anyai sovárgással vágyott szíve, de mit e részben e szív legbensőjében szenvedett, abból az emberek, sőt saját atyja sem látott semmit. Atyja egy pár-szor szóba hozta előtte Andort, de Tekla nyilatkozatai olly röviden nyugodtak voltak, hogy jobbnak látta a keblében égő boszu szándékáról inkább hallgatni előtte. — E közben közeledett a nap, melly Valday Andor és Ilványi Lőrincz közt a párviadali sorshuzás megtudására volt kitűzve.

Három nappal ennek bekövetkezte előtt alkonyat táján két férfit látunk egyik országuton a város felé közeledni; testöket rongyos darócztakará, fejöket kopott és megszaggatott főveg

borította, szájában mindkettőnek rövid száru debreczeni pipa, melyből hatalmas jóízűen eregeték a barna füstöt. Az egyik két erős mankót hurczolt vállán, melyekről egyelőre nem lehet tudni, mi célra valók, mert mindkét férfinak erőteljes ruganyos lépései tanuságot tehettek, hogy efféle járműre legkisebbé sincs szükségök; — a másik férfi pedig egy kis gyermeket vitt ölében, kinek e kegyért, hogy ez izmos ölben tartatik, eléggé kellett némelly durva szitkozódások és olykor gyöngé testére alkalmazott ütlegek által lakolnia, miket a férfi soha sem mulasztott el, valahányszor e gyermeket egyik kifáradt karjáról a másikra emelte át. . . . E férfiak csalárd koldusok voltak, kik a henye életet annyira kedvelék, hogy jobbnak tartották, mindenféle álfogásokkal a jószívű emberek irgalmából tengetni életöket, semhogy ép kézlábukat, munkabíró testöket becsületes dologra alkalmazzák.

„Ha még messze van az a város, tüstint földre vágom e nyomorult porontyot,” felszólalt az egyik koldus, „hadd érintse feje és dereka a földet, melyet urfias lábaival nem tud becsületesen megtapodni.”

„Már pedig azt ne tedd, Tódor!” válaszolt a másik, „mert akkor majd megérintem én is fe-

jedet ezzel a vállamon fityegő lábnyomoritóval, hogy azonnal magad is a földre terülsz melléje.“

„Na na!“ felszólalt a másik, „azt csak tudhatod, hogy kincses ládánktól meg nem fosztom magunkat; de talán szabad egy kissé haragunni?“ S ezzel ismét néhány szitkozódás tolult ki ajkain, melyeket ütlegek kísérték a gyermekre, ki azonban fájdalmát még csak egy jajszóval sem meré kitüntetni, s csak magába fojtotta keserves nyöszörgését; tudta, hogy egyetlen jajszava mind a kettőt ellene ingerlendí, és úgy látszott, sokkal szomorubb tapasztalásai voltak a felől, miszerint ez emberek haragját nem tanácsos fölingereelni, semhogy gyöngé ajkain csak egy hangot is kibocsátani merészelt volna. Még a fájdalom elfojtott hangjai is haragra látszottak a koldusokat ingerelni, mert az egyik zordul kiáltott rá:

„Kölyök, mire való az a szepegés? Egy hangot se! mert tüstint árat szúrok füleidbe. . .“ A fiu rettegve némult el. „Tudod, hogy csak két szó van, melyet kimondanod szabad, s erre holnap készen tartsd torkodat, mert e városban a héti vásár jó szürete az alamizsnának. Szólj, kölyök, hogyan fogsz kéregetni?“

A kis gyermek elfojtá erőszakosan kitörni akaró zokogását és felszólala kérő hangon: „Nem.

látok sem eget, sem földet! . . . Ne sajnáljanak megsegíteni!”

„Teringettét!” felkiálta a koldusok egyike vi-gyorgó örömmel, „illy keserves hangon szólani még soha sem hallottalak. Ez jó, ez megindítja az ostoba emberek szívét. Jó, hogy tudom, mi-ként kell belőled illy hangot kifurulyázni; holnap, mielőtt a piacra kiülnénk, majd jól elnászá-gollak!”

„Messze van-e még az a város?” felszólalt mérgesen ismét a koldus, kinek karjait a gyer-mek nagyon súlyosan látszott terhelni.

„Vakulj meg, ha nem látsz,” riadt rá paj-tása, „hisz itt van az orrod előtt. . . Nem csudál-nám, ha a te szemeidben is olly örök éj volna, mint e gyermekéiben.”

E közben a koldusok beértek a városba, s tanyául a legelső csapszéket választották, melly utjukba esett. „Csak maradj itt, Tódor!” szólt a koldusok egyike pajtásához, miután az előkért két itcze bor felét torkán lezuhintá, én egy kissé szertenézek a városban, mielőtt egészen beső-tétednék. . . . Rég nem láttam e békasóval kira-kott utczákat, mellyeket egykor magam is jó ideig tapodtam. . . Hejh, verje meg az Isten a mult idők emlékezetét!” . . . S a koldus még egyet könnyite a kancsó tartalmán, azután mankóját

ragadva meg, szóla pajtásához. „Azt a kölyköt fektesd le, hadd aludja ki jól magát, így jobban néz ki, s csinos arczáért több garast hullatnak kalapomba az emberek egy óra alatt, mint mennyi krajczárt mankóim egy egész nap megkereshetnének.“

Alig haladt egy óranegyedig, midőn egy hölgygel találkozék, ki láttára megállott, figyelmesen nézett szemeibe s meglepetve kiálta fel: „István — István! az Istenért, maga az? . . . Illy állapotban!“

A koldus, ki eddig bátor léptekkel haladt, most sulyosan nehézkedett mankóira, s keserűt nyögött, mintha lábszárait e pillanatban kezdené görcs kínozni; s nem mervén a megszólítónak bátran szemébe tekinteni, alázatosan leemelte fővegét.

„Nem ismer, István?“ szolt ismét az előbbi hölgy, „György atyja nem ismer többé, — én vagyok Tekla. . .“

Tekla jól látott, jól emlékezett, mert valóban István, György atyja, állott előtte, ki most megismervén a megszólítót, daczosan emelte föl fejét, Teklára átszuró haragos tekintetet vetett, miközben ajkai körül és egész arczulatán ördögi gúny vonaglása tünt fel. Teklát ez arcz, e tekintet egészen elremitette. A koldus aztán, mintha

dühe egyre nagyobbra növekedett volna, hirtelen jobb kezébe ragadta mánakóját és mérgesen sujtott le vele a földre Tekla mellé. „Vigyen az ördög, ha Tekla vagy, ki fiamat — életem egyetlen gyámolát — meggyilkoltad. Átkom fejedre! ha gyermeked van, vagy lesz, — tegye azt az Isten lelked örökös kínzó ostorává, hogy életed nyomor és fájdalom tárháza legyen általa, mivé az enyim lett, mióta fiamtól megfosztottál!”

„Hallgasson el, az Istenért!” emelé Tekla esdő hangját, de a koldus megvető dühös tekintet vetett rá s gyors léptekkel eltávozott.

— A tanács, melyet egykor Bojtora gúnyos fájdalommal adott György atyjának, fogékony kebelre talált. Még azon napokban, mint láttuk, megkísérté az új pályát s koldulással szerzett ételt és italt magának. Ez állapotban kezdett István helyről helyre barangolni, míg végre sorsosi közt gonosz lelkű s romlott erkölcsű czimborákra akadt, kiktől némelly csalfaságokat tanula, melyek által az emberek könnyörlését annál könnyebben föl lehele ébreszteni és kijátszani. . . . Utóbb, fokonkinti sülyedés által, e gaz mesterségben István felülhaladta saját tanítóit.

XXXIX.

Andor két igen örömtelen órát töltött Jerne társaságában. Nyugtalan kebelrel ment oda, mert tettének öntudata, melytől a gyávaság vádját önmaga sem tudta elokoskodni, felizgatá s, önmagával békétlenségbe hozta őt. Mintha megszakadt volna az összefüző láncz e két szív között, ama bensőleges közlekedés, egymás iránti föltétlen ragaszkodás, mely egykori napokban együttlétöket olly édes élvezet kútforrásává tette, elenyészett közülök, s az elvált kapcsot összeforrasztani egyiknek sem volt hatalmában. Nem volt ez még teljes meghasonlás és szerelmi frigyök széthomlása, de minden perczben előidézheté ezt végeredményül. . . Andor szomoruan és elégedetlenül távozott haza.

Utját a piacon keresztül vevé, hol most heti vásár volt. Egy helyen számos embert látott néhány koldus körül csoportozva. . . E koldusok társasága valóban szintolly busító, valamint undorító volt. . . . Ah, de' illy látványt leirni s látni egyiránt csömörletes. Ki nem fordult meg életében kisebb helységek vásárpia czain vagy búcsu-helyeken, hol az emberi társaság ezen nyomorultai s néha áldozatai is, csonka testök legbor-

zadályosabb részeit tűzik ki látásra a járókelők elé, hogy a könyört és irgalmat annál könnyebben fölgerjeszszék? . . . Tódor és István, kiket tegnap láttunk a városba érkezni, közel egymáshoz foglaltak helyet; amaz tagjainak olly borzasztó elliczamítással törekedett a szívek szánoztását fölgerjeszteni, hogy őt minden, a ki látta, a legkínosabb kórtul hivé gyötörtetni. István zsugorodott lábbal támaszkodott mankóra; előtte rongyos pokróczon kis gyermek hevert — világtól fosztott szemekkel, s minduntalan hallatá a jól betanult és könyörre indító szavakat: „Nem látok sem eget, sem földet. . . Ne sajnáljanak megsegíteni!” S a gyermek esdő szavait István a maga részéről is folyvásti kéregetéssel kísérte, mint szerencsétlen sánta atyja a szerencsétlen vak gyermeknek.

E gyermek arczában a szenvedés rendkívüli bájjal tükröződött; halvány szép vonásai, megható ellentétben a kiszáradt szemgödrökkel, megfoghatlan ígézt gyakoroltak az emberekre, s ki e kedves csengő hangot könyörért esdeni hallá, lehetlen volt meg nem állapodnia, a gyermek felé nem tekintenie, s ha az ártatlan szerencsétlent látta, az alamizsnát tőle s az atyától megtagadnia. — Andor e csoporthoz érkezett.

Istvánt rövid vizsgálat után megismerte. S az

agg koldus látása rendkívüli hatást gyakorlott lelkére; lelkismerete szemrehányásai feltámadtak, mert ő volt, ki miatt e gyámoltalan ember egyetlen védjétől, táplálójától megfosztva lön, ő volt, ki miatt koldusboton kelle élelmet keresnie. Keblében rövid harcz keletkezett a felett: valjon tovább menjen-e nem láttatva, meg nem ismergetve, vagy tegye, mit szíve jóra buzgó sugallata tennie ösztönzé, tudnillik teljesítse a gyámoltalannak látszó öregén elvesztett fija kötelességeit, kiemelje őt a végnyomorbul s élete jövődjének biztosítása felől kitelhetőleg gondoskodják? A belharcz rövid volt; . . . e férfin, ki nem volt elég szilárd lelkü egykoron, hogy könnyelműsége ösztönzésének, mellynek következtetésében Istvánt e végnyomorba dönteni segíté, hatályosan ellenállni tudjon, olly megkeményült kérges szívü sem vala, hogy a jószívűség sugallatára ne hallgasson.

István meglepetve s arczán harag kifejezésével tekintett föl, midőn magát, tegnap óta másodszor, nevén szólítatni hallá. Nem nagy fáradságába került Andort megismernie. . . A bábász csoport csudálkozva nézte, midőn a gazdagon öltözött urat a rongyburkos koldussal lassu s bizalmas beszélgetésbe látta bocsátkozni.

„Röviden szólva, öreg!” szolt Andor kevés

szóváltás után Istvánhoz, „jó szívvel fogadná-e, ha találkozna ember, ki e nyomorult állásból becsületes és nyugodt életmódhoz segitené?”

István szemét mereszté a kérdezőre, s azt fontolgatá, valjon várhat-e ezen ajánlott életmódban olly nyugodt és henye életet, minőt koldusi állapotjában megszokék; rövid fontolgatása eredménye lön, hogy átlátta, miszerint a netalán rá unszolandott dolgot színlett gyöngeség és betegeskedés által mindenkor kikerülheti; legroszabb esetben pedig nyitva álland az út előtte, az életet, mellyel kínáltatik, akármikor fölcserélni az elhagyott koldus-állapottal, mellynek kényelmeit igen megkedvelé. „Igen, téns uram!” válaszolt e rövid fontolás után a hozzá intézett kérdésre, „ha volna, a ki könnyörülne sanyaru helyzetemen, nagy hálával fogadnám. . .“

„Én fogok gondoskodni jövődjéről,” közbeszólt Andor.

„Oh tekintetes úr! ezer hála! ezer hála! csókolom kezét és lábát!” válaszolt alázatosan elvetemült koldusi hangon István, s a bábész csoport nem csekély meglepetésére térdre hullott, hogy buzgó hálaszavai értelme szerint cselekedjék, mi-ben azonban őt Andor megakadályoztatá. „De, tekintetes uram!” szólt tovább István, „nem magam vagyok, ezen nyomorult gyermeket is kell

táplálnom,“ s ezzel a lábainál fekvő gyermekre mutatott.

Andor e vak fiut csak most vette szemügyre, s meglepetve tekintte e szívhez szóló szelid és szenvedő arcvonásokra. „Kié e gyermek?“ intézte kérdését a koldushoz.

„Saját szerencsétlengyermeke! anyátlan és — nyomorult!“ válaszolt István némi zavarral arczulatán.

„Ha jól emlékszem, e gyermek nem volt mindig körülé?“ kérdé tovább Andor a koldust.

„Egy szegény rokonomnál volt a boldogtalan,“ válaszolt a koldus, „de szerencsétlen eset által szemvilágát elvesztvén, e rokonok a hasznavehetlen fiut nem akarák tovább maguknál tartani. . . . Szólj, fiu, nem úgy van?“ S ezzel a gyermeket nem épen atyai gyöngédséggel taszítá meg lábával.

„Nem látok sem eget, sem földet. . . . Ne sajnáljanak megsegíteni!“ felszólalt a fiu megszokott gépi hangon, melly betanultsága mellett is sokkal meghatóbb volt, semhogy Andor szíve azok hallatára meg ne indult volna.

„Mennyi ideje, hogy felesége meghalt?“ kérdé Andor a koldust.

„Öt éve,“ válaszolt a kérdezett.

„És e gyermek mennyi idős?” folytatá amaz kérdését.

„Öt — öt éves,” válaszolt kissé akadozva István.

„Korához képest nagyon gyöngé alkatu,” szólt részvéttel Andor, s csakhamar hozzá tévő: „de hisz a nyomorult élet, mellyben tengett, ezt könnyen megfoghatóvá teszi.” Némi lelki megnyugvással gondola rá, hogy e fiuban, György testvérében, alkalma leszén némileg jóvá tenni, a mit emez ellen vétkezett, s a csoportban körültekinte, ha nem lát-e valakit, ki a koldust és gyermekét lakára vezethesse. — Egy városhajdu tűnt szemébe, s e foglalatosságot arra bízta, miközben a sűrűn összecsoportozott nép nem győző eléggé magasztalni a könyörületes úr jó szívét, ki keresztény lelküleg kimegy az utcára, fölkeresi a nyomor fíjait és magával viszi, hogy táplálja s ruházza őket. . .

„E szegény embert vezesd házamhoz,” szólt Andor a hajduhoz, „e gyermeket pedig vedd öledbe, hogy a tolongás közt el ne tévedjen.” A fiu kinyújtott karját megfogá Andor, s a hajdu ölébe emelte őt.

„Nem látok sem eget, sem földet. . . Ne sajnáljanak megsegíteni!” ismételte gépileg a gyermek előbbi betanult szavait.

„Hadd el, fiu! nincs többé idegen emberek segítségére szükséged, míg én élek!“ felszólalt Andor, e szavakat inkább önmagához, mint a gyermekhez intézvén.

A népcsoportbul egy hang szívhasgató felsikoltása hallatszott; mindnyájan arra tekintének, s egy nőt láttak türelmetlen gyorsasággal áttörni az utjában álló bámész seregen. „E hang! e hang! jól hallottam-e?“ kiálta a nő, szemeit meredten azon pont felé irányozva, honnan a koldusgyermek iménti könyörgő felkiáltása hangzott. „Ő az, ő az! . . . oh, gyermekem!“ felsikolta ujjal a nő, miután az összetolult sokaságon erőszakkal átfurta magát, s a hajdu karjaiból kiragadva, némán szoritá fendobogó keblére a gyermeket.

A nő Tekla volt . . . évek óta most látta őt Andor először, s szívében különös érzelemvegyület zajlott fel e találkozásra.

„Kedves, kedves anyám!“ felszólalt a gyermek kimondhatlan bensőséggel hangja rezgésében, s forrón kulcsolá át a nő nyakát, mintha remegne, nehogy e hűn ápoló kebelről ujjal elragadtassék. „Kedves anyám!“ szólt ismét, „oh, ne engedd, hogy újra ellopjanak tőled. . . . Sok fájt nekem azóta! . . . és most nincs szemem! Nem látok sem eget, sem földet, — téged sem látlak, jó — jó anyám!“

Megrettenve emelte le kebléről Tekla a gyermeket és aggódó borzadással tartá magasan maga elé, hogy a hallott rémitő szó valósága felől meggyőződjek. . . . Úgy volt, a gyermek szép ívű szemöldéi alul két homályos szemgolyó meredt kifejezéstelenül az anyai ajkak felé, honnét a rég nélkülözött édesen szólító hangokat hallá. . . Teklát mintha villámcsapás érte volna; — midőn még e gyermek utolszor csüggött kebelén, olly édes mosolyu szempárt emelt volt feléje, — és most? „Egek! lehetséges-e?” felsikoltott Tekla, miután első rémültéből némileg magához tért, s vad tekintettel, melyben düh s szánakozásérti könnyör sugárai villogtak, nézett szerte a sűrű csoportban. „Ki — oh, ki tehette ezt?”

Szemei egy alakon akadtak fen, mely megrémült szorongással furt utat magának a csoporton keresztül, hogy e helyről, mely neki igen kellemtlen kezde lenni, menekülhessen. István a koldus volt az eliparkodó, kinek azonban a nép ösztönszerűleg állta el útját s kényteleníté őt az elhagyni szándéklott körbe visszafordulni. „Kifosztá meg szép szemed világától, mondd, gyermekem?” felszólalt ismét az anya kifejezhetlen fájdalommal.

„Koldus lopott el, anyám!” szólta a gyermek, ki az anyai kebelén visszanyeré szólni bátorságát,

mellytől annyi verés és kínzás által elszoktattott, „hiszen itt van ő is — István, hol van?”

István megragadására tíz kar emelkedett; a nép boszura ébredt, s hihetőleg rövid úton vendé példás elégtételt, ha egypár oda érkezett megyei hajdu a gonosztevőt meg nem ragadja, s míg egy részről a törvények büntető kara alá biztosította őt, egyszersmind megmentette a könnyen vad dühre törő tömeg ítélet-gyakorlatától... Átkok és szitkozódás közt kísérté a nép a közbefogott koldust a megyeház felé. . .

Tekla zokogással, mellyet öröm és mély keserűség sajtol fel kebléből, vette karjára megtalált gyermekét, és indult vele haza felé. A nép elfogult szívvel tért ki utjából; de lépteit nem kísérté; a nagy csoport az elvezetett koldus után tolongott, mintha iránta nagyobb érdek által kötötnék: mert boszu a tömeg keblében hatalmasabb inger, mint irgalom és sajnálkozás.

XL.

Néhány percz múlva a gyermekével magányosan haladó Teklát egy férfihang szólítá meg, mellynek hallatára hirtelen fordítá fejét, melly eddig a nyakán csüggő gyermek arczával volt szeretet-teljes érintkezésben, a szóló felé. Minden más

Meghasonlott kedély. II.

5

időben nyugodtabb lélekkel állhatta volna ki Tekla e találkozást, mint most, midőn szívét az anyai szeretet fájdalomra vérezé. A megszólító Andor volt, s Tekla félénk csudálkozással fordította rá szemeit. . . Illy hosszú távollét után, az első találkozásnak nem ilyennek kell vala lenni e két szív között! De — így szokják mondani — az idő sokat megváltoztat. . .

Az idő sokat megváltoztat: kiforgatja a lelket kitüzött eredeti irányából, s űzi és hajtja addig nem ismert, nem ohajtott cél felé; csillapítja a szív sebes dobbanásait, melyek a fiatalkor lobbanékony emberét gyors élvekre készítetik; beedzi az agyba a multak szenvedésinek emlékét, úgy, hogy az emlékezet fájdalmasabb és keserűbb legyen visszakérődzésében, mint volt egykor maga a türt fájdalom; kiirtja a szeretet meleg vonzalmu indulatát a szívből, s a boldog érzelem kopárul maradt helyén olykor harag, gyűlölet, boszu vészhozó szenvedélyeit plántálja fel. . . Jól mondjátok: az idő sokat megváltoztathat! De vannak mégis hurjai a szívnek, melyek a komoly s megfontolt embernél szintugy, mint a könnyelmű vagy épen romlott kedélyünél, örök épségben maradnak, melyeket érintsen bár évek mulva a meghívott kéz, ugyanazon a testet és lelket egyiránt átrezgő s megható hangot adják. — E sokat

megemésztő idő feldulta a szerelmet is, mely e két szívet egykor összeforrasztá, de maradt mégis egy húr e szívekben, mely az idő romboló hatását túldaczolá, mely talán épen azontul magasult tiszta- és szilárdná, miután a szenvedély duló lángjai elenyésztek.

Andor és Tekla egymás közelében érezék, hogy köztök neme a rokon vonzalomnak uralkodik, azon olykor a sírig állandón megmaradó barátság, melyet olly házas felek érezhetnek, kiket mellőzhetlen viszonyok parancsa elválaszt egymástól, de kik soha nem feledhetik, hogy voltak boldog napok, melyekben az embert emberhez kötő legszentebb és leghatalmasabb kapocs forrasztá össze szíveiket. — Illyen volt a viszony Andor és Tekla közt, s egy rövid beszélgetés, mely eleinte mind a két részről akadozva kezdődött, egymás iránti barátságos vonzalmukat megismerteté velők.

Bojtora nem volt honn, — s évek lefolyása után ma lépte Andor először által e ház küszöbét Tekla kíséretében. . . Kevés percz mulva fel lön világosítva Andor a felől, mít szíve első perczben sejtett, midőn a szerencsétlen vak gyermeket Tekla anyai keblén csüggeni látta, s vonzalmá meg nem tagadhatva, kulcsolá e gyermeket atyai

keblére. Azután az anya térdeihez helyezé őt, kinek kezeit megfogá s szóla:

„Tekla, áldva legyen jó szíve, melyly kész kegyed iránti vétségemet megbocsátani! . . . Nem, ne gondolja, hogy a multak egészen kifogytak emlékezetemből; soha nem felejttem, hogy egykor Tekla nekem mindenem volt!”

„Hagyjuk a multakat!” sohajtá Tekla, s fíjút emelte közelebb magához, hogy háritója legyen a felbuzdulásnak, melyly keblét, minden nyugalma daczára, ostromolni kezdé; de a szerencsétlenség látása könnyel töltémeg szemeit. „Oh, az átok, melylyet e koldus monda fejemre, olly hamar, olly borzasztólag beteljesedett.”

„Nem, Tekla!” válaszolt Andor vigasztaló hangon, „tudom, hogy vannak veszteségeink, miket az életben semmi — semmi vissza nem pótolhat. Illyen . . . e szegény gyermek vesztesége is! De hallja szent fogadásomat: vagyonom képessé tesz, hogy mindent megszerezzek, kipótolhassak e gyermeknek, mi egyetlen veszteségét, ezen örökös vakságot, melylyre kárhoztatva van, békén türhetővé tegye. . .”

„Vagyon!” felsohajtott ujlag Tekla, bús mosolylyal ajkai körül, mert lehetlen volt keserűn nem hatni lelkére ama szomorú emlékezetnek, hogy épen a vagyon és gazdagság volt az, mi

egykor őt a jámbor Györgytől az úri hódoló karjaiba csábitá. De Andor azt hívé, hogy jelen ajánlatával legnagyobb részét teljesíti kötelességeinek. „Ugy-e, elfogadva lesz ajánlatom?” kérde a kesergő anyát.

Tekla nem felelt, hallgatásából Andor igenlést és ajánlatáni megnyugvást vélt kiolvasni. „Igérem, Tekla!” folytatá szavait, „hogyminden törekvésemet oda fordítandom, boszút állani a gonosztettért, melyet ezen ember ártatlan . . . gyermekünkön elkövetett.”

A boszu szava villanyos hatással sújtá Tekla idegeit; keble tisztultabb volt, semhogy boszu után epedne, s atyjának olykor ejtett szavaiból sejtheté, hogy tán sulyos boszu vár még gyermeke atyjára is. Kérve és szánakozva emelte Andorra pillanatát: „Ne említsen boszút! ne említsen boszút!” szólt hozzá bensőleges hangon, „én azt nem szomjazom. . . A boszu ostora nem ember kezébe való. — Isten boszút álland minden szenvedésünkért.”

„S most” folytatá Andor a beszédet, keveset ügyelve Tekla utóbbi szavaira, „engedje még egyszer szavát hallanom: megbocsát-e nekem szívéből?”

„Mindennek megbocsátok!” válaszola Tekla.

„És ha” folytatá szavait Andor s heves moz-

dulattal lépett közelebb Tekla felé, — „oh, Tekla! e szívet egy angyali leány boldogítja viszonszerelmével. . . Életem üdve van e szerelemmel öszszeforrva! Rövid időn boldog férj leszek. . . S ha ez megtörténik, nyilatkozzék, Tekla, nem fogja-e földi pályámat átka kísérni?”

A leány nyugodtan és engesztelődve nyujtá jobbát Andornak. „Nem mondhatom,” ugymond, „hogy nem érzem veszteségem fájdalmait, kihozni fog az síromig. De a rám mért szenvedéssel már meg vagyok barátkozva; nincs csapás, melly e kebelt többé megzavarhatná. . . Engesztelődve gondolkodok kegyedre mindenkor!”

„Köszönet, hála!” felszólalt Andor és az oda nyujtott jobbot forrón szorítá ajkaihoz. . . Ő nem volt képes a női szív rejtélyébe látni, nem észrevenni, hogy a nyugodt külső alatt mély szenvedés kintengere hullámszik. Szerelme Jerne iránt sokkal szenvedélyesebb volt, semhogy annak mindent áldozni kész ne legyen, s azt hívé vakaságában, hogy a mi neki olly öröm és boldogság, bú és fájdalom senki másra nem lehet. Még egyszer ujítá meg fogadását, hogy a szerencsétlen gyermekről folyvást . . pártfogóilag gondoskodandik, hogy Tekla emléke örökre tisztelettel és barátsággal lesz rokonulva szívében; még egyszer esdé a megcsalatott hölgy bocsánatát. . . És köny-

nyült lélekkel távozott, mintha ezzel önlelkéről minden bünsúlyt lerázott volna.

Aggódó kebellet tekintett utána Tekla, atyjára gondolt, kinek lelke tán pusztító vést forral e férfi ellen, s nem állhatá, hogy búcsuszóul ne figyelmeztesse őt: „Andor! . . . atyámtól őrizkedjék!”

A figyelmeztető szózat jutalma egy új búcsukézszerítés lön, mellyel azt Andor meghálálni akará, melly azonban lelkének legkisebb nyugtalanságot nem okozott. Tudta ő, miért kellene a harangozótul félnie, de lelkében már ugyis határozva volt, hogy a párviadalt, mellyben Bojtora halálhozó koczkát vethetett számára, kikerülendi. — Ügyvédét kereste föl, s kötelességévé tette, hogy a koldust, ki ma vezetteték a megyeházhoz, a legszigorubb vizsgálat alá vésesse.

Honn szolgája egy levelet adott kezébe. A levél Bojtorától volt s röviden intézve hozzá a felszólítás, hogy nyilatkozzék: akar-e a hozzá tett felhívásnak eleget tenni s Teklát nőül venni? — Andor azon hiedelemben volt, hogy e dolog közte s Tekla közt mai együttlétök közben különben is egészen tisztán el van intézve, s nyugodt lélekkel irt rövid választ, mellyben kimondá, hogy jegyese iránti hűsége tántorithatlan, s a harangozót oda utalta, hogy e kívánság teljesítésére őt

saját leánya sem akarná kényszeríteni, „kiért és gyermekeért“ így fejezé be sorait, „tehetségem szerint mindent megtenni kész vagyok . . . s így, bizvást hiszem, a mult és elfeledett viszony nem fog többé köztünk szóváltás tárgya lenni, annál kevésbbé ellenségeskedésre ürügyül szolgálni.“—

A lepecsételt levél Gazsi kezeire bízott, ki azonnal sietett azt kézhez szolgáltatni.

XLI.

Isten büntető keze súlyosan látszott e város fölé nehezülni. . . A mai nap délutánja iszonyu szélvészszel köszöntött be, melly maga is képes leende, némelly gyöngébb épületek körül tetemes károkat idézni elő; a lakosság keblét aggály és félelem kínoztá, mert e napokban már több ízben pusztíta a tüzvész egész sorházakat. . . S e szélvész közepett ismét megszólalt a vészharang, mellynek rettegtető hangjai soha csüggesztőbbleg nem hatottak a város lakosaira.

Bojtora e perczen érkezett haza. Meglepetve látta leányát egy gyermekkel ölében; meglepetése még nagyobb lett, midőn megtudá, hogy az saját unokája. . . „Hogyan?“ kiálta fel fájdalmas csudálkozással, midőn Tekla anyai keserű panaszszal előadá, hogy fíja azon idő alatt, mig tőle

távul volt, szemvilágát elvesztette. „Hogyan? ki vihette véghez e pokolbeli gaztettet?” kérdezé Bojtora indulatosan leányát.

Tekla a mit tudott és sejtett, elbeszélte. „Hah!” kiálta fel Bojtora dühös boszuval, „ez is ama csábító urnak műve! Ő tette e szegény embert gyermektelen- és gyámtalanná; miatta kényszerült földönfutóvá lenni, aljas társaságokba sülyedni, míg végre... Iszonyatosan sejtem, miért kelle e szegény gyermeknek megfosztatni szemvilágától... Fogva van-e a gonosztevő?”

„Igen, atyám! ő érdeme szerint fog lakolni bűneért,” válaszolt Tekla a kérdésre, s csakhamar hozzátevén csillapítólag, midőn atyja szigorú arczvonásait vészjósló redőkbe látta vonulni: „Atyám! légy nyugodt!”

„Nyugodt leszek — nyugodt leszek... nem sokára!” válaszolt Bojtora, s miután a vak gyermeket darab ideig keserű gúnymosolylyal nézte, néhány lépést tett fel és alá a szobában, s kérdé leányától: „Nem keresett senki?”

„Senki!” válaszolt Tekla.

„Semmi levél vagy üzenet nem érkezett távollétem alatt?” folytatá kérdését.

„Mióta honn vagyok, nem!” válaszolt ismét Tekla.

Ugy látszott, hogy várakozásában van a ha-

rangozó megcsalatra, azonban nem folytató tovább a kérdezősködést.

Két izmos legény érkezett szobájába s nagy gyorsasággal kérték a torony kulcsait, hogy a tűzvészt hirdető harangozásra siessenek. Bojtora átadta a kulcsokat az egyik legénynek, mi közben kérdést intézte hozzá:

„Tudsz-e magad mellé hamarjában embereket szerezni, Péter?”

„Tudok, uram!” válaszolt a kérdező, „egy pár itcze borért hat is kikerül a csapszékből.”

Bojtora pénzt adott neki s paráncsolá, hogy siessen a toronyba, mert a tűzvész e roppant szél mellett igen nagy lehet. „Te pedig, János,” szolt a másik legényhez, „itt maradsz; dolgunk lesz együtt!”

Gazsi a cigányfiu, Andor hű szolgája, lépett a szobába, s levelet adott Bojtora kezeibe, melyet ez nagy gyorsasággal olvasott végig, s azután gúnyos habotára fakadt, miközben öklét görcsösen összeszorítva emelé fenyegetésre.

„S ez uradnak minden mondani valója?” kérde a szolgától.

„Egyebet nem üzent,” válaszolt amaz.

„Nagyon jól van; hiszen ebből is tudhatom, hányadán vagyunk. . . János, jer most velem!” szolt a megmarasztalt legényhez s vele az ajtó

felé indult; mielőtt azonban eltávoznék, még egyszer Gazsihoz fordult. „Emlékszel-e, fiu,“ kérd tőle, „azon estvére, midőn gazdád társaságában először hallád sípom zenéjét a székestoronyban?“

„Emlékszem,“ válaszolt Gazsi, nem tudva a kérdést mire vélni.

„Hihetőleg urad is fog ráemlékezni,“ folytatá Bojtora beszédét; „... s most újra fog egy zenét hallani ama toronybul, vészjóslót és keservebbet, mint akkoron. . . Elmehetsz, ficzkó!“ szólt hirtelen fordulattal, s Tekla felé lépdelve csak magában mondá el a következő szavakat: „de ez neki halotti zenéje lesz!“ Jánosnak intett, és eltávoztak.

Gazsi is menni akart. „Megállj — megállj! ha urad élete kedves előtted!“ szólítá meg, hirtelen karon ragadva őt Tekla, „várj itt rám néhány perczig.“

Tekla zajtalan halk léptekkel atyja után lopózott, látta őt a harangozó-legénynyel együtt műhelyébe vonulni, s csöndesen állott meg az ajtó előtt.

„János!“ szólt Bojtora, a műhely-szobába érve, „gyermekséged óta tartottalak, neveltelek. . .“

„Jó uram!“ felszólalt a legény.

„Ne szakassz félbe!“ folytatá szavait a haran-

gozó, „soha hálát tőled nem követeltem, és feloldozlak e kötelesség alul mindenkorra; csak egyben kívánom, hogy segítségemre légy...“

„Mit parancsol, uram?“ kérdé a legény olly készséggel, melly—e bátor és elszánt tekintet kíséretében — elegendőleg mutató, hogy hűsége bármilly tetre kész.

„Derék és hű emberem voltál mindig, János!“ folytatá ismét szavait a harangozó; „de tudsz-e hallgatni?“

„Ha kell, néma vagyok, mint a sír.“

„Mind örökre? . . . János, mind örökre?“ kérdé Bojtora hatályos hangon.

„Isten úgy segéljen!“ felkiáltott a legény, „uram, nem kell bennem kételkedned!“

„Jól van!“ válaszolt a harangozó. „Három szobaajtót és egy szekrényt kell feltörnünk. . . Bohó! mit ijedsz meg? Nem ismeresz engem? Nem lopás, gyilkolás, vagy bárminő aljas gáztett felől van itt szó. Csak betekintek egy szekrénybe — s azzal minden megvan.“

„Parancsoljon, uram!“ szólt a legény megnyugodva.

„A dolog körül gyorsan és ügyesen kell eljárni,“ folytatá szavait Bojtora, „hogy senki észre ne vegyen bennünket, s azért van segítségdre szükségem.“ E szavak közben egy szek-

rényhez lépett, melyből több darab ráspolyt és fesztő vasrudat vett elő s átadta a legénynek. „Ezekre nehezen lesz szükségünk“ szólt hozzá, „mert e kulcsok itt a legtöbb zárt felnyitják előtttem! . . . De nem árt az előgondoskodás.“ E szavak után Bojtora egy csomó kulcsot vön zsebébe, s mindketten útnak indultak. . .

Tekla remegve siklott vissza az elhagyott szobába, s gyorsan szóla Andor váró szolgájához, hogy a legnagyobb sietséggel menjen urához, tudósítsa őt, miszerint életét halálos veszély fenyegeti, melyet ha kikerülni akar, a leghathatósabban ovakodjék, mert az éjjel lakára fognak törni.

XLII.

E közben az éj leszállt a föld színére, sötét fátyolával födözve azok biztos nyugalját, kiket multak bús emléke, a jelen vész, vagy aggály a jövőndő iránt virasztani nem parancsolt. . . Csak Nagy-Váradon volt a város egyik nagy és szebb része iszonyu fénynyel világítva; nem egyes lakhelyek, nem is egyes házsorok voltak a kiméletlenül dühöngő lángok martaléki — egész utcákat borított el a pusztító elem s a lánggal lobogó üszköket messze távolságra sodorta a vi-

harzó szél, egyszerre s menthetlenül borítva felcsapongó lángokba a nem védett s védhetlen házakat. A látvány borzasztó volt, a szerencsétlenek jajkiáltásai szívmarczangolók. A vészt hirdető harangok több toronyban elnémulni kényszerültek; — mintha a féktelen dúlásra szabadult elem boszut akarna az ércznyelvű műszereken állani, mivel diadalmas száguldásának ellenmunkálni szólítják fel az embereket, az egyházak tetejére, tornyok csúcsaira törekedtek fel az emésztő lángok, és porrá és hamuvá pusztítottak mindent, mi csak rövid idő előtt ájtatos fenségben állott e disz-épületekben. A harangok olvadozva zuhantak földre. . . S a vész nem csillapult. Ellenállhatlan gyorsasággal száguldoztak a kóválygó lángok a terjedelmes vár-épületekig, hol rövid óra alatt romba dült falak felett hamvadtak el a magas tetők üszök-maradványai. A felkanyaruló füstözön rémes fekete felleg-csoportokat alakított e gyászejelenés felett. . . Mentésre gondolni sem lehetett; szerencsés volt, a ki maga menekülhetett!

* * *

A város más részében, melyet a tüztengertől a Körös folyama választ el, két férfi haladt előre, közülök az egyik észrevehetőleg keveset

gondolva a körülök dülő vészszel. . . Egy ablak előtt mentek el, melyet a távulról rémesen átvilágító tűzözön nappali fénynyel borita. Ez ablak megett Andor állott, szemeit a szomorú látvány felé függesztve. A férfiak nem láták őt; de Andornak a nagy fénynél lehetlen volt a harangozó magas alakját észre nem vennie.

* * *

Bojtora segéd társával együtt a házhoz érkezett, hol a párviadal jövőendő sorsát rejtő szekrény áll. E ház a Körös folyam partján áll, azon városrészben, melyet most a tűz pusztít; de innét még távul lenni látszott a veszély, ámbár az utcákon rémült emberek szédelegtek, a kapuk és ablakok rettegő csoportokkal voltak telve, s a háztetőkön is elővigyázó cselédek őrködtek, hogy a történhető vésznek idején elejét vegyék.

„Menj, János,” szólta Bojtora a harangozólegényhez, midőn a kijelölt házhoz közel értek, „nézz körül az udvaron, nincsenek-e emberek, kik észrevegyenek?”

János eltávozott, s kevés idő múlva azon tudósítással érkezett vissza, hogy a kapu zárva van s a ház körül senkit nem lehet észrevenni. — Erre Bojtora számított, miután Ilványi Lőrincz közbejárása által jó előre gondoskodott róla, hogy a

házi úr egy falusi mulatságra hívassék. A honn hagyott egy pár cseléd pedig, elhagyva a lakszobákat, a háztetőn foglalá el őrhelyét.

„Ég, ég!“ felzúdult egyszerre az utcán gyülekező nép, s minthogy e veszélyben mentésre alig gondoltak, rémülve szaladtak szét a fellobogó tűz közeléből. A ház felett, melybe Bojtora törni szándékozott, egyszerre magasra csapkodó lángok terjedtek szét, egy üszök által gerjesztetvén, melyet az erős szél több száz ölnyi távolságról sodort a védtelen tetőre.

„Most tehát!“ felszólalt Bojtora, s némi örömmel tekinté a felkanyarodó lángokat, „ez a legkedvezőbb alkalom!“ A legénynek parancsot adott, a kapu körül őrt állani, s ha szükséges, segítségére lenni; ő pedig ráspolyt és törővasat vevén át Jánostul, zsebéből kulcsot vont elő, mellyel a zárt kaput könnyű gyorsasággal nyitotta föl, s észrevétlenül tűnt el rajta, belülről ismét bezárván azt maga után, hogy munkáját annál háborítlanabban végezhesse. . . Hozott szerszámaira nem volt szüksége, mert ügyes készítésű kulcsai könnyen tárták fel előtte a szobák ajtait. . . .

* * *

Alig haladt el Bojtora Andor ablaka alatt, mi-

dön ehhez szolgája szökött be s hű ragaszkodásánál fogva szeretett ura iránt, sietett őt a vész felőli intésről tudósítani, melyet Tekla adatott tudtára... Andor a harangozónak hozzá intézett beszédéből gyanithatá ennek szándokát, s első gondolata volt, hogy az imént látott harangozó hihetőleg halála felől ment intézkedni. Ő ugyan határozva volt már, hogy e párviadal terhe alul magát kivonandja: azonban szerette volna, ha ez a világ előtt megmentett becsületével történhetik. Nyomban követésre szólítá szolgáját és néhány cselédet, s a még nem messze haladhatott harangozó után indult. . .

Azon időben érte el őt, midőn a ház égni kezd, s még láthatá Bojtorát a kapun bemenni. Mit eddig gyanitott, most bizonyossá lön előtte, és sietett, hogy azonnal utána nyomulhasson. Bojtorát látta szolgájával beszélni, ez ember gyanus lön előtte, s cselédeinek parancsot adott, őt őrizet alá venni. János hasztalan szegült a nagyobb erőnek ellene. . A kapu zárva volt; Andor néhány embert szólita meg, kik fejszéssel és dorongokkal mentek el mellette, s ezek segítségével csakhamar nyiltan állott a rés a ház belsejébe juthatásra. Csak Gazsi követte őt, az emberek saját vesztélyökkel nagyobb mértékben voltak elfoglalva, semhogy más bajával gondoltak

Meghasonlott kedély. II.

6

volna. . . A szobák ajtai nyitva voltak ; gyorsan haladt rajtok keresztül Andor, s bejutott az utolsóba, mellynek belsejét a mindegyre jobban terjedő lángok rémletesen világosították. . . Ott állott Bojtora a felnyitott szekrény előtt. Szemeiből boszús harag szikráját lövellé a nem vártan érkezettre.

A pillanatok drágák voltak. . . Andor a szekrényhez ugrott, megragadva a harangozót és felindult hangon kiáltva gúnyszót füleibe. Az erős karu Bojtora könnyű lökéssel sujtá őt félre magától. „Orgyilkos!“ kiálta rá, boszura tüzelődve, Andor, „mit keressz e helyen?“

„És te, gaz csábító!“ kiálta vissza Bojtora, „te kérded ezt? Jöttem, hogy jutalmadról, mellyet tőlem érdemlettél, gondoskodjam, s halált hozzak fejedre, mellyet magad választottál.“

„Az ég vezetett nyomaidba!“ szólt Andor egyre ingerültebb hangon, „hogy rablóit tettedet meggátoljam, mielőtt véghez vihesd!“ S gyors ugrással ismét a szekrény mellett termett, belőle egy pisztolyt ragadott ki, azt, mellyet a sors ellenfelének szánt vala. De Bojtora erejének játékmunka volt azt azonnal kicsikarni kezéből. . . .

Gazsi, a szolgál, az ablakhoz futott, szárnyait felrántotta s hangja egész erejéből kiálta segítség után az utczára. Andor követni akará szolgáját; ő is ablakhoz lépett, gyilkost és segélyt kiáltva. . . Bojtora agyában a pillanat kényszerítése gyors határozatot kelte; keblét a tetten kaptatás szégyene ellenállhatlan boszura ingerlé. „Jól mondad,” kiálta vészjósló hangon Andorhoz, „az ég vezetett nyomaimba! Vedd tehát kezeimből az ég jutalmát!” A pisztolyt Andor fejének irányozta és elsüté. A lövés iszonyuan durrant a szoba falai közt, s utána mind hárman egy néma perczet töltének. . . A jól irányzott cső legkisebb bajt sem okozott Andornak — benne vaktöltés volt.

E pillanatban a félháztető égő üszkei zuhantak le az ablak alá. Mindnyájokat rémület fogá el; de Bojtora keblében a kielégítlén boszu mindenek felett lángolt: „Hah!” ordított, az elsütött pisztolyt földhöz sujtván, „a sors e cső golyóját szánta csábító szívedbe. . . Neved van írva csövén s agyadnak szánva óntartalma!” S kezét a másik pisztoly után nyujtá ki, melly Andor számára volt megtöltve. De Andort a veszély bizonyossága elrémitette. Mielőtt a cső mellének irányoztatott volna, hirtelen kiszökött az ajtón. Szolgája azon perczen követte őt, s hogy a boszu-

állónak utánok juthatását megakadályozza, a zárlan függő kulcsot ráfordítá... Az ablakokon láng csapkodott eléjük... Andor gyorsan haladt a folyosó felé. A háztetőről a tűz az épület belsejébe kezdett harapózni; csaknehezen juthattak szabadba a folyosóru.

... A ház előtt számos ember kezdte csoportosodni; segélykiáltások vonták össze a remegő tömeget, melyek egyik szoba belsejéből hangzottak... Midőn Andor e csoporthoz ért, rémülve látta a harangozót, óriás erővel küzdeni az ablak vasrostélyán, melytől becsapó lángok kergeték vissza.

„A gyilkosok!” kiáltott Bojtora rémület hangján, „rám zárták az ajtókat... Fejemre ég a ház!...”

Borzadás futá végig minden jelenlevőnek tagjait. A csukott zárt, melyben kívülről kulcs állott, lehetlen volt Bojtora ügyességének felnyitnia; a vastag tölgyajtó pedig daczolt ropant erejével... Andor iszonyodva fordult szolgájához s kérdé tőle: ő csukta-e az ajtót a harangozóra? A felelet igenlés volt... Visszaüldözé őt lelkismerete, hogy a bezártat a kínos haláltól szabadítsa... Már késő! Az épület belsejéből lángok mardosák vissza a közeledni akarókat...

Bojtora folyvást küzdött óriási erejével. . . . Ráspolyt vett elő s a rostély erős rúdait reszelni kezdé. . . . Hasztalan fáradság! míg rést nyithatott volna magának, az épület kétszer porrá éghete. . . . Kétségbeesve hajtá el használhatlan műszerét, s a szekrényből kiragadt pisztolyt irányozta az ajtó zárjára. A pattantyú fellobbant, de a fegyver nem sült el. Minden életreménynek vége! . . . Most végelhatárázattal lépett az ablakhoz és kiálta a néphez: „Halál fiam vagyok! De halál van kezemben gyilkosom számára is. . . . Juttassátok e csőt Ilványi Lőrincz kezeibe!” A pisztoly a tömeg közé dobott. . . . A harangozó még egy végső erőködést kísértett meg; izmos karjai a vas rostélyba tapadtak, s mint roppant erejű orozlán rázta foghelye kalitkáját. A rostély inogni kezdé, meggörbült e karok hatalmától. A népközt, melly a tetőről folyvást hulló üszkők miatt az ablakhoz nem közeledhetett, jó remény örömhanga lön hallható, s biztató szózatok hangoztak be az utcáról, mert ha még két perczig gyakorolnak e karok illy roppant erőt a vas rúdon, a harangozó szabad lesz.

A remény és öröm hasztalan volt! A szoba felső padolata iszonyu roppanással beszakadt, s Bojtora az emésztő lángok közt lelte koporsóját.

Harmadik könyv.

**A fiatalságnak szép napjai, a' gyönyörű kor
Hirtelen illau, mint felhők sebes árnya tavasszal;
De az erőseknek nagy tettei a siető kor
Kellemivel nem romlanak el**

Vörösmarty.

XLIII.

Térjünk egy ifjuhoz , ki történetünk folyamában eddig kevés tetteles részt vett , ki azonban a jelen viszonyok közt egyike volt a lelkileg legtöbbet szenvedőknek.

A szörnyü látvány , midőn Bojtora az égő ház belsejéből kétségbeesve küzdött szabadulásért, Gázsira , Andor szolgájára , rendkívüli hatást gyakorlott ; eliszonyodott , midőn meggondolá , hogy fájdalmas halálának részben ő volt oka , mert ő zárta el , ura iránti buzgalmában , előle a szabadulás útját. A szavak , mellyeket Bojtora mondott , midőn a töltött fegyvert a nép közé vetette , megannyi rejtély voltak előtte , mellyek egész éjen át aggalommal és gonddal tölték agyát. Először tevé , hogy némelyleknél , kiket a tegnapi gyászeseten jelen lenni látott , urának tettei

s multja felől tudakozódott. Lelke undorral telt el. . . Másnap alkony felé szótlan buba merülve indult el hazulról, s utját egyenest Teklához vette.

Ritka eset, hogy gyöngé szív illykép sujtások kettős fájdalom által, mint minőt most Teklának kelle gyermeki s szülei keservekben kiállnia; de még ritkább, hogy azt gyöngé női kebel illy nyugalommal állja ki, a kettős fájdalom mélyen érzése mellett. Illy erőre az emberi lélek csak úgy fejlődhetik, ha türt már sorscsapásokat, mellyek egész lényét megrendíték, s mellyek a szenvedő előtt csak két utat nyitnak fel: vagy elveszni s elsülyedni a kínok tengerében menthetlenül, vagy mint tisztító tűzből szállni fel belőle, melly után minden földi fájdalom türésére hatalommal fölszentelve van. . . . De illy türés távol van az érzéstelenségtől; Tekla mélyen érte vesztességét atyjában és gyermekében, minek elfojthatlanul omló könnyei tanuságát adák, s kifejlett lelkének szépsége nem is abban mutatkozott, mintha vesztességét érzéstelen fogadta volna, de abban, a miként-türte e mélyen érzett vesztesség feletti fájdalmát.

Midőn Gazsi belépett, a kesergő anyát szerencsétlen gyermeke társaságában találta, halvány arczait önkénytelenül árasztván el könnyekkel a

kettős bú. A szenvedő arcza az érkezett felé fordult, melynek tekintete az élénk érzetű ifjura mély behatást gyakorla; egy perczre megállt az ajtó küszöbén, mintha szavaihoz erőt akarna gyűjteni s aztán hevesen rohant elő a szobába, s Tekla lábaihoz borula.

„Asszonyom!” szólt, Tekla kezét megragadván s heves csókkal szoritván ajkaihoz, „megbocsáthat-e?”

Tekla meglepetve nézte a jelenetet. . . „Hallgasson meg kegyed,” folytatá az ifju beszédét, fölemelkedvén helyzetéből, s arczatán az előbbi heves kifejezést erőtetett nyugalommal iparkodott felváltani. „Kevés szóval ismertté teszem magam kegyed előtt, s ha jó szíve átokkal nem üzend el magától, úgy iparkodni fogok, a mit véletlenül vétettem kegyed ellen, életem feláldozásával jóvá tenni.”

„Nem értem szavaidat,” szólt Tekla előbbi csudálkozással az ifjuhoz.

„Oh, asszonyom!” válaszolt emez, „tüstint meg fogja érteni. . . Azon ember szolgája vagyok, ki kegyedre az élet minden szerencsétlenségeit halmozá, ki megfosztotta egykor egy becsületes ifjutól, s ezzel életüdvét rombolta el, — ki közvetve oka gyermeke, az ő gyermeke-szerencsétlen vakságának, s ki végre most egyetlen barát-

ját, atyját rabolta el. . . Ne szóljon,“ mondá hirtelen, midőn látta, hogy Tekla megszakasztani szándékozik beszédét; „mindent tudok, aggályos hűséggel tudakoztam a legkisebb körülmény után! . . . Engem Valday Andor mint földönfutó árvát fogadott fel, táplált és nevelt, s én őt ezért hűn szolgáltam, hűn, hogy nem lett volna egy csep vér testemben, melyet értte feláldozni kész nem valék. . . Átkozom e hűséget! ez okozza, hogy most a gyilkosság fele része lelkemet terheli! . . . Uramat a legjobb embernek hívém, olly jónak minden iránt, mint irántam évekig mutatkozott; s ezért föltétlen vakon engedelmeskedtem minden szavának. Csak későn láttam által, hogy az ember egyhez jó lehet a legnagyobb mértékben, míg sok mások iránt kíördögül viselheti magát. . . Mondjon átkot fejemre, asszonyom! e kezek zárták atyját a szobába, melyből élve nem szabadulhatott!“ S a töredelmes szívű ifju újra égő vágygyal ragadta meg Tekla kezeit, s csókokkal hinté el, miközben szemeiből sűrű könnyek peregtek rájuk.

Teklának lehetlen volt, a szenvedélyes bánkódót magától eltaszítania; látta, hogy gyöngelke nem bír fájdalma súlyával megküzdeni, hogy heves keserve vigasztaló támaszt önmagánál is nagyobb mértékben igényel, s elfojtá a keserű érzeményt, mely keblében az önvédő szavak hal-

latára az ifju iránt támadott. . . Gazsi hosszas körülményes elbeszélésbe bocsátkozék. „Nem!” szolt e közben s mi itt inkább érzelminek és gondolatnak értelmét, mint saját szavait adjuk vissza, „a ki iránt s z e n t hit köté szívünket, a legelső r o s z tett, melyre általa csábítottunk, végkép elszakasztja a legforróbb ragaszkodás kötelékeit is. . . Nem lehetek többé ezen úr közelében, nem maradhatok szolgálatában. Tán bűnnel vegyes és hálátlanság bélyegét viseli e tett magán; de midőn mind azt, mit ő kegyed és több mások iránt elkövetett, megértettem, ellenállhatlan undor szállta meg lelkemet, s úgy érzem, hogy futnom kell, futnom bárhová, csak közelében ne szívjam a jó Isten levegőjét. . . Annyi ember életét, boldogságát duni fel, olly könnyelműen, gyáván, játszadozva!”

A cigány ifju érzés- és gondolkozásmódjához, úgy hiszszük, nem kell kulcs. Egyike volt ő azon a természettől szépre s nagyra hivatott és semmi elferditő társas viszonyok bal behatásai által meg nem romlott kedélyeknek, mely ha a társas élet más fokára illetetik, áldáshozó emberévé válhatik e társaságnak. . . Egyszerű szüz lelkülete most csak kis körökben mozoghatván, rajta legfőbb bélyegül a minden jó és szép iránt forró ragaszkodás, minden ruttól és rosztul el-

lenállhatlan visszaundorodás tünt fel. Andorhoz nem a pusztá hála kötötte eddig: azon komor lelkület, melly urán utazása évei alatt folyvást mutatkozott, szerencsétlen és szenvedő ember gyanánt tünteté fel őt a hű szolga előtt, s ez elég volt ennek föltétlen barátságát megnyerni számára. . . De most ez egyszerü kedély egyiránt irtózott vissza urában a vétkes csábitótul, az embertárs életével és boldogságával játékot üző könnyelműtől, és—Ilványi iránti viszonyában — a férfias becsületszónak gyávánlábbal tapodójától. . . Tekla átlátta, hogy bár az ifju kezei zártak ajtót elvesztett atyjára, de nem ő az, ki miatt e veszteség felett keseregnie kell; az ifju nemes nyíltsága megnyeré lelkét, s részvéttel tudakolá tőle hosszasban váltott beszéd után:

„S hová fogsz fordulni, jó ifju, ha eddigi uradnak elhagyod szolgálatát?”

„Hová?” szölt Gazsi őszinte bizalommal, „hová menjek, mint kegyedhez, asszonyom? Kit ismerék én,” folytatá tovább hévvel szavait, „kinek szerencsétlen sorsa hű szív szolgálatára nagyobb igényt tarthatna, mint kegyed, a lealázott hölgy, az atyában, gyermekében és . . . leendett férjében olly mélyen sértett nő? . . . Életem kegyednek legyen ezentul szentelve, asszonyom! — bár több és nagyobb volna, a mit vigasztalá-

sára nyujthatok! — nem díjért, nem. játalomért, hanem“ s e közben két kezét mellére kulcsolá, „van itt valami e kebelben, melly ellenállhatlanul parancsolja, hogy magamat síromig kegyednek kell fölszentelnem. . . .“

Tekla a cigány ifju szavait és magaviseletét egy nemes szív fellángolásának tulajdonítá. . . . S az élet olly sok nemes szív fellángolását hűti meg zsarnoksága jegével, meghűti — így gondolá magában — ez ifjuét is, s azért nyugodtan mondá neki, hogy menjen vissza urához, s egy hét mulva jöjön látogatására.

Gazsi elbámulva fogadta ez utasítást. „Hozzá?“ kérdezé, „s miért vissza hozzá?“

„Mert nem fogod jótevődöt felejtteni,“ válaszolt Tekla, „s a mit most szép buzgalmadban tenni akarsz, megbánhatod e buzgalom csillapultával.“

Büszke önérzettel lángoltak az ifju szemei. „Kegyed kételkedik?“ ugymond. „Ám legyen! nem fogom asszonyom legelső parancsát nem teljesíteni, ámbár ennél kínosabb kötelességet elém szabni nem lehetett. . . Visszamegyek, hogy egy hét mulva megtérjek hű szolgálul, ki az első kísérleti parancsot jól teljesítette.“

Az ifju urához visszatávozott. . . Milly különbség volt az egykor körüle töltött időszak és a mostani között! Úgy érezé, mintha büntárssal

volna egy börtönbe szorítva, kinek látása nyomasztólag hat lelkére, kit minden áron messze-kerülni ohajtana. Szótlan volt és méléző, s olly érzékeny ovakodó Andor minden közeledésétől, mintha bűnfertőzöttől remegne. Ha Valday Andor ez időben maga is a legkomolyabb gondokkal nem lett volna elfoglalva, lehetlen vala szolgáján a változást észre nem vennie.

XLIV.

Sokkal nagyobb volt a majd naponkint megújuló tűzvész közepett a közrémület a városban, semhogy még két olly nevezetes esemény is hosszabb mendemondára nyújtott volna alkalmat, minő Bojtora gyászos kimulta s Valday Andornak a férfias becsületszóra fogadott párbajtóli visszalépése voltak. De volt egy kör, mellyben mind ez sok oldalról meghányásra s komoly vitára nyújtott alkalmat.

* * *

A megyében tisztujítás következett. Az összes nemesség két pártra volt oszolva, melly homlokegyenest állt szemközt egymással; szélsőségekben kalandozott mindkettő, s annyival távolabb egymástól, mert semmi ösvény nem

nyilott, mellyen egymást megközelíthetnék, egymás törekvéseit megérthetnék. Föltétlenül haladni akart az egyik, föltétlenül maradni a másik, s így jóformán ráillett mind kettőre a gúnynev, mellyel őket az illető ellenfél emberei elnevezék: rohanó és trespelő. — Kevés hét előtt a haladó párt egyik főembere, észre mint szívre nagyobb férfit, külön vált felekezetétől s egy új párt alakításához tett előkészületeket, melly elvekre nézve mind azt, mi ama másik kettő közt jó vala, magáéul fogadná, s egyszersmind a megyének értelmiségre szintugy, mint vagyonbeli tekintélyre nézve legnevezetesebb férfait birná főnökiül. A párt alakítása csöndben s a lehető legnagyobb titoktartással ment véghez, azonban olly jó sikerrel, hogy a másik két párt legjelesbei kevés idő alatt és kevés fáradsággal meg voltak számára nyerve; a maradók részén több értelmes férfiak voltak, kiket e párt kebelében részint rokoni vagy barátsági kötelékek, részint az ellenfelek némellyikétől tán régebben szenvedett sértések keserítő visszemlékezései tartottak, s kik most e feltartó gátoktól menekülve, örömet fogadák az alkalmat, keblök jobb meggyőződését követni, s a párttól, mellynek jövődjé nincs, áttérni azon párthoz, mellynek e honban egyedül van jövőn-

Meghasonlott kedély. II. 7

dője , ha van ; míg más-résről a haladók közt is voltak férfiak , kik pártjok tulzásait legkevésbé sem nézték helybehagyó tekintettel , s kik annak soraiban csak azért állottak , mert meggyőződésük a tán tulfeszített hévvel haladást vagy legalább haladni akarást is üdvösebbnek tanítá előttük , mint a tétlen tömeg hanyag pangását. Így alakult e harmadik párt , melly a cselekvés mezejére csak a legutóbbi időben lépett ki , s olly sikerrel , hogy állását biztosítottak , győzelmét elmaradhatlannak lehete tartani. S e győzelemtől nemcsak a párt további virágzása , hanem a megye egész jövődője hosszú időre függött.

E párt vezérfejét találjuk most szobájában harmad magával. Az őszbe vegyült , de testben lélekben ifju erejü pártvezér , Czerszöghi Sándor mellett bizalmas beszélgetésben foglaltak helyet Ilványi Lőrincz és egy ifju , kit a házi gazdához rokonsági láncz fűz , mint a köztök váltogatott megszólításból láthatjuk. Ilványi arcvonásait szokatlan komolyságban találjuk ; most sem hagyta el ugyan ez ajkakát az örökös lágy mosolygás , melly azonban jelenleg némi erőtetés színét viselő , mintha tartósságától rögtön meglepő fájdalom által foszthatnék meg. Agyában komoly gondolatok forogtak , s úgy látszott , ezen embernél a komoly gondolkozás ritka tünemény lehetett , mert

a dolog igen nagy fáradságába került... Felállott s búcsura nyujtá kezét a házi gazdának és az ifjunak.

„Kegyed tehát pártunk embere?” szolt amaz, a távozonak kezét bizalmas barátsággal megráogatva.

„Kétségtelenül,” válaszolt Ilványi, „meg vagyok győződve, hogy a hol a vezér olly tapasztalt és bölcs, azon pártnak lehetlen nem győznie.”

„Legfőbb reményünket célunk hazafiságos tisztaságába helyezzük,” mondá a pártfőnök, „s azon kedvező kilátásba, hogy a jó ügynek a megye tekintélyei barátivá lettek.”

A váltott hizelgésre mind a két fél meghajtá magát, miközben a házi gazda azon tusakodott, vajjon bizhatik-e vendégének adott szavában; a vendéget pedig az tölté el komoly aggalommal: vajjon nem volt-e tőle hirtelenkedés, barátságát és részvétét megigérnie, holott talán akadt volna más párt, mellynek azt drágábban adhatá el? Azonban utolsó szava is távozása előtt az volt, hogy ő a közjót és a haza boldogságát tartja minden lépésében szem előtt, tántoríthatlanul.

„Öcsém!” szolt a főnök az ifjuhoz, miután egyedül maradtak, „ez tehát meg volna nyerve. Most még egy hibázik, kit pártunkhoz édesgetni

kell, s aztán bátran fogunk a síkra állani. Valday Andort meg kell nyerni minden áron.“

„Valóban, édes nagybátyám,“ válaszolt az ifju, „épen nem látom által, mi nagy szerencsét hozna e cselekvőtlen és közönyös ember részünkre; ámbár más részről nagyon is átlátom, hogy őt és Ilványi Lőrinczet egy párt követésére birni nem a legkönnyebb feladat.“

„Igazad van,“ folytatá a nagybátya, „s a dolog kivitele annál nagyobb finomságot kíván. Első az, hogy Valday Andort részünkre nyerjük; második, hogy Ilványi Lőrinczczel kibékítsük; harmadik, hogy ujonnan nyert emberünket közönyös érdeketlenségből cselekvősegre s munkásságra sarkantyuzzuk.“

„Három igen bajos feladat!“ jegyzé meg az ifju mosolyogva, miközben egy öblös tajtpipát vett elő, s rágyujtván, kényelmesen helyezkedék el egy széles kereveten. „Édes urambátyám!“ kezdé aztán, finom füstfelleget terjegetve maga körül, „tudja, hogy tanítványává szegődtem; — nagyon meg tudnám köszönni, ha megtanítna, miként fogja e három dolgot, főleg pedig a két első, végrehajtani.“

A nagybátya író-asztalhoz ment s két rövid levelet irt, miközben folytaták párbeszédöket. . . „A két első, Valday Andor megnyerése s Ilvá-

nyival kibékítése , mit te tán legnehezebbnek tartasz , a legkönnyebb dolog ,“ mondá irásközben a nagybátya.

„Csak a modort, a modort szeretném tudni, édes urambátyám; mert megvallom, sükerültéig Tamás vagyok a dologban.“

„Kétséggkívül eleget olvastál már szakácskönyvi hirdetésekkel?“ kérdé amaz mosolyogva.

„Egész az unalomig.“

„És kaczagtál is, midőn illy könyvek huszadik harminczadik kiadását láttad jelentetni, míg sok előtted becsesebbnek látszó elmetermék alig hozza be az első kiadás költségeit?“

„Kaczagtam olykor, olykor boszankodtam,“ válaszolt az ifju; „de szeretném tudni, mi köze van a szakácskönyveknek urambátyám párterősítési terveivel?“

„Igen nagy,“ mond a főnök, „tüstint meghallod. . . Mellesleg mondva, mit tartasz te a jó pezsgő borrrul?“

„Szép szerepet szokott játszani vidám czimborák mulatságaiban; ámbár néha már olly pezsgőivó társaságot is láttam, mellyben a multság eleje igen barátságosan kezdődött, végül pedig megannyi ellenségek váltak el egymástól.“

„Ezt, kedves öcsém, csak a rossz modor okozta, mellyel illy társaságokban a pezsgő-po-

harak keringettek.“ E közben a nagybátya bevégezté irását, s most két lepecsételt levéllel állott öcsöscse előtt. „Mindenek előtt jegyezd meg, öcsém,“ ugymond, „hogy a szakácskönyveken semmi nevetni vagy boszankodni való nincsen; én legalább méltólag becsülöm őket, s szakácsom bizonyossá tehet téged, hogy a sütés-főzés művészetében egy új munka sem jelenik meg, melyet számára azonnal meg ne szerezzenek.“

„E miatt nem szükség a szakácsot vennem kérdőre,“ válaszolt az ifju mosolyogva, „mert urambátyám luculli asztala, mellynek bizonyosan nincs párja a megyében, erről kézzel fogható tanúságot tesz.“

„S azt véled,“ szólt komolyan a házi gazda, „mind ez magamért történik? érttem, ki olly szük élelemmel képes vagyok beérni, mint a stóának bármellyik hájdankori követője? . . . Csalatkozol! Szakácsom eszköz kezeimben, mellyel körülem az embereket tetszésem szerint kormányozom. Valahányszor fontosabb dolgot, akár a közügyekben, akár magányos emberek közt, akartam elintézni, ha semmi más mód nem sikerült, szakácsomhoz folyamodtam, s kellő modor segedelmével mindig jó siker koszorúzta fáradságomat. Jelennen is szakácsom pártunk legfőbb támasza, kinek segedelmével, ha azt tán egy más

szakács holnap elosztaná, holnapután ujat szerkezténék össze. A legszellemibb ember is, tudtán és akaratán kívül, kisebb nagyobb mértékben a gyomor rabja. . . Tudod-e, édes öcsém, mit tesz az, egy lakomát jól adni tudni?”

„Illy ékesbeszédet a szakácsság mellett még soha sem hallottam,” szólt az ifju, „szinte meghíztam bele!”

„Egynémelly azt gondolná,” folytató a nagybátya, „hogy mit az ember egy jó lakoma segítségével végrehajt, tán nem is a szakács, mint inkább az ügyes házi gazda, a szép és nyájas gazdasszony, egy szóval, az asztal feletti jó társalkodási módor érdeme. Ne hidd, öcsém! . . . Az orvost a szentírás tisztelnünk parancsolja; pedig mi a szakács, mint egy ügyes vegytudós és orvos? azon különbséggel, hogy a szakács vegyítőkei csak lassan járnak végére életünknek, mit az orvos olykor gyorsabban megtesz. . . Nézz körül az életben: hány házastárstengi örök zsémbelődésben végig az életet, csak azért, mivel a feleség rossz szakácsné? hány fiatalkori barátság oszlik meg csak azért, mivel az egyik itt, a másik amott találja izletesebbnek a vendéglő ételeit? . . . S ha a szakács műremekeihez még finom, válogatott borok is járulnak, ekkor a célba vett dolog

jó sükere elmaradhatlan ; — azért , öcsém , tisztelet a szakácskönyveknek és a pezsgőbornak ! “

Az ifju Cserszöghy nem tartóztathatá magát a kaczagástól , midőn nagybátyját olly komolysággal hallá fölvelt tárgya mellett szónokolni . „ Valóban kíváncsi vagyok látni , “ mond nevetés közben , „ megfelel-e a gyakorlat e szép elméletnek ? a z é l e t n e m h a z u d t o l j a - e m e g a l o g i c á t ? “

„ Holnapután délben magad meggyőződhetsz felőle , “ válaszolt a pártfőnök , s a kezében levő két levelet átadá öcscsének . „ Mint látod , egyik Ilványihoz , másik Valdayhoz szól , “ megjegyzé , a levélre mutatván , holnaputánra ebédre hívom mind a kettőt , s kérlek , öcsém , hogy a meghívó leveleket magad vinnéd el hozzájuk , természetesen , egyikkel sem tudatván előre , hogy ki lenend ebéd társa . “

Az ifju átvette a levelet , s megigérte , hogy még az nap eljárandja az illetőket . Csöndes léptekkel , lesütött fővel , mély gondolatokba merülve indult az ajtó felé ; itt azonban hirtelen visszafordult , s hosszas pillantással nyugtatván nagybátyján szemeit , felszólala : „ Urambátyám , tudnék ám valamit mondani ! “

„ Ugyan mi jót , kedves Gyulám ? “ kérdé szíves mosolylyal az öreg , s a szólónak vállait megveregeté .

„Már hogy jó leend-e belőle, vagy éppen az ellenkező, azt előre meg nem mondhatom,“ válaszolt az ifju, nyiltan tekintve az öregnek szemébe, „de annyi bizonyos, hogy holnapután — három vetélytársak fogunk versenyeni az urambátyám szakácsát illető dicséretetek felett.“

„Hogyhogy, öcsém? beszélj világosabban,“ mondta a nagybátya, e nyilatkozat által kissé {meglepetve; „tán magad is a szép Jerne zászlója alá esküvel?“

„Mi tagadás benne, édes urambátyám? abban mi Ádám fiai mindnyájan megegyezünk, hogy a szépet szeretjük,“ válaszolá az ifju. — A házi úr komor arcczal fordult egyet a szobában, aztán rövid szóváltásokban folytatták a beszédet:

„Tehát verd ki fejedből a bohóságot,“ szolt öccséhez, „tisztujítás után csinálhatsz, a mit akarsz; de most rád szükségem van, s nem szeretném, hogy kortések helyett a csillagoknál tartanál dictiókat. Tisztujítás előtt nem szabad szerelmesnek lenned!“

„Úgy ám, ha tőlem függene!“ válaszolt az ifju. „Azonban miért éppen tisztujítás előtt?“

„Mert az ilyen boldogtalan szerelem az embert melávvá s cselekvőtlené teszi.“

„De miért boldogtalan?“

„Hát nem jegyese-e Valday Andor Szelődy Jernének?”

„Jegyese, de még nem neje,” válaszolt az ifju, „s a világon még eddig nem is lett minden jegyesből nő...”

„Fiu!” felkiáltott hévvel a nagybátya, „tán kiütötted Valdayt a nyeregből? ... E tetteredért mindenkor kész lettem volna téged keblemre ölelni; de most ... most szeretném érte hajadat meg-ránczítani.—Tudod-e,” folytatá, midőn öcscsét elégtelen mosolyogni látta, „tudod-e, hogy ez által Valdayt egészen elveszthetjük? Tud-e már ő valamit a dologról?”

„Semmit,” mond az ifju, „és általam éppen semmi sincs eddig koczkáztatva.”

„Szólj tehát nyíltan, fiu! és ne kínozz, ne beszélj rejtélyekben!” zaklatá öcscsét türelmetlenül a pártfőnök.

„Halljon tehát mindent nyíltan, nagybátyám! ... Nem rég ideje, hogy Pestről haza jöttem, s azon időtől fogva járatos valék Szelődyékhez. Első perctől fogva ellenállhatlan barátsággal vonzódtam Jernéhez, s már-már azt hívém, hogy viszonti vonzalmáról én is bizonyos lehetek, midőn Valday Andor megérkezett, s rövid nap múlva mennyemből hullottam alá...”

„És a többi! ezt mind tudom,” közbe szólt

az öreg úr, öcscsének hosszadalmas szerelmű só-
pánkodásától tartván, „a dologra!”

„A dolog tehát az, hogy Valday Andort nem
én ütém ki a nyeregből, hanem leszédült, leesett,
lezuhant ő maga. Tudja nagybátyám a párviadalt
Ilványi s Valday közt. . . Jerne volt, a lángszívű
szerető, ki Valday Andort lebeszélte annak fér-
fias kivitelétől, a mit egy részben jól tett, más-
különbben most kevés jót vagy rosszat várhatnánk
tőle pártunkra nézve. Egyébiránt a ki hogyan
veszi Valday tettét, én legalább nem látok benne
alacsony gyávaságnál egyebet. . .“

„Mondasz valamit, csakhogy senki meg ne
hallja,” közbeszólt az öreg tréfás szőejtéssel, s
csakhamar komolyan hozzá tévé: „az ember vagy
ne kezdjen semmit, vagy ha megkezdte, járjon
végére magának a halálnak is.“

„S a nőkedély mindenben, mi az igaz férfias-
ságot és lovagiasságot illeti, olly helyesenítél és
érez. . . Jernében e történet szintolly váratlanul,
a milly hirtelen vitt változást véghez, szíve az
ifjutól, ki elég gyáva volt, ha mindjárt az ő ké-
relmeire is, egy párbajból visszavonulni, egészen
elidegenült.“

„Valóban nem tudnám megmondani,” meg-
jegyzé a nagybátya, „a dolgot tisztán fölvéve,
mi lett volna jobb Valdayra nézve: ha fogadott

becsületszava szerint , golyót repít-e agyába , s így hátrahagyott szerelmese által híven sirattatik, vagy ha élve marad , s most ő lesz kénytelen, leányi hűtlenség felett siráncozni.“

„A mint Jerne regényes lelkületét ismerem, az első esetben kevesebb okom leende jót reményleni, mint ez utolsóban van ; — így azonban biztathatom magam, miután az anyának eddig is nagy fáradságába került leányát tartóztatni , hogy a jegyet Valdayval vissza ne cserélje.“

„De még ebből nem nagy remény virul fel számodra , öcsém!“

„Ki előtt a leány kedvese ellen bármilly csekély panaszra fakad , annak szívéhez a kulcsot kezébe adta. Én Jerne teljes bizalmát birom , birom barátságát , s nem volna az , a kinek őt ismerem , ha Valday iránt újra szerelemre tudna engesztelődni. S ha az elkerülhetlen meghasonlás napvilágra jő köztök, akkor Jerne szívéhez én állok legközelebb. . .“

„Az elsőség jogánál fogva!“ egészíté ki az öregúr öcscse szavait. „Ez eddig nem volna baj: de nem sejt-e Valday Andor ezekből valamit?“

„Abból legalább , hogy én volnék vetélytársa, legkisebbet sem “

A pártfőnök ez utóbbi szavakat örömmel fogadta, s igen-igen fontos dologként szívére köté

öccsének, hogy e részben tisztujítás utánig a legnagyobb mértékben ovakodó s titoktartó legyen, sőt addig ne is iparkodjék Jernéhez szerelmi nyilatkozattal közelíteni. Öccse mindent megígért. „Még egy dolog van,“ kezdé újra az előbbi beszéd fonálán, „mellyről nagybátyám eddig nem világosított fel: ha csakugyan megnyeri is Valday Andort pártunk részére, a miben én akadály bizonyosan nem leszek: de hogyan reméli ezen olly annyira méla, s mint látszik, erélytelen embert olly cselekvőségre bírni, melly pártunkra nézve hasznos lehetend?“

„Ennek kulcsa már kezeim közt van,“ válaszolt a pártfőnök, „a megcsalatott szerelem elkeseredése lesz az ösztön, melly őt munkásságra birandja a mi javunkra. . . Lásd, Gyulám!“ folytatá beszédét s az ifju karját hóna alá vette, „ha az embernek, ki valamiben — legyen az képzelet, érzemény, vagy anyagi tárgy — mindenét veszteteni képzei, ha az illy embernek más új, nagyobb és fölségesebb tárgy felé irányozzuk érzelmeit, gondolatait, kétszeres tüzzel fordul annak szolgálatára. . . Valday Andor kedvesét veszti el, én új tájat nyitok fel szemei előtt, kilátásaival hírnévre, tiszteletre, becsületre, dicsőségre, hazafias kötelességek teljesítéséből eredő büszke öntudatra, s a mélán kesergő szerelmesből hirt-

len varázslattal teremtem elő a közügyek lángoló szívű bajnokát.“

„Ha t. i. még a szakács is járul a dolog elősegítéséhez!“ jegyzé meg az ifju enyelegve, s leveleivel a kitűzött célra távozott.

XLV.

Cserszöghy Gyalának, az ifjunak, kivel a pártfőnöknél csak most találkozánk, valóban igaza volt mindazokra nézve, miket Jerne felől mondott; . . a milly regényes körülményben gyuladt szíve szerelemre Valday iránt, épen olly szükségkép aludtak ki e lángok, midőn annak lovatlan cselekvése által épen e regényesség lön megsemmisítve, e szerelem alapjában kiforgatva; s Gyalának nem juthatott volna kedvezőbb alkalom, a szeretett leány szívébe észrevétlenül be-lopózni, mint épen a jelen. Az eszmény, mellyet magának Jerne alkotott, s mellyet Andorban sejtett földi képmásul megtestesülve, ez által megsemmisítve lön, s az érzékeny és ábrándos szívnek jól esett, ugyanazon eszményt tüstint egy más férfira alkalmaztatni, ki egyszersmind sokkal több hajlamot mutatott, hogy annak megfelelhessen.

Cserszöghy Gyula élettéljes, vidor, ép kedé-

lyű s cselekvősségre termett ifju volt, s e tulajdonait nem ábrándosan tulcsapongó, de szilárd kebelből eredő lelkeség kísérte, s szigorú ragaszkodás az élet valóságaihoz. Ő alig érkezett le, egy évi mulatása után a fővárosban, Nagy-Váradra, tetszomjas lélekkel állott ki a megyei élet mezéjére, és a kikkel érintkezésbe jött, csakhamar kiismerék benne az életre termett, határozott jellemű ifjut, kit szerzendő tapasztalásai a megyének egykor főbajnokává emelendnek; a pártnak, mellyhez nagybátyja felszólítására s tulajdon meggyőződése szerint szegődött, rövid időn legmunkásabb tagjává lön. . . Így jelent meg Szelődyéknél is, s bár sokkal nemeslelkűbb volt, semhogy Jerne hódításában legkisebbé is fáradoznék, mihelyt a közte s Andor közt fenálló viszony tudtára esett, azonban mint olly helyen, hol magát igen jól érezi, látogatásait nem szünt meg folytatni, s műveltsége és némi távul atyafiságos viszony, mellyben a boldogult Szelődyhez állott, mindenkor szívesen látott vendéggé tévék. Ez atyafiság és egyéb jeles tulajdonai Jerne barátságát csakhamar megnyerék számára; azonban, hogy e barátság a rokonító indulatok magasabb fokára is fejlődhessék, ezt Jerne távulról sem merte volna sejteni, s képzelete csak újabb napokban kezdett derék roko-

nával sűrűbben foglalkozni, mióta érezte, hogy szíve egykori szerelmesétől végkép elidegenült, melly alkalommal Gyulának a legkedvezőbb szerep jutott, mellyet ohajthatott: a vigasztalóé, megnyugtatóé.

S illy barátira, kinek bizalmas beszédeiben szíve panaszain könnyítsen, valóban szüksége volt, mert az anyai kebel részvéte, az első napokban legalább, megtagadlatott tőle... Jerne őszintén közlé anyjával, kit minden felett szeretett, szíve állapotját; elmondá neki, hogy Andor iránt nemcsak végkép meghidegültek érzelmei, hanem egyszersmind, hogy a kényszerítés, jövődjét illy férfiú kezeire bízni, egész élete boldogtalanságának vetné meg alapját. Az anya, mint könnyen magyarázható, e változást nem vette egyébnek a legkönnyelműbb lengeségnél, mellyet annál inkább sokallott és roszt, mert egykor Ilványit is — saját ohajtása után csábbittatván e képzeletre — szeretletni vélte leánya által; az ok fontosságát, mellyet Jerne eléje terjesztett. ő nem volt képes általlátni, hisz elmúltak évei, mellyekben férfiban a szilárd férfias erőt tartá ő is, mint minden nő, becsületre s szeretetre méltónak... Mi, kik tudjuk, hogy Jerne Ilványit soha sem szerette, tudjuk, hogy Andortuli elidegenedése, bármilly különös tünemény is ma-

gában,miután ő volt, ki haláltól féltett kedvesét kérelmeivel visszalépésre bírta, a szív s különösen a női szív változhatlan törvényei szerint történik,hajlandók vagyunk őt szószóló pártfogásunk alá venni.

* * *

Szelődyék a városban dulongó vész elől néhány nap óta falusi lakukba költöztek. Ott ült házias csöndes körben, a kertbe nyíló szoba egyik ablaka előtt Szelődyné, elégületlen komor tekintettel nézván a munkára, mellyel ujjai foglalkoznak, míg a pamlagot Jerne foglalá el, előtte kisdéd himző-asztal, mellynek kifeszített rááján azonban csak lassan halad a dolog, miután a búfellegzett szép kis fej több ízben csügg a henye kézfőre támaszkodva, méla gondolatokban. Háttul a szoba egyik szögletében, öreg kemencze mellett, kerek guzsalyt pörget az öreg Mártha, a ház patriarchalis rendszerénél fogva kegyeletes tisztelet tárgya, s szemeit nagy gondosan hordozza az anyáról a leányra, meg ismét a leányról az anyára, gondolatainak, mellyek e közben agyát körülrajongják, gyakran ismételt fejcsóválás által adván magyarázatot.

Alkony közelgett; künn a szabad természetben hasonlóan nyugalom és rend uralkodott, csak néha háborgatva meleg szellő lassu suhogása ál-

Meghasonlott kedély. II.

8

tal, mely a virágok áradozó illatát a szobábarö-
pitgeté könnyüded szárnyain . . . Jerne fölemelé
fejét, hosszas és viszonzatlan pillantást intézve
anyjához, s azután fölkel, lassu léptekkel feléje
közeledett. „Anyám!” mond remegő csöndes
hangon s a szeretett kéz után nyújtá ki jobbját,
hogy ajkaihoz vigye. . . Mártha megállott gu-
zsalya pörgetésével, s egész figyelemmel várta a
dolgokat, melyek történni fognak. . . Szelődyné
visszavonta kezét, s még komorabb arczczal,
mint előbb, néze folyvást munkájára. . . Jerne
szemébe könny tolult, fájdalmas nagy könnycsep,
melly az ajkak megtagadott csókja helyett sovárgó
szemcsókul hullott az anya kezére.

„Bocsáss meg, jó anyám!” folytató Jerne
szavait, „nem érdelek illy keserü büntetést.
Már napok óta nem szólsz hozzám, nem tekintesz
édes mosolylyal felém; — nem viselhetem e nél-
külözéseket. . . Mindent teszek, mindenben en-
gedelmeskedem, csak add vissza édes szódat,
add vissza szívedet nekem!”

Szelődynének lehetlen volt ez ígéret alatt mást
értenie, mint hogy leánya átlátta végre tévedé-
sét, melyet, véleménye szerint, elkövetett, s kész
leend szerelmét — az anyai kívánság kielégítéseül
— újra visszafordítani Andorhoz, ki miatt Jer-
nének e mellőző s érző szívét rendkívül keserítő

bánásmódot kelle tapasztalni. „Csak egy mód van visszanyerni szeretetemet,” szolt az anya, szigoruan föltekintve leánya szemeibe, „vetközd le megfoghatlan makacsságodat, fogadj szót anyai tanácsomnak, melly bizonyosan egyedül a te javadat akarja. . .“

„Tudom, tudom, anyám!” közbeszolt Jerne, „isten áldja meg érette.“

„S nőül mégy Valday Andorhoz, ki, mint saját magad által választott jegyes, joggal bír kezedre,” folytatá Szelődyné szavait.

„Oh, anyám!” sohajtá Jerne, az engedelmeskedni akarás és szíve legyőzhetlen ellenszenve közt kínosan ingadozva.

„Szegény leány! szegény leány! milly sápadt!” felszólalt Mártha; „szívem megreped fájdalmában, ha még két napig és egy félig így látom.” S szíve fájdalmának enyhítéseül guzsalya kerekeit néhány másod perczre forgásnak indította.

„Fogsz-e engedelmeskedni?” kérdé az anya szelídebb hangon, s midőn Jerne hallgatott, kézen fogta őt és folytatá szavait: „Lásd, leányom, e makacsság szüléd ellen, ez ingatagság választásidban soha semmi jóra nem vezet; le kell mondanod mindkettőről, hogy idővel elégtűt és boldog lehess. Hidd el, Jerne, nem Andorért kívá-

nom ezt, ámbár nem tagadhatom, hogy ha ő is csalódnék benned, fájdalmasan esnék szívemnek; de saját jövőöd kívánja, hogy tudj erőt venni habzó érzelmeiden.“

„Milly okosan és érzékenyen beszél!“ szóla magában Mártha s szavait ismét guzsalykerekének egy pár pörgetésével kísérte.

„Oh, anyám!“ sohajtá Jerne, „ha tudnám megfejtetni előttem, hogy nem érzelmeim habozása, nem könnyelmű ingatagság, mi áthághatlan válaszfalat von köztem és Valday között. Változásom oka ő benne van. . . Nem, nem fogom őt vádolni. Legyen tehát saját szívemben az ok, melly tőle elidegenít, mióta — ah, pirulok ezt megemliteni! Ha szívem őt ily félénknek gyantotta volna, soha legkisebb hajlandóságomban sem részesül. . .“

„Oh, milly érzékenyen beszél és okosan!“ szólt ismét Mártha, s most a guzsalyforgatás helyett szeméhez nyult; könnyet törült ki belőle, mellyet a kedvelt leány szavai hoztak napvilágra.

„Tehát csak tovább is megmaradsz makacsságodban?“ kérdé Szelődyné.

„Kedves anyám, parancsolj bármit, a mi lehetséges,“ válaszolt meleg szavakkal Jerne, „ez lehetlen — ez lehetlen!“

Nem kell vélnünk, hogy Szelődyné csakugyan

olly szigorral kívánta volna leányától az Andor iránti ragaszkodást, mint viseletében mutatá; de azt hitte, hogy ernyedetlen szilárdság által kívánata szerinti hatást gyakorland a gyöngéd kedélyre, s azért folyvást fentartá szigoruságát, bárha voltak gyöngye órái, midőn leánya szenvedő arcza megingatá, s mellyekben a következetesség nem csekély megerőtetésébe került; de föltevé magában, hogy azt mindaddig gyakorolja, míg csak bírja, főleg miután — a mint tudjuk — leánya cselekvését csakugyan könnyelműnek és hibásnak hitte.

„Anyám, jó anyám! megbocsátasz úgy-e?” felszólalt ujolag Jerne, anyja hosszas hallgatását jóra magyarázván.

„Ha hibádat megjobbitod,” válaszolt Szelődyné, s hogy akaratát annál hathatósabban kifejezze, előbbi szavaihoz tévé: „és addig, míg önfejléségedről lemondasz, míg engedelmes jó leányom leszel, maradj távol tőlem, ne szólj hozzám, ne jer szemeim elé, — nem akarok tudni rólad.”

„Oh, ez fáj, kimondhatlanul fáj!” mond Jerne reszkető hangon, s miután hasztalan nyujtá másodszor kezét az elvonuló anyai jobb után, ingadozó léptekkel eltávozott. Menet közben dajkája pillanatával találkoztak könnyelt szemei.

S a szeretett gyermek e könyvelt szempárja mély sajnálkozás, de egyszersmind neheztel ő harag tüzét gyújtá fel Mártha kebelében; guzsalyának kerekeit villámsebesen és tömérdek robajjal megpörgeté, azután feláll a nagy karos székéből, mellyben, mint a családnak egyik tiszt tagja, szokott helyet foglalni, s szilárd lépésekkel közeledett Szelődyné felé; szemei tüzesebben égtek, arcza lángolt, s hangja is, mellyen beszédét, két kezét csipejére tévén, folytatta, épen nem sorozandó az alázatos szolgálaiak közé.

„Tekintetes asszony, megkövetem tisztelettel,“ kezdé szavait, „ezért neveltem én e jó leányt illy nagygyá és széppé, hogy végre szemem láttára megölje?“

Szelődyné csudálkozva tekintett a dajkára, ki épen nem olly helyzetben áll meg előtte, mint ha szelíd enyelgő szóváltást szándékoznék folytatni. „Mit akar, jó Mártha?“ kérdezé.

„Mit akarok, tekintetes asszony?“ válaszolt Mártha, „tüstint megmondom. . . Nem szeretem a sok beszédet. . . Csak hallgatva néztem eddig az egyenetlenséget, mellyel egymás napjait keserítik, csak csöndben vigasztaltam az én szelíd kis galambomat, hogy ne féljen, mert jó anyja előbb, mint vélné, kiengesztelődik iránta, s meghagyja neki az ő saját akaratát. . .“

„Igy vigasztalta, Mártha? Ezért ugyan ne várjon köszönetet,“ megjegyzé az anya.

„Nem is kell nekem más köszönet, csak az én jó leányomé. . . Már a mi sok, csak sok! Olly kevés-e a férfi a világon, hogy Jernének épen ahhoz kell nőül menni, kit nem szenvedhet? Olly sok-e a jó leány a világon, hogy a legjobbat beteggé kínozzuk kegyetlenségünk által? Már a mi sok, csak sok! s én nem szeretem a sok beszédet. . . De hogyan az én kedves kis gyermekeimet úgy kínoztatni lássam, inkább — inkább —“

„Ne vegye olly szorosan a dolgot, Mártha asszony!“ akará Szelődyné a buzgalmas dajkát csillapítani, kinek komoly haragja inkább engesztelő jó kedvre deríté őt, semhogy miatta neheztelt volna.

„De szorosan veszem biz én!“ válaszolt Mártha, egyre daczosabban. „Jerne az én leányom is, nekem is van jogom hozzá, én tápláltam, ápoltam, neveltem. A kinek tetszik, kényszerítsen férjhez menésre mást, de Jernémet ne! a kinek tetszik, tegyen boldogtalanná mást, de Jernémet ne! . . . Hogy miért változik meg? Uramfia! hát nem azért leány, hogy azt szeresse, a kit tetszik, és addig szeresse, a meddig tetszik? Hát nem emberek vagyunk-e, kiknek érzelme és akaratja változó? hát nem szerettem-e magam is

Valday urat, mint saját gyermekemet, míg Jerne is szerette, s nem megváltoztam-e magam is, és most haragszom rá s gyűlölöm őt, pedig elég sokat tapasztalt asszony vagyok? . . Egy szó mint száz, én Jerne pártjára állok, vele sírok, vele búsulok, ha kell, s ha Valday úr a házba meri tenni lábát, na hiszen. . .!”

„Mártha, Mártha!” szólt mosolyogva Szelődyné, „csak nem fog ellenem szövetkezni leányommal?”

„Én nem szövetkezem semmire,” folytatá szavait a dajka, kinek e vigkomoly kifakadását Szelődyné annál szívesben tűrte, mert tudta, hogy az a leánya iránti meleg szeretet eredménye, s Márhának különben is, mint évtizedek óta a házhoz kapcsolt családtagnak, a kegyelet, s kora és viselt szolgálatai iránti tisztelet némi felsőségi előjogokat adának, „de annyi bizonyos, hogy vagy megvigasztalja a tekintetes asszony azt az elkeseredett jó kis galambot, vagy én is elmegyek, elzárkózom vele szobájába, együtt búsulok vele, s azután ne lássuk egymást akár napokig!” Ezzel Mártha az ajtó felé indult.

„Mártha!” szólítá újra Szelődyné a hősharagu dajkát, ki, mintha e szólítást várta volna, gyors készséggel fordult vissza az ajtótul. „Jöjön vissza csak, Mártha!” folytatá szavait s kezével nyája-

san intett közeledésre, „jőjön vissza s kössünk békét egymással.“

Ez egy pár nyájas szó s szeretett urnéja engesztelő mosolya jó reményt költének Mártában, mely kedvencze védelmében felzajgott vérét rög-tön-lecsillapítá; Szelöldynéhez lépett, kezét megcsókolá. „Tehát nem haragszik többé“ ugymond, „az én kis báránycámra?“

„Gondolhatja-e, Mártha,“ válaszolt Szelöldyné, „hogy egyetlen leányom iránt tartós harag támadhatna keblemben? . . . De meg kell kísértennem mindent, hogy e megfoghatlan makacsságot megtörjem, mely engem valóban aggalommal tölt el.“

„De ha nem törik, tekintetes asszony, de ha nem törik?“ válaszolt hévvel Mártha, „miért azért az aggalom? miért a szelid teremtetést kényszeríteni, hogy szívéen erőszakot tegyen? . . . Amit én úgy sem engednék meg soha!“ rekeszté be ismét hangosabban szavait, dajkasága büszke önérzetében.

„Na na — hiszen minden jól lesz!“ csillapítá őt Szelöldyné.

„Lemondunk Valday urról?“ kérdé hirtelen és örömmel szemeiben Mártha.

„Le, ha meg kell lenni,“ nyugtatá szavaival az anya.

„Visszaküldjük a jegygyűrűt?”

„Vissza, ha nem lehet máskép.”

„Ohó! hiszen így minden jól van, nagyon vígan vagyunk;” örvendezett a dajka, „most tüstint megyek, s megvigasztalom azt a szenvedő gerliczét. . . Édes galambom, legjobb téns asszonyom!” s az ajtó felé akart indulni.

„Nem úgy, Mártha,” szólitá Szelődyné, „leányomnak erről mit sem kell tudni, érti-e? semmiesetre nem akarom, hogy határozatomról legkisebbet is szóljon időnek előtte.”

„Dehogyan szólok, dehogyan szólok,” válaszolt Mártha, „ugy sem szeretem a sok beszédet, — ha a jó ténsasszony parancsolja. . . Mint fog örülni e szép szemű kis leány!”

„Meg kell várnunk, hátha ő tér előbb jó gondolatra, s akkor az engedékenység részünkről szükségtelen lesz,” megjegyzé Szelődyné.

„Meg kell várnunk, persze, hogy meg kel, — de hogy is ne várnók!” csevegett Mártha türelmetlen örömmel. „A világért sem szólok neki, de csak egy betűt sem!”

„Egy pár nap múlva csak úgy elintézhethjük a dolgot, mint ma tennők; addig tűrjünk békével,” mond Szelődyné.

„Oh, áldott türelem!” fohászkodott Mártha, „már hogy is ne türnénk. . . ! és egy pár nap nem

a világ... Én bizony nem szoktam sokat csevegni,” s e közben Mártha egyre közelebb tipegett az ajtó felé, mellyhez midőn egészen közel volt, hirtelen felkiáltott: „Uramfia! a kert tele van tyukokkal. . . ott van la; most pocskékká teszük a virágágyakat. . . Ugyan ki volt az a gondatlan? . . . Ki kell kergetnem őket.” Ezzel nem várva s nem is mondva semmi további szót, hanyatthomlok sietett ki a szobából, mellyet azonban el sem hagyott jóformán, midőn már tyukokat és virágágyakat tökéletesen elfelejte s Jerne fölkeresésére sietett, kinek — tanuságaul, hogy a sok beszédet nem szereti — egy óra negyed lefolyta alatt legalább is hatszorelmondta, miszerint többé legkisebb oka sincs szomorúságra, mert jó anyja megegyezik akarataiban, mint ezt tulajdon szájából tulajdon füleivel hallotta, s egyszerűsmind azt is, hogy időnek előtte el ne beszélje azt Jernének, mit ő—igy csevegett folyvást—nem is azért tesz, mintha szeretett urnéja parancsát áthágni akarná, — távul legyen, hanem mert ohajtja, hogy minél előbb béke legyen a háznál. . .

S hogy e minélelőbbi békét eszközölje, előkeresé Valday Andornak az ékszerek közt heverő jegygyűrűjét, azután kézen fogta Jernét, s nyugtalan vágygyal unszolta őt, vele tüstint anyjához sietni.

Szelődyné mosolyogva nézett Márt hára ; jól ismerte ő az agg dajkát, s el volt rá készülve, hogy illy vége legyen ígért hallgatásának. „Tehát csak nem állhatta, hogy mindent ki ne csevegjen?” szólt hozzá, miután Mártha a jegygyűrűt az asztalra téve s Jernét felszólította, hogy már most szépen köszönje meg anyja jószívűségét, mert ez órától fogva vége minden neheztelésnek.

„Dehogy nem állhattam, hogy ne álltam volna?” folytatá Mártha szakadatlan szónoklatát, „hiszen nem is azért szóltam a jó kis leánynak, mintha mindent el akartam volna neki mondani, de csak meg kellett vigasztalnom a szegény kesergőt? És aztán. . .“

Mártha beszédének vége-hossza nem volt. S valóban lehetlen vala az egészen csak Jernében élő agg dajka csacsckaságát nem türnie, midőn e forró ragaszkodást leányához, ezen őszinte örömet a bekövetkezett kibékülés felett látta Szelődyné.—A mi feddő szókat az anya leányának még mondani akara, Mártha folytonos közbeszólásai elszedék azok minden fulánkját, enyhíték keserűségét, s Szelődyné megígérte, hogy másnap megirandja Valdaynak leánya megmásolhatlan visszalépését.

. . . Az estvét anya és leány bizalmas beszélgetésben tölték, s mi a neheztelés és harag nap-

jaiban Jernének nem sikerült, most könnyebben megközelíté célját: megfoghatóvá tenni anyja előtt, hogy szíve hirtelen történt változása nem pusztá lengesség és könnyelműség eredménye.

XLVI.

Másnap azon események után, melyeket két utolsó fejezetünkben előadánk, a megyeháznál törvényszéki ülés tartatott, melybe — történetünk folyamánál fogva—el kell vezetnünk a nyájas olvasót, hol bizonyosan ismert személyekre is találándunk. . .

Ime mindjárt egy, a zöld asztal jobb oldalán, közel az elnökhöz. E válogatott finom öltözet, e nyájas arcz, e mindenkit barátságosan üdvözlő szemek s mindenek felett, ez utánozhatlan édes mosoly az ajkakon! . . . ki ne ismerné meg Ilványi Lőrinczet? Épen most mondatott ki évekig tartó rabság ítélete egy terhes gyanu útján befogott emberre, — helyes volt-e az ítélet vagy nem, ide nem tartozik, — s e lágy ajkak, melyeken a mosoly lehervadhatlan virágul függ, mint örökzölden a mindig friss levelek, olly édesen nyílnak meg a mélyen fohászkodó rab felé, mutatván neki a jól ápolt fogak tündöklő fehérét, mintha a szegény embernek épen egy vig lakomábai meghívás

adatott volna tudtára; a másik perczben szintazon arczczal fordul szomszédja felé, s becsületszavára teszi őt bizonyossá, hogy kedvencz paripájánál nincs jobb futó a fél megyében. . .

Egymás után vezeté be a hadnagy a vádlottakat, kiknek némellyike — tán épen a legártatlanabbak — hónapokig ült sötét börtön fenekén, e rendszeresített bűniskolában, hallgatva olykor meg-rögzött gonosztevők csáboktatásait — ő maga ki-hallgatlanul. — Azon szerencsések közt, ha szerencse volt rá nézve, kik nem valának arra kár-hoztatva, hogy elítéltetés előtt szenvedjenek bűn-tetést börtönükben, volt István, az e napokban befogatott koldus, ki most terhes rablánczokon be-vezetteték; duzzadt képe a néhány napi börtönzés következtében összeesve volt, haja homlokán és halántéki körül rendetlen kóczos göndökben szét-szórva s ujnyi hosszúra nőtt szakálla s arczszőre kinézését vaddá, képét szinte ismerhetlenné te-vék. Egész valójának szánakozásra indított tekin-tetet kölcsönze a kínzó magába száltság és tán a bűn öntudata is. — Lassu, megtört léptekkel haladt előre, s nem messze az asztaltól megállapodott.

Szemeit félénk kíváncsisággal hordozá végig birái arczain s élénk meglepetés sugárzék belőlök, midőn Ilványira esett tekintete. — Az elnök ne-vét kérdezé; a vádlottnak ajkai körül fájdalommal

és gúnynyal vegyes vonaglás látszott és szemeit merészen feszíté Ilványira, emelt hangon ejtvén ki e szavakat: „Dorányi István!” — E névre Ilványi meglepetve fordítá arczát a rab felé; ajkairól pillanatra eltűnt a mosoly, s helyét komoly vizsgálódó tekintet váltotta fel. A rab meggyőződén, hogy sejtelmében nem csalódott, néhány lépést tett előre, szemeit folyvást a szolgabíróra függesztvén; átellenben vele állapodott meg.

„Mit akarsz?” kérdé erős hangon az elnök, „milly magaviselet ez?”

„Semmi mást, tekintetes törvényszék,” válaszolt István, „csak szemébe nézni ezen urnak, ki nyomorult életem egész szerencsétlenségét okozá, ki miatt mindenemet vesztém, ki egyedüli oka, hogy becsületes biztos állapotbul koldusbotra jutottam, s hogy most a legrettentőbb vád által terheltetve, állok törvényszék előtt. . .” A koldus kinyújtott jobb kezével Ilványira mutatott, kinek arczát a küzdelem, minden mást mutatni, csak azt nem, a mit e szavakra valóban éreze, rövid pillanatra sajnálандólag eltorzította; végre azonban mégis sikerült egy mosolyt idézni ajkaira, melly bámulást és boszankodást fejezett ki egyszersemind. . . Mindnyájan meglepetve nézték a jelenetet.

„Igen, uram!” folytatá beszédét a vádlott, nem hallgatva az elnök visszautasító szavaira, „ön ismer engem, ki gáztetteért hónapokig hevertem ártatlanul tömlöcz fenekén, ki ön miatt szegény állásomat, melly egy becsületes családot táplált, elvesztettem, kinek szeretett nőm és alig született gyermekem halálos áldozatja lett. . . Verje meg az Isten mind ezekért!”

„Meg nem foghatom . . . magamon kívül vagyok . . . ez az ember örült,” szólt Ilványi a törvényszéki ülnökökhöz.

„Nem örült, uram,” kiálta vissza a koldus, „mert azon évek alatt, mióta bal sorsom önnel összehozott, soha nem voltam olly józan, mint e pillanatban!” folytatá tovább szavait, „minden rabnak szabad mentségére bármit felhozni, a mit kíván. Én egészen első önkénytes vallomásom mellett maradok mindenben: a szegény gyermeket, kinek nyomorítása nekem tulajdonittatik, már megvakítva utfélen találtam; vétkem csak az, hogy nem hagytam ott éhség martalékául, hanem magamhoz vevém, s vele kerestem élelmet mindkettőnk számára. Ezért állok most itt rabul. . . De elmondom a tekintetes törvényszék előtt, mint kellett nekem ezen úr vétke miatt e szerencsétlen állapotba jutnom. . . .”

Az elnök hallgatást akart parancsolni, melly

azonban a hely rendeltetésével olly kevésbé illet össze, hogy Ilványi kénytelennek érzé magát, megkérni a törvényszéket, az eszelős koldus beszédének kihallgatására. — István az egész lopási esetet, melyet az olvasó történetünk elejéből tud, körülményesen előadta, s miután hosszú szenvedéseit, miket annak következtében tűrt, élénk színekkel főté, s a fokozatos súlyedést, mely első szerencsétlenségének következése volt, őszintén megfejtette, egész addig, míg fíja elvesztével végső gyámolától is megfosztatott: szavait ismét Ilványihoz intézte: „S most,“ ugymond „itt állok én, egykori rosztettének áldozata, ítéljen ön felettem! legyen bírám, s mondjon halált fejemre. . . Senkitől örömebb nem hallom elítéltetésem, mint épen öntül, uram; mert halálomban is gúnykaczaghatok az emberi társaságra, melyben gyakran egy könnyelmű uracs meggon-dolatlan kicsapongása végső lelki s testi veszélybe dönti a becsületes embert, a becsületes családot. Tudom, hogy súlyedtem, oh, nagyot súlyedtem! de Isten ítélőszéke előtt nem a lesúlyedetre rovatik a büntetés, hanem arra, ki őt a mélységbe taszítja, honnét nem lehetett szabadulása, hol a körülmények kényszerítő vaskarja menekedhetlenül körüllánczoló őt. . . Ön felettem az egyik földi bíró, — mondjon ítéletet fejemre!“

Nem csekély volt a benyomás, melyet a rabkoldus beszéde a törvényszék ülnökeire gyakorlott. Ilványinak minden erejét, teljes önuralkodását össze kellett szednie, hogy ez igen nyomasztó helyzetben kellőleg fentarthassa magát, hogy csak gyanút se engedjen támadni a keblekben, mintha István beszédének igazságát érezné. Célját sükerült is mindnyájánál elérnie, a mennyiben a vádlottat még mult évekből, midőn fja ápolása után tengeté életét, mindenki korhely és kicsapongó embernek ismeré, s a mennyiben a jelen súlyos vád is, mellyel terheltetett, olly iszonyu volt, és ha való, olly egészen megromlott lélekre mutatott, melly pusztá bosszúból is bizonyosan kész leende, szennyes vádat állítani fel tiszteletben álló ember ellen, csak azért, hogy azt keserítse, hogy neki rosztat tegyen.

* * *

Mi Ilványi Lőrinczet a jelenben nem védjük, nem vádoljuk. Védnök, ha fiatalkori aljas tettét nem kellene a bizonyos tények közé sorolnunk. Vádolnók, ha hallgatását megtörvén, ez általa vádlott rab iránt a törvény szigoruságát enyhítené. De az emberi törvény és biráskodás csak a tettet nézi, távul és legtávulabb indokait az erkölcs-birónak hagyván fel számadásba venni.

Különben is az ember élet-korszakokat él. A gyöngye gyermekbe ferde nevelés, rossz példák befolyása az erkölcstelenség némelly kártékony magvait olthatják, melyeket azonban a nemesre lángoló ifju, a jóra törekedő férfi elfojthat, gyökerestül kiirthat. . . Kit jóvá nem a nevelés tett, nem azon milliónyi mindennemű benyomások, melyek összes eredményét aztán az ember 'természetének' mondjuk, kit épen ezen 'természet' tán inkább aljasságokhoz vonz, s ki mégis önerejével, önnevelés útján tudta magát a tiszta erényhöz közelebb álló polczra felküzdeni, ki vívott, hogy jóvá lehessen, — ilyennek ítéljük mi a korszorut.

Ilványi Lőrincz ez eszménynek nem felel meg, mert lelkét ő aljasságaitól nem tisztítá, csak finomította ez aljasságokat, mint Valday Andorral intézett párbajából tudjuk. . . Ha rövid találkozásainkban valamikor jó életirány felé küzdeni láttuk volna őt, könnyebben kiengesztelödnénk vele.

* * *

István, az elaljasult koldus és gonosztevő, idegen kéztől kapta az első lökést a bűn örvénye felé; menekülni többé nem volt erejében. És ezen eredeztető bűn intézője közbecsülésben álló férfiu

az eredett cselekvények véghez vívője pedig áldozatul esik. . . „Az élet a mint van!”

* * *

A törvényszék komolyan folytatá ülését. István védbeszédei csak terhelék őt. A gyermek megvakítását állhatatosan tagadta. . . Ítélet nélkül vitetett vissza börtönébe.

. . . Tódor vezettetett elő, ki István bűntársaul szinte befogatott. Vallomásából kisült, hogy Tekla szerencsétlen gyermekét ellopván, Istvánnal együtt vetemültek az iszonyu gondolatra, őt szemfényétől megfosztani, hogy koldulásukban eszközül használhassák, s együtt hajtották végre a véres tettet is rajta.

. . . Gazsi megtudta, hogy István e nap fog törvényszék elé állíttatni. Ez órákban a megyeház körül találjuk őt, néz, hallgat, figyel minden neszre, s kérdezősködik. Sükerült utóbb egy hajducsapat közelébe lopózni, hol a csak most történteokről körülményes tudósítást hallott. De a mi István vétkes elsülyedését illeti, ő a bünsúly nagy részét levevé Ilványi vállairól, s Valday Andort terhelé vele, mint a ki által végső gyámjától fosztatott meg István, s a ki ennélfogva bár nem első, de legközelbi oka volt szerencsétlen elsülyedésének. . . Szíve Andortul annál inkább el-

iszonyult s annál forróbban ragaszkodott Teklához.

XLVII.

Valday Andor sógorától, meghalt nővére férjétől, tért haza. Mióta Eszter halálos ágyán megfogadta, hogy hátra hagyandó árvájára atyai gondot fog viselni, több ízben látogatta meg Lorányit, mindinkább meggyőződve, hogy az elkorhelyedett férfit a józan élet ösvényére többé nem egy könnyen visszatéríthető, s hogy kezei közt unokaöcscsének szép vagyona kevés évalatt igen kis adagra olvadhatand össze. E gyermek sokkal kisebb korban lévén még, semhogy komolyabb nevelése s oktatása körül intézkednie szükséges volna, egyelőre legalább vagyonának biztosítása felől akart gondoskodni, s ez okból megbizta ügyvédét, Lorányi vagyonbeli állása iránt szigorú vizsgálatokat tenni, hogy szükség esetén az árva birtokát további pazarlás elől a hatóság közbejárultával óhassa meg.

Hazatértekor kapta Szelődyné levelét, visszaküldött jeggyűrűjével s egy levél kíséretében Jernétől, melyben hideg nyájas szavakkal, de — mint a levél minden sora mutatá — ingadhatlan

határozottsággal mondá Jerne a köztök volt viszonyt végkép felbomlottnak.

A mint Andort eddig ismerjük, az ő szerelme nem egy kifejlett, megállapodott férfiú érzemé-
nye volt, melly midőn a nőnek hódol, őt egy-
szersmind emeli magához, s épen ez által teszi a
nő ragaszkodását maga iránt ellenállhatanná, az
érzelem tüzeit ki nem alhatóvá. A férfi, ki tettel
mutatja meg kedvesének, hogy egészen értte él,
hogy kivüle semmi magas és szentebb czél nem
dagasztja keblét: szerelmének sirját ássa meg,
mert senki sem érzi jobban, mint épen a nő,
hogy ő élettárs, ki földi pályánkat öröm vi-
rágaival elbhinteni van meghivatva, de nem élet-
czél, mellyet küzdelemünk minden jutalmául tűz-
hetünk magunk elé, melly mellett minden mást
mellőzzön, mikre a férfit ez életben szent köte-
lességek intik. . . Andor határozatlan lelke mind-
eddig kevés erővel birt; izgékony, tüzes képzelő
ereje Jernében olly eszményképet ragadott meg,
mellynek mint bálványának veté magát lábaihoz,
mellyen kívül szívének nem voltak vágyai, — s a
bálvány a szolgálai imádótul elundorodott.

Illykép mutatkozott a hatás is, mellyet a vett
tudósítás lelkére gyakorlott, melly azonban előtte
nem volt egészen váratlan; érezé ő azon egypár
együttlétben, mellyet Jernével a párviadalról le-

mondás után töltött, nagyon érezé, hogy e szívben olly roppant változásnak kelle történni, melly tán örök válaszfalat emelend közte s szerelme között; de önmaga előtt is titkolta e sejtelmet. Azóta mindig bizonyos szorongással emlékezett Jer-nére, mintha titkolni akarná azon ébredni kezdő öntudatot maga előtt, hogy e szívet gyáván eljátszotta, — s ez oka, hogy mióta Szelődyék falura vonultak, minden ábrándos sovárgása mellett sem veheté rá magát, látogatásukra menni.

Gúnykaczajjal kelt ki önmaga és a sors ellen; képzelete ez utolsót mint egy felette rakon-czátlanzkodó zsarnokot állítá elő, kinek ő méltatlanul üldözött áldozata. — „Mindenben, de mindenben csalódom!” kiálta fel, midőn a leveleket harmadizben elolvasá, „vagy van-e csak egy szaka életemnek, melly árva lelkemet nem érdemelt keservekkel ne halmozta volna? Kezdtém-e valamihez, minek bal sükere bizalmamat, örömemet az élethez nem csökkenté? Nem, nem! én boldogtalan ember vagyok, ez az élet nem nekem való!...” És e vonalon haladtak gondolati, átfutotta életpályáját, s az önzés finom eszélyével fejté ki minden körülményiből, hogy ő mindenütt áldozat, elnyomott szerencsétlen. . . „Milly hön és igazán szerettem egykor Teklát,” így hitegeté magát, „s nem ellenem álltak-e a sors, a viszonyok hatalma,

az elöítéletek egész serege, s csak boldogtalanságot eszközlék szerelmemmel? . . . Egy álbarátnak hittem, megcsalt; — de van-e, ki engem meg ne csalt volna? . . . És én cselekedni, mint ezen emberek, elötolakodni közöttök, ezt én nem tudom, nem tehetem! A gyakorlati élet sem nekem való. Vagy nem látok-e körülém elég embert, kik fiatalbak és szegényebbek, mint én, kiknek értelmisége csak kivételkép billen ki néha a mindennapiság szennyes kerékvágásából, s ők mégis fényt és tiszteletet vínak ki maguknak, míg én — én a férfikoru, a gazdag, kinek szellemi láthatárában egynémelylyik ezek közül kisdéd pont gyanánt enyészik el, — testi lelki kincseimmel tétlenül heverek a cselekvés emberei közt. . . . S ez uj szerelem? — Oh, de mit is várhatni nőtül, szerelemtől? mit magától az élettől? Az élet nem nekem való s én nem az életnek. . . . Jobb nekem meghalni s menekülni kinlódásimtól. . . A halál? lehet-e sükeresben dacolni az üldöző sorssal, mint a halál által? . . .“

Ezeket Andorral nemcsak jelenfájdalma mondatá; évek óta összeforrt már meghasonlott kedélyével, melly mindig a multat bonczolá, a jövővel tépelődött, s a jelenben soha sem tudta magát feltalálni, azon csüggesztő életnézet, melly őt szüntelen habozóvá tette, melly erejének ön-

tudatához, annál kevésbbé czélszerű használatához, jutnia soha sem engedé. . . A történetünkben előfordultakon kívül messze kellene visszamennünk, tán nevelése első időszakába, ha e kedély-állapot minden kutforrásait felmutatni akarók a nyájas olvasónak.

XLVIII.

Ismerjük a lelki állapotot, melyben Andor és Ilványi a pártfőnök ebédjénél megjelentek; Andort elutasított szerelme, Ilványit azon aggodalom, nehogy a koldusnak a törvényszék előtt mondott szavai, hitelre találván, becsületére a világ előtt foltot ejtsenek, csüggeteggé tevék; mindegyik olly lelki helyzetben volt, mely őket az emberekhez könnyen simulóvá tette, gyámot sejtve mindenkiben, melyhez támaszkodhassanak. . . Az okos házi gazda az első találkozást neje s leányai társaságában intézte, ő maga s övéi a legnyájasbak, legmegelőzőbbek voltak. Ellesve volt a benyomás, melyet az egykori két vetélytárs első találkozásakor egymásra gyakorland. Valday elpirult, Ilványi hideg üdvözléssel mondott, s ajkai körül némi gúnyos rángás tűnt fel. —

Az ebéd francia finomsággal készítettett,

egyre jobban ébredő magyar jó kedvvel folyt le s angolosan végeztetett; . . . a nők távoztak az étteremből. — A pártfőnök leste az alkalmat, Ilványinak tudtul adni, miről öcsce által értesült, hogy Andor és Szelődy Jerne közt minden viszony végkép felbomlott; jól tudá, hogy ez által a leg-hatalmasabb gát, melly e két férfit egy párt zászlaja alatt egyesülni tán akadályozta volna, lerontatott. . . . Ilványi e hír hallatára hosszasan tekintett Andorra. ,Vigasz a szegénynek, ha bajában társat talál!’ gondolá magában a házi gazda.

A beszéd politicalai tárgyakra, megyei közügyekre vitetett által, mi közben a számító házi gazda megragadó szónoklatot fejte ki. A megye állapotát festé, melly szerinte olly elhagyatott, hogy rajta csak egy hazafias irányu, erőteljes párt segíthet. . . Andor, felocsudva eddigimélázásából, figyelmes lön. Egy ily új párt alakítása jött szóba, de melly hogy kívánt sükert érjen, hozzá a lelelkesebb férfiak járulása kívántatik. Andor maga nyilatkozott, hogy a megye közügyeiben ezentul részt venni ohajt. . . A házi gazda örömmel hallá e szavakat; elmondta, hogy ily párt már létezőben van, mellynek szent célja a megyében a legüdvösebb reformot eszközölni. . . S rövid szóváltás után Valday Andor kimondá,

hogy ezen párthoz a legnagyobb készséggel járuland.

A házi gazda rendkívül örült e nyereségnek. „Illy férfiakkal,” ugymond Andor és Ilványikezt megragadván, „illy férfiak hozzá járulása mellett, lehetlen a jó ügynek nem győznie! . . . E poharat pártunk virágzásaért, dicsőségeért!” A telt poharakat összekocczanták, s a haza és a közügy mindnyájok ajkairól szíves buzgó éljenzésben részesült. — A tisztujítás körül teendők részleteit hozák szóba, miközben a társaság egyes tagjai hevesebb és bizalmasabb nyilatkozatokba bocsátkoztak egymás ellenében. — Utóbb, szintolly ügyes fordulattal, az Andor és Ilványi közt fenforgott viszonyokra terekte a beszédet a házi gazda, s a jól előkészített kedélyek a kibékülésre igen hajlandók voltak, s egy egymásra köszöntött pohár után „a mult viszályok felejtésére!” a két vetélytárs kezet fogott, s a teljes kibékülés tanuságaul nyomban elhatározták, hogy a párviadalnál, eredjen az bármi okból, nyomorultabb előzőlet nem uralkodik az emberek közt. . . A pártnak e két ujoncz embere csak késő alkonyat felé vált el a szíves házi gazdától, s Valday Andor képzelő erejének egész tűzével bizonyíthatá önmaga előtt, hogy nincs ember meggyeszte, kit a közügyek czélszerű elrendezése forróbban érdekelne, mint őt. . .

„Öcsém!” szólt mosolyogva Gyulához a pártfőnök, midőn magok maradtak, s egy poharat emelt föl, „tehát éljen a szakács és a finom bor!”

„És az eszélyes házigazda!” fejezte be Gyula nagybátyja szavait, „mert hiszen nélküle a szakács és a bor kevésre mentek volna!”

XLIX.

Sértett hiuság, a képzeleterő ábrándozásai, az izgékonyság véralkatában, az ingatagság élet- és világnézeteiben, s az egészen odaadó hitteljes szercelembéni csalódás Andor csüggeteg és határozatlan kedélyét elcsigázó kínok martalékaul adák. Egy edzett, állapotodott lelkű férfiú nálanál bizonyosan nagyobb fájdalmat érez vala; ő nem volt elég mély érzelű, hogy fájdalma valóban nagy legyen, de azt ezerféle apró tünődések és bibelődések által tudta önmagára nézve kínozóvá tenni; mint könnyű pehelyerős zivatar szárnyain, ingadozott gyöngesajkában az önalkotta kintenger hullámain, s a vigasztalás, melyet magának nyújtani tudott, azon nemű volt, melly illy hivatásra legkisebb erővel sem bír, melly különben is borongós kedélyét az elcsüggedésnek még fe-

ketébb és nyomasztóbb fátyolába burkolá. . . Az embernek, hogy bármilly csapás után új életkedvre ébredjen, tette rejét, erkölcsi tehetségének önérzetét, önmagáhozi bizalmát kell fölébreszteni. . .

A felhívás, a gyakorlati élet erőt kívánó s erőt edző mezejére átlépni, soha idejében nem jöhetett volna Valday Andorra nézve; s épen képzelő-ereje izgékony hevének tulajdonithatni, hogy e megnyitot mezőre töle telhető buzgalommal sodortatá át magát. . . Kellett neki egy eszme, mellyhez belvilágának ingatag tömkelegét, mint fentartó oszlophoz, támaszthassa, s ez eszme jelenleg a legnemesebb volt: részvevő munkasággal áldozni magát a közügyekre; s dicső, magasztos és — ábrándos fényben lebegett előtte a haza, mellynek majdan cselekvő s hasznos polgárává válandik. . . Kellettek neki emberek, kikhez gyarló létét kapcsolhassa, kiknek állapotosságában ingatagsága szilárduljon; kiknek vezérnyomain tántorodás és habozás nélkül járhasson, s ez embereket a pártfőnökből és az ifjú Csereszöghy Gyulában találta fel, kikkel társalkodása folytonos és szakadatlan lön, kik iránt azon egészen odasimuló rokonszenvet és ragaszkodást gyakorlá, melly rá nézve azok társaságát mindennapos szükségé tette. S ha magányos óráiban

életuntató bánkódás fogta elő, szaladt a magába-szállás kínzó furiái elől, s ha ilyenkor Cserzőghy Gyulával hosszas csevegést vitt véghez politikai színezetben: magasztos önámítással érzelgő, hogy ő a hazának legszeretőbb munkás gyermeke. . .

L.

Gazsi urához lépett. Homlokán komoly me-rengés ült, s ajkain neme az elkeseredésnek tünt föl, szemcit hatályosan függeszté Andorra s azonnal földre süllyesztette és elpirult, olly élénk volt a szégyenérzet ez ifjuban, mellyel most urát tekintette, ki már nem tisztelet és ragaszkodás, csak sajnálat tárgya volt szívének.

„Uram,“ ugymond, „a tekintetes uram volt jőtevőm. . .“

„Mit akarsz, Gazsi?“ kérdé Valday Andor, kinek az ünnepélyes hang nagyon felőtölő volt.

„Egy új jótéteményt kérek, hasonlót ahhoz, midőn először házához fogadott, uram! — bocsásson el szolgálatából,“ válaszolt Gazsi szilárd hangon.

Andor csudálkozva tekintett a szolgára. „Mi jut eszedbe? most? olly hirtelen?“

„Mennem kell, uram; nem maradhatok,“ foly-

tatá Gazsi szavait, „én csak ott maradhatok, a hol örömmel, a hol szeretettel teljesíthetem kötelességemet; az én nótám a tekintetes urnál már lejárt.”

„S mivel máshol tán több fizetést remélsz, azért akarsz új nótát kezdeni?” kérde gúnyosan Andor.

„Isten mentsen, hogy uramat valaha pénzért elhagynám,” szólt nemes elpirulással a szolgál, „különb is e tekintetben csak hálával tartozom, s a téns urra mint jótevőmre fogok emlékezni.”

„De hát mi lelt?” unszoló tovább Andor a szolgát.

„Semmisem lelt engem, téns uram”, válaszolt Gazsi, „de én leltem valamit, a mit bár sohase tudtam volna. . . Lelkem olyan most, mint a hegedű vonó nélkül; a vonó elment, elrepült e háztól, s utána kell vonulnom nekem is. Ugyis hasznomat nem venné a téns ur; hasznomat csak a vonóval vehetni, nélküle lelkem hegedűjén haszontalanul pattognának le a húrok. . . Lelkem volt a hegedű, szeretetem a vonó.”

„Átkozott czigányosan beszélsz,” közbe szólt Andor.

Gazsi keser-édesen mosolygott. „Ugyan, téns uram, ki hegedülne egy igaz nótát e világban,

ha csak az olly szegény cigány nem , mint magam vagyok?”

„Nem bocsátlak el!”

„Tekintetes ur , megszököm.”

„Ugy , hálátlan ficzko ?” szolt Andor felindultan ; „majd kivétem a hegedüt kezedből , és lábadra tétetem.”

„Akkor lábam is azt teszi , mit máskor kezem tett , azon különbséggel , hogy kezem marsot húzott a hegedün , lábam pedig a hegedüt marsoltatja a földön “

A cigány ifju megújította kérelmét az elbocsátásért , mit azonban Andor másodszor is , harmadszor is megtagadott. Nehezen esett neki a gondolat , hogy e fiutól , kihez együtt végzett utazás és öt hosszú év megszokása szívét jóformán lebilincselék , megváljon ; s volt azonfelül Gazsi őszinteségében , ragaszkodó hűségében és szeretetében olly varázs , mellynek könnyen sikerült az embereket magához hódítani. Azonban kérelme mellett állhatatosan megmaradt. „Uram ,” ugymond , „ha testemnek valami baja történék , ha lábam eltörnék , vagy kezem bénulna meg , vagy oldalamat lyukasztanák ki , nemde elbocsátana szolgálatából ?”

„El ,” válaszolt Andor , „de jegyezd meg magadnak , fiu ! — csak azért , hogy meggyógyíttassalak.”

„Köszönöm, jó uram,“ szólt Gazsinem megindulás nélkül. „Lám most lelkemnek van baja. Az engedelmesség volt lelkem lába, melly gyors vala mindenkor szolgálatra; de most e láb megsántult; — a hűség volt lelkem keze, melly minden parancsot azonnal teljesített; de most e kéz megbénult; — a szeretet volt lelkem oldala, az volt ez oldalban a szív; de most az is kilyukadt, — kiesett, kihullott belőle a szeretet. . . Tekintetes uram! a lelkem beteg, meg a szívem beteg, bocsásson el, meg kell gyógyítanom.“

Andor végig nézé a különös hangulatu szolgát; arcának szelid tekintete, szavának megható hangjai szívéhez szólottak; eszébe jutának a hosszasan együtt töltött idők, hánykódó szíve sötét szenvedései, mellyekben e fiu föltétlen ragaszkodása olly gyakran vigasztalója volt, s érzékenyen szóla: „Gazsi — elhagyhatnál-e engemet? elfeledhetnéd-e, hogy barátod, nem urad voltam? Azt hittem, holtig együtt maradunk.“

A szolga szemeibe könnyek tolultak: „Nem, jó uram, én nem mennék magamtól, de mennem kell! nem tudom miért, de ellenállhatlanul menni kényszerülök. . . Hiszen, téns uram, mi ketten emberölők vagyunk; elhegedültük a végső nótát szegény Bojtorának, — oh, bár ez soha se történt volna!“

E szavak Andort megilleték, Gazsit nyugtatni s vigasztalni akará; de ennek vigaszra nem volt lelke tárva, keserűen csóválta fejét. „Oh nem, uram!” szóla, miközben szívére és szájára mutatott, „miről engem itt vádolnak, in n e n azt ki nem menthetik soha! . . . Téns uramnak gyermeke van, és e gyermeknek anyja; és a téns úr saját gyermekének nagyatyját segíté a világból kínosan kimulni! Ezt én nem felejtetem soha! . . . A téns úr gyermeke szerencsétlen, vak! és az anya elhagyatott árva, egyedül a világon, mellyen nincs gyámja s vigasztalója, csak a nyomorult gyermek, mellynek látása öröm helyett fájdalommal tölti kebelét, és a gyötrő visszaemlékezés, hogy egész életére megcsalatott, melly e fájdalmat még kínosabbá csigázza. . . Nem hálátlanság visz el a téns urtól, mert e nőhöz, e gyermekhez megyek. . . Láttam én az embereket széles Európában, tudom, hogy benne nem sok műhely van, holigaz szeretetet kovácsolnának . . . de az én atyám jó kovács volt! Örökséget csinállok magamból, időnek előtte: az atyától a fiura szállok; e vak gyermeket szolgálni, vezetni, tanítani fogom.”

Andor elnémult, s egy hanggal sem merte többé a távozni szándékozó szolgát akadályozni; de helyeslőleg sem szóla szándékáról. Keserű

szemrehányást szenvedve lelkismeretétől. — A szolga gazdagon megajándékozva távozott a háztól; de elhagyott gazdája nemével az irigységnek, mely lelkét hosszas időre nyomasztó önváddal terhelé, tekintett az egyszerű s nemes szívű szolga után, kit — ha így szólhatni — az ösztönök legszebbike vezérel magas erény gyakorlatára.

* * *

Még az nap alkonyán megjelent a hű szolga Tekla körében. „Asszonyom!” ugymond, „a hét elmúlt, és itt vagyok. Fogadjon be, kérem, hajlékába, úgy fogom magamat viselni, hogy mindenkor elégedve legyen velem.” — Tekla nem kevésbé csudálkozva látta a cigány fiu komoly háttározatát.

„Édes kis fiu, hogy hínak?” szolt Gazsi a vak gyermekhez, egész otthonisággal.

„Kelemen,” válaszolt Tekla helyette, még folyvást nem jöhetvén tisztába magával, mit mondjon, vagy hogyan fogadja a cigány fiut, ki olly különös ragaszkodással van házához.

„Negondolja, asszonyom,” szola tovább Gazsi, „hogy haszontalan naplopó leszek házánál; mindent fogok tenni, mindenben szolgálni, a mit csak tőlem kíván. De mindenek felett a kis Kele-

men tanítója leszek. Sokan mondták már, és nem csak éretlen emberek, hogy bal kezem nem köz-napi gyorsasággal szökdel a hegedű hurjain, szí-
vemben pedig elég bő és finom az érzés, hogy általa jobban helyesen kormányoztassék. Páris-ban egykor fél évig volt egy vak férfi tanítóm, s én jól figyeltem e vaknak minden fogásaira. Most hasznát veszem tanulásomnak. . . Vagy ugyan mondja meg, asszonyom, lehetne-e e szegény kis vakot másra, mint zenére tanítani, hogy ső-tét életét a kedves hegedű barátságos társaságá-val derengesse, s hogy napjait becsületes élelem-keresés által biztosítsa, irgalomkenyér koldulása helyett? Ezzel elővéve hegedűjét, s vídor cse-
des dalra zengedeztetvé hurjait, figyelve, valjon a leendő kis tanítványra vannak-e a hangok éb-resztő hatással? . . S a vak gyermek, mihelyt az első hangokat hallá, a játszó felé tapogatózott, s térdeihez simulva hallgatá a hangszer bájos öm-lengését.

„Minden jól van, asszonyom;“ szolt vidáman Gazsi, „kis szerszámot vásárlunk neki minél előbb, s aztán elkezdjük a tanulást. Igaz ugyan,“ folytatá beszédét szünet mulva, „hogy én készsé-gemben, kegyednek, asszonyom, szolgálni, el-mulasztám a legszükségesbet tudakolni: akar-e engem házához fogadni?“

Való ugyan, hogy ezen akarati készség Teklában nem hiányzott: azonban nem mulasztá el, Gazsit volt gazdájára újlag emlékeztetni, s a cigány fiu előadá az egész jelenést, mellyben urától megvált.

„Tehát nem örömmel vált meg tőled Valday úr?” kérdezé Tekla e beszéd után.

„Oh, nem!” válaszolt a fiu, „fájt nekem is, de ő is érzékenyen vevé. . . Ám ennek meg kellett lenni!”

„Nem, Gazsi!” szólt Tekla aggályosan, „ennek nem kell meglenni. Én nem fosztalak meg uradtól, jótevődötül.”

„Asszonyom! s nem akarna szolgálatába fogadni?” kérdé Gazsi meglepetve.

„Menj vissza Valday úrhoz,” volt Tekla újabb válasza.

„Oh, ez nem lehet, — hisz ő kegyed atyjának gyilkosa! ez nem lehet,” mondá Gazsi fölévülten.

„Mondod, nehezen vált meg tőled, sajnálatos bocsátott el. . . Menj vissza, jó fiu, rád neki szüksége van,” mintha sejtette volna Tekla, hogy e szolga távoztával tán nem akárki által pótolható ür támad Andor szívében.

„És így valóban elüz kegyed engem, asszonyom?” kérdé még egyszer a cigány fiu, s mi-

dön feleletül Teklának ismét előbbi szavait kapta, csöndesen jó éjt kívánva, eltávozott.

. . . Másnap hajnalban, midőn az első lépést tette szobájából Tekla, ajtaja küszöbén a cigány fiut lelé, ki örömmel üdvözölte a kilépőt. „Lám, asszonyom,“ ugymond, „varázs van kegyedben, melly engem lekötve tart, melly miatt nem távozhatom. . . Olyan vagyok én szegény cigány fiu, mint a hű eb: ha az ajtón kiutasitnak, a küszöbön fogok őrt állani.“

LI.

Lorányi háza táva-nyitva volt minden úri embernek, a ki éhezett és kíváltkép a ki szomjazott. Nem is panaszkodhatott, hogy ebbeli vendégszeretete a méltányos elismerésben nem részesül, mert hajlékában gyakran a legtarkább társaságot lehetne együtt találni, s habár többnyire — főleg újabb időkben — igen aljas körhelységnek volt tanyája, néha azonban a már egykor és pedig igen szomorú alkalommal látottaknál, finomabb urak is megfordultak nála, melly megtisztelés azon szebb idők maradványa s egyszerűsmind emlékeztetője volt, midőn még ezen

,romlásnak indult hajdan erős‘

falak között az uralkodó szellemet a ház asszonya,

s nem bor és kártya tartá fen. Mi pedig a legujabb idöket illeti, melyekben a közalgó tisztújítás elöggondjai olly sok lábat és fejet mozgásba hoztak: épen nem csuda, ha hosszú estebédek feletti bölcs tanakodás végett gyakran találunk nemes társaságot Lorányinál, kinek háza illetén összejöveletekre annál alkalmasabb volt, mert ő soha a megyében semmiféle párthoz nem tartozott, hanem mindenik párt embereit egyiránt szívesen látta víg vacsorára s egy kis makaura. . .

Hat úri ember kelt fel az estebédtől, s ötközölök nyilván czáfolá a görög bölcs egykori állítását, melly szerint az ember két lábu és tollatlan állat volna, mert kettejök fehér tollas, kettejök fekete tollas, egy pedig tarka tollas volt, s az említett definitiot egész tisztaságában csak maga a házi úr közelítette meg, az által, hogy valóban tollatlan s egyszersmind két lábu — állat vala. A tarka tollat Ilványi Lörincz viselé, kit, a tollatlan Lorányi urral együtt, elég legyen nyájas olvasónknak név szerint felmutatnunk; s miután a többi négygyel személyes ismeretséget tennie nem szükséges, őket majd, mint madarakat, csak tollukról fogjuk nevezgetni. — Idősebb Cserszöghy nézetei, a szakács és jó bor hatalmas befolyásáról az emberi kedélyekre, itt is nagyon gyakorlatiaknak mutatkoztak, mert az

említett kedély-barátságosító szereknek kivált másodika által, e különféle tollu egyének nemcsak minden egymás elleni szárnycsattogtatás nélkül fértek meg egy társaságban, hanem mondhatni, hogy együtt mulatásukat őszinte jó kedv fűszerezé, ámbár beszédök majdnem kizárólag pártkérdések körül forgott, a házi úr nem kis boszuságára, kiben a vitatkozások iránt érdeket gerjeszteni eddig semmi kísérletek által sem sikerült.

„Mi tagadás benne,“ szölt a fekete tollasok egyike, kinek t. i. tolla hosszabb volt, mint collegájaé, „sokért nem adnám, ha Lorányi barátunkat fekete seregünk dicső soraiban látnám fegyvert fogni.“

Lorányi a szölóra pillantott, és további válasza bölcshallgatásból áll. „De már az bajosan fog menni,“ közbeszölt egyik fehér tollas, kinek ismét tolla rövidebb volt collegájaénál, „mert a milly bizonyos vagyok benne, hogy barátunk mind testre, mind lélekre nézve a legjelesebb tulajdonokkal bir, egy nyolczadfélszáz emberből álló kortescsapat vezére lenni: olly hazafiságos bizalommal hiszem, hogy nemesi jogait csak a fehér tollasok zászlaja alatt fogja gyakorolni.“

„Meg kellene változni a nemzeti színeknek,“ felszözlalt Lorányi, „hogy rá birjam magam, s nyugalmas életemet. . .“

„A te csöndes és nyugalmas házi életedet!“ közbeszólt tréfás pathoszszal egyik fekete tollas, a rövidebbik.

„Az én csöndes és nyugalmas házi életemet,“ folytatá Lorányi, miközben hasonló pathoszszal terjeszté ki jobb kezét a palaczkokkal bőven borított asztal felett, „zajgásaitok által megzavartatni engedjem.“

„Tehát csakugyan semmi mód nem volna,“ kérdé az egyik fehér tollas, „melly benned némi hazafiságos indulatot ébreszsen?“

„És ha én tudnék egyet?“ mond az előbbinek toll-bajtársa.

„Ah!“ szólt Ilványi, ki eddig áhitattal hallgatta a beszédet, s váltogatva hol csizmája hegyét, hol a szoba egyik szögletében heverő nagy kuvaszt boldogitá ajkai édes mosolyával, „ah! már én minden jót remélek, mert azon figyelem, mellyet a mondott szavakra Lorányi barátunk tekintete mutatott, biztos előjele, hogy gondolkozása változni fog.“

„Mi a gondolkozás megváltozását illeti,“ közbeszólt egyik fekete tollas, „ebben, Lőrincz barátom, neked is lesz részed.“

„Ejh, olly kevés jó véleménynyel vagy lelkületem szilárdsága iránt?“ mosolyga Ilványi a szóló felé.

„Nem a szilárdság, de a kénytelenség forog kérdésben,” válaszolt az előbbi, „mit tüstint át fogsz látni, ha egy igen fontos tudósítással, mellyhez juték, megismertetlek. . . Egyébiránt most minden előtt Lorányi barátunkkal végezzünk. Igen kíváncsi vagyok látni a módot, mellyet a mi jó barátunk, ki a tollban collegám, de a színben ellenfelem, Imrénkre nézve olly hathatósnak hiszen.”

„Nem egyéb biz az,” válaszolt az iménti fehér tollas, „mint az egyetlen mód, mellynél fogva valakit pártérdekekbe vonhatni, t. i. a nyereség. Lorányi Imrét tisztviselővé tesszük.”

„Szolgabíróvá,” hozzá tévé a másik fehér tollas.

„Vagy hadi biztossá,” szólt az előbbi.

„A gondolat nem rossz,” megjegyzé az egyik fekete tollas, „Imre barátom, mit szólasz hozzá?”

„Csak ilyen zajongással ne menne véghez az egész dolog,” szólt Lorányi, „de én jobban szeretem nyugalمامat, mint az illy ügygyel bajjal megnyerhető, s három év múlva könnyen ismét elveszthető hivatal.”

„Azaz,” folytatá az előbbi, „magában a tiszteletben még nem találsz elég motívumot arra, hogy egyik vagy másik párthoz állj? Egyilly de-

rék és bizonyára hatályos motivummal azonban tüstint meg foglak ismertetni.“

„Kíváncsi vagyok,“ válaszolt Lorányi.

„Komolyan szólva, édes barátom,“ folytató beszédét a fekete tollas, „neked bármely oldalon, bármely pártnál, de szükséges jó barátokat szerezned a megynél.“

„Hiszen most minden részen bírok illyeket,“ válaszolt Lorányi.

„Kiket hozzád csak közönyösség köt, de nem érdek, s kik e szerint csak közönyösen viselkedik magukat irántad, ha szükséged lenne rájuk, de nem küzdenének érdeked mellett,“ szólt az előbbi, s kis gondolkozás mulva a társasághoz intézte szavait: „Hiszitek-e,“ ugymond, „hogyz tíz percznyi négy szem közti beszélgetés után legyőzendem Lorányi minden apathiáját?“

A beszélő s Lorányi szomszéd szobába vonultak, míg a többiek kíváncsian várták a beszélgetés eredményét, mellynek azonban egészen kedvező sükere lön. . . A fekete tollas úr röviden előadá Lorányinak, a mit Valday Andor ügyvédétől megtudott, hogy vagyonát, mellyet meghalt neje után bír, nem kis veszély fenyegeti, minthogy Valday lépéseket szándékozik tenni, a már is nem csekély adósságokkal terhelt vagyont Lorányinak, mint fecsérőnek, kezei alul elko-

bozthatni, s Eszter hátramaradt gyermekének biztosításaul árvaszéki kezelés alá adatni. Hogy Valday ebbeli szándéka nem alaptalan volt, ezt Lorányi nagyon is érezé, s nem kis mértékben döbbsent meg annak hallatára, miszerint ez esetben évi jövedelme igen csekély kiszabott összegre olvadna le. Egyébiránt Lorányi Imre a megyei igazság-szolgáltatás körül sokkal csekélyebb tapasztalással birt, semhogy el ne hitte volna, hogy pártoskodás útján világos igazságokat és jogokat is elcsavarhatni, melly csalódásban őt a fekete tollas térítő annál inkább iparkodott megerősíteni, minthogy különben is elég „prókatori” fogás van kerek Magyarországon, mellyeknél fogva Lorányit a tékozlási vád alul könnyen kimenthetni, miket azonban most elhallgatván, csak arról iparkodott Lorányit minden felett meggyőzni, hogy őt a fenyegető bajtól csak egy hatalmas párt és jó barátok közbejárása mentheti meg. — Rövid beszélgetés mulva visszatértek a társasághoz, mellynek alkalma volt a négy szem közti szónoklat hatalmát nem kissé csudálhatni, midőn Lorányi Imre jól megtermett fekete tollat tüze fővegéhez, melly olykép lenge izmos és magas testalkaton álló feje felett, mint magányosan álló torony tetején a szélvitorla. A térítő ívet vett ki zsebéből, s könnyen megfoghatjuk Lorányi buz-

galmát, midőn, ki kevéssel előbb pártról hallani sem akart, most kétezer pengő forintot irt alá pártja gyámolítására. Azután egy kis kártya-mulatságra szólítá fel a társaságot, melyre a két fehér tollas és a feketék rövidebbike azonnal késznek nyilatkozott; — Ilványi s a fekete tollas, a hosszabbik, egyedül maradtak beszélgetésben.

„Szabad-e kérdezni,” szólt most a fekete tollas térítő Ilványihoz, „saját szavazatodon kívül, a mi minden pénznél kétségen kívül becsesebb, mennyivel szándékozol te pártotoknak, mellynek tolla sem fehér, sem fekete, gyámolítására járulni?”

„Bocsáss meg, barátom, az illyes dolgok nálunk a párt belső titkai közé tartoznak, mellyekről csak az avatottak értesülhetnek,” válaszolt Ilványi nyájas mosolylyal és kezeit dörzsölgetvén.

„Kétségkívül e titkok közé tartozik az is,” folytatá az előbbi, „kiket miféle hivatalokra szánatok?”

„Ah, ez még nagyobb mértékben,” volt Ilványi felelete.

„Azonban én mégis biztos kutfőből értesítve vagyok, hogy te, édes barátom, a főbírósgot a belényesi járásban négyezer pengő forintra becsülted,” mondá csintalan kacajjal a fekete tollas, „a min én legkisebbé sem csudálko-

zom , miután e járásban igen jó vadászatokat lehet tartani.“

Ilványi csudálkozva mereszté a beszélőre szemét, miközben amaz folytatá: „Meg kell adni, hogy pártotok egész szerkezete s eljárása igen ügyes intéző kezekre mutat, sőt a titoktartásban is annyira erősek voltatok, miszerint sok jó szerencse s nem kis pénzáldozatkívántatott részünkről, hogy állastokkal tökéletesen megismerkedhessünk; ... de hiába! mi fekete tollasok pénzzel nagyon győzzük a dolgot!“

„Nem tagadhatom, hogy a miket mondasz, titoknak hittem előttelek,“ megjegyzé Ilványi.

„Bah — titok!“ szólt az előbbi, mi a titkokat illeti, akár én szolgálhatok olyannal tarka tollas pártotok felől, mit még magad sem tudsz.“

„Erre ugyan kíváncsi volnék,“ megjegyzé Ilványi.

„El is fogom mondani,“ folytatá a térítő, „annál inkább, mert biztosan remélem, hogy becses neved aláírásával még ma megtisztelled ezen ívet, melyre Lorányi barátunk csak imént jegyzé fel magát. . .“

„Én-e?“ szólt büszke mosolylyal Ilványi, „gondolod-e, hogy játszani fogok szavammal s pártomat elhagyom, győzzön bár vagy bukják?“

„A világért sem! hiszen mi nem is a közép-

ponti főbiróság által remélünk téged zászlainkhoz téríteni, melly — melleleg mondvá — mégis csak kedvezőbb állomás a belényesi havasoknál,“ engesztelé Ilványit a fekete tollas térítő, sörömmel látta, hogy a középponti főbiróság megemlítése nem kis engesztelő befolyást gyakorol emberére, „hanem más sokkal fontosabb okok vannak jelen!“

„Példának okáért?“ kérdezé Ilványi.

„Sem több, sem kevesebb, mint az, hogy a tarka tollas párt megszűnt lenni!“ válaszolt a térítő a leendett belényesi főbiró nem csekély megütközésére, ki is nem késett ezen előtte valószínűtlennek látszó hír iránt azonnal felvilágosítást kérni, mellyet az értesítő nem is tagadott volna meg tőle, ha azon pillanatban a többiek a kártyaasztaltól föl nem kerekednek s a két magányos beszélőt körül nem fogják, s őket erővel a zöld asztalhoz nem unszolják, melly közt és némelly nyilvános zöld asztalok közt az a különbség van, hogy ezeknél sokszor az igazság istennője kegyeinek megnyerésében vesztí el az ember pénzét, míg ezt amott a szerencse-istennő szolgálatában teszi, a mi az eredményre nézve végre is nagyon egyre meggyki, s a vesztőfél azon tanúságával végződik, hogy a vaknak vaktában hódolni nem tanácsos. Ez alkalommal tehát a fekete

tollas térítő ujonnan szerzendő collegáját élő szóval többrül nem értesithetvén, mielőtt a kártyaasztalhoz térnének, egy levelet adott Ilványi kezébe, melyet ez mohó vágygyal futott végig, s nem kis megütközés jeleivel arczán adott vissza tulajdonosának.

. . . A játék folyt, nagy részint olly könnyelmű bőkezűséggel, hogy az ember épen nem csudálkozék, hogyan nem áttallanak illy urak tömérdek összegeket fordítani kortesi lelkek megvásárlására, miután itt olly gond nélkül vesztegetik saját lelköket is pénzökkel együtt. Ilványi rendkívül szórakozott volt, a többiek szenvedélyesek, s csak a fekete tollas, a térítő, tartá meg számoló hidegvérüségét, s rövid óramulva kalapját vevé s távozni készült.

„Tehát való volna a levél tartalma?” kérdé Ilványi a búcsuzótul.

„Győződjél meg magad róla, ha kételkednél,” válaszolt a kérdezett; „holnap délután meglátogatlak.”

„Elvárlak, de bizonyosan!” mondá Ilványi, „és . . .” s valamit sugott a távozonak fülébe.

„Kétségen kívül!” válaszolt amaz a sugott kérdésre, „erre már te rég ki vagy nálunk jelelve; ne is kételkedjél! . . . És aztán” folytatá

tovább, „e föltétel alatt, s ha a levél tartalma igaznak bizonyul, számolhatunk rád?”

„Itt a kezem!” felelt Ilványi, s hatalmas kézszorítással vett búcsut a távozótul. — Lörányi sokkal inkább el volt kártyáiba merülve, semhogy őt ezen egész rejtélyes szóváltás érdekelte volna; a hátramaradt fekete tollas igen megelégedve nézett Ilványira, míg a fehér tollasok, kik a távozottnak térítői szellemét jól ismerék, fejcsóválva tekintének utána.

LII.

Másnap sietett Ilványi a fekete tollas térítőtul vett hírek valósága felől személyesen meggyőződni Cserszöghyénél, s e czélbóli látogatását még kora délelőtt megtevé. A fiatal Cserszöghy Gyulát egyedül találta. A lelkes ifju elkeseredve s igen komor gondolatok közt járt alá s fel szobájában; szívében legfőbb szentség volt a haza, mellyért hön lángola, mellyet fiatal és erődús lelkének ragaszkodásával szeretett, forrón és szinte szenvedélylyel, mint első szerelme hőjét a serdülő szüz, érette tette s áldozatokra készen, minőket övéért és szabadságaért végső harcban mutathat fel az ért erejű férfi; s meggyéje volt a közvetítő, mellyre hona iránti szeretetét átruházta.

Meghasonlott kedély. II.

11

Azt hitte ő, hogy az ajkak melegen ömlengő szavai mindenkinél valódi érzelem tolmácsai; azt hitte, hogy a hon legalább ki van véve a mindennapi tárgyak sorából, a mellynek nevét képmutatás és haszonlesés szentségtelen szájába hiába venni átallaná, — és csalatkozott. Most látta először, hogy van számos ember, ki e szó megett: „haza” csak aljas indulatinak bő seregét rejtegeti, hogy van elég ember, ki előtt a haza neve nem más, mint medencze, mellyben önérdekek hajhászatában beszennyezett kezéről a mocskokat lemoshatja... S e keserű ébredéshöz, szép ábrándról rút valóra, saját nagybátyja által kellett jutnia.

A belépő Ilványi első szava az öreg Csereszöghy után volt.

„Elment, falura távozott,” válaszolt keserűen az ifju.

„Hogyan?” kérdezé csudálkozva Ilványi, „hiszen most folytonosan szükség van jelenlétére! . . . S mikor tér vissza?”

„Tisztujítás után,” volt az újabbi válasz.

„Igy hát igaz volna?” felkiáltott Ilványi, „kegyed nagybátyja csakugyan felhagyott minden tisztujítási mozgalmakkal? Megfoghatlan!” S Ilványi addig és olly édesen ostromlányájas unszólásaival és ellenállhatlan mosolygásával az ifju Csereszöghyt, részint elbeszélvén neki, a mit

már hallott, részint újabb és részletesebb felvilágosítások iránti kérdésekkel zaklatván őt, míg az öreg pártfőnök visszavonulása, minden okai-
val és körülményeivel együtt, egészen tisztában nem állott előtte, miket nekünk is a nyájas olvasóval tudatni kötelességünk, s ennek ezennel
készséggel megfelelünk.

Az öreg Cserszöghy, saját dicsekvése szerint, csakugyan a legjobb szakácscsal és legbövebb szakácsi könyvtárral bírt a megyében. Az irodalom ezen ágának buzgó pártolása azonban, ide számolván egyszersmind azon költségeket, miket a tisztelve említett szakácsnak hivatalábani eljárása tett szükségessé, lassankint annyira emésztgeték öregebb Cserszöghy jövedelmeinek minden tökéit, hogy most e tőkék minden erőtetés daczára is csak nagy bajjal birtak apró zöld sarjakat kihajtani, olly terepély zöld ágakat és árnyaló lombokat pedig épen nem nyujthattak már a könnyen bekövetkezhető pusztulásnak nagy mértékben sorvasztó napjai ellen, hogy azok alatt Cserszöghy úr és szakácsa, fényüző neje s fényvágytól üzetett leányai, de csak meglehetősen kényelemmel is sokáig megférhessenek. — A dolgok ezen állásában tehát semmi jobban nem eshetett neki, mint hallania egykor egyik nem épen fiatal, de nagy gazdagsága miatt annyival becsülendőbb barátjá-

nak nyilatkozatát, ki tőle nagyobbik leányának, Ottiliának, kezét kérte, a minek is az atya annál inkább örvendett, mert ha a dúsgazdag úr egyik leányát elveszi, a fényes rokonság és nem kimélendő utána-látások a másiknak számára is könnyebben szerezhetnek tetszés szerinti férjet; s e kettős szerencséből számára azon harmadik és nem kevésbé nagyra becsülendő származandik, hogy majdan így a fényes élet zajos csatátéréről igen tiszteletes retiradot fog csínlani, s birtokainak a teljes eladósodás borzasztó tátoánya felé rohanó kerekeit is megakadályozandja. Mi már most illeti az első szerencsét, melytől a második nagyon hihető, a harmadik pedig bizonyosan elérkezendő következményül váratott: arra nézve a jelentkezett völegény csak azon kikötést tevé, hogy ő a következő tisztujításkor minden áron első alispán akarván lenni, leendő apósa minden erejét, munkásságát, cseleit és fortélyait összeszedje, hogy részére egy erőteljes és győzelemre vezetendő pártot alakítson. Az öreg Czerszöghynél a korteskedés mesterségében eddig nem volt diadalmasabb ember a megyében; ezt barátai s ellenségei egyiránt elismerék; mert tagadhatlan tény volt, hogy már számos tisztujításon és követválasztáson mindig azon párt győzött, melly őt volt szerencsés kebelébe nyerni;

s hogy ,hazafiságos‘ törekvését most is hasonló süker koszorúzandja , erre Cserszöghynek annál nagyobb reménye volt , mert — mint mondók — számosan valának a fennálló pártok mindenikén az elégedetlenek , kiket nagy szavakkal és cifra ígéretekkel egy harmadik táborban központosítani , ész és fortély által könnyen remélhetett . . . S valóban minden szépen ment , midőn a titkon vitt szövénynak a fekete tollas párt fonalára akadt , s azonnal legelső teendője volt , ezen új pártnak egyenest életerét metszeni keresztül , midőn az említett urat , ki nem annyira a bájos Ottilia huszonhét éves kezére , mint a három éves alispáni székre s azokra vágott , mik majd azután fognak következni , saját pártjához csábítá , melly csábítás annál könnyebben volt véghez vihető , minthogy az egyik részen alispáni szék kínáltatott feleség nélkül , s azonfelül jövődő hatalmas pártolások , a másikon pedig szintazon szék ugyan , de — feleséggel ! . . . Egy héti alkudozás után a nemes törekvésű férfit a fekete tollas párt ígéretei leszédíték ; s maga ezen különös alkun alapuló pártszövénynak napfényre hozása az egész tarka tollas sereget olly nevetéséges állásba helyezé , hogy alig szerzett emberei egyenkint és csapatostul hullottak el soraiból , maga az öreg Cserszöghy az első közt levén , ki

haraggal hagyott abba minden megkezdetteket, s még csak színhelyét is elkerülte a leendő tisztujításnak.

Ezek voltak, miket Ilványi részint a tegnap olvasott levélből, részint a fiatal Cserszöghy által hallottakból megtudott, s mik ez utóbbinak hasonló csalódásokra nézve még eddig ártatlanul tapasztalatlan lelkét a nemesül fellángoló harag keserűségével tölték el.

„Szomoru, hogy így történt,“ mond az elbeszéltek végig hallgatása után Ilványi, a bájos mosoly, „de változtatni a dolgon nem lehet. Részemről azonban e tisztujítási mozgalmaktól nem lépek vissza; más körhöz csatlakozom.“

„Hasonlókép fogok cselekedni,“ válaszolt az ifju Cserszöghy.

„Mellynek segedelmével befolyást biztosíthatok magamnak,“ folytatá szavait Ilványi.

„Ugy cselekszem én is,“ volt Cserszöghy további válasza.

„De a pártnak, mellyhez lépek, tiszta jó célúnak, igaz hazafiakból állónak kell lenni,“ mond tovább a leendő középponti főbíró.

„Minden kérdésen kívül!“

Most Ilványi mosolyába sajátnemü édeskés hunyorgatás vegyült, miközben, a fel alá sétáló if-

jura kémszemeket feszítve, felszólala: „És a pártnak, melyhez szegődöm, szükségkép győzni kell!”

„Remélem, hogy Isten a jó ügyet oltalmazandja!” szolt az ifju Cserszöghy, s megállott a pamlag előtt, mellyen Ilványi nyugtatá tagjait. „S remélem azt is,” mondá, „hogy nem fogunk különböző utakra szakadni.”

„Mint örvidenek ennek!” felszólalt édes olvadozással Ilványi. „Én” folytatá tovább, „azon perctől fogva, hogy saját pártunk széteszlásáról értesültem, fekete tollat tűztem föl. . . .”

„E szerint” közbeszolt Cserszöghy, „kivánom, hogy több szerencse jusson ki kegyednek e párt irányában, mint mennyit a pártnak kívánhatok a megye irányában.”

„Kegyed tehát e párt törekvését nem helyesli?” kérdé Ilványi elpirulva, „nem volna hajlandó? . . .”

„Én-e?” szolt nemesbüszkén az ifju, „fiatal éveim daczára sem vagyok tulzás barátja, s így semmit sem láttam örönestebb, mint ezen szándokba vett párt alakulását, melly a haladás lobogóját tűzte ugyan ki, de nem túlhev és meggon-
dolatlanság szilaj vezérlete alatt. Most csak két párt marad fen: egyik, melly az óságokat tömjénzi renyhén, melly mozdulatlanul ohajt tespedni a cselekvőtlen tunyaság mostohaanyai ringatásai-

ban; a másik, melly néha túlradó szenvedéllyel bár, de erő érzetében, cselekvőség lelkeségével, s eddig nem birt jók után szomjazva, haladni törekszik. . . Meggyőződéseim szerint ez utóbbihoz kell szegődnöm, a milly igaz, hogy hazámat hön szeretem, hogy megységem előhaladását szívemből ohajtom!“

Ilványi Lőrincz e szavakra nem sokat tudott válaszolni, s így legczélszerűbbnek tartá, még rövid időnyi mulatás után, búcsut venni az ifjútól, hogy ígérete szerint, a fekete tollas térítő látogatását várja magához, ki által Ilványi rövid nap közelebb megismerkedett a pénz által hatalmas párt fejeivel, s örömmel nyilvánítá, hogy annak céljait saját személyével és pénzével elősegíteni h a z a f i s á g o s kötelességül ismeri, viszonyos hála és lekötelezés nyomán egyszersmind ő is biztosítván, hogy a középponti főbiróságot kivülemás nem fogja megnyerni.

LIII.

A milly túlhevült és csak kedélye meghasonlott állapotjából magyarázható lelkesüléssel építé Valday Andor a politikai légvárat, mellybe majdan hazaszeretetének minden ábrándjaival beköltözendik: annál nagyobb volt a tompító fájdalom,

mely annak szétfoszlásával lelkét zsibbasztá. Ő nemcsak azon reményeket látta semmisülni, melyeket jövőendő nyilvános pályájára nézve pártja győzelmes fenállásával netán összekötött; hasonlóan azon erélytelen emberekhez, kik munkásságuknak sem czélt kitűzni, sem kört kiküzdeni nem birnak, s kiket mégis valamely csillapíthatlan titkos ösztön cselekvésre s az élet ügyeiben részt vevésre ingerelvén, a legelső s még olly szűk kört is, melyet a mindennapi élet eléjük utasít, mohó vágygyal átkarolják s rajta bábjaatszó gyermekekül olly ragaszkodással csüggenek, mintha a nagy fontosságú körön kívül, melylyel bibelődnek, csak saját kiseded személykéjük volna még fontosabb, mely az aprólékos babrálásban együgyű boldogul nagy életczélt talált: — úgy Andor is, szíve minden érzéseivel, lelke minden ábrándaival volt most e párthoz bilincselve, melyhez őt fellángoló szeretet kötötte azon haza iránt, a melyet, csalatva s kijátszva képzelvén magát élete minden egyéb reményeiből, egyedüli bálványul tűzött ki magának. Valamint nem bírt lelke eddigi tapasztalatiból más tanuságot kivonni magának, mint azon fájlalkozást, hogy ő sorstul üldözött, emberektől csalatott férfit, kit rokon és idegen, barát és szerető s maga a vak események lánczolata csak játéklapdául választá ki, kit

kiméletlen sors szólta a világba, s benne incselkedő élet üldöz, úgy pártjának feloszlása után is nem bírt más vigasztalást kisajtolni szorongatott kebléből, mint azon elcsüggesztőt: szentetlenek, gonoszak az emberek, nincs köztök, ki honának a köteles szeretettel adóznék, ki azt önhaszon csáb-
szavára elhagyni, elárulni kész ne volna; — érdemlik-e, hogy igaz ember köztök életben maradjon? . . . Valday Andor újra egy életczélt vélt elveszteni.

LVI.

Cserszöghy Gyulával, az erőteljes ép lelkű ifjussal, némi részben egyeztek Andor érzeményei: mindkettő egyiránt kesergé a nagy reményekkel fogadott párt szétesését, mindkettő egyiránt kárhóztatá s megveté az embereket, kik önző céljokat közügyek iránti szeretet palástjával burkolván be, a cél elenyésztével levetkőzik a szeretet palástját is, melyet magukra hazudtak. De azon nagy különbség volt a kettő között, hogy Gyulát ezernyi illy csalódás sem leende képes elcsüggeszteni; ő célért küzdött, s célját tartva szem előtt, mint harczoló hős, a körüle elhulló emberek által csak ovatosságra tanítatott, míg Andor csak az emberekhez ragaszkodott, s ha

ezek nem voltak, nem látott czélt maga előtt. Annál nagyobb volt a varázs, melyet az erélyes férfias lélek rája gyakorlott, meleg barátságot gyulasztva keblében az ifju iránt, melyben csüggeteg lelke veszteségeinek némi kárpótlását keresé. Gyula csak sajnálkozással tekinté e beteg kedélyt, ragaszkodását inkább eltűréssel, mint vonzalommal viszonzván.

* * *

Két hét mult el így, midőn Andor a leverő tudósítást kapta, hogy Cserszöghy Gyula Szelödy Jernének boldogított hódolója. Gyula maga értesité őt e szercelemről, nehogy álnokul látszassék visszaélni Andornak irántai szivességével. S bár Andor minden igényről ez egykori kedvese iránt már lemonda, bár Gyulától még a barátság ürügye alatt sem kívánhatá, hogy a melly szerelem rája nézve végkép elveszett, azt emez önboldogítására megnyerni ne iparkodjék: kiújuló szívfájdalmát mégsem viselheté a nélkül, hogy a boldog szerető pár ellen keserü panaszokra ne keljen.

Csüggeteg fővel ült szobájában, gépileg forgatván egy napló leveleit, melyben az utolsó évekről emlék-jegyzetei találtatnak, s némelly uti kalandok elbeszélései, borus commentárjaul egy az önmagávali meghasonlottság szemüve-

gén mindent fekete színben néző léleknek. E rendetlenül vitt és sokszor hónapokig félbeszakasztott jegyzetekből, mint eddig egyetlen mutatóványra, s tanuságul egyszersmind, milly féktelenül csapongottak ez időben Andor borus képzelgése, azon sorokra kell emlékeztetnünk nyájas olvasóinkat, mellyek történetünk rövid bevezetésében előadvák, s mellyek e napló egyik töredékét teszik. — A mai napról lapjain következő sorokat olvashatunk.

* Ne higgy az embernek, ne bizzál az emberekben. Ne remélj jót a férfi lelkétől. Ne vedd el szívedet a nő szerelmének. . . Oh, én mind e három ellen vétkeztem, s csalódásom halál!

* Láttam az embert fény és hatalom tetőpolcán. Szavát emelheté, s szavára milliók lehetek volna boldogokká; kezét kinyújthatá, s egy mozdulatával milliókat szabadíthat vala ki nyomorbul és inségből. . . De ő nem nyitá vigasztaló szóra ajkait, nem nyújtá ki kezét, hogy embertársát gyámolítsa.

* Láttam őt a tudomány szédítő magasságában. Mint Isten mérte útjait a csillagoknak, s befutkosá az ész hatalmas szárnyain az ösvényeket, mellyeken kileshetők a természet rejtélyei, meg-

tanulá a szent titkokat, kútforrásait a tenyésztő
folyamoknak, melyek hajdan, amaz üdvszakle-
tünt idejében, a földi édent az emberi nem bol-
dogítójává varázsolák. Ha ajkait oktatásra nyitja
meg, vakság és előítéletek jármától szabadít mil-
liókat, tudatlanság és vétek posványaiból emelaz
erény útjára milliókat. . . De ő nem nyitá meg aj-
kait oktatásra; mint irigykedő fősvény feküdt ko-
porsójába tudomány-kincseivel, és magára zárátá
a szemfödelet.

* Láttam az embert nyomorban és szenvedé-
sek közt. Örvénybe hullott, és jajveszékelve ki-
áltott fel: Oh, ha volna, a ki megszabadítsa
életemet! S jött a jó lélek és önveszélyével az ör-
vény tátoványába evezett, s kinyujtá karját,
hogy szabadítóvá legyen. . . És az ember az ör-
vény torkába sodorta szabadítóját, hogy a ladik,
mellyet mentésére hozott, ne veszélyeztessék
terhe által.

* Láttam az embert küzdeni s fáradozni nagy
célok felé. . . De a nagy célok megett alacsony
önzés apró tárgyai lappangottak, melyeket ha az
előbb érkező lefoglalt a küzdők elől, pusztán
állott a kitűzött nagy cél, s nem volt, a ki moz-
gásba induljon megközelítése végett.

* Hallottam az ember szavát, és elcsábítottam,
mint sziréni hangok által. . . Cselekedni láttam

öt, és az ellenkezés a szó és tett közt, elundorítá lelkemet.

* Az élet csak arra való, hogy erőt gyűjtünk a halálra. . . Ha nem gyűjtöttél erőt, halj meg kétségbesésből!

LV.

* Mint szerettem őt! — olvassuk másnap Andor naplójából — mint szerettem őt! . . . A férfin leke csak azért erős, hogy elbirhassa a sebek fájdalmait, miket a női szív ejt rajta.

* A férfiszív a csillagokkal rokon . . . Vágy kelt föl ifju keblemben, melly dicső s nagyszerű czélt láttatott velem a távulban, s azon hit mézével táplála, hogy van szív a földön, melly egy, még czélt nem ért szeretet édes ábrándiban sovárog és kint szénved, s melly megérti rokon érzelmimet . . . Vágyam alkotott bálványt a leányból; tapasztalásom bújalón e bálvány zuzó köve.

* Nem fájlalom, hogy én is csalattam annyi milliókkal; de mért kelle megtudnom, hogy csalva vagyok? Hisz olly sok ember él vak elégtűtségben, kik szinte ezernyi csalatások martalékai, s kiket mégis üdvezít a hit és a — tudatlanság.

* Lássátok a leányt, mint tündököl szépségben és bájakban; szeressétek őt, imádjátok a föld

angyalát! Öntsétek ki feléje szívetek szebb érzelmeit, s ő hálából búval és keservekkel tölti be a megürült helyet. . . Lesz nektek a tiérdemek szerint; vagy nem tudjátok-e, hogy a bukott angyal imádása kárhozat?

* Azt gondolnád, a leány legszebb virága a természetnek, melyet élvül szakítani csak félisitenek jutalma lehet. . . S mi sorsa földön a szép virágnak? Hiú férfiak játékbábjává süllyed, maga a játszó legghiubbika, s a földi nyomor befejezésül új embereket ültet a világra, hogy a kábák és gonoszok faja el ne enyészszék.

LVI.

Egyre mélyebben süllyedt Andor a csüggetegség tompa fájdalmába, mintha fogékony föld volna kedélye, melybe az önemésztő kétségbesés csekély magban beoltatott, s most feltarthatlanul terem meg belőle az élőfa, mely keservet hozva virágokul, életunalmat és bátortalanságot gyümölcsökül, sötét lombjaival végre egész belsejét beárnyalá.

* Örültek házában voltam egykor, — e töredéket írja máskor naplójába — kicsinyben szemlélni a nagy életet visszatükröződve.

* Egy gyermeket láttam, kit végzete mostoha

kézzel taszitott az élet tömkelegébe. . . Mivel érdemelte ezt? Nem tudom. . . Hol vegyen elég erőt fájdalmai s lelki kínai eltűrésére? Nem tudom. . . Mi jutalmat veend szenvedéseiért? Én nem tudom. — Ha a szenvedések órája megközelíté a gyermeket, kinyujtotta ártatlan karjait, és kebléhez kulcsolá ágya vánkosait, melyekben eszelőssége anyát láttatott vele, s enyhülést és könnyörületetesde tőlök. S ha fájdalma enyhült, hálára kulcsolt kezekkel mondott köszönetet az ápolásért. . . S miből állott ez ápolás? Láttam ostorral állni ágya felett a kórház őrét!

* Egy férfit láttam, kinek agyában egykor tömérdek tudomány és bölcsesség lakozott. Ifjak jöttek messze vidékről, és szomjas lélekkel hallgatók oktatásait. . . S most itt tengett a nagy tanár, rabul beszorítva négy fal közé; de nem szünt meg hirdetni tudományát. Képzelt hallgatók előtt a természet saisi titkait fejtegette, szónokolt a dolgok legbensőbb lényegéről, az örök időről, és végtelen térről, és az anyag mindenképességéről. Tudományához szent meggyőződés hitével ragaszkodott, s a kik hallák, kaczagták balgaságát. . . Valjon méltóbb-e kaczajra most, midőn nem hisznek neki, mint volt, midőn hittek?

* Nőt láttam, ki az ablaklepelben férjét üdvözölte. Mint ömlengett és hálálkodott a hűsé-

gért, melyet iránta annyi csábok közepett meg-
 őrizze a férj! és mondá magát hűségében bizakodó-
 nak, föltétlenül hívőnek, olly szentül, a mint
 hogy őt most karjai közt tartja. . . s a lepelt tartá
 karjaiban. . A hűség egy lepel volt, foszlány és
 rongy volt!

* Egy ősz öreget láttam, görnyedt gerincz-
 czel, erőfosztottan; jobbában ásót tartá, baljá-
 ban egy növénymagot őrizze. Sírt ásott unokája
 számára, a ki — ugymond — már nagyon öreg,
 s kinek, a természet változhatlan szabályai szerint,
 meg kellett halni. És a magot földbe veté, s nagy
 gonddal öntözte meg, mert csak évek múlva nö-
 vend termékeny fává, ő pedig még táplálkozni
 remél a fa gyümölcséből!

* Láttam embert e házban, kinek izletes
 ételt tettek eléje; de ő nem evett; a csillagos
 égre néze, s attól enni kért, és eledelt várt. . .
 Egy másik mellette mohón falta a nyomorult főze-
 léket, s nyelte rá a szomjoltó vizet. . . S míg amaz
 első ostromlá kérelmével a csillagot, hogy csak
 hamar adjon táplálatot neki, különben meghal
 léhen: emez megelégtlenül mondott hálaimeát a
 tálnak és pohárnak, mert ők voltak, kik az ételt
 és italt teremtték.

* Oh, számtalan bús és szörnyű dolgot láttam
 itten, a csalódás sajnálatos és borzasztó jelké-
 Meghasonlott kedély. II.

peit. . . De ki az , a ki igaz hitre téritheti az örülteket? a ki keblökből kitépi a meggyőződést, mellyhez ragaszkodnak? . . . És ki fogja másra téríteni az embereket, mint a mire mindenki alkottatott?

LVII.

* Hah! milly gyávaság, hogy az ember szemrehányást csináljon magának változhatlan dolgok felett! — szölt Andor naplója más lapjain. — Csak pulya lélek rabja az előitéletnek, nem én, nem én, ki magamban erőt érzek. . . Párbajra keltem, a halál sorsa engem talált: és én most is élek!

* Miért ne élnek? Gyáva legyek-e, ki akkor hal meg, mikor idegen kábaság úgy kívánja, s nem akkor, midőn saját magamnak tetszik?

* Hiszen meghalhatok, ha kell; de enerőm szabja rám a halált, nem tartózkodás idegen előitélet hiu rémeitől.

* Vagy nincs-e mellettem nagy serege az előitélettől ment, elfogultságtól tiszta, józan embereknek? . . . Nem hitvány gyöngeség-e a párviadal? nem kötelesség-szegés-e a hon és emberi társaság ellen? nem vétek-e minmagunk és az alkotó ellen?

* Nem hivatkozom a köznapiság törpe lelkeire, ők nem értik, a mi kívül jár kerékvágáson. Rátok hivatkozom, ti felvilágosult erős lelkű férfiak, nyujtsatok jobbot nekem, mert tettel mutattam meg, hogy kibontakoztam az előítéletből.

* És ha előttetek illy ajkak esdettek volna, illy szemek, illy alak, és e seraphi hang; ha illy leány esdett volna, hogy élj e t e k, kinek egy szava elég leende, hogy értte meg h a l j a t o k? . . . Vagy azért kérte tán életemet, hogy meg ne szabaduljak a csalódás kínszenvedésétől?

* Vagy hát mi cél van abban, hogy élek?

LVIII.

* Mi cél van abban, hogy élek? . . . Csak a cél tudata adhat kedvet az élethez.

* Tán az élet már önmagában cél? Cél-e az, hogy a jajgatók számát szaporítsuk e nyomor völgyében? hogy annyi bajt és keserveket szenvedjünk a fogházban addig, míg a porkolábnak tetszik? . . . Elveszett az idő, mely nyomorgás és kesergés közt töltetik; még inkább elveszett, mely akarat ellen töltetik; kártékonynya lett, mely cél nélkül töltetik.

* És én cél nélkül töltöm időmet, habozom,

mint tudatlan gyermek, ingadozás és határozatlanság közt, mint kit nem várt vészcsapás eszméletlenné kábitott.

* Én hibám-e ez? . . . Érdeme-e a tölgynek, hogy a szélvést és századok zaklató ostromait erősen állhatja ki? Vétke-e a nádszálnak, hogy törékenynyé, könnyen ingóvá van alkotva?

* Nincs erőm, benézni láthatáromat. . . Nemmelly ember igen biztosan jár a sík földön; de ha toronytetőre küldöd őt, hogy szent keresztet illesszen a magas csúcs fölé, fölmenni akarhat ugyan, de lezuhannia elkerülhetlen!

LIX.

* Ott fekszik egy ember lelánczolva börtön fenekén. Szerető anyai karok lágyan ölelgeték egykor, és boldog nyájaskodás közt vevé az első oktatást: legyen jó, becsületes és erényes, s boldogság vár rá a földön.

* Jó volt az ember és becsületes; a jóban növekedett, a becsületben gyarapodott, — de a boldogság elmaradt a távul gyermekkor nyomdokiban.

* S ha beköltözött volna is az érett korunk hajlékába, milly csekély az erő, melly kiűzheti belőle!

* Jő egy valaki, ki megirigylé a csöndes szegénynek boldogságát, s erőszakkal fosztja meg attól, a mit mástól elrabolván, mégsem tett magáévá.

* S az ember megy, és keresi vesztett boldogságát. Megkináltatik élvekkal, melyek külszíne egykori édes birtokához hasonlít. De az élvek ingyen nem adatnak; cserébe kell adni éret-tők a jóságot!

* Ám a külszín nem való, s jó lélek nélkül az igaz boldogság nem kapható. . . Az ember tovább megy és keresi vesztett boldogságát. Megkináltatik új élvekkal. De a világ semmit sem ad ingyen, cserébe kell adni élvekért a becsületet!

* S az élvek olly hamar röppenők, marandó csak a keserőség, melly nyomukbalép. . . Az ember tovább megy, és keresi vesztett boldogságát; . . . csak nyugalmas hely után sohajt, hová fejét lehajthassa. Az élet nyugalommal kínálja meg őt és ajándékokkal nyitja meg kezét feléje: de mindezt végső birtokát, erényét kell áldoznia!

* S a ki jóság, becsület, erény kíséretében indult ki az anyai karokbul, bűn és vétek hínárába süllyed pályafutása közben, mert egy hatalmas kéz tántorítá le ösvényéről, önhibája nélkül...

Bukását a szegény ember szégyennel telőzve, börtön fenekén siratja.

* Az élet is börtön. De ebből porkoláb keze vezérel ki bitófához; . . . az élet börtönéből maga nyit ajtót magának a bátor férfiú.

* Egy jó és erényes nő indul az életbe; szívének szeretet a vezércsillaga. Ártatlan lelke boldogságot oszt, és boldogságot vár a férfitől. . . De a férfi ajkain csáb szavai ülnek —

* Hah, — a csábitó én vagyok! . . . Oh, jaj ekem!

LX.

* Gondolatim nyugalmat nem engedének; az eszme tűzhatalma elragadt ellenállhatlanul, könnyű pehely gyanánt sodorván magával ónsulyu testemet.*

* Felültem a nap sugarára; hévparányrésze bejárást nyitván lelkemnek a lények belsejébe, míg fény-atomja lámpa gyanánt szolgált, megvilágosítván fürkészetím tárgyait, hogy lássam beltartalmukat. . . Velünk szövetkezett a deléjerő. Hah, milly sebesen nyargalóztunk!

* Olly szépen kértem uti társimat: Ne menjünk észak felé, ne menjünk észak felé! Ime, ott

keleten van egy ember; csak egy mákszemnyi rész van elferdülve agyában, mellyet az égi erő érintése helyre fuvalhat, s az ember egészséges lesz, ép, vidor kedélyü, nem lesz többé örült. . . úti társaim nem engedének; mentünk észak felé, gyorsan, mint a napsugár.

* Behatottunk az ember belsejébe, keresztül a szem hárttyáin és nedü-rétegein, s az agyacs körül ütöttünk tanyát Variol hidjánál. — Azon ember dicsőségben állott társai előtt, magasztalva és hódolatokkal elboritva, mint önzötlen honfi, buzgó emberbarát, az erény követője, csak a ő, erény és boldogság terjesztéseért élő.

* Vizsgáltam belsejét. . . Szívétől az idegek aljas érzékiség és vastag önzés követeléseivel járultak az agyhoz; tüdejében a levegő kevélységet táplált; gyomrának szája telhetlenséggel nyiladozott egy világ elnyelésére; vérét bujaság ördögei szökdelteték; s agya gyűrűzetes tömkelegében gőg és nagyravágyás, fenhéjázó elbizottság, kiméletlen erőszak, hiuság és zsarnoki önkény lappangottak. De nyelvén mindennek ellenkezője ült, s az emberek tenyeröket verdesék össze dicsőítésére!

* Elindultam az orkán szárnyain, és körüljártam a föld szigeteit. Harcz volt az emberek közt mindenfelé, s a béke csak rövid pihenés

ideje. . . Eltemeték az igazságot, s magas hegyet emeltek felette. . . Elzárták az utakat, melyek boldogságra vezérelnek; elolták a fáklákat, melyek fénye az utakat földerithetné; s most jajgatnak és siránkoznak önmunkájok felett, mert nincs boldogság a földön, s a nyomort az emberek közül az orkán mindenirtó ereje sem képes kipusztítani.

* Fölemelkedtem a dörgések mennyéig, s a villám sujtó ereje ismét földre hozott. Ne szállj, villám! ez árva nő kisdéd viskójára, — könyörgék hozzá, — mert üldözött, és elvész, ha te is romlására használod hatalmadat. . . S a villám jobb volt a többinél, engedett szavaimnak. . . Bolond én, hogy könyörögtem kiméletért! Elhagyta a magános lakhelyet, melyet pusztá hegy oldalában mindig megtalálhat, s egy város épületeit perzselé föl! . . .

*Nem szövetkeztem többé az elemekkel, ők a boldog létel ellenségei. A sírok barátja leszek; a pusztító férgek ott a halmok fenekén őszinte szóval ígérnek szíves elfogadást, és fogaikkal rágják majd szívembe barátságukat. . . Nem szövetkezem többé az emberekkel; a sírok barátja leszek.

LXI.

* Mi cél van abban, hogy élek? fel nem foghatom. Évekig gondolkozom e cél felől, és a homály körülem egyre borongóbb lesz.

* Holott olly nagyon szeretnék élni! Érzem, hogy egyike volnék a legmunkásbaknak, csak lát-nám, mi hát a cél, mellyért munkáljak, mely-lyért küzködjem?

* Megkérdezém az érzéketlen ásványt, miért létezik? Büszkén válaszolt minden porszem, hogy ő egy nagy és szép világnak nélkülözhetlen al-katrésze. — Megkérdezém az élőfát és növénye-ket, mi célból léteznek? Ők virágaikat és gyü-mölcseiket mutatták, s ha jött a dermesztő tél, a természet nagy halálmadara, békén türek a fél-halál időszakát, mert tavaszkor új életre ébred-hetnek. — Megkérdezém az állatokat. Ah, hisz övék Isten szép természete, övék a rét virágai-val, a hegyek tápláló füveikkel, a völgyek illatos hűs árnyaikkal, övék a folyam kristály-habjaival, és a lég fűszeres balzsama; vidoran szökdelnek élvről új élvekre, szerotik fajtájokat és tenyész-tenek.

* Találkoztam az emberrel és kérdém, mi célra él? Szép és magas, nemes és dicső az én

czélom, — válaszolt az ember, — olly szép, magas, nemes és dicső, hogy gyöngye eszeddel meg nem foghatod. Eredj el ama szomszédomhoz fekete bundában, majd megtanít téged.

* Kérdeztem emezt, és könnyekkel válaszolt. Csak sírni lehet — ugymond — e nyomorvölgy hivságai felett.

* Kérdeztem másikat és kacajjal válaszolt. Nevetni kell — ugymond — ez élet bohóságait, egyébre nem érdemesek.

* Sirás és nevetés, ez hangzott fülemben mindenfelől. . . Sírni játéknak igen furcsa; nevetni életcélznak igen nyomoru.

* S mégis, ha valaki megmondaná, mi cél van abban, hogy élek?

LXII.

Elhagyjuk a súlyosan betegkedélynek önkínzó ábrándozásait. A nyájas olvasó bizonyosan csak unalmat érezne, ha ezek után még azon hosszú beszélgetést is előadnók, melyet az utóbbi napokban Valday Andor egy orvos ismerőseivel tartott, ki őt véletlenül meglátogatta. Testében aléltságról, fejében tompa nyomásról, lélekzete rövidségéről és szíve körül iszonyuan kínzó szorongásról panaszkodott, mely mint dülő fergeteg

ragadja meg gyakran egész valóját, s ellenállhatlan erővel sodorja a kétségbesés felé; ingerlékenysége a legmagasabb fokra hágott, s mintha féktelen szélvész kavarná fel olykor képzelőerejét, korlátlanul száguldó gondolatai elé nem volt képes gátot vetni vagy vezérlő irányt állítani. . . Járult-e valóban testi baj e kedélyborulat előidézéséhez, meghatározni hozzánk nem tartozik; de hogy Andor most még vágygyal bírt, a kínzó állapotbuli szabadulásra, ennek a hosszas panaszkodás tanúsága, mikre az orvos ellenében fakadt. — Így telt el egy hónap.

LXIII.

A tisztujítás napja elközelgett; jeléül a ,szabad‘ magyar nemes emberek ,bérbe fogadott‘ csoportaival telve voltak minden kocsmák zugai már az előnapon.

* * *

Ez idő táján Budapest egyik vendéglőjében néhány nem érdektelen személyből álló társaságot mutathatunk be a nyájas olvasónak.

Ebéd ideje van. Mintegy tiz—tizenkét útas, különböző tájakról összejőve, foglalt helyet a közasztalnál. Tetőn egy alacsony kövér úr ül;

mozgékony ajkai, czéltalanul tévelygő szemei gondtalan szórakozásra mutatnak, homlokán azonban neme a határozott szilárdságnak látszik, melly tekintetének hatályt kölcsönöz, mellyel azonban őt nem lelki erő vagy értelmi súly ruházta fel, hanem azon igen is szilárdító öntudat, hogy ő szép jószágnak és tetemes jövedelemnek ura. Illy egyéneknél e nemét a határozott szilárdságnak, t. i. az arcz kifejezésében, gyakran lehet tapasztalni. Háta megett francia egyenruhás szolga áll, mi magában is meggyőzhet róla, hogy a közasztalnáli ebédlest csak időtöltés és multság kéréséből választá; s hogy e tekintetben kamatostul megveszi illetőségét a társaságon, ezt ismét abból tapasztalhatjuk, mert alig enged maga körül mást szóhoz jöni, ő minden ételnek, melly asztalra hozatik, fölét és finomát tányérára szedi, s kárpótlásul történetkéek elbeszélésével mulattatja a társaságot, nem késvén egyszersmind, ha más valaki új tárgyat pendit meg, rögtön hozzá szólani, s elmondani felőle — bármily legyen az — megdönthetlenül helyesnek tartott nézeteit.

Szemközt vele, az asztal alsó végén, egy férfi ül, kora virágában; széles homlokáról két felé van haja elsimítva s dús fürtözetben csügg le majd vállaira; sápadt arcza felette érdekes, fekete szemeiből borús láng lobog, mellyeket a termé-

szet vagy tán komoly tanulmánynyi hosszú foglalkozás oly hatálylyal ruházott fel, hogy tekintete még a tisztelve említett asztal elnökével is dicsőségesen kiállja a versenyt. Méla gondolkodás — mert hiszen e nyugalmas tekintet nem bú tolmácsa — folyvást szótlanságban tartja őt. Előtte egy étlap van; s valóban nem tudnók, mit olvas tartalmán oly sokáig, ha észre nem vesszük, hogy hátával van felfordítva, s e tiszta lapra elővett ónjával ír vagy rajzol; — hihetőleg megunt a másik úr kifáradhatlan csevegését, s illy uton akarja idejét rövidíteni. — Mellette egy komor angol ül, ki, főleg utóbbi időben, eme fiatal férfi finom ujjainak mozdulatit figyelemmel nézi. Egyéb-iránt ne vélje a nyájas olvasó, hogy ez angol utasban valami különös, morfondirozó lényt mutatunk be; minden, a mi különösség gyanánt fel tűnhetett rajta, abból áll, hogy ő a magyar szót, melly az asztal felett uralkodott, igen jól megértette, míg nem kis része az on honunk különféle városaiból itt véletlenül összegyűlt vegyes rangú uraknak, kik az asztal derekát tetőtől aljáig elfoglalák, csupa érthetlen hangokat hallott benne.

Már ekkor nem ismeretlen volt az eszme büntető-törvénykönyvünk javításáról, s political és közügyek felőli vitatkozás mindenütt kedvencz

foglalatosság levén, hol a sors hármát—négyet összehozott a magyarok azon gyér soru osztályából, mellynek egyéneit általában illynemű eszmecserékre az alkotmányos állás unszolja s felszabadítja; ebéd multával is darab ideig összetartá társaságunk néhány tagjait a halálos büntetés felelő szőváltás. Egy fiatal úr lelkesen vitatta az emberséges eszmét: hogy a törvénynek soha sem boszu, hanem a köztársaság biztosítása, s egyzersmind a gonosztevők jobbitása s hasznos társaságtagokká tétele a főczélja, a biztosítási czélt pedig a gyilkoláson kívül más intézkedés által is elérhetni, míg a jobbitásitól soha sem esik messzebb el a társaság, mint midőn a tudatlan, nevetlen gonoszlevőt a jobbulhatási képesség mellőzhetlen föltételétől, az élettől, fosztja meg. A fiatal szónoknak leginkább az angol utas fogta pártját, a mellette ülő s igen kevés szavu férfi néhány közbeszólása által is gyámolittatva, míg az elnöklő úr heves szavakkal kelt ki minden ilyen, ábrándos elméletek ellen; s végre, hogy a dolgot tulajdon hatályos példájával döntse el, mellyet is minden okoskodásinál meggyőzőbb erejűnek tartott, felszólala:

„Az illy dolgot legjobb röviden elvégezni,“
ugymond, „aztán semmi gondja rá az embernek.
Nincs rosszabb, mint amaz aggódtató lelkismere-

tesség, mely a gyakorlati életét gyors menetében hátráltatja. Legjobb a tanács, melyet én adtam napokban egy ismerőmnek, bizonyosan legjobb; — kérem, méltóztassanak csak meghallgatni. Nagy-Váradon keresztülutaztomban mulattam néhány napig.“ — Az asztal alrészén álló férfi e szavakra figyelmesebb lön, s az előbbi folytatá beszédét: „Ott egy rab van most a megyei tömlöczben, ki gyermeklopásról és szándékos nyomorításáról vádoltatik; a gonosztevő tüzes vassal vette el az ártatlannak szeme fényét. Azonban makacsul tagad mindent; ámbár társa, ki vele együtt elfogatott, mind ezt, mind több más gonosztettöket kivallá, miket, mint csalárd koldusok, együtt elkövettek. A bírák egyike, mondom, jó ismerősöm, s szóba hozván a dolgot, kérdé, hogy milly ítéletet tanácsolnék? . . . Na s, mit méltóztatnak gondolni, hogy tanácsoltam? A lehető legjobbat kétség kívül, mit csak ez ügyben tanácsolhatni: a vén ficzkónak sem apja, sem anyja, sem fija, sem leánya, szóval semmi rokona nincs a földön, ki utána kesereghetne. „Akasszátok fel, — mondám, — az öreggel úgy sem tehettek jobbat,—akasszátok fel!“ . . . Illy gyakorlati nézetem van nekem a halálos büntetésről, s gondolom, hogy a legjózanabb. Semmi ábránd, tisztelt uraim, semmi ábránd! — Balthazar!“

„Parancsol, nagyságos uram!” szolt az egyenruhás szolga.

„Fris vizet!”

Mondhatni azonban, hogy ezen „legjózanabb” nézetet, így alkalmazva a gyakorlatra, mindnyájan kissé nagyon is ábrándnélkülinek találák.

A tisztelt úrfolytatá szavait: „S a mi a gaz czinkosnak még legnagyobb vétke volt, magunk-rendü becsületes embert akart aljas gyanuba keverni, egyikét a legtiszteltebb uraknak lopással vádolá! Nem érdemel-e már csak ezért is halált? . . . Méltóztassanak meggondolni: ha engem, vagy tisztelt uraságodat,” s az asztal végén ülő férfira mutatott, ki étlapjával és ónjával az utóbbi percekben még szorgalmatosban foglalkozék, „kikhez illy alávaló gaz gyanunak árnyéka sem férhet, merne valaki bemocskolni? Halál a fejére!”

A például felhozott férfi legkisebbet sem válaszolt; fejét mélyebben hajtá az asztal felé, s észrevehetőleg elpirult. Kevés idő múlva kérdést intéze az „ábrándnélküli” szónokhoz: „Bocsánatot, mikor volt kegyed Nagyváradon?”

„Csak négy nap előtt,” válaszolt a kérdezett.

„Egy ismerősöm lakik ott, egy fiatalkori barátom, kiről évek óta nem vevék hírt,” folytatá szavait a férfiú, „Valday Andor, ha talán. . .”

„Ismerem a szerencsétlent!” közbeszolt a

tisztelt úr, s e szava nem csekélybenyomást látszott gyakorolni a kérdezőre. „Halálos beteg, testében, lelkében,” folytatá szavait az előbbi.

„Hogyan?” kérde a másik úr, s arczatán részvét és aggalom tükröződött.

„Azaz, a mint mások mondják, mert magam nem beszéltem vele,” szólt a kérdezett, „mája megfehéredett, epéje megfeketült; a vér pártot ütött szíve ellen, s agyában keres tanyát, mely lázongásba jött a tolakodó vendég miatt; philosophus lett, és pedig valóságos metaphysicus, ki a való világgal nincs megelégedve, s újat szeretne teremteni ábrándai szerint; nincs kedve az élethez, mert nem lát czélt maga előtt, holott szép birtoka s bő jövedelme van; . . . keserű tapasztalásokat kellett élnie, csalódott barátiban, szeretőiben. Új Werther lesz belőle, vagy carthausi. Sajnálkozva szólnak róla a városban.”

Szemlátomást nagy volt a benyomás, melyet e hírek hallása a kérdezőre gyakorlott; — még néhány tudakozó szót intéze az ismeretlen urhoz, melyekre a felelet a mondottak értelmében adott. — Utóbb néhányan fölkeltek az asztaltól, köztök a tisztelt előlülő úr is, az „ábrándnélküli”. A férfiú, ki hozzá a kérdéseket intézte, tündöve járt alá s fel a szobában, miközben a komor angolnak háborítlan ideje maradt mind azt criticus

szemekkel átvizsgálni, a mit amannak irónja az étlap hátrészén létrehozott. Egy futólag odavetett rajzvázlat volt ez, minden vonásiban a művészi kezet tanusító: — egy hóhér embert akasztott s a kötél elszakadt a teher alatt, ki aléltnak feküdt a földön, mellette ezen aláírás volt olvasható: „A kötél jobb az embereknél.” Az asztali vendégek, valamennyien hűn találva, bírák képében ülték körül a vesztőhelyet. A műértő angol nem tagadhatta meg csudálatát a jeles vázlattól. — E közben a festő parancsot adott, hogy kocsija nyomban utra készüljön.

„Uram,” szolt az angol, „kegyed festő?”

„Igen,” volt a rövid válasz.

„S az illy szép vázlatokat, mint ez itt,” az étlapra mutatván, „úton utfélen szokta elhagyogatni?”

A megszólított csak néma vállvonítással válaszolt.

„Igy nekünk együtt kell utaznunk,” folytatá az angol, „vagy legalább követem önt, akármerre megyen, föltevén, hogy csak minden két hétben egyszer legyen is kedve ehhez hasonló váltóval fizetni a vendéglőben.”

„Tartsa meg kegyed emlékül,” szolt a festő szórakozottan.

* * *

— Két fiatal katonatiszt szökelt a terembe.
„Étlapot!“ kiáltának.

A pinczér az angolhoz közelített, ki azt nem akará kiadni kezéből.

A katonatisztek egyike kevély tekintetet vetett az idegenre. „Azt az étlapot, ha ugy tetszik!“ szólt magas hangon.

„Nem adom,“ szólt nyugodtan az angol.

„De ön nem olvassa, ha szabad megjegyezni,“ szólt az előbbi tiszt gúnyosan.

„Majd az úton fogom olvasni.“

„Ez gorombaság, sértés!“ felpattant a tiszt.

„Nem szándékos,“ válaszolt az angol.

„Az étlapot minden esetre kérem,“ szólt a tiszt s haragos pillanatot lövelt az angolra,
„vagy. . .“

„Elégtételt?“ mondá az angol előbbi nyugalmával. „Az étlapot semmi esetre sem adom; de elégtételt, ha tetszik. . .“

Másnap hajnalra a városligetben összejövétel rendeltetett.

„Lesz kegyed bajtársam?“ kéré az angol a festőt.

„Bocsásson meg kegyed,“ válaszolt emez,
„utam halaszthatlan, e perczen indulok, baráti szent kötelesség. . .“

„Hová megy kegyed?“

„Nagy-Váradra.“

„Holnap követni fogom,“ mond az angol; azután jelenlevő asztaltársai egyikét bajtársul felszólítá, s az étlapot gondosan zsebébe rejtve, eltávozott. . .

LXIV.

A fekete tollas párt győzött. Az új tisztviselőség tisztelkedni ment a főispánhoz.

Valday Andor ablaknál állá, szomoru szórakozottság és meghasonlás martaléka. Egy perczen a csillagoknál járt gondolata, hogyha talán ott — ott az öröklétben olly tevékenységre volna meghíva az ember, mellyért lenni érdemes; másikkban azt fontolgatá, ha valjón nem találkoznék-e itt alant is méltó cselekvési kör számára? meg ismét elcsüggedve fordítá multjára pillanatát, s kiolvasta belőle, a mit borus kedélye egyedül olvashatott: hogy ő boldogtalan, ki kedvezést sorsától nem várhat soha. Ezek közben, mintha két külön egyén lakoznék belsejében, kik egy időben két külön eszme-folyamon járhatnak, képzelő-ereje korlátlanul kalandozott, s alig hihető, hogy ugyan az említett sötét gondolatok közben, egyszersmind festett szobája színeit hasonlítottá, a padolat négyszögeit számolgatta, s

meghatározni iparkodott szemmértékkel a pontot, mellyen a szoba két-két átelleni szögleteiből induló vonalak egymást keresztben metszik; vagy azt számolgatá, mennyire menne köbszáma a szobatetőre festett rózsabokroknak?

Hintók robogtak el ablaka előtt; felpillantott: a megyei új tisztviselőket látta.

„Mennyi ember van ezek közt, — gondolá ama félszeg önérzettel, melly illy roncsolt kedélyeknél a cselekvésre biró valódi férfias öntudat hulladékaul szokott fenmaradni, — mennyi ember van ezek közt, kik velem sem szellemi, sem anyagi tehetségben nem mérkőzhetnek, kik felényi jó akarattal sem bírnak, mint minővel e szív van felruházva. Sők még is diadalt aratnak az életben, míg én csüggedve halok el . . . Ilványi — gondolkozott tovább, midőn őt látta meg hintájában — olly köznapi s aljas lélek, és még is . . . ki nem tiszteli őt? nincs-e több becsülete, nagyobb hatalma, fényesebb állása, mint sok másnak, ki illyekre nálanál százszorta jogosítottabb volna? . . . Cserszöghy Gyula — gondolt ismét tovább — hah! de ez nincs köztök, szerelmese mellett mulat, boldogságot él, bizonyosan . . . Oh, és én! és én! . . .”

„Gyáva! — hangzott egy szózat belsejében, — tehát cselekedjél; határozd el magad, és lesz

czélod . . . Határozd el magad, életre vagy halálra, mindegy; de ne ingadozzál! . . .“

„Jól intesz, jól intesz, lelkem sugallata;—folytatá gondolkozását, —már rég el vagyok határozva; csak a kivitel nehéz. Oh, a kivitelhez több erő kell, mint a határozathoz! . . . Mi közöm az élettel? tartozunk-e egymásnak? Én nem; az élet tartozott nekem, de megcsalt, és megbuktat. . . . S ki foghat gyávának mondani, ha számot vetek vele? ha elszakítom adósság-levelét, és oda vetem lábaihoz, mint olly csalártnak, ki többet ígér, mint fizetni képes? Senki sem fog gyávának mondhatni!“

Hetek óta küzdött már Andor a halál eszméjével, s eléggé megbarátkozott vele. Csak egy volt még, mi szándéka kivitelétől tartóztatá: remegés az emberek ítéletétől. A ki, lemondva e világról, egy másikba készült, nem tudott kibontakozni ama gondolat nyomasztóságából, hogy az elhagyandott emberek gyáva elcsüggedés bélyegét sütik majd emlékére.

Gondolkozott az önkéntes kimulás nemei felett; s ki a halált akarta, eszközeitől visszaborzadott. . . . A mérég? félénk nőnek való. . . . Megfullani? undok kimulás. . . . A tör? de hát ha karja nem birand elég erővel? . . . Lövés? ez könnyű a kivitelben és elszenvedésben. De az emberek gyávának fog-

nák őt mondani, sajnálkozni az eszelős felett? Hah, a halál e fajai mind használhatlanok!

Van egy, van egy, a legtermészetesebb, s mint hivé, a legkönnyebben kivihető: az éhenhalás . . . zaj nélkül csöndesen megy véghez. És nem mondhatják az emberek, hogy hirtelen kapkodó gyávaság műve, nem, hogy vak szenvedély rögtöni fellobbanása, mellynek a ki egy perczben enged, a másokban tán hajlandó volna visszalépni. . . Az ember kimúl, férfihoz illőleg, nyugalmas megfontolás közben, és halálát saját lelki erejének köszönheti. . . Oh, milly fekete a világ!

A gondolat megérve volt, a kiviteli eszköz feltalálva. Neme a nyugtató örömnnek szállta meg Andort, midőn az éj elközelgett, hogy ha majd másnap ébred, teste gyöngébb, harmad napra ismét gyöngébb, és egyre gyöngébb lesz, míg végkép meg fog szakadni ereje.

LXV.

A fiatal festő, Valday Andor egykori utitársa, kivel legujabban Budapesten a vendéglőben találkozáink, megérkezett Nagy-Váradra. Andor lakát keresé föl.

Az ajtóban Gázsival találkozott, kinek aggalomteltjes bús arcza némileg felvidorult az érke-

zettnek láttára ; megismeré Andor egykori barátját, s forró üdvözlettel járult elébe : „Oh jön, jön,“ ugymond, „Valday úr nagyon beteg !“

„Tehát igaz ?“ szól az érkezett, s baja után tudakozódott.

„Nem tudom,“ válaszolt Gazsi, „szolgája jött hozzánk, mert én már nem nála lakom, s beszélt a szomorú hírt. Harmad napja, mióta ki nem mozdult szobájából, nem fogad el sem ételt, sem italt; most már leroskad a lábáról, és fájdalmakat szenved. . .“

A festő a szobák felé sietett; a küszöbön bús arcú öreg szolgát talált, ki szabadon engedé urához a bemenetet.

Vannak rendkívüli esetek az életben, midőn ellenségünkkel találkozunk is öröm, midőn barátunk vagy idegennek készséggel nyújtjuk kezünket üdvözlésre. Illyen volt most Andor találkozása a festővel, kit már rég feledni szeretett volna, kit egyikül számított azok közé, a kik életörömit rabolák el. — A festő szegény és szeretet vegyes érzelmei közt közeledett Andorhoz, s kezét nyújtá barátságos üdvözléssel. „Vigasztalj egy szóddal, egykori kedves barátom és jótevőm,“ szól érzékenyen, „megbocsáthatsz-e?“

Andor kinyújtá lankadt karját engesztelés je-

léül. „Isten hozott temetésemre!“ ... Az emberek olly gyakran kérkednek a leghiubb dolgokkal; Andor titkos hiusága még ez órákban is táplálatot talált abban, hogy erőt mutat az életről lemondáshoz. „Nem akarok mult dolgokat szemrehányni,“ szóla, miután a festőt nyíltan értesítette szándokáról, „de te is egyike vagy azoknak, kik életkedvemet elrabolni segítették . . . Azonban hagyjuk ezt; tán egy nap még vagy kettő, s vége szenvedéseimnek.“

Leirhatlan keserítő volt abenyomás, melyét Andor szavai a festőre gyakoroltak, annál inkább, mert bennök az igaz vádat sujtólag érezé, s maga a szomorú való, melyben barátját látta, s melyet azon keserű tapasztalatok visszaemlékezései által, miknek okozásában magának is volt része, előidézettnek olly könnyen elhitt, maga e szomorú való nem kis mértékben terhelte váddal lelkismeretét. De ő a fiatalkori tulhév és könnyelműsködés tapasztalásaiból férfiasan emelkedett ki, s most szívének egész melegségével fordult Andorhoz, nem annyira magát mentendő, mint inkább, hogy ennek kedélyétől a gyanu s csüggedés emésztő férgeit eltávolítsa. „Bár halmoznál el“ ugymond „szemrehányással, örömet szenvedném, örömet látnám minden csalódásid okait vállaimra nehezül, hogy azon egy-

nek, melly engem terhel, lakolnék ez által bűnsúlyáért; mentségemet baráti szíved által nem nehéz volna megértetnem. . . Emlékszel“ folytatá tovább, „a levélre, mellyet ama szerencsétlen estve után egy pár hét múlva Lyonból küldtem hozzád?“

„Levélre?“ mond Andor csudálkozva, „mióta utolszor beszéltem veled, semmi híredet sem hallottam.“

A festő valóban küldötte az említett levelet Andorhoz, melly azonban nem juta kezeihez. „Ezt igen sajnálom,“ szólt a festő, „benne őszintén előadva volt a szerencsétlen bukás, mellybe fékezhetlen szenvedélyem sodort. Halld tehát“ folytatá tovább, „tartalmát, és további történetemet. Midőn váltódat pénzzé tenni elküldél, a bankártól visszatérve, szerencsétlen csillagzatom a játékházhoz vezetett, mellyben annyi időt, pénzt és egészséget fecséreltem, — szenvedélyem ördögének nem állhattam ellent, játszanom kellett; veszteségeimet reméltem visszanyerni, s mindent — mindent utolsó fillérig eljátszottam. . . Szégyen és kétségbesés üldözött. Visszamenni hozzád nem volt erőm, — hiszen olly áldozó barátom valál és önzőtlen jótevőm, s én a legrutabbul éltem vissza szívességeddel. Napokig nem tudtam összeszedni eszméletemet, futottam magam

elől, futottam Párisból, mert nem voltam érde-
mes, hogy egy levegőt szíjjak veled, ocsmányul
megcsalt pártfogómmal. Csak útközben szed-
hetém össze magamat annyira, hogy képes valék
egy levelet írni hozzád. Sajnálom, hogy nem juta
kezeidhez, hű tükre volt lelkem akkori marczan-
golt állapotának. De ez állapot szilaj szenvedé-
lyeim tisztító tüze lett. Csaknem koldus-állapot-
ban, kifosztva mindenemből, érkeztem Olasz-
honba. És első nap, midőn Rómában ama dicső
egyház előtt megállottam, melly a művészetek
annyi remekeit foglalja magában, szent fogadást
tettem, hogy minden erőmet művészetemre for-
ditom, hogy kiirtok keblemből minden más vá-
gyat, minden gondolatot, melly szilárdul kitű-
zött czélomban hátráltatna. S neked köszönöm,
barátom, hogy e fogadást tevém, engesztelni hit-
tem az által emlékedet, melly boszuállólag ül-
dőzni látszott nyomdokimat. Eszemben tartálak
ez évek alatt rendületlenül; éjjel nappal csügge-
detlen szorgalommal tanultam a művészetek vá-
rosában, s keblemet csak azon gondolat nyu-
gasztalá, hogy ha művészi tehetségeimet tető-
pontjára fejlesztve, árva hazámnak egykor tán
nem megvetendő díszévé emelkedhetem, egy-
szersmind méltán állhatok eléd, s elmondhatom,
hogy a mit ellened vételtem, a művészetgyakor-

latában hazámnak rovandom le, s mindketlen egyenlően fogtok engesztelt baráti jobbot nyújtani felém. Fáradtságom célzott ért, megjutalmaztatott: Olaszhon első rendű művészei közt tisztelettel említettik nevem, festvényeim megvásárlásában vetélkednek, s gazdag főuraktól, kik tisztelik és gyámolítják a művészetet, nagyszerű ajánlatok tétettek élém, ha szolgálatukra szentelem tehetségemet. De hazám és te lebegtetek előttem; hozzád siettem, megmutatni, mint iparkodtam jóvá tenni az egykori botlást, és ujjal megérdemelni barátságodat.“

Andor megindulva hallgatá a festő meleg szavait, s barátságosan szorította meg kezét. „Te mégis azon egyetlen vagy“, ugymond, „kinek szíve szeretettel dobog felém, kiben nem csalatkoztam.“

„S így kell most téged találnom,“ felszólalt a festő, „annyi erővel, tehetséggel — elcsüggedve, életkedv nélkül... Nem, nem, Andor, neked élned kell, rád még olly számos boldog évek várnak, neked élned kell!“

Gazsi e beszédet a szomszéd szobából hallgatá; most könnyes szemekkel jött be az ajtón, Andor lábaihoz veté magát, s zokogva mondá: „Uram, oh, jó uram, ne ölj meg engemet!“

Andor bágyadt vonásait keserű gúny kifeje-

zése szállta meg. „Minden elhagyott,” ugymond, „minden üldözőbe vett engem, — még e fiú is pártot ütött ellenem!”

S vita kezdődött a festő és Andor között élet halál felett, mellynek részleteit felhoznunk nem szükséges: ismétlései voltak azok azon rögzött eszméknek, mellyekkel a borus kedély Andor agyát eltöltötte; fölidézle mind azon legkisebb eseményt, mind azon embereket, kikről kiokoskodhatá, hogy neki az élettől semmi remélni valója nincsen többé. — A festő csakhamar átlátta, hogy itt minden felett a kedély jelen kóros rohamát csillapítani s legyőzni szükséges, s hogy ha ezt elérheti, a fekete gyászfellegetek az idő eloszlataandja Andor lelke fölül. Átlátta egyszersmind, hogy saját okoskodásainál sokkalta nagyobb hatásu lenne, ha tetteleg oszlathatná el ez elcsüggedés okait, ha legalább arról győzhetné meg, hogy azon emberek, kiket Andor megannyi csalárd árulóinak hiszen, részvéttel és szeretettel viseltetnek iránta. — Időt veszteni nem lehetett; Gazsinak meghagyta az ura melletti hű örködést s maga távozott, hogy mind azokat, kiktől Andor lelkére hatályosabb befolyást várt, ember-szerető barátságuk kitüntetésére személyesen szólítsa fel.

De Andor lelkében a dacz ébredt föl ellenállhatlan erejével; mint gyermek lön, kit az óvó atya kérelmei csak arra ingerelnek, hogy ellenkezőjét tegye annak, a mire intetik. Gúnyosan tekintte a távozó után, mintha szándékát eltalálta volna, s épen ez által nyert lelke rögtöni gyors végrehajtásra elhatározást.

* * *

A festő Cserszöghy Gyulát kereste föl, s vele Szelődyéket; a barátság és félelem Andor élete iránt, ellenállhatlan rábeszélő tehetséget kölcsönöztek ajkainak, s kevés idő múlva a fiatal Cserszöghyvel s az agg Mártha társaságában, hintóban ült a jó lelkű Szelődyné, hogy Andort meglátogassa, kinek tudtára esett csüggeteg határozata rémülettel tölté el szívét. Ez időközben a festő Teklát is fölkeresé, kit gyermekével együtt mint új mentő horgonyt vitt magával, barátját a kétségbesés örvényéből szabadítani.

* * *

Szelődyékkal egyszerre érkezett Andor lakára. A festő szemeiben bizalom és jó remény sugára csillogott; nem hihette, hogy ennyi élő

okoskodás barátja kétségbesett halározatát megváltoztatni ne birjon erővel.

* * *

Elborzadtak a látványra, mely szemeik előtt mutatkozott. . . A szobába lépén, Andort kétségbesett küzdelemben látták a cigányfiúval, ki minden erejével ragaszkodott annak jobb karjába, mellyben felvont pisztoly volt.

„Segítség!” kiáltott a cigányfiu, kinek a küzdésben ereje kifogyni látszott.

Cserszöghy és a festő a küzdőkhöz siettek.

Andor végerejét szedé össze. Megszabadította jobbát Gazsi karjaiból, s a pisztolyt agyába lőtte. . . Barátja karjaiban adta ki véglehelletét.

LXVI.

Kevés idő múlva a fővárosi hirlapok levelet közlöttek Nagy-Váradról, mellyek egy koldus kivégezteléséről tudósíták a közönséget. István volt ez, ki vérengző tetteit elítéltetése után kivallotta. E hirlapi levelek egyszersmind egy gyászosan kimult férfiuról nyujtottak tudósítást, ki gazdag vagyonának mind azon részét, melly felett az ősiségi törvény rendelkezni engedé, nővérenek gyermeke s egy kisdéd vak fiu közlőstá

meg, kinek zenészi tehetségei a lángeszűséggel határosak. Ez utóbbi hagyományból — így szóltak a hírlapi tudósítók, — elegendő évpénz járul egyszersmind a vak gyermek anyjának és egy becsületes cigány fiúnak, ki eddig a gyermeket oktatta.

Ugyanazon levelekben megrovatott egyszersmind a középponti főbíró, ki a koldusra hozott ítélet végrehajtásában tisztét teljesíteni vonakodott.

* * *

Néhány év múlva Budapesten a legelső műkiállítás tartatott. Egy kép különösen magára vonta a műértők figyelmét, az egésznek lángeszű elrendezése, művészi kivitele, természetűsége s kivált az arcok jellemzetes kifejezése által. . . E kép Valday Andor végpillanatát ábrázolta.

(Vége.)

π 257 123

2

16

525

